

**PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI
I ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO W LATACH
2010-2015**

Część pierwsza - analityczna

Białystok, lipiec 2009

Zleceniodawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego
ul. Kard. Stefana Wyszyńskiego 1
15-888 Białystok
tel. 0-85/7485-120
fax.0-85/7497-567
email: kancelaria@umwp-podlasie.pl

Wykonawca:

Business Mobility International Spółka z o.o.
al. 3-go Maja 11
76-200 Słupsk
tel. (0 59) 845 63 01-03
fax.(0 59) 845 63 03
email: office@bm-intl.2com.pl
http: www.bmintl.com

Koordynator projektu:

mgr Agata Kubea

Kierownik zespołu ekspertów:

prof. dr hab. Marek Dutkowski

Zespół ekspertów:

mgr inż. Tomasz Sikora
mgr Joanna Krasowska
mgr Agnieszka Duda

Autor:

Biuro regionalne:

Business Mobility International Spółka z o.o.
ul. Drewsa 4E
61 – 606 Poznań
tel./fax. (061) 825 78 60
email: office@bm-intl.2com.pl

Siedziba w Brukseli:

Business Mobility International NV-SA
Square de Meeûs 38-40
B-1000 Brussels, Belgium
tel. [32-2] 644 36 89
fax. [32-2] 648 07 80
www.bm-intl.com

Spis treści

WSTĘP.....	5
1. ZAŁOŻENIA METODYCZNE ZWIĄZANE Z OPRACOWANIEM PROGRAMU.....	6
1.1. SCHEMAT BUDOWY PROGRAMU	7
1.2. ZESTAWIENIE PODSTAWOWYCH POJĘĆ WYSTĘPUJĄCYCH W DOKUMENCIE	10
2. UWARUNKOWANIA PRAWNO – POLITYCZNE ROZWOJU TURYSTYKI NA TERENIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	13
2.1. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE – WYNIKAJĄCE Z DOKUMENTÓW UE I POLSKI	13
2.1.1. <i>Wnioski</i>	19
2.2. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE – REGIONALNE	20
2.2.1. <i>Wnioski</i>	22
3. CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO – WALORY TURYSTYCZNE.....	24
3.1. WALORY PRZYRODNICZE	25
3.1.1. <i>Parki narodowe</i>	26
3.1.2. <i>Klimat</i>	27
3.1.3. <i>Ukształtowanie terenu</i>	28
3.1.4. <i>Sieć hydrologiczna</i>	28
3.1.5. <i>Zróżnicowanie flory</i>	29
3.1.6. <i>Zróżnicowanie fauny</i>	31
3.1.7. <i>Prawne formy ochrony przyrody Natura 2000</i>	32
3.1.8. <i>Ochrona przyrody</i>	34
3.1.9. <i>Wnioski</i>	36
3.2. WALORY KULTUROWE I ETNICZNE	37
3.2.1. <i>Obiekty architektury i budownictwa</i>	37
3.2.2. <i>Muzea, zbiory wystawy czasowej</i>	40
3.2.3. <i>Instytucje kulturalne</i>	44
3.2.4. <i>Lokalne imprezy kulturalne</i>	47
3.2.5. <i>Pozamaterialne walory kulturowe</i>	52
3.2.5.1. <i>Mniejszości kulturowe i religijne</i>	52
3.2.5.2. <i>Wybitne postacie województwa podlaskiego</i>	54
3.2.5.3. <i>Tradycje i obyczaje lokalne</i>	55
3.2.6. <i>Wnioski</i>	57
3.3. CHARAKTERYSTYKA LICZBY I STOPNIA ROZWOJU ORGANIZACJI TURYSTYCZNYCH W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM NA TLE POLSKI WSCHODNIEJ.....	59
3.3.1. <i>Wnioski</i>	62
3.4. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ	63
3.4.1. <i>Obiekty hotelarskie wybudowane w latach 2004-2008</i>	63
3.4.2. <i>Obiekty sportowo - rekreacyjne wybudowane w latach 2004-2008</i>	66
3.4.3. <i>Obiekty gastronomiczne wybudowane w latach 2004-2008</i>	73
3.4.4. <i>Wnioski</i>	76
3.5. DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA – PLANOWANE INWESTYCJE STRATEGICZNE	76
3.5.1. <i>Komunikacja drogowa</i>	77
3.5.2. <i>Komunikacja kolejowa</i>	81
3.5.3. <i>Transport lotniczy</i>	83
3.5.4. <i>Przejęcia graniczne</i>	84
3.5.5. <i>Transport wodny śródlądowy</i>	85
3.5.6. <i>Wnioski</i>	85
3.6. CHARAKTERYSTYKA GŁÓWNYCH FORM TURYSTYKI Z WYSZCZEGÓLNIENIEM REJONÓW I OŚRODKÓW TURYSTYCZNYCH.....	86
3.6.1. <i>Walory dla turystyki przygranicznej i tranzytowej</i>	86
3.6.1.1. <i>Szlaki piesze związane z turystyką przygraniczną i tranzytową</i>	87
3.6.1.2. <i>Szlaki rowerowe związane z turystyką przygraniczną i tranzytową</i>	89
3.6.1.3. <i>Szlaki wodne związane z turystyką przygraniczną i tranzytową</i>	92
3.6.1.4. <i>Współpraca transgraniczna</i>	93
3.6.2. <i>Walory dla turystyki pieszej</i>	100

3.6.3.	Walory dla turystyki wodnej.....	104
3.6.4.	Walory dla turystyki rowerowej	105
3.6.5.	Walory dla turystyki przyrodniczej.....	107
3.6.6.	Walory dla turystyki kulturowej	107
3.6.7.	Walory dla turystyki pielgrzymkowej	109
3.6.8.	Walory dla turystyki zdrowotnej.....	110
3.6.8.1.	Turystyka uzdrowiskowa.....	110
3.6.8.2.	Spa & Wellnees	111
3.6.9.	Walory ukształtowania terenu dla uprawiania innych form turystyki aktywnej i rekreacyjnej...	111
3.6.9.1.	Turystyka konna	111
3.6.9.2.	Turystyka motorowa.....	115
3.6.9.3.	Turystyka narciarska.....	115
3.6.9.4.	Lotniarstwo.....	116
3.6.10.	Wnioski.....	116
4.	ANALIZA ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO.....	119
4.1.	BAZA NOCLEGOWA	119
4.2.	BAZA GASTRONOMICZNO – RESTAURACYJNA	132
4.3.	BAZA SPORTOWO - REKREACYJNA	134
4.4.	BAZA OBIEKTÓW KONFERENCYJNYCH I WYSTAWIENNICZO TARGOWYCH.....	141
4.5.	SIEĆ INFORMACYJNA.....	147
4.6.	BIURA USŁUG TURYSTYCZNYCH I PRZEWOZOWYCH.....	153
4.7.	WNIOSKI	156
5.	INWENTARYZACJA REGIONALNYCH PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH.....	158
5.1.	WNIOSKI.....	181
6.	ANALIZA RUCHU TURYSTYCZNEGO W LATACH 2004-2008	182
6.1.	ANALIZA RUCHU TURYSTÓW ZAGRANICZNYCH.....	182
6.2.	ANALIZA RUCHU TURYSTÓW KRAJOWYCH	186
6.2.1.	Analiza ruchu turystów lokalnych	189
6.2.2.	Sezonowość ruchu turystycznego	192
6.2.3.	Ruch turystów na podstawie bazy noclegowej w województwie podlaskim	193
6.3.	RUCH TURYSTYCZNY W GŁÓWNYCH OŚRODKACH TURYSTYCZNYCH.....	200
6.4.	WNIOSKI.....	203
7.	ANALIZA WIZERUNKU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO.....	205
7.1.	ANALIZA AKTYWNOŚCI PROMOCYJNEJ WOJEWÓDZTWA	205
7.2.	POSTRZEGANIE OBSZARU WŚRÓD TURYSTÓW ODWIEDZAJĄCYCH POSZCZEGÓLNE SUBREGIONY	206
7.3.	WNIOSKI.....	212
8.	DIAGNOZA UWAUNKOWAŃ PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM - ANALIZA SWOT.....	213
9.	ZAŁOŻENIA DO PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI.....	217
	SPIS RYSUNKÓW	221
	SPIS MAP	221
	SPIS WYKRESÓW	221
	SPIS TABEL.....	222
	SPIS ZAŁĄCZNIKÓW	224

WSTĘP

Wybitne walory województwa podlaskiego wynikają z jego zasobów środowiska, przygranicznego położenia, pamiątek historii, tradycji i ogromnych zasobów kulturowych. Motywy religijne, handlowe, patriotyczne, krajoznawcze i inne przyciągały odwiedzających na szerszą skalę już od dziesiątek lat. Wartość w skali światowej regionu potwierdziło współcześnie wpisanie jego części, tj. Białowieskiego Parku Narodowego do obiektów przyrodniczych Światowego Dziedzictwa Ludzkości UNESCO. Wiele gatunków roślin i zwierząt w województwie podlaskim wpisanych jest w Europejskiej Czerwonej Księdze opracowanej przez Światową Unię Ochrony Przyrody (IUCN).

Turystyka na stałe znalazła miejsce wśród funkcji regionu, jest ona funkcją pożądaną ze względu na możliwość generowania dochodów, a w efekcie dobrobytu mieszkańców. Z dniem 1 maja 2004 r. tj. po wejściu Polski do Unii Europejskiej, województwo podlaskie znalazło się w nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej i politycznej. Wymiernym efektem tych przemian jest znaczący wzrost zapotrzebowania na produkty turystyczne regionu, zwłaszcza ze strony turystów zagranicznych. Liczba turystów odwiedzających region osiągnęła pod koniec 2008 roku liczbę 470 435 według Ministerstwa Sportu i Turystyki RP i opracowanych statystyk dla Polski w ramach projektu „Zarabiaj na turystyce”.

Nowa sytuacja rodzi pytania o to, jak wykorzystać szansę na wzrost znaczenia regionu, jako obszaru turystycznego w skali międzynarodowej, jak odpowiadać na potrzeby rosnącej grupy turystów, jak dobrze wykorzystać potencjał województwa podlaskiego, w jakim kierunku powinien postępować rozwój turystyki w całym regionie i poszczególnych subregionach, a także, jaką rolę mają do odegrania samorządy lokalne w kreowaniu tego rozwoju?

Odpowiedzi na te i inne pytania udzielić ma niniejszy dokument, będący efektem rozważań autorów oraz konsultacji z przedstawicielami środowisk związanych z gospodarką turystyczną. W czasie przygotowywania *Programu* odbyły się trzy spotkania, na które zostali zaproszeni przedstawiciele firm, instytucji i środowisk naukowych zainteresowanych rozwojem turystyki w województwie podlaskim. W każdym spotkaniu brało udział kilkadziesiąt osób, które przedstawiły swoje opinie i wnioski na temat przyszłego rozwoju turystyki w regionie. Konsultacje społeczne zorganizowane były w Białymstoku, Suwałkach i Łomży.

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015 jest programem ściśle powiązany z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 i nawiązuje do obecnie obowiązującego Programu Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego Województwa Podlaskiego do roku 2010. Zakłada się, że cele strategiczne i operacyjne, które będą określone w drugiej, strategicznej części programu dążyć będą do realizacji nadal obowiązującej wizji turystycznej regionu dostosowanej do obecnych potrzeb społeczno – gospodarczych i przesuniętej w czasie o kolejne pięć lat w stosunku do obowiązującego obecnie *Programu*:

„Województwo Podlaskie w roku 2015 to region, w którym turystyka jest jedną z wiodących dziedzin gospodarki sprawnie zarządzaną, z rozwiniętą infrastrukturą turystyczną odpowiadającą standardom Unii Europejskiej, zintegrowanym systemem informacji i promocji turystycznej, określoną marką turystyczną i atrakcyjnymi produktami turystycznymi województwa opartymi o unikatowe walory przyrodnicze i kulturowo - etniczne oraz rozwiniętym systemem rekreacji ukierunkowanym na poznanie, zdrowie i aktywny wypoczynek.”

1. ZAŁOŻENIA METODYCZNE ZWIĄZANE Z OPRACOWANIEM PROGRAMU

Sposób postępowania w procesie opracowywania dokumentu pn. Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015 przedstawia zamieszczony poniżej schemat. Schemat zawiera zakładane efekty częściowe prac nad dokumentem, które zostały ułożone w ciąg logiczny odpowiadający podejmowanym kolejno etapom prac (Rys. 1).

Opracowanie składa się z dwóch zasadniczych części: **części analitycznej** oraz **części strategicznej**.

Głównym celem części analitycznej było dokonanie diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się turystyka w województwie podlaskim. Aby ten cel osiągnąć zebrano dane ze źródeł wtórnych oraz pierwotnych, aby uzyskać materiał, który po poddaniu analizie pozwolił na określenie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych rozwoju turystyki w regionie i dokonanie ich oceny.

Głównymi elementami audytu są w związku z tym **uwarunkowania zewnętrzne** i **uwarunkowania wewnętrzne** rozwoju turystyki w województwie podlaskim. Przy określaniu uwarunkowań zewnętrznych posłużono się aktami prawnymi dotyczącymi turystyki w Unii Europejskiej i Polsce oraz dokumentami zawierającymi prognozy, wyniki badań marketingowych, strategiami, planami działań podmiotów działających w obszarze turystycznym na szczeblu ponadlokalnym. Uwarunkowania wewnętrzne opracowane zostały na podstawie ogólnie dostępnych danych statystycznych US w Białymstoku, GUS, danych opracowanych przez Podlaską Regionalną Organizację Turystyczną oraz danych pozyskanych od poszczególnych gestorów instytucji publicznych odpowiedzialnych za poszczególne fragmenty życia społeczno – gospodarczego regionu. W tej części audytu wykorzystano również informacje zawarte w strategiach, planach działań, planach zagospodarowania przestrzennego dotyczących bezpośrednio województwa podlaskiego. Do wszystkich samorządów regionu rozesłano ankiety z pytaniami związanymi bezpośrednio z zagadnieniami poruszonymi w części analitycznej.

W części analitycznej wykorzystano następujące źródła danych pierwotnych i wtórnych:

Najważniejsze pierwotne źródła danych i informacji:

- Dane zebrane podczas rozmów z przedstawicielami samorządu województwa podlaskiego, lokalnych samorządów i w wyniku zwrotnie odesłanych ankiet przez gminy i powiaty regionu.
- Wyniki rozmów i dyskusji podczas spotkań konsultacyjnych w Centrach Informacji Turystycznych oraz rozmów bezpośrednich z właścicielami bazy noclegowej i gastronomicznej, przedstawicielami organizacji turystycznych i pozarządowych działających w szeroko rozumianym sektorze turystycznym.
- Wyniki własnych badań ankietowych ruchu turystycznego przeprowadzonych na grupie 600 turystów odwiedzających województwo podlaskie. Szczegółowa metodologia badań ankietowych została przedstawiona w rozdziale 7.2.

- Wyniki badań pogłębionych na grupie 60 reprezentantów organów wykonawczych lokalnych samorządów – wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast).

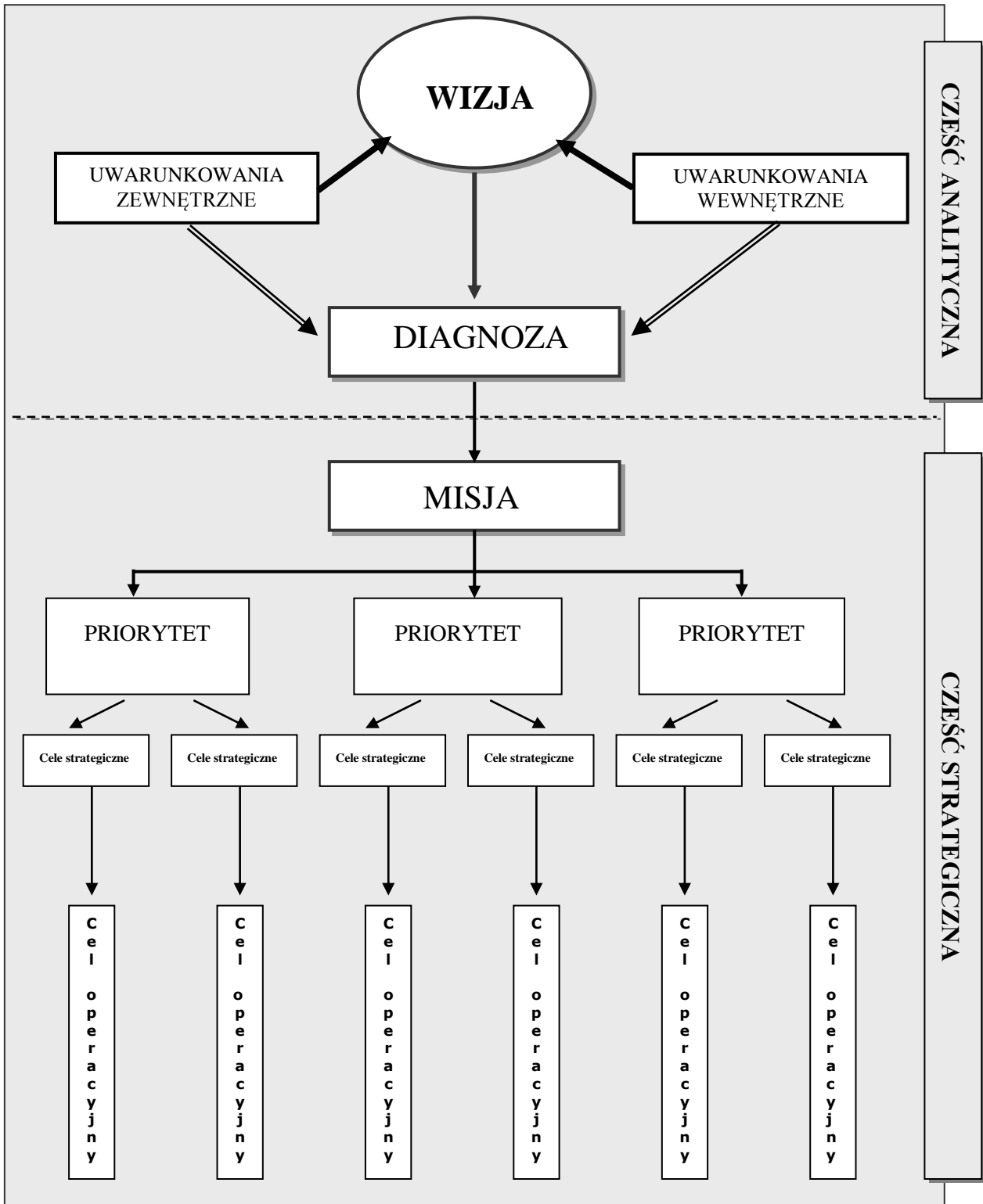
Najważniejsze wtórne źródła danych i informacji:

- 1) Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015;
- 2) Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013;
- 3) Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015 roku;
- 4) Strategia Rozwoju Turystyki w Polsce na lata 2007-2013;
- 5) Marketingowa strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008-2015;
- 6) „Środki na wspieranie MSP branży turystycznej”, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Turystyki;
- 7) Raporty, materiały pilotażowe, badania stanu turystyki i rynku turystycznego oraz aktywności turystycznej opracowane przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Turystyki;
- 8) „Finansowanie rozwoju turystyki ze środków Unii Europejskiej. Poradnik dla samorządów terytorialnych, przedsiębiorców turystycznych i organizacji pozarządowych”;
- 9) Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej stanowiącego komponent projektu Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki realizowanego w ramach Działania V.1 Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007 – 2013;
- 10) Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020;
- 11) Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013;
- 12) Programu Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego Województwa Podlaskiego do roku 2010;
- 13) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020;
- 14) Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013;
- 15) Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013;
- 16) Program Rozwoju Markowego Produktu Turystycznego dla Miasta Białostok, jako modelowego rozwiązania dla Budowy Marek Miasta;
- 17) Audyt Turystyczny oraz Program Rozwoju Produktu Turystycznego dla Pojezierza Suwalsko – Augustowskiego i Ziemi Sejneńskiej;
- 18) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego;
- 19) Założenia Wieloletniego Planu Promocji Województwa Podlaskiego;
- 20) Artykuły w czasopismach naukowych;
- 21) Publikacje i opracowania historyczne;
- 22) Oficjalne strony internetowe organizacji turystycznych, jednostek samorządu terytorialnego, podlaskich instytucji publicznych, podmiotów prywatnych i in.

1.1. Schemat budowy programu

Sposób postępowania w procesie opracowywania dokumentu pn. Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015 przedstawia zamieszczony poniżej schemat.

Rysunek 1 Schemat procesu opracowania Programu w Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015

Źródło: Opracowanie własne

Pracę nad stworzeniem Programu Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015 poprzedzą spotkania i rozmowy z przedstawicielami przedsiębiorstw, instytucji, władz lokalnych i innych podmiotów zainteresowanych rozwojem turystyki. Celem spotkań będzie zebranie informacji i opinii, które stałyby się podstawą do sformułowania misji rozwoju turystyki w województwie podlaskim.

Diagnoza, przy uwzględnieniu przyjętej wizji rozwoju turystyki w województwie podlaskim, stała się podstawą podjęcia prac nad częścią strategiczną opracowania i punktem odniesienia przy określaniu priorytetów i celów strategicznych, które mają przybliżyć realizację wizji. W niniejszym opracowaniu zastosowano następującą strukturę planu strategicznego:

Wizja

Wizja jest to widzenie i wyobrażenia, oznacza szeroką koncepcję, pożądany obraz przyszłości, organizacji i jej miejsca w otoczeniu, wyrażanie intencji i aspiracji bez szczegółowego określenia sposobów i środków osiągnięcia celów.

Misja turystyczna województwa podlaskiego

Misja jest elementem, który ma motywować do podejmowania działań. Jednocześnie pełni funkcję integrującą dla różnych, często będących w sprzeczności interesów, środowisk życia gospodarczego i społecznego, skupionych wokół pewnej wiodącej dziedziny. Niniejsza Misja jest oparta na pewnej głównej, długofalowej osi, która została wyodrębniona w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*.

Priorytety rozwoju

Priorytety rozwoju są to główne kierunki działań, jakie powinny być podjęte w ciągu okresu objętego *Programem*. Inaczej można powiedzieć, że są to „kamienie milowe”, na bazie których powinna zostać zbudowana sfera działalności rozwojowej. Efektem prac panelowych oraz szerokich analiz uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych zostaną wyodrębnione priorytety rozwojowe turystyki w regionie.

Cele strategiczne

Cele strategiczne pokazują działania, które odnoszą się polityki średniookresowej (3-5 lat). Są drogowskazami popartymi narzędziami i sposobami wspierania rozwoju turystyki w regionie. W niniejszym Programie *każdemu* priorytetowi będzie odpowiadać kilka celów strategicznych.

Cele operacyjne

Realizacji celów strategicznych niniejszego *Programu* służyć będą konkretne cele operacyjne. Są one bazą do wdrażania zapisów niniejszego dokumentu. Każdy cel operacyjny zostanie szczegółowo opisany pod względem powiązań ze *Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, narzędzi i etapów realizacji, oraz możliwości ich finansowania, jak i jednostek (instytucji) odpowiedzialnych za wdrożenie. Wyodrębnione zostaną również wskaźniki produktu i rezultatu, które pozwolą na bieżącą weryfikację zadań wskazanych w *Programie*. Jednocześnie należy zaznaczyć, że taki układ charakterystyki każdego celu operacyjnego (w tym zastosowane wskaźniki oceny), odpowiada logice konstruowania matrycy projektów do funduszy UE.

W dokumencie przedstawione zostaną również **warunki realizacji strategii** wynikające ze współpracy z innymi podmiotami oraz **możliwości finansowania działań rozwojowych obszaru turystycznego województwa podlaskiego ze środków zewnętrznych**.

Program zawierać będzie także opisy kluczowych produktów turystycznych, w tym produktów markowych, które będą preferowane w woj. podlaskim w latach obowiązywania programu, opis nowych metod i modyfikacje istniejących metod marketingu turystycznego poprawiających jakość i skuteczność sprzedaży rodzimych produktów turystycznych na docelowych rynkach zewnętrznych, opis założeń do spójnej promocji regionu oraz

zintegrowanego systemu informacji turystycznej, opis priorytetowych działań mających na celu wsparcie procesu kształtowania przestrzeni turystycznej w tym metod wyboru i preferowania określonych obszarów geograficznych województwa podlaskiego dla celów rozwoju określonych form turystyki lub grup produktów turystycznych np. turystyki aktywnej, wiejskiej, biznesowej itd., definicję atrakcyjności turystycznej regionu oraz opracowanie metodologii i kryteriów jej oceny, mapę atrakcyjności turystycznej województwa podlaskiego, opis metod zacieśnienia współpracy pomiędzy sferą samorządową a przedsiębiorstwami turystycznymi w celu maksymalizacji szans i unikania ryzyk w rozwoju turystyki, plan marketingowy oraz proponowane zasady **monitorowania** realizacji *Programu*.

1.2. Zestawienie podstawowych pojęć występujących w dokumencie

Słownik pojęć:

agent turystyczny - przedsiębiorca, którego działalność polega na stałym pośredniczeniu w zawieraniu umów o świadczenie usług turystycznych na rzecz organizatorów turystyki posiadających zezwolenia w kraju lub na rzecz innych usługodawców posiadających siedzibę w kraju;

baza noclegowa turystyki – według definicji Światowej Organizacji Turystycznej jest to „obiekt noclegowy, który oferuje podróżnemu nocleg w pokoju lub innym pomieszczeniu, przy czym liczba oferowanych miejsc musi być większa niż pewne określone minimum, a ponadto nie chodzi o zakwaterowanie pojedynczej rodziny; wszystkie miejsca w obiekcie muszą podlegać jednolitemu zarządowi na zasadach komercyjnych, nawet jeśli nie ma on charakteru dochodowego”;

impresa turystyczna - co najmniej dwie usługi turystyczne tworzące jednolity program i objęte wspólną ceną, jeżeli usługi te obejmują nocleg lub trwają ponad 24 godziny albo, jeżeli program przewiduje zmianę miejsca pobytu;

klient - osoba, która zamierza zawrzeć lub zawarła umowę o świadczenie usług turystycznych na swoją rzecz lub na rzecz innej osoby, a zawarcie tej umowy nie stanowi przedmiotu jej działalności gospodarczej, jak i osoba, na rzecz której umowa została zawarta, a także osoba, której przekazano prawo do korzystania z usług turystycznych objętych uprzednio zawartą umową¹;

marka turystyczna: marka nie jest produktem, ale zestawem skojarzeń, dzięki którym markowy produkt kupowany jest częściej i za większe pieniądze, niż produkty konkurencyjne. Ponadto kupujący wiedzą, dlaczego produkt danej marki spełni ich oczekiwania. Wartość marki w ich oczach informuje ich o tym. Cechy fizyczne i użytkowe produktu są tylko potwierdzeniem prawdziwości marki. Korzyści płynące dla regionu z silnej, wyrazistej marki można opisać w sposób następujący:

- informuje, charakteryzuje i wyróżnia JST, wpływa na decyzje związane z lokowaniem inwestycji, miejscem zamieszkania, wypoczynku, nauki itp.,
- syntetyzuje obraz danego obszaru, rodzi w świadomości ogólny pozytywny lub negatywny obraz, który identyfikuje miejscowość, nawet, gdy nie znamy szczegółów,
- utrwalony wizerunek pozwala na weryfikację pozytywną lub negatywną informacji, które otrzymujemy później;²

¹ USTAWA z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych¹) (Tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268)

² Założenia Wieloletniego Planu Promocji Województwa Podlaskiego, Katowice, luty 2009 str. 12, por. Z. Knecht, Public relations w administracji publicznej, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 9-10.

organizowanie imprez turystycznych - przygotowywanie lub oferowanie, a także realizacja imprez turystycznych;

organizator turystyki - przedsiębiorca organizujący imprezę turystyczną;

odwiedzający - osoba, która podróżuje do innej miejscowości poza swoim stałym miejscem pobytu, dla której celem podróży nie jest podjęcie stałej pracy w odwiedzanej miejscowości oraz niekorzystająca z noclegu;

pilot wycieczek - osoba towarzysząca, w imieniu organizatora turystyki, uczestnikom imprezy turystycznej, sprawująca opiekę nad nimi i czuwająca nad sposobem wykonania na ich rzecz usług;

pośrednik turystyczny - przedsiębiorca, którego działalność polega na wykonywaniu, na zlecenie klienta, czynności faktycznych i prawnych związanych z zawieraniem umów o świadczenie usług turystycznych;

produkt lokalny – wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy regionu, produkowana w sposób nie masowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych. Produkt lokalny staje się wizytówką regionu poprzez wykorzystanie jego specyficznego i niepowtarzalnego charakteru oraz angażowanie mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości lokalnej;

produkt miejsca – jego podłożem jest generowanie produktów lokalnych. Zlokalizowane są w miejscach atrakcyjnych turystycznie, lub związanych z pojedynczą, ale silną dominantą atrakcji np.: określonym wydarzeniem, istniejącą marką;

produkt pasmowy – jest narzędziem tworzenia produktów zintegrowanych, łącząc obszary i miejsca nawet odległe od siebie, ale o rozpoznanych spójnych elementach wartości turystycznych, eksponując przy tym tereny często mało znane, zagubione na mapach turystycznych. Wspólny komunikat marketingowy produktu pasmowego pozwala na zwrócenie uwagi na związki obszarów o zróżnicowanych, ale komplementarnych wartościach, tworząc tym samym zintegrowaną koncepcję produktu;

produkt strefowy - jest narzędziem kreacji produktów „małych ojczyzn”, odwołującym się do obszarów sąsiednich, mających często wspólne źródła w postaci walorów i atrakcji oraz elementów tożsamości. Odwołuje się często do zasobów o zróżnicowanym zagospodarowaniu i potencjalnie turystycznym, ale o zbliżonym tle historycznym, kulturowym, religijnym i społecznym;³

produkt turystyczny - dostępny na rynku pakiet materialnych i niematerialnych składników, umożliwiających realizację celu wyjazdu turystycznego i pozwalający nabywcy na spełnianie różnych potrzeb i celów determinujących decyzję o tym wyjeździe. Produkt ten stanowią naturalne i stworzone przez człowieka dobra turystyczne, towary i usługi umożliwiające przybycie, pobyt i korzystanie z walorów turystycznych oraz atrakcyjne spędzanie czasu. Główne składniki produktu turystycznego to:

1. atrakcje i środowisko miejsca docelowego,
2. infrastruktura i usługi miejsca docelowego,
3. dostępność miejsca docelowego, szybkość, wygoda i koszty dotarcia podróźnego,
4. wizerunki i postrzeganie miejsca docelowego, jako motywator decyzji zakupu,
5. cena płacona przez konsumenta, jako suma kosztów powyższych składników.⁴

przewodnik turystyczny - osoba zawodowo oprowadzająca turystów lub odwiedzających po wybranych obszarach, miejscowościach i obiektach oraz udzielająca o nich informacji;

³ Program tworzenia i rozwoju produktów turystycznych województwa podlaskiego ze szczególnym uwzględnieniem centrów ruchu Turystycznego, Białystok, 2005

⁴ www.pot.gov.pl

turysta - osoba, która podróżuje do innej miejscowości poza swoim stałym miejscem pobytu na okres nieprzekraczający 12 miesięcy, dla której celem podróży nie jest podjęcie stałej pracy w odwiedzanej miejscowości i która korzysta z noclegu przynajmniej przez jedną noc;

turystyka – zgodnie z definicją Światowej Organizacji Turystyki – obejmuje czynności osób podróżujących w celach innych niż podjęcie pracy zarobkowej, tj. głównie w celach wypoczynkowych, służbowych, religijnych itp. i pozostających poza swoim codziennym środowiskiem nie dłużej niż 1 rok (definicja GUS);

turyści zagraniczni – korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania rejestrowani są według kraju stałego zamieszkania. Turysta zagraniczny może być wykazany wielokrotnie w zestawieniach GUS, jeśli w czasie jednego pobytu w Polsce korzystał z kilku obiektów noclegowych (definicja GUS);

usługi hotelarskie - krótkotrwałe, ogólnie dostępne wynajmowanie domów, mieszkań, pokoi, miejsc noclegowych, a także miejsc na ustawienie namiotów lub przyczep samochodowych oraz świadczenie, w obrębie obiektu, usług z tym związanych;

usługi turystyczne - usługi przewodnickie, usługi hotelarskie oraz wszystkie inne usługi świadczone turystom lub odwiedzającym;

wycieczka - rodzaj imprezy turystycznej, której program obejmuje zmianę miejsca pobytu jej uczestników.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNO – POLITYCZNE ROZWOJU TURYSTYKI NA TERENIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

W celu przeprowadzenia kompletnej analizy stanu turystyki w obszarze województwa podlaskiego należy zdiagnozować sytuację prawno-polityczną otoczenia na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym.

Diagnoza stanu istniejącego uwarunkowań prawno-politycznych występujących w województwie pozwoli na zachowanie spójności opracowywanego *Programu Rozwoju Turystyki* z dokumentami strategiczno-planistycznymi przyjętymi do realizacji na szczeblu regionu.

2.1. Uwarunkowania zewnętrzne – wynikające z dokumentów UE i Polski

Uwarunkowania prawno-polityczne makrootoczenia.

Działania Unii Europejskiej dotyczące turystyki lub dziedzin bezpośrednio związanych z jej rozwojem.

Turystyka stanowi ważną i dynamiczną gałąź gospodarki zarówno w starych krajach Unii Europejskiej, jak i w Polsce. Ze względu na duży i niedający się łatwo wyeliminować udział pracy ludzkiej stanowi sektor o istotnej roli w dziedzinie zwiększania zatrudnienia i walki z bezrobociem. W związku z tym jest przedmiotem dużego zainteresowania i niejednokrotnie wsparcia ze strony władz państwowych. Jest to sektor zdominowany przez małe i średnie firmy⁵.

W związku z tym istotnym zadaniem realizowanym przez Komisję Europejską jest zapewnienie, by interesy sektora turystycznego zostały wzięte pod uwagę przy opracowywaniu aktów prawnych, programów wsparcia i innych przedsięwzięć podejmowanych w dziedzinach, które mają wpływ na turystykę.⁶ Nie mniej turystykę postrzega się w UE, jako element gospodarki kreowany i wspomagany przez poszczególne rządy państw członkowskich. Unia Europejska w tej dziedzinie gospodarki przyjęła zasadę działania na rzecz ujednoczenia prawa zapewniającego w całej Unii jednakowe rozumienie pojęć określających działania w sektorze turystycznym, które winny się przekładać na ujednoczenie poziomu usług turystycznych (hotele, gastronomii, transportu itp.).

Pierwszym istotnym wyrazem zainteresowania Wspólnoty rozwojem turystyki było utworzenie w 1986 r. Komitetu Doradczego Turystyki, będącego płaszczyzną wymiany informacji na temat działań na rzecz rozwoju turystyki podejmowanych w krajach członkowskich.

W 1992 r. ogłoszono Decyzję Rady Wspólnoty (Decyzja Rady z 13 lipca 1992 r., 92/421/EEC) dotyczącą zamierzeń w zakresie wsparcia sektora turystycznego. W tym dokumencie uchwalono m.in. wolę podjęcia działań na rzecz:

⁵ Przepisy prawa polskiego w zakresie turystyki, hoteli i restauracji po przystąpieniu Polski do UE, PARP, 2005

⁶ www.mos.gov.pl/materialy_informacyjne/archiwum/nppc_aneksy/roz24.html oraz J. Gospodarek, *Prawo Turystyczne w zarysie*, Bydgoszcz – Warszawa 2003.

- poprawy wiedzy na temat sektora turystyki i poprawy spójności działań Wspólnoty poprzez wykonywanie badań sektora, rozwój statystyk dotyczących turystyki, konsultacje z przedstawicielami branży turystycznej;
- zmniejszenia sezonowości ruchu turystycznego poprzez wsparcie działań, wymiany informacji i doświadczeń sprzyjających osiągnięciu tego celu;
- inicjatyw mających na celu rozwój turystyki podejmowanych na szczeblu międzynarodowym, zwłaszcza transgranicznych lub polegających na współpracy pomiędzy miastami, jak również zmierzających do wdrożenia nowych technologii, polegających na współpracy z krajami spoza Wspólnoty, oraz pilotażowych programów współpracy pomiędzy jednostkami publicznymi oraz prywatnymi w upadających regionach turystycznych;
- ochrony konsumentów, nabywców produktów turystycznych;
- popularyzacji wiedzy i promocji dziedzictwa europejskiego, w tym kultury, tradycji i stylu życia, poprzez wsparcie dla inicjatyw tworzenia europejskich szlaków kulturowych, wspieranie wiedzy i doświadczeń w tym zakresie;
- wzięcia pod uwagę wymogów środowiska w odniesieniu do rozwoju turystyki poprzez wsparcie działań mających na celu wzrost świadomości ekologicznej oraz innych inicjatyw w turystyce, zwłaszcza międzynarodowych, przyjaznych dla środowiska;
- rozwoju turystyki socjalnej;
- rozwoju turystyki dzieci i młodzieży;
- szkoleń oraz wypracowywania standardów w zakresie nauczania turystyki oraz umiejętności przedstawicieli branży turystycznej, wymianę wiedzy i doświadczeń m.in. poprzez współpracę międzynarodową;
- promocji turystyki europejskiej poza granicami Wspólnoty.

Wspomniany dokument zaowocował m.in. powstaniem raportu Komisji Europejskiej na temat działań podejmowanych na szczeblu UE, powiązanych z sektorem turystyki (*Community measures affecting tourism 2000*; SEC(2002) 300⁷).

Dalsze prace instytucji europejskich nad wykorzystaniem ekonomicznym i społecznym potencjału sektora turystycznego zaowocowały Komunikatem Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno – Gospodarczego i Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 13 listopada 2001 roku – wspólnie pracując dla przyszłości turystyki europejskiej (*Working together for the future of European Tourism*), (COM (2001) 665) finalny dokument zawierał odniesienie do następujących problemów:

- ułatwianie wymiany i rozpowszechniania informacji, szczególnie z wykorzystaniem nowych technologii,
- poprawa procesu nauczania w celu podwyższenia umiejętności kadry turystycznej,
- poprawa jakości produktów turystycznych,
- promowanie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju w turystyce,
- zarządzanie wpływem i wykorzystaniem nowych technologii i wymiany informacji na sektor turystyczny.

Działania powiązane z powyższymi obszarami wyznaczają kierunki aktywności Unii Europejskiej. Wymianie informacji pomiędzy różnymi stronami i partnerami służyć ma Forum Turystyki, organizowane corocznie od 2002 r., które rozszerza zakres działań Komitetu Doradczego Turystyki⁸.

⁷ www.europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/policy-areas/asures.htm

⁸ www.europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/tourismeu.htm

Wyrazem woli współpracy krajów członkowskich Unii Europejskiej w dziedzinie turystyki jest także Uchwała Rady Ministrów UE z dnia 21 maja 2002 roku w sprawie przyszłości turystyki europejskiej (2002/C 135/1). W dokumencie tym zwraca się uwagę, że jakkolwiek polityka wspólnotowa w takich obszarach jak: transport, środowisko, nowe technologie, higiena żywienia, energie, podatki oddziałuje bezpośrednio na sektor turystyczny, jednak nie zawsze interesy tego sektora są brane pod uwagę przed podjęciem decyzji o sposobie oddziaływania w obrębie wspomnianych obszarów. Dokument ten zawiera propozycje zmian istniejącej sytuacji, przede wszystkim poprzez wykorzystanie potencjału instytucji i organów doradczych UE, zacieśnienia dialogu pomiędzy nimi oraz przedstawicielami branży turystycznej oraz międzynarodowymi organizacjami turystycznymi. Zachęca się jednocześnie do wymiany informacji pomiędzy krajami członkowskimi w zakresie obowiązującego prawa oraz do wypracowania wspólnych metod oceny funkcjonowania sektora turystycznego, co umożliwi dokonywanie porównań na szczeblu międzynarodowym.

Cele i kierunki działań UE w sferze turystyki określone są ponadto w następujących dokumentach⁹:

1. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Gospodarczego i Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 25 listopada 2003 roku – Podstawowe kierunki dotyczące zrównoważonego rozwoju turystyki europejskiej (*Basic orientations for the sustainability of European Tourism*);
2. Konkluzje Rady Unii Europejskiej z 18 kwietnia 2005 roku w sprawie zrównoważonego rozwoju turystyki europejskiej;
3. Wzrost i Zatrudnienie – zintegrowane wytyczne na lata 2005 – 2008 wraz z zaleceniem Komisji w sprawie ogólnych wytycznych dla polityk gospodarczych państw członkowskich oraz wspólnoty oraz wnioskiem dotyczącym decyzji Rady w sprawie wytycznych dla polityk zatrudnienia państw członkowskich.

W październiku 2007 roku Komisja przyjęła „Średnią i długoterminową strategię dla osiągnięcia zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki europejskiej” W związku z powyższym, istotnym stała się wiadomość skierowana do zainteresowanych stron, aby jak najszybciej podjąć niezbędne kroki w celu wzmocnienia wkładu zrównoważonych praktyk do celu ułatwiającego budowę konkurencyjności Europy, jako najbardziej atrakcyjnego obszaru turystycznego. Komunikat w sprawie **Agendy dla zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki europejskiej** (COM (2007) 621 wersja ostateczna z dnia 19.10.2007) wyraża również wiadomość o zobowiązanie Komisji Europejskiej do tego porządku procesowego. Ponadto w komunikacie buduje się ramy dla realizacji polityki europejskiej i wspiera działania w dziedzinie turystyki, jak również we wszystkich innych obszarach polityki, które mogą mieć wpływ na turystykę, na jej trwałość i konkurencyjność.

Polityka Unii Europejskiej względem turystyki jest realizowana m.in. poprzez skierowanie w ten obszar aktywności środków finansowych poprzez fundusze: Fundusze Strukturalne oraz Fundusz Społeczny. Są one przeznaczone m.in. na rozbudowę infrastruktury turystycznej, wspieranie sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz kształcenie kadry. Należy zwrócić uwagę, że dla rozwoju turystyki istotne znaczenie mają także środki przeznaczane na inne cele m.in. na rozwój kultury, transportu, ochronę środowiska, edukację.

Unia Europejska poprzez swoje prawodawstwo wywiera bezpośredni wpływ na funkcjonowanie podmiotów branży turystycznej, tworząc dyrektywy związane tematycznie z tą dziedziną gospodarki, nakładając w ten sposób na kraje członkowskie obowiązek

⁹ Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013, Dokument Rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 21 czerwca 2005 roku, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa, czerwiec 2005 r.

dostosowania krajowego prawodawstwa do zawartych w dyrektywach wymogów. Dyrektywy związane tematycznie z sektorem turystyki mają głównie na celu ochronę praw konsumenta, jak również uznawanie uprawnień w zakresie zawodów związanych z turystyką. Odpowiednia dyrektywa reguluje także sprawy związane ze sprawozdawczością statystyczną w turystyce. Ponadto instytucje UE wydają zalecenia, jednakże nie mają one charakteru zobowiązującego dla krajów członkowskich (załączniki nr 1 Dyrektywy i zalecenia Unii Europejskiej dotyczące turystyki).

Z chwilą przystąpienia Polski do Unii Europejskiej zaczęły obowiązywać przewidziane w art. 91 Konstytucji RP zasady określające stosunek prawa wspólnotowego do prawa krajowego, tj. zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec prawa państw członkowskich oraz zasada bezpośredniego stosowania. Obowiązywanie tych zasad jest o tyle istotne dla władz samorządowych, że powoduje znaczącą zmianę w katalogu źródeł prawa stanowiących podstawę funkcjonowania administracji publicznej. Obok norm krajowego porządku prawnego administracja samorządowa zobowiązana jest do stosowania norm pierwotnego i wtórnego prawa wspólnotowego.

Prawo Wspólnoty Europejskiej ma w dominującej części charakter gospodarczy. To ono jest głównym (aczkolwiek nie jedynym) środkiem, za pomocą którego realizuje się szeroko rozumiana integracja ekonomiczna państw UE. Regiony są jednostkami gospodarczymi jednolitego rynku Unii Europejskiej, gdyż po pierwsze, korzystają z uregulowań kształtujących jego działanie, współuczestnicząc jako podmioty gospodarujące w obrocie handlowym a po drugie, mają do nich zastosowanie istotne ograniczenia wynikające z ochrony tego rynku przed zniekształceniami konkurencji lub zaburzeniami jego funkcjonowania spowodowanymi brakiem wyraźnego rozdziału pomiędzy spełniającymi także funkcje władcze organami działającymi w sektorze publicznym a sektorem prywatnym. Ograniczenie to wynika z prawa Unii Europejskiej, nawet chociażby konkretne akty prawne, które mają zastosowanie do samorządów szczebla regionalnego miały postać ustaw lub aktów niższego rzędu wydanych przez parlament krajowy.

Reasumując, można najogólniej stwierdzić, iż prawo europejskie ma na samorząd wojewódzki wpływ w trzech obszarach:

- po pierwsze, w istotnym stopniu określa warunki makroekonomiczne ich funkcjonowania,
- po drugie, tworzy narzędzia wspomagające (w szczególności o charakterze finansowym),
- po trzecie, tworzy nowe zadania w stosunku do regionów lub też znacząco modyfikuje zadania już istniejące (powodując także konieczność wypracowania nowych kompetencji).

Jak to wynika z art. 5 TWE, Unia Europejska nie reguluje wszystkich sfer działania samorządów. W zakresie kompetencji wspólnych z państwami członkowskimi musi się ona kierować zasadą subsydiarności, pozostawić wiele istotnych kwestii do regulacji prawodawców krajowych.

Polityka rozwoju turystyki na szczeblu krajowym i jej podstawy prawne

Największe znaczenie w kontekście tworzenia programu rozwoju turystyki obszaru województwa podlaskiego mają „Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015”. Dokument Rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26.09.2008. Dokument ten został stworzony w powiązaniu z innymi dokumentami rządowymi oraz obowiązującymi aktami prawnymi i innymi dokumentami w dziedzinie turystyki na szczeblu krajowym oraz międzynarodowym.

Dokument ten zawiera określenie priorytetowych obszarów rozwojowych w turystyce, do których zaliczono: rozwój produktów turystycznych, rozwój zasobów ludzkich, wsparcie marketingu, kształtowanie przestrzeni turystycznej.

Zadania z obszaru wsparcia marketingowego realizowane są za pośrednictwem Polskiej Organizacji Turystycznej oraz regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych. Zadania tych instytucji polegają na promocji Polski, jako kraju atrakcyjnego turystycznie, a ponadto polegają na tworzeniu systemu informacji turystycznej. W tym przypadku dokument ten kładzie nacisk na potrzebę koordynacji działań marketingowych, a przez to zwiększenie ich efektywności oraz zastosowanie nowych technologii w procesie tworzenia systemu IT.

Zgodność przyjętych kierunków rozwoju na szczeblu regionu z priorytetami przyjętymi na szczeblu krajowym ułatwia pozyskanie środków na ich realizację np. przez m.in. samorządy lokalne. Jednym z instrumentów realizacji polityki Państwa są Regionalne Programy Operacyjne, które służą realizacji Narodowego Planu Rozwoju - Podstawy Wsparcia na lata 2007–2013. Rozwijają one cele Narodowego Planu Rozwoju określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację polityki regionalnej państwa.

Państwo odgrywa także rolę regulacyjną w stosunku do sektora przedsiębiorstw turystycznych. Rola ta wynika m.in. z dostosowania polskiego prawa do ustawodawstwa UE. Regulacje w tym wypadku dotyczą głównie działalności hotelarskiej, biur podróży oraz świadczenia usług pilotażu i przewodnictwa turystycznego i zostały wprowadzone Ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz.U. z 2004r., Nr 223, poz. 2268). Miały one istotne znaczenie dla uporządkowania polskiej branży turystycznej i poprawę kwalifikacji kadry turystycznej poprzez wymogi stawiane osobom tworzącym usługi turystyczne i zaangażowanym w ich świadczenie. Wprowadzenie minimalnych wymogów w stosunku do obiektów świadczących klientom usługi hotelarskie oraz wprowadzanie kategoryzacji obiektów hotelarskich także przyczyniło się do uporządkowania i stworzenia przejrzystego z punktu widzenia klientów systemu wskazującego na poziom i zakres świadczonych usług.

Wśród aktów prawnych dotyczących turystyki lub dziedzin bezpośrednio związanych z jej rozwojem obowiązujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej nadrzędną jest Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku, która w Art.68 ust.5 zobowiązuje władze publiczne do popierania rozwoju kultury fizycznej, co ma następować m.in. poprzez rozwijanie różnych form turystyki aktywnej. Podstawowe akty prawne regulujące zagadnienia związane z turystyką zamieszczono w załączniku nr 2.

Kilka spośród wielu dokumentów strategiczno - planistycznych opracowanych na poziomie krajowym odnosi się bezpośrednio do województwa podlaskiego. Tabela nr 1 przedstawia krótki opis tych odniesień, które w pewnym zakresie winny determinować kierunki rozwoju turystyki w województwie podlaskim. Pozostałe dokumenty strategiczne opracowane na poziomie krajowym nie nawiązujące bezpośrednio do regionu, ale określające ogólnonarodowe priorytety w zakresie rozwoju turystyki zamieszczono w załączniku nr 3.

Tabela 1 Dokumenty strategiczno – planistyczne obowiązujące obecnie w Polsce z odniesieniem do turystyki województwa podlaskiego

Dokumenty o zasięgu ogólnopolskim	
1.	Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 Warszawa, listopad 2006
	Dokument ten w priorytecie 2 Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej - Infrastruktura społeczna pkt c) Infrastruktura kultury, turystyki i sportu zakłada wsparcie działań na rzecz infrastruktury turystycznej.

	Kierunki polityki regionalnej państwa wobec województw w stosunku do województwa podlaskiego zakładają, że Region ten wspierany będzie w działaniach zmierzających do poprawy jego dostępności transportowej, szczególnie na ważnym dla międzynarodowych powiązań kierunku litewskim (Via Baltica, Rail Baltica z uwzględnieniem powiązań Warszawa- Białystok oraz drogi krajowej S19). Istotnym potencjałem województwa jest położenie przygraniczne. Polityka państwa będzie wspomagała rozbudowę i modernizację przejść granicznych, co pozwoli rozwijać współpracę kulturalną, naukową i gospodarczą z Białorusią. Polityka regionalna będzie także wspierać rozwój funkcji metropolitalnych Białegostoku oraz wzmocnienie jego powiązań z mniejszymi miastami regionu podlaskiego. Wspierane będą inicjatywy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Wspomagana będzie przedsiębiorczość i usługi, w tym turystyka bazująca na bogatych zasobach środowiskowych województwa (Zielone Płuca Polski).
2.	Strategia Rozwoju Społeczno Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 30 grudnia 2008 r. Realizacja strategii do roku 2015 przewiduje Program Operacyjny dla Województwa Podlaskiego. Celem głównym programu jest zwiększenie tempa wzrostu gospodarki w celu tworzenia nowych miejsc pracy przy poszanowaniu i zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu. Rozwój turystyki odbywać się będzie poprzez przedsięwzięcia mające oddziaływanie gospodarcze (m.in. budowa i modernizacja obiektów sportowych, obiektów rekreacyjnych, bazy noclegowo-gastronomicznej, projekty inwestycyjne gmin uzdrowiskowych, utworzenie systemów i centrów informacji turystycznej). W zakresie transportu drogowego wsparcie otrzymają zadania inwestycyjno - modernizacyjne rozwijające sieć dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym poprawiające bezpieczeństwo i obsługę podróżnych. W obszarze transportu kolejowego wsparcie obejmie modernizację infrastruktury kolejowej o znaczeniu regionalnym, zakup taboru infrastruktury towarzyszącej. W zakresie transportu publicznego wsparcie zostanie skierowane na rozwój infrastruktury połączony z zakupem taboru, infrastruktury służącej zwiększeniu bezpieczeństwa i dostępności do sieci transportu publicznego, budowę i modernizację ulic o znaczeniu regionalnym, w tym budowę obwodnic miast, wiaduktów i innych obiektów inżynierskich. Planuje się także wybudowanie docelowego lotniska regionalnego. Infrastruktura kulturalna wspierana będzie poprzez rozbudowę, modernizację i zwiększenie dostępności do obiektów kulturalnych, a także dofinansowanie przedsięwzięć kulturalnych. Ochrona dziedzictwa kulturowego będzie polegać na inwestycjach mających na celu ochronę i konserwację obiektów dziedzictwa kulturowego, konserwację zabytków ruchomych, księgozbiorów, archiwów, rewaloryzację i rewitalizację historycznych zespołów miejskich, obszarów przemysłowych o wartości historycznej na cele kulturalne, a także na realizacji projektów dotyczących opracowania i utworzenia systemów informacji kulturalnej, w tym nowoczesnej sieci informacji internetowej.
3.	Marketingowa Strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008-2015 Warszawa, październik 2008 W dokumencie tym wskazano obszary turystyki podstawowej mogącej rozwijać się w obszarze województwa podlaskiego. W sferze turystyki rekreacyjnej i wypoczynkowej wymieniono: turystykę pieszą i wypoczynek nad jeziorami. W obszarze turystyki aktywnej i specjalistycznej zwrócono uwagę na potencjał dla rozwoju turystyki rowerowej. Turystyka zdrowotna może rozwijać się poprzez

	turystykę uzdrowiskową, a biznesowa poprzez rozbudowę bazy konferencyjno – kongresowej. W województwie podlaskim duże znaczenie regionalne ma mieć także turystyka przygraniczna i tranzytowa.
4.	Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej Polska Organizacja Turystyczna 2008
	Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej, stanowi pierwszy komponent projektu „Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki. Analityczna część <i>Studium</i> dostarcza materiał analityczno-rekomendacyjny niezbędny do opracowania strategii komunikacji na potrzeby kampanii promocyjnej zrównoważonego rozwoju turystyki makroregionu Polski Wschodniej w kraju i za granicą. Dla województwa podlaskiego wskazuje produkty o wysokiej pozycji konkurencyjnej są nimi: – wypoczynek na obszarach przyrodniczych, – turystyka wodna, – wypoczynek na wsi (agro- i ekoturystyka).

Źródło: Opracowanie własne

2.1.1. Wnioski

- Należy podkreślić wzrastającą tendencję do postrzegania turystyki, jako sektora gospodarki przez instytucje tworzące prawo. Szczególnie na szczeblu europejskim problemy turystyki znajdowały się dotąd na dalszym planie, omawiane przez pryzmat problemów rozwoju transportu, usług, przedsiębiorczości, ochrony praw konsumentów i in. Obecne spojrzenie całościowe pozwala na lepsze dostrzeżenie istniejących możliwości rozwoju turystyki oraz nadaje inną, wyższą rangę rozwiązaniom proturystycznym.
- Na szczeblu krajowym turystyka znajduje dobre umocowanie w istniejących aktach prawnych oraz polityce Państwa. Powstające kolejno krajowe Strategie Rozwoju Turystyki, ale przede wszystkim taki dokument o charakterze ponadregionalnym jak „Studium Uwarunkowań Atrakcyjności Turystycznej Polski Wschodniej” są ważnymi instrumentami sterowania rozwojem turystyki. Dają one szansę na koordynację, większą spójność a w efekcie wzajemne wzmocnianie działań Państwa z podejmowanymi przedsięwzięciami na innych szczeblach zarządzania terytorialnego.
- Wyrazem polityki Państwa w sferze turystyki jest działalność Polskiej Organizacji Turystycznej, instytucji odpowiedzialnej m. in. za promocję turystyczną Polski. Województwo Podlaskie winno jeszcze intensywniej współpracować z POT tworząc trwałe podstawy do lobbingu na rzecz uznania województwa podlaskiego za jeden z najważniejszych obszarów turystycznych w kraju. Między innymi akcja prowadzona przez fundację new7wonders polegająca na wyborze nowych 7 turystycznych cudów świata może stać się dobrym zaczątkiem promocji walorów turystycznych regionu poprzez Puszcę Białowieską. Warunkiem wzmocnienia efektu promocyjnego jest aktualizacja wizerunku województwa podlaskiego, jako obszaru turystycznego m.in. poprzez poszerzenie informacji o produktach turystycznych regionu, przekazywanych za pośrednictwem POT.
- Wejście Polski do Unii Europejskiej powoduje potrzebę reorganizacji punktów odniesienia wykorzystywanych przy tworzeniu programów zagospodarowania turystycznego na niższych szczeblach zarządzania terytorialnego. Istotne znaczenie zyskuje możliwość pozyskiwania środków finansowych z funduszy Unii Europejskiej

i realizacji zadań w znowelizowanej ustawie określającej zasady partnerstwa publiczno prywatnego.

- W przypadku turystyki korzystny wpływ na jej rozwój w danym regionie wywierać będą inwestycje i projekty finansowane z funduszy UE także w zakresie kultury, transportu i ochrony środowiska.

2.2. Uwarunkowania wewnętrzne – regionalne

Tabela 2 Dokumenty strategiczno – planistyczne o zasięgu regionalnym obowiązujące obecnie w województwie podlaskim z odniesieniem do dziedziny turystyki

1.	Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego Białystok, styczeń 2006 r.
	Strategia Rozwoju określa misję rozwoju województwa, wyznacza cele i przyporządkowuje im priorytety. Wszystkie dokumenty strategiczne i programy sektorowe traktujące o różnych dziedzinach turystyki, jej rozwoju i promocji winny opierać się o założenia Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, a w szczególności o cel strategiczny wraz z priorytetem i działaniami dotyczącymi bezpośrednio turystyki: Cel 5: Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego. Priorytety i działania: Priorytet III. Baza ekonomiczna. Działanie 2. Rozwój turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego 1. Działania wspierające kompleksowe zagospodarowanie turystyczne terenów o najwyższych w województwie walorach przyrodniczych i kulturowych, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, 2. Tworzenie warunków lokalizacyjnych oraz preferencji finansowych, organizacyjnych i prawnych sprzyjających pozyskiwaniu inwestorów do modernizacji i realizacji bazy turystycznej, 3. Wspieranie rozwoju turystyki przyjazdowej, w tym turystyki wiejskiej, ekoturystyki i turystyki kwalifikowanej, 4. Dalszy rozwój regionalnego systemu informacji i promocji turystycznej oraz jego 5. włączenie w system krajowy i międzynarodowy, 6. Wspomaganie wzrostu atrakcyjności i rozwoju bazy materialnej najatrakcyjniejszych obszarów i obiektów turystycznych województwa w tym uzdrowisk, 7. Tworzenie warunków do uzyskania wysokiej marki produktów turystycznych poprzez wspieranie zintegrowanych systemów rozwiązań w zakresie tworzenia i promocji markowych produktów turystycznych oraz tworzenie tożsamości turystycznej województwa wraz z systemem identyfikacji marek regionalnych, 8. Opracowanie długofalowego programu rozwoju różnych form turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego w województwie podlaskim, w tym także przygotowania kadr do ich obsługi, 9. Wspieranie rozwoju zintegrowanego systemu tras rowerowych, konnych, kajakowych, pieszych oraz tworzenie punktów widokowych, 10. Tworzenie oraz wspieranie inicjatyw podnoszących poziom bezpieczeństwa w rejonach atrakcyjnych turystycznie.

2.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013; (9 listopada 2007r. Uchwałą Nr 46/599/07 został przyjęty przez Zarząd Województwa Podlaskiego.)
	Główna oś priorytetową programu wraz z celem głównym dotyczącym bezpośrednio zagadnień związanych z turystyką nawiązuje do Celu 5 Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020. Oś Priorytetowa III: Rozwój turystyki i kultury wraz z celem głównym Osi priorytetowej: "Wzrost atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej województwa podlaskiego" poprzez cele szczegółowe osi priorytetowej wspiera: Rozbudowę bazy turystycznej w regionie, podniesienie jakości usług turystycznych, poprawę dostępności do infrastruktury sportowej, wzrost roli turystyki, sportu i rekreacji, jako czynników stymulujących rozwój społeczny i gospodarczy, poszerzenie oferty usług turystycznych, rekreacyjnych i sportowych w województwie. Ponadto wspiera działania mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich i rozwój funkcji miejskich i metropolitalnych największych ośrodków miejskich w województwie podlaskim. W ramach tej osi priorytetowej wspierane są przedsięwzięcia mające na celu wydłużenie sezonu turystycznego, a co za tym idzie, czasu przebywania turystów w regionie. W celu stworzenia zintegrowanego pakietu turystycznego regionu i przyciągnięcia turystów i inwestorów wspierany jest rozwój głównych ośrodków miejskich. Wsparcie turystyki realizowane jest w ramach dwóch działań: rozwój atrakcyjności turystycznej regionu oraz rozwój bazy turystycznej.
3.	Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013; Zarząd Województwa Podlaskiego, Białystok, czerwiec 2009 r.
	Szczegółowy opis priorytetów RPOWP na lata 2007-2013 stanowi kompendium wiedzy dla beneficjentów na temat typów i możliwości realizacji projektów w ramach RPOWP. Wskazuje on na szczegółowych rodzajów projektów, uprawnionych wnioskodawców oraz systemu wyboru projektów. Dokument ten jest bezpośrednio powiązany z RPOWP na lata 2007 -2013.
4.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego ZAŁĄCZNIK NR 1 do uchwały n r IX / 8 0 / 0 3 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 czerwca 2003 roku
	Zawarty w Planie cel 6.7. Turystyka, wypoczynek i lecznictwo uzdrowiskowe jest spójny z działaniem 2 Celu 5 Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020. Cele ogólne i szczegółowe zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego, takie jak 2.2. Kształtowanie elastycznych struktur przestrzennych, tworzących warunki wzrostu jest spójny z pkt. 2 działania 2 Strategii Wojewódzkiej. Cel ten zakłada kształtowanie zrównoważonych struktur przestrzennych sprzyjających rozwojowi turystyki, wypoczynku, lecznictwa uzdrowiskowego i ochrony zdrowia – warunkujących rozwój bazy ekonomicznej województwa i restrukturyzację rolnictwa, a w szczególności: wykorzystanie unikalnych walorów przyrodniczych i kulturowych, modernizację i rozbudowę infrastruktury turystycznej i wypoczynkowej, wykreowanie Białowieży, Augustowa i Tykocina na międzynarodowe ośrodki turystyczne, wykreowanie Augustowa i Supraśla na ośrodki uzdrowiskowe i restrukturyzację jednostek ochrony zdrowia umożliwiającą poprawę jakości świadczonych w nich usług zdrowotnych.

	Cel 4.4. Zasady rozwoju turystyki i wypoczynku z wymienionymi wiodącymi formami turystyki i wypoczynku w województwie takimi jak turystyka przyrodnicza, turystyka kulturowo – etniczna, turystyka kwalifikowana, agroturystyka, turystyka trans-graniczna i międzynarodowa, wypoczynek w obszarach uzdrowiskowych, wypoczynek w ekosystemach wodnych, wypoczynek w ekosystemach łąkowych, wypoczynek w ekosystemach leśnych jest spójny z pkt 3 działania 2 Strategii Wojewódzkiej. Cel szczegółowy 3.2.3. Rozwój wiodących form turystyki ze wskazaniem na turystykę przyrodniczą i wielokulturowego pogranicza – mogąca przyciągnąć znaczne ilości turystów zagranicznych, agroturystykę i turystykę aktywną (zwłaszcza wodna) zorientowana głównie na turystę krajowego oraz turystykę transgraniczną i międzynarodową – mogąca być ważkim atutem w konkurencji międzyregionalnej jest również spójny z pkt 3 działania 2 Strategii Wojewódzkiej i pkt 4 tegoż samego działania. Cel szczegółowy 3.2.4. Markowe produkty turystyczne – stanowiące wizytówkę regionu wykorzystującą najcenniejsze atrakcje turystyczne, a w szczególności unikalne i różnorodne etnicznie walory kulturowe oraz przyrodnicze województwa oraz służą zwiększeniu frekwencji turystów zagranicznych i przedłużaniu sezonu turystycznego jest spójny z pkt 6 działania 2 Strategii Wojewódzkiej.
5.	Założenia Wieloletniego Planu Promocji Województwa Podlaskiego WYG International, Katowice, luty 2009
	Dokument jest przedstawieniem założenia Wieloletniego Planu Promocji Województwa Podlaskiego na lata 2010-2014. W dokumencie tym przedstawiono istotę marki „Województwo Podlaskie” Kluczem do marki jest znalezienie fundamentalnego i unikalnego pomysłu promocyjnego. Województwo Podlaskie nie ma swojego podstawowego wizerunku – wyrazistego i rozpoznawanego. <i>Plan Promocji</i> wypełnia założenia pkt 6 działania 2 Strategii Województwa Podlaskiego do roku 2020.

Zródło Opracowanie własne na podstawie dokumentów o zasięgu regionalnym.

2.2.1. Wnioski

- Informacje zebrane w tabelach, przedstawiające wybrane zapisy w dokumentach określających kierunki i cele rozwoju województwa podlaskiego dają podstawę do twierdzenia, że znaczenie turystyki dla rozwoju gospodarczego jest ogromne i perspektywiczne na wielu poziomach planowania. Partnerem dla samorządu regionalnego w realizacji wspólnych inwestycji proturystycznych lub podejmowaniu innego rodzaju działań aktywizujących rozwój turystyki są i powinny być jeszcze w większym stopniu niż obecnie samorządy lokalne.
- Współpraca na szczeblu regionalnym jest możliwa szczególnie w zakresie tych zadań, które wzmacniają funkcje poszczególnych subregionów turystycznych m.in. takich jak Północna Suwalszczyzna, Dolina Rospudy, Pojezierze Sejneńskie, Puszcza Augustowska, Jeziora Rajgrodzkie, Puszcza Kurpiowska, Dolina Pisy, Dolina Biebrzy, Dolina Narwi, Puszcza Knyszyńska, Zbiornik Siemianówka, Puszcza Białowieska, Dolina Bugu i Nurca i przyczyniają się w ten sposób do podniesienia rangi regionu.
- Strategie rozwoju na szczeblu lokalnym nie mogą być tworzone w oderwaniu od kontekstu regionalnego, jeżeli rozwój ten ma przebiegać w sposób harmonijny

i zrównoważony. Współpraca na szczeblu ponad-lokalnym odgrywa w przypadku Podlaskiego istotne znaczenie ze względu na to, iż region nie jest zamknięty w swoich granicach administracyjnych, ma charakter przygraniczny, na co wskazuje m.in. wzrastająca ilość odwiedzających region turystów zagranicznych pomimo utrudnień wynikających z wejścia Polski do układu z Schengen.

- Region stanowi także ważny cel przyjazdów mieszkańców województwa podlaskiego w ich czasie wolnym. Budowa w regionie Klastra Turystycznego lub wielu klastrów pozwoli na sprawniejsze zarządzanie tym obszarem.
- Spójność zamierzeń władz lokalnych i regionalnych w obszarze turystyki pozwala m.in. na tworzenie ponadlokalnych produktów turystycznych, koordynacji działań promocyjnych i informacyjnych, a przez to wzmocnienie wysiłków podejmowanych na szczeblu regionu. Do działań podejmowanych na szczeblu wojewódzkim w celu rozwoju turystyki, ważnych także dla turystyki całego regionu należą m. in. tworzenie szlaków tematycznych, jak również prowadzenie kampanii promocyjnych na rynku krajowym i międzynarodowym.

3. CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO – WALORY TURYSTYCZNE

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej części Polski. Sąsiaduje z województwami: warmińsko-mazurskim (długość granicy 225,2 km), mazowieckim (357,2 km) i na krótkim odcinku z lubelskim (3,9 km). Na północnym-wschodzie graniczy z Litwą (długość granicy 104,3 km), a na wschodzie z Białorusią (245,9 km). Województwo podlaskie stanowi wewnętrzną (z Litwą) i zewnętrzną (z Białorusią) granicę Unii Europejskiej. Stolicą regionu jest miasto Białystok leżące w odległości ok. 180 km od stolicy kraju – Warszawy. Województwo podlaskie zajmuje obszar 20 187 km², tj. 6,5% powierzchni całego kraju i jest szóstym pod względem wielkości województwem w Polsce. Podzielone jest na 14 powiatów ziemskich i 3 grodzkie oraz 118 gmin i 3304 sołectwa. Sieć osadniczą stanowi 36 miast i 3945 miejscowości wiejskich. Zgodnie z podziałem kraju wg Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), województwo podlaskie podzielone zostało także na dwa podregiony: białostocko-suwalski oraz łomżyński¹⁰.

Do najważniejszych walorów środowiska przyrodniczego tego regionu należą wody powierzchniowe, tereny leśne i rzeźba terenu. Region Podlaski leży w dorzeczu Wisły, Niemna i Pregoly. W dolinach Narwi i Biebrzy występują największe w Europie kompleksy bagien o unikatowych walorach ekologicznych, z parkami narodowymi Narwiańskim i Biebrzańskim. Bardzo atrakcyjne są też pozostałe odcinki dolin Narwi i Biebrzy oraz doliny pozostałych rzek: Bugu, Pisy, Czarnej Hańczy, Rospudy i Szeszupy, będące terenami o unikatowych walorach przyrodniczo krajobrazowych. W województwie podlaskim jest 310 jezior o powierzchni powyżej 0,5 ha. Jeziora te występują głównie w obrębie Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego (z Wigierskim Parkiem Narodowym i Suwalskim Parkiem Krajobrazowym) i Pojezierza Ełckiego (okolice Rajgrodu). Do największych i najważniejszych pod względem turystycznym w województwie należą jeziora: Wigry, Hańcza, Rajgrodzkie, Sajno, Necko, Białe, Dreństwo, Serwy, Szurpiły, Blizno, Pomorze, Szelment Wlk., Gaładuś i Wiżajny oraz zbiornik wodny Siemianówka na Narwi. Ważnym obiektem hydrotechnicznym uzupełniającym możliwości korzystania ze szlaku wodnego Czarnej Hańczy jest Kanał Augustowski. Szlak ten umożliwia dopłynięcie do Bałtyku przez Niemen. Lasy w województwie podlaskim zajmują 617,5 tys. ha, czyli 30,5% powierzchni województwa. Główne kompleksy leśne występują w północnej i wschodniej części regionu. Są to puszcze Białowieska, Knyszyńska i Augustowska. W części zachodniej leży Puszcza Kurpiowska. Pod względem własności przeważają lasy państwowe, które reprezentują 72,9% powierzchni leśnej¹¹.

Atrakcyjna rzeźba terenu występuje przede wszystkim w północnej części województwa podlaskiego, na Pojezierzu Suwalskim. Ze względu na dogodne warunki klimatyczne rejon ten ma możliwości rozwijania turystyki zimowej, w tym narciarstwa biegowego i zjazdowego. Wędrówkę po województwie ułatwiają liczne szlaki turystyczne piesze i rowerowe oraz rozszerzająca się baza noclegowa.

Na terenie województwa podlaskiego występują dogodne warunki do rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego. Augustów i Supraśl są ośrodkami o statusie uzdrowisk. W Augustowie obok odpowiedniego i korzystnego bioklimatu, a mianowicie dużego nasłonecznienia i czystego powietrza, korzystny wpływ wywierają olejki eteryczne

¹⁰ Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013;

¹¹ Studium Uwarunkowań Atrakcyjności Turystycznej Polski Wschodniej, Polska Organizacja Turystyczna 2008, str. 111-112

wydzielane przez krzewy i drzewa iglaste. Występują także bogate złoża borowiny oraz woda mineralna o właściwościach leczniczych, wydobywana z jednego z najgłębszych ujęć w Polsce (482 m).

3.1. Walory przyrodnicze

Województwo podlaskie wyróżnia się na tle kraju swoimi ponadprzeciętnymi wartościami przyrodniczymi. Świadczyć o tym może znaczny udział użytków zielonych - 19,8%, nieużytków (głównie bagiennych) - 3,0% oraz wód 3,0%, a także wysoki stopień lesistości. Ponad 50% powierzchni województwa ma warunki przyrodnicze stosunkowo mało zmienione działalnością człowieka. Zachowały się duże kompleksy leśne - Puszcze: Białowieska, Knyszyńska i Augustowska, dolina Narwi - zabagniona z silnie rozbudowanym systemem koryt rzecznych, malownicza dolina Bugu o dużych walorach krajobrazowych, najbardziej naturalne w Europie Środkowej Bagna Biebrzańskie, malowniczy polodowcowy krajobraz północnej Suwalszczyzny.

Niezwykłe walory przyrodnicze sprawiają, iż prawie 32% powierzchni województwa objęte jest różnymi formami ochronnymi, co plasuje region w ścisłej krajowej czołówce. Istnieją tu:

- 4 parki narodowe: Białowieski, Biebrzański, Narwiański i Wigierski o łącznej powierzchni 91549,73 ha,
- 3 parki krajobrazowe: Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, Suwalski Park Krajobrazowy o łącznej pow. 88 084,5 ha,
- 93 rezerваты przyrody o łącznej pow. 23 691,07 ha,
- obszary Natura 2000 o łącznej pow. 1 399 548,7 ha,
- 15 obszarów chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 462 717,30 ha,
- 278 użytki ekologiczne,
- zespół przyrodniczo-krajobrazowy o łącznej pow. 60 ha,
- 2 stanowiska dokumentacyjne o łącznej pow. 0.6 ha,
- 2213 pomników przyrody.

Ponadto w województwie podlaskim występują Transgraniczne Obszary Chronione:

- Transgraniczny Obszar Chroniony Suwalsko- Wisztynecki obejmujący Pojezierze Suwalskie, Puszcę Romincką (w Polsce) i Jezioro Wisztyneckie na granicy Obwodu Kaliningradzkiego z Litwą (łączą działania Polski, Rosji i Litwy),
- Transgraniczny Obszar Chroniony 3 Puszcze: Augustowska, Dajnowska i Grodzieńska,
- Transgraniczny Obszar Chroniony Puszczy Białowieskiej, którego część obszaru - Białowieski Park Narodowy wraz z częścią Białoruskiego Parku Narodowego "Białowieżskaja Puszcza" stanowi jeden z trzech w Europie transgranicznych obiektów Dziedzictwa Światowego,
- Transgraniczny Obszar Chroniony Przełom Bugu, który położony jest na pograniczu polsko-białoruskim i obejmuje odcinek doliny Bugu oraz tereny przydolinne pomiędzy Brześciem a Drohiczynem,

oraz Białowieski Rezerwat Biosfery położony w strefie przygranicznej mający swój odpowiednik po stronie białoruskiej - Rezerwat Biosfery „Puszcza Białowieska”.

Do dnia dzisiejszego na terenie województwa podlaskiego zachowały się naturalne krajobrazy, puszcze i lasy, jeziora oraz doliny rzek. O wyjątkowych walorach przyrodniczych regionu w skali Polski i Europy świadczą zespoły i elementy środowiska naturalnego objętego ochroną¹².

3.1.1. Parki narodowe

Białowiecki Park Narodowy jest najstarszym parkiem narodowym w Polsce. Jego powierzchnia wynosi 10 517 ha, z czego 5 726 ha pozostaje pod ścisłą ochroną. Park chroni ostatnie na niżu Europy lasy naturalne o charakterze pierwotnym, zachowane w strefie lasów liściastych i mieszanych. Są to lasy wielowiekowe i wielogatunkowe, o zróżnicowanej strukturze przestrzennej i niespotykanym bogactwie świata grzybów, roślin i zwierząt. Wiele z nich to gatunki właściwe lasom pierwotnym, które gdzie indziej zostały już wytępione lub są poważnie zagrożone. Park jest dla nich często ostatnią ostoją. O wartości i unikatowości BPN i całej Puszczy Białowieckiej stanowi jednak nie liczba, a jakość występujących w niej gatunków. Mało jest tu gatunków związanych ze środowiskami przekształconymi przez człowieka, a bardzo dużo charakterystycznych dla lasów naturalnych i pierwotnych. Symbolem Parku i Puszczy Białowieckiej jest żubr – największy ssak Europy. Obecnie występuje tu najliczniejsza na świecie populacja żyjąca na wolności. Dowodami wyjątkowych walorów BPN było wpisanie go w 1977 r. przez UNESCO na listę rezerwatów biosfery M&B, a w 1979 r. na listę światowego Dziedzictwa Ludzkości.

Biebrzański Park Narodowy chroni największą w Europie przestrzeń torfowisk w stanie naturalnym w dolinie rzeki Biebrzy. Został utworzony 09.09.1993 r. i jest największym parkiem narodowym w Polsce. Powierzchnia parku wynosi 59 223 ha. Obszary leśne w Parku zajmują 15547 ha, grunty rolne - 18182 ha, a nieużytki - Bagna Biebrzańskie, w rzeczywistości najbardziej cenne przyrodniczo ekosystemy - 25494 ha. Biebrzański Park Narodowy chroni rozległe i prawie niezmienione dolinowe torfowiska z unikalną różnorodnością gatunków roślin, ptaków i innych zwierząt oraz naturalnych ekosystemów. Dolina Biebrzy jest bardzo ważnym miejscem gniazdowania, żerowania i odpoczynku dla ptactwa wodno-błotnego, toteż w roku 1995 została wpisana na listę siedlisk konwencji RAMSAR tj. obszarów mokradłowych o międzynarodowym znaczeniu, zwłaszcza, jako środowiska życia ptactwa wodno-błotnego. Ponadto Dolina Biebrzy jest największą ostoją łosia w Polsce. Żyją tu także wilki, bobry i wydry.

Narwiański Park Narodowy został utworzony w 1996 r. Jego całkowita powierzchnia wynosi 6810 ha i obejmuje bagienną dolinę Narwi pomiędzy Surazem i Rzędzianami. 90% powierzchni parku stanowią bagna, tereny podmokłe i wody. Walory przyrodnicze Parku to przede wszystkim unikatowy system doliny rzeki Narew z bogatą florą i fauną. Dolina Narwi z silnie rozbudowanym systemem koryt rzecznych jest osobliwością przyrodniczą w tej części Europy i bywa nazywana „Polską Amazonią”. Dominujące powierzchniowo w Parku szuwały turzycowiskowe. Poza tym występują zbiorowiska łąkowe i ziołoroślowe oraz 2 zespoły zarośli wierzbowych i 4 zespoły leśne. Wiele zbiorowisk należy do rzadko spotykanych w kraju. Na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego występuje ponad 600 gatunków roślin naczyniowych, w tym 13 objętych ochroną gatunkową. Dolina Narwi spełnia kryteria, które

¹² www.regiony.poland.gov.pl/podlaskie/Walory,przyrodnicze

kwalifikują ten obszar, jako ostoję lęgową ptaków wodno-błotnych o znaczeniu międzynarodowym i europejskim. Gniazdują tu trzy gatunki ptaków zagrożonych wymarciem w skali światowej – bielik, derkacz i wodniczka. Narwiański Park Narodowy to szczególny przykład obszaru z rzeką anastomozującą (z licznymi wąskimi, rozdzielającymi się i łączącymi korytami).

Wigierski Park Narodowy został utworzony w 1989 roku. Jest to jedyny park narodowy w Polsce obejmujący dobrze wykształcony i urozmaicony krajobraz pojezierny ostatniego zlodowacenia. Spośród innych parków narodowych w Polsce, WPN wyróżnia się ekologicznym zróżnicowaniem licznych na tym terenie jezior i rzek, mozaikowym układem ekosystemów leśnych, wodnych i torfowiskowych, występowaniem ciekawych form polodowcowej rzeźby terenu. O wybitnych walorach Parku decydują jeziora, z których największe i najgłębsze jest jezioro Wigry. Wraz z przyległymi, mniejszymi zbiornikami tworzy ono szczególny zespół ekosystemów wodnych. Osobliwością wśród nich są dystroficzne jeziora śródleśne, tzw. „suchary”, otoczone torfowiskiem. Rzeźba terenu ukształtowała się w okresie ostatniego zlodowacenia, tj. około 12 tysięcy lat temu. Ustupający lądolód pozostawił liczne kemy, ozy, moreny denne i czołowe, które stanowią dziś o szczególnym pejzażu parku. Na uwagę zasługuje również niezwykła flora (obecność 18 gatunków zaliczanych do reliktywów ostatniego zlodowacenia) i fauna (1700 gatunków zwierząt). Wśród roślin występujących w Parku aż 60 gatunków podlega ochronie ścisłej (w tym kaniańska lnowa – uznana za wymarłą w naszym kraju), a 14 częściowej. W Parku stwierdzono obecność kilkunastu gatunków storczyków oraz bogactwo porostów (świadczące o czystości środowiska). Najbardziej charakterystycznym z występujących tu gatunków jest bóbr europejski, zasiedlający brzegi rzek i jezior. Spośród drapieżników można spotkać wilka, rysia i puchacza. Liczne są tu siedliska kormorana czarnego – uznawanego do niedawna za gatunek zagrożony. Oprócz przyrody i krajobrazów do atrakcji Parku zaliczyć można również obiekty kultury np. pokamedulski zespół klasztorny¹³.

3.1.2. Klimat

Województwo podlaskie, zwłaszcza jego północno-wschodnia część, jest jednym z najzimniejszych obszarów Polski (poza terenami górskimi). Obecnie klimat regionu uległ zmianie. Zimy nie są już tak długie i mroźne, nie ma już dużych opadów śniegu i nie ma długo zalegających warstw śniegu. Lata nie są łagodne, ale są równie gorące jak w innych częściach kraju. Od lat nie odnotowano temperatury -40 st. C.

W Wizajnach położonych na północ od Suwałk znajduje się tzw. biegun zimna. Liczba dni mroźnych jest w tym mieście ponad dwukrotnie wyższa niż we Wrocławiu. Najwyższa odnotowana ujemna temperatura wyniosła -40 st. C. Pokrywa śnieżna zalega w tym regionie ok. 80-100 dni. Okres wegetacji jest krótki – od 185 dni na północy do 205 dni na południu. Według raportu z badań (MAISON – dom badawczy, kwiecień 2009) przygotowanego dla Polskiej Organizacji Turystycznej wynika, iż Suwalszczyzna dla większości badanych kojarzy się z „polskim biegunem zimna”.

Średnie opady roczne wynoszą od 550 do 700 mm. Największe w województwie podlaskim średnie roczne sumy opadów (powyżej 700 mm) notuje się na Pojezierzu Suwalskim. Duże opady (ok. 600 mm) dotyczą też takich terenów jak Wysoczyzna

¹³ www.regiony.poland.gov.pl/podlaskie/Walory,przyrodnicze

Białostocka i Kolneńska, Puszcza Białowieska oraz południowo-zachodnia część województwa. Najniższe opady występują w dolinie Narwi¹⁴.

3.1.3. Ukształtowanie terenu

Cały obszar województwa pokrywają materiały, o miąższości od 60 do 300 m, naniesione przez lodowce. Obszar Podlasia, jednego z głównych obszarów geograficznych regionu poswatał w wyniku kilkukrotnego nasunięcia się na te tereny lodowca z północy. W południowej i środkowej części Podlasia utwory te pochodzą ze zlodowacenia środkowopolskiego. Północna część województwa, o bardziej pagórkowatym krajobrazie z licznymi jeziorami, ukształtowana została podczas ostatniego na polskich ziemiach zlodowacenia, zwanego bałtyckim. Pozostawiło ono po sobie bardzo urozmaiconą rzeźbę terenu, z dobrze wykształconymi formami lodowcowymi, do których zaliczyć można: moreny czołowe (wielkie wzgórza), ozy (wyniesienia przypominające wały), kemy (różnej wielkości i kształtu pagórki), lodowce kontynentalne (ładolody), oczka lodowcowe (małe owalne zagłębienia), rynny lodowcowe (długie, wąskie zagłębienia), stożki napływowo-nasypowe oraz różnego typu jeziora. Różnica pomiędzy najniżej i najwyżej położonym miejscem wynosi ponad 180 metrów. Najwyższym punktem województwa jest Góra Rowelska koło Wizajń wznosząca się na wysokość 298 m n.p.m. Kierując się na południe teren staje się bardziej płaski. Dominują tam rozległe równiny urozmaicone gdzieś skupieniami wydmy, kilkumetrowej wysokości. Pagórki są niższe i o łagodnych zboczach, jeziora - bardzo nieliczne, mocno porośnięte roślinnością lub zupełnie przekształcone w wyniku sukcesji w torfowiska¹⁵.

3.1.4. Sieć hydrologiczna

Wszystkie wody płynące przez województwo podlaskie spływają do Bałtyku przez trzy duże dorzecza Wisły, Niemna i Pregoly. Największymi rzekami województwa są Bug 772 km (w Polsce 587 km), Narew 484 km (w Polsce 448 km), Biebrza 165 km, i Czarna Hańcza 142 km (w Polsce 108 km). Trzy pierwsze są rzekami typowo nizinnymi o wolnym nurcie i z licznymi meandrami. Roczna amplituda wahań poziomu wody jest w tych rzekach duża, z maksimum przypadającym na przełom marca i kwietnia (wiosenne rozlewiska). Dolina Biebrzy jest miejscem występowania największych w środkowej Europie bagien. Narew stanowi niespotykany nigdzie indziej w Europie typ rzeki anastomozującej, czyli wielokorytowej. Czarna Hańcza to przykład rzeki pojeziernej, na której wahania poziomu wód są mniejsze, w związku z wyrównującym to zjawisko wpływem jezior.

Północna część regionu, ukształtowana przez ostatnie zlodowacenie, to obszar występowania licznych jezior. W Suwalskim Parku Krajobrazowym znajduje się najgłębsze w nizinnej części Europy jezioro Hańcza, o 108,5 m głębokości, które jest jeziorem α - mezotroficznym. W Puszczy Augustowskiej występują malownicze jeziora dystroficzne, często z porastającym ich brzegi pływającym dywanem z mchów tzw. pło. Jeziora podlaskie charakteryzują się dużą zmiennością cech limnologicznych, np. kwasowość od 4,4 do 9,5 pH, przezroczystość wody od 20 cm do 10m, temperatura latem od 4 st. C (przy dnie najgłębszych jezior) do 26 st. C w (warstwach powierzchniowych płytkich jezior). Lód utrzymuje się na jeziorach zwykle od początku grudnia do połowy kwietnia.

¹⁴ www.eturystyka.org

¹⁵ www.zielonewrota.pl

Północno - wschodnia Polska obejmuje największe w kraju powierzchnie torfowisk. Dominują tu torfowiska niskie, tworzące się w dolinach rzek. Kilka procent powierzchni zajmują torowiska wysokie, występujące w bezodpływowych obniżeniach terenu w różnych częściach województwa - najliczniej w części północnej.

Sieć wodną uzupełniają stawy i kanały. Największym i niewątpliwie najbardziej znanym jest Kanał Augustowski, łączący rzekę Biebrzę z Niemnem¹⁶.

3.1.5. Zróżnicowanie flory

Swoistość szaty roślinnej północno-wschodniej Polski uwarunkowana jest odrębnością klimatyczną tego regionu oraz położeniem w strefie przenikania się elementów flory środkowoeuropejskich i północno-wschodnioeuropejskich.

Do elementów środkowoeuropejskich we florze województwa podlaskiego można zaliczyć takie gatunki jak: kozłek dwupienny, janowiec ciernisty i barwierski, śliwa tarnina, dąb bezszypułkowy i klon jawor. Nie występują tu, tak powszechne w pozostałej części Polski, buk zwyczajny, modrzew polski, lipa szerokolistna oraz jodła pospolita. Wyraźny jest natomiast duży udział w lasach świerka zwyczajnego – elementu flory północno-wschodniej, tzw. borealnej. Udział innych gatunków borealnych we florze województwa jest znaczny. Są to np.: chamedafne północna, brzoza niska, wierzba lapońska, zimozioł północny, wełnianeczka alpejska, gnidosz królewski, wielosił błękitny, trzcinnik prosty, turzyca kulista i strunowa, gwiazdnica grubolistna i konietlica syberyjska. Wiele z tych roślin związanych jest ze środowiskiem torfowisk.

Spośród wszystkich regionów polskich województwo podlaskie posiada najwyższy - 12% - udział powierzchni tych ciekawych siedlisk. Mszary i trudnodostępne bagna o specyficznym, zwykle chłodniejszym mikroklimacie, to dogodne miejsca rozwoju roślin z północy, które rozprzestrzeniły się tu w okresie polodowcowym. Torfowiska niskie dominują w dolinach Biebrzy i Narwi, zaś torfowisk wysokich i przejściowych najwięcej występuje na Pojezierzu Suwalskim.

Uwarunkowania historyczne, jak również słaba jakość gleb zajętych przez puszcze, zdecydowały o zachowaniu rozległych i zwartych kompleksów leśnych – Puszczy Augustowskiej, P. Knyszyńskiej i P. Białowieskiej. Ich dużej naturalności dowodzi znaczny udział gatunków rzadkich i chronionych roślin, grzybów i zwierząt. Na florę tego regionu składa się m.in.

- ok.1200 gatunków roślin naczyniowych,
- ok. 280 gatunków mszaków,
- ok.570 gatunków porostów,
- liczne, mało poznane, gatunki śluzowców, glonów i bakterii.

Spośród drzew dominują sosna i świerk, a następnie: brzoza brodawkowata, olsza czarna, dąb szypułkowy, osika, grab, jesion, lipa drobnolistna, klon zwyczajny i inne. Z krzewów najliczniej reprezentowane są: leszczyna, kruszyna, wierzba szara, uszata i czarniawa, trzmielina zwyczajna i brodawkowata, wiciokrzew suchodrzew, porzeczki, kalina koralowa i wawrzynek wilczełyko.

W województwie podlaskim znajduje się *41 zespołów roślinności wodnej*. Ich występowanie zależy od różnych czynników m.in. rodzaju zbiornika wodnego lub cieku, ukształtowania dna, chemizmu wód czy stopnia jej czystości. Najwięcej roślinności obserwuje

¹⁶ Ibidem.

się w obrębie zbiorników eutroficznych (bogatych w substancje pokarmowe) np. Jez. Wigry, zaś najmniej w zbiornikach oligotroficznych np. Jez. Hańcza lub Jez. Białe Wigierskie. Wyróżnić można dwie duże grupy roślinności wodnej – roślin pływających na powierzchni wód i roślinności zakorzenionej w dnie. Do pierwszej grupy zaliczyć można rzęsę wodną i trójrowkową, spirodelłę wielokorzeniową i żabiściek pływający. Rośliny zakorzenione są przytwierdzone do dna, ale ich niektóre elementy mogą unosić się na powierzchni wody. Białe kwiaty grzybieni białych i żółte kwiaty grążeli zdobią wody spokojnych jezior i wolno płynących rzek. W podobnych środowiskach oraz na sztucznych stawach często widuje się rdestnice, a na dnie płytkich, czystych jezior tworzą się podwodne łąki ramienic. Najbardziej muliste zbiorniki i starorzecza to miejsca występowania osoki aloesowatej, zwanej kaktusem wodnym (ze względu na kolczaste brzegi liści). W płytkich oczkach i rowach rozwija się często zespół okrzężnicy bagiennej. Elementem obcym we florze wodnej regionu jest moczarka kanadyjska.

W regionie występuje 36 zespołów roślinności bagiennej. Zajmuje ona tereny stale wilgotne w dolinach rzek i nad brzegami różnych zbiorników wodnych, między zespołami roślinności wodnej a położonymi dalej od linii wody zakrzaczeniami lub lasami. Najbardziej rozpowszechnione i największe powierzchniowo są zespoły trzciny pospolitej i wysokich turzyc np. zaostrojonej, sztywnej czy tunikowej. Zarastanie przez trzcinę otwartych terenów bagiennych, będących ostoją rzadkich ptaków siewkowych, jest poważnym problemem ochrony fauny w Parkach Narodowych - Narwiańskim i Biebrzańskim.

Spośród głównych trzech typów torfowisk największe powierzchnie w podlaskim (i w Polsce również) zajmują torfowiska niskie. Występują one głównie w dolinach rzecznych i kształtowane są przez żyzne wody przepływające przez torfowisko. W wyniku stałego uwodnienia i przy ciągłym rozwoju roślinności, na torfowisku tworzą się pokłady torfu – słabo rozłożonej obumarłej materii organicznej. W zależności od typu roślinności, która go wytworzyła można wyróżnić torf mechowiskowy, turzycowiskowy, szuwarowy lub olsowy.

Najczęściej torfowiska niskie są porośnięte turzycami lub trawami np. zespołem turzycy obłej lub trzcinnika prostego. W Suwalskim Parku Krajobrazowym występują ciekawe torfowiska źródłiskowe tzw. wiszące, usytuowane wzdłuż strumieni wypływających ze stromych zboczy. W Puszczy Knyszyńskiej tworzą się przy źródłiskach torfowiska w postaci 2-3 metrowych pagórków torfowych. Ich zbocza porasta często roślinność łągu jesionowo-olszowego, a tuż przy wysiłek wodzie rozwija się zespół rzeżuchy gorzkiej i śledziennicy skrętolistnej. Bardzo rzadkim i unikatowym rodzajem torfowisk w skali europejskiej są torfowiska w Dolinie Rospudy. Torfowisko wykształciło się w tzw. rynnie polodowcowej i ma charakter torfowisk nizinnych dolin rzecznych, a torfy Rospudy należą do torfów niskich. Torfowisko w dolinie rzeki Rospudy jest najlepiej zachowanym w Europie. Krajobraz doliny nie zmienił się od tysiącleci. Występują tu rzadkie gatunki roślin i zwierząt, objęte ochroną nie tylko w Polsce, lecz także w całej Unii Europejskiej.

Na obszarze województwa zanotowano 23 zespoły roślinności łąkowej. Olbrzymie powierzchnie torfowisk niskich wykorzystywane są na Podlasiu jako łąki i pastwiska. Mniej żyzne to łąki niskoturzycowe z turzycą siwą i mietlicą psią. Bogatsze w składniki odżywcze torfowiska stanowią siedlisko dla wiązówki błotnej i bodziszka błotnego. Żyzne siedliska łąk i pastwisk na glebach mineralnych to miejsca występowania takich zespołów roślinnych jak: z. brodawnika jesiennego, z. ostrożnia łąkowego, z. rajgrasu wyniosłego, z. tomki wonnej, z. wyczyńca łąkowego, z. życicy trwałej, z. grzebienicy pospolitej i z. stokrotki pospolitej¹⁷.

¹⁷ www.zielonewrota.pl

3.1.6. Zróżnicowanie fauny

Województwo podlaskie pod względem przyrodniczym to jedno z najdzikszych (najmniej dotkniętych cywilizacją) obszarów flory i fauny w Polsce. Na terenie województwa znajdują się największe populacje krajowe m. in. takich zwierząt jak żubr, łoś, bóbr, orlik grubodzioby, cietrzew, batalion, dubelt i wodniczka.

Bezkręgowce są słabo zbadane w województwie podlaskim. Tylko niektóre grupy bezkręgowców np. motyle, pająki były inwentaryzowane w niektórych parkach narodowych i krajobrazowych oraz w rezerwach. Przykładowo w Biebrzańskim Parku Narodowym stwierdzono 700 gatunków motyli i prawie 450 gatunków pająków (z których 10 gatunków nie spotkano nigdzie indziej na świecie) oraz 500 gatunków chrząszczy. Pewnym odzwierciedleniem fauny bezkręgowców może być Puszcza Białowieska, w której najlepiej poznano tę grupę zwierząt. Zannotowano tam ponad 9000 gatunków bezkręgowców.

W województwie podlaskim żyje 45 gatunków ryb oraz 2 gatunki minogów. Większość ryb zamieszkuje wody rzek Biebrzy, Narwi i Bugu. Należą do nich np. jazgarz, okoń, boleń, jaź, kleń, brzana, jelec, szczupak, sandacz, węgorz, certa, piskorz, ciernik, kiełb, różanka. W rzekach o szybszym nurcie i czystej wodzie występują dodatkowo pstrąg potokowy, pstrąg tęczy, troć jeziorowa, lipień, miętus, głowacica, świnka, koza i śliz. W jeziorach eutroficznym dominują gatunki ryb karpiowatych: karp, leszcz, płoć, krąp, lin, wzdręga i słonecznica. W głębokich wodach jezior oligo- i mezotroficznym żyją ryby z rodziny łososiowatych takie jak: sielawa, sieja i stynka.

W regionie występuje 13 spośród 18 gatunków płazów krajowych, w tym: 5 gatunków żab: żaba trawna, żaba moczarowa, żaba jeziorowa, żaba śmieszka, żaba wodna (mieszaniec ż. jeziorowej i ż. śmieszki), 3 gatunki ropuch: ropucha szara, ropucha zielona, ropucha paskówka, 2 gatunki traszek: traszka zwyczajna, traszka grzebieniasta oraz grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, rzekotka drzewna

Spośród 8 gatunków gadów żyjących w Polsce, aż 7 stwierdzono w podlaskim. Są to: jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, padalec, żółw błotny, żmija zygzakowata, zaskroniec i gniewosz plamisty.

Podlaskie to jeden z najbogatszych w Polsce regionów pod względem ornitofauny. Na około 430 gatunków ptaków, które stwierdzono w kraju, ponad 300 można spotkać w województwie podlaskim. Z tego prawie 200 gatunków to ptaki lęgowe – zakładające u nas gniazda. Pozostałe pojawiają się tu przelotnie w okresie wędrówek lub zimą. Wiele gatunków jest bardzo rzadka i zagrożona wyginięciem. W regionie znajdują się jedyne w Polsce miejsca gniazdowania orlika grubodziobego i największa ostoja dla takich ptaków jak np: batalion, kulik wielki, dubelt, bekasik, cietrzew. Dolinę Biebrzy zasiedla największa w Polsce i druga na świecie, co do liczebności populacja wodniczki – niewielkiego ptaka otwartych turzycowisk. Na Podlasiu można zobaczyć czasami takie rzadkości północno-wschodnich regionów Europy jak: sowę jarzębatą, sowę śnieżną, nura czarnoszyjego, świstunkę północną czy słowika syberyjskiego.

W województwie podlaskim zannotowano występowanie 60 gatunków ssaków. Niedźwiedź, polatucha, żbik i rosomak wycofały się z tych terenów na wschód Europy. W ostatnich 50 latach pojawiły się w faunie województwa piżmak, norka amerykańska i jenot – gatunki zwierząt hodowlanych, które uciekły z ferm i zaaklimatyzowały się w nowych warunkach.

Ssaki występujące w województwie podlaskim:

- *Drapieżne*: (12 gatunków z 15 żyjących w Polsce) ryś, lis, jenot, wilk, wydra, norka amerykańska, tchórz, borsuk, kuna domowa, kuna leśna, łasica, gronostaj,
- *Parzystokopytne* (5 gatunków): żubr, łoś, jeleń, sarna, dzik. Puszcza Białowieska przyczyniła się do uratowania przed zagładą żubra. Obecnie miejsce to uznawane jest za ojczyznę żubra na świecie. Także łoś zawdzięcza Podlasiu swoje przetrwanie w naszym kraju. Dzięki ochronie rezerwatowej tego gatunku, na Czerwonym Bagnie w dolinie Biebrzy, populacja łośa w Polsce odrodziła się i wciąż się powiększa. Obecnie na bagnach biebrzańskich żyje około 700 sztuk tych zwierząt – to największa ostoja łośi w naszym kraju.
- *Gryzonie*: (19 gatunków) bóbr, piżmak amerykański, karczownik ziemnowodny, wiewiórka, nornik północny, nornik bury, nornik zwyczajny, nornica ruda, darniówka zwyczajna, smużka, badylarka, orzesznica, koszatka, popielica, mysz leśna, mysz zaroślowa, mysz polna, mysz domowa, szczur wędrowny.
Obok żubra i łośa, bóbr jest kolejnym gatunkiem, który odrodził się w Polsce właśnie w podlaskim. Po II wojnie światowej dzięki zabiegom ochronnym nad Biebrzą i nad Jez. Wigry – (sprowadzanie bobrów z Białorusi, hodowle zamknięte, reintrodukcje i ochrona rezerwatowa) – populacja bobra wzrosła liczebnie i rozprzestrzeniła się na teren całej Polski. Obecnie prawie połowa (10 000 osobników) krajowej populacji bobrów znajduje się w północno-wschodniej Polsce.
- *Zajęcokształtne*: (2 gatunki) zając szarak i zając bielak. Bielak jest elementem fauny tundrowej – północnej Europy. Można go spotkać sporadycznie na Pojezierzu Suwalskim, w Puszczy Augustowskiej i Białowieskiej.
- *Owadożerne*: (8 gatunków) kret, jeż wschodni, ryjówka średnia, ryjówka aksamitna, ryjówka średnia, rzęsorek rzeczek, rzęsorek mniejszy, zębiełek białawy.
- *Nietoperze*: (15 gatunków) nocek wąsatek, nocek łydkowłosy, nocek rudy, nocek Netterera, nocek Brandta, gacek brunatny, borowiec wielki, borowiaczek, mroczek późny, mroczek posrebrzany, mopek, karlik malutki, karlik większy. Największe kolonie hibernujących zimą nietoperzy znajdują się w schronach Twierdzy Osowiec nad Biebrzą. Jest to również drugie miejsce w Polsce o tak dużej liczebności mopka¹⁸.

3.1.7. Prawne formy ochrony przyrody Natura 2000

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 to sieć obszarów chronionych na terenie Unii Europejskiej. Celem wyznaczania tych obszarów jest ochrona cennych, pod względem przyrodniczym i zagrożonych składników różnorodności biologicznej.

W skład sieci Natura 2000 wchodzi:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) - wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dziko żyjących ptaków, tzw. Dyrektywy Ptasiej,
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) - wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw. Dyrektywy Siedliskowej zwanej też Habitatową, dla siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I oraz gatunków roślin i zwierząt wymienionych w załączniku II do Dyrektywy¹⁹

¹⁸ www.zielonewrota.pl
¹⁹ www.wrotapodlasia.pl

Obszary wyznaczone do sieci NATURA 2000 w województwie podlaskim

Tabela 3 Obszary Specjalnej Ochrony (OSO)

Kod	Nazwa	Powierzchnia (ha)
PLB200001	Bagienna Dolina Narwi	23471,1
PLB200006	Ostoja Biebrzańska	148508,8
PLB140001	Dolina Dolnego Bugu	74309,9
PLB140014	Dolina Dolnej Narwi	26527,9
PLB200007	Dolina Górnej Narwi	18384,1
PLC200003	Przełomowa Dolina Narwi	18605
PLB200002	Puszcza Augustowska	134377,7
PLC200004	Puszcza Białowieska	63147,6
PLB200003	Puszcza Knyszyńska	139590,2
PLB280008	Puszcza Piska	172802,2
PLB200005	Bagno Wizna	14471
PLB200004	Dolina Górnego Nurca	3995,1
	Razem	838190,6

Źródło: www.natura2000.gdos.gov.pl

Tabela 4 Specjalne Obszary Ochrony (SOO)

Kod	Nazwa	Powierzchnia (ha)
PLH200008	Dolina Biebrzy	121206,2
PLH140011	Ostoja Nadbużańska	46036,7
PLH200010	Ostoja w Dolinie Górnej Narwi	20306,8
PLH200002	Narwiańskie Bagna	6823
PLC200003	Przełomowa Dolina Narwi	18605
PLH200001	Jeleniewo	5910,1
PLC200004	Puszcza Białowieska	63147,6
PLH200014	Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego	117,1
PLH200003	Ostoja Suwalska	6349,5
PLH200004	Ostoja Wigierska	16072,1
PLH200006	Ostoja Knyszyńska	136084,4
PLH200005	Ostoja Augustowska	107068,7
PLH200007	Pojezierze Sejneńskie	13630,9
	Razem	561358,1

Źródło: www.natura2000.gdos.gov.pl

Projektowane Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk Natura 2000 (SOO) przekazane do Komisji Europejskiej:

Kod	Nazwa	Powierzchnia (ha)
PLH200018	Czerwony Bór	5052,2
PLH200023	Dolina Pisy	3223,2
PLH200019	Jelonka	2479,9
PLH200021	Ostoja w Dolinie Górnego Nurca	5524
PLH200022	Dolina Górnej Rospudy	4070,7
PLH200015	Murawy w Haćkach	157,3
PLH200020	Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie	1446,6
PLH200017	Torfowiska Gór Sudawskich	98,5
PLH200016	Dolina Szeszupy	1701,3
	Razem	23753,7

Jednym z warunków przyjęcia krajów Europy Środkowej, Południowej i Wschodniej do Unii, w tym Polski, było wdrożenie obowiązującego w niej dotąd prawa. Utworzenie sieci NATURA 2000 w Polsce nie jest zastąpieniem istniejącego systemu ochrony przyrody. Na tle obecnie istniejącego "układu obszarów chronionych" wstępną koncepcję obszarów proponowanych do sieci NATURA 2000 w Polsce opracowała - na zlecenie Ministerstwa Środowiska - Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska (NFOŚ) wraz z Instytutem Ochrony Przyrody PAN i Centrum GRID- Warszawa we współpracy z wojewódzkimi organami administracji rządowej (służby wojewódzkich konserwatorów przyrody).

W celu jak najlepszego wyznaczenia obszarów z terenu województwa podlaskiego utworzony został Wojewódzki Zespół Realizacyjny, w skład którego weszli m.in. przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej szczebla wojewódzkiego, Lasów Państwowych, instytucji naukowych oraz ekologicznych organizacji pozarządowych. Zaproponowane przez NFOŚ obszary do włączenia do sieci NATURA 2000 poddane zostały wstępnej weryfikacji przeprowadzonej m.in. przez tenże Zespół oraz uzyskały pozytywną opinię Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody²⁰.

3.1.8. Ochrona przyrody

Atrakcyjność turystyczna województwa podlaskiego wynika przede wszystkim z wybitnych walorów środowiska przyrodniczego. By w pełni je wykorzystać w aspekcie rozwoju turystycznego, konieczny jest planowy rozwój, uwzględniający przede wszystkim ochronę środowiska. Ważnym elementem podczas planowania i gospodarowania jest zrównoważony rozwój turystyczny oraz pojemność turystyczna. Zrównoważona turystyka ma na celu poszanowanie środowiska naturalnego gwarantujące długotrwałe zachowanie jego walorów. Oznacza to zachowanie równowagi między interesami gospodarki turystycznej a potrzebami przyrody. Zauważa się obopólne oddziaływanie pomiędzy turystyką a środowiskiem naturalnym. Turystyka wykorzystuje zasoby środowiska, które mają wpływ na atrakcyjność i jakość produktów turystycznych. Z drugiej strony działalność turystyczna

²⁰www.wrotapodlasia.pl

przyczynia się w znacznym stopniu do degradacji przyrody. Z reguły to, co najbardziej interesuje turystę jest także najbardziej cenne przyrodniczo i powinno być chronione, również przed nadmierną ekspansją turystyczną. Oprócz ogromnej ilości odwiedzających szczególnie uciążliwe dla środowiska są również źle zaplanowane elementy infrastruktury. Odpowiednie rozlokowanie infrastruktury turystycznej pozwoli równomiernie rozłożyć ruch turystyczny i oszczędzić środowisko przyrodnicze przed nadmierną ilością turystów w jednym miejscu. W celu uniknięcia degradacji krajobrazowej należy racjonalnie planować inwestycje na obszarach chronionych. Inwestorom publicznym i prywatnym powinno się stwarzać warunki promujące rozwiązania chroniące przyrodę. Istotnym powinno być budowanie marki przyjaznej środowisku z uwzględnieniem działań z zakresu ekologicznej certyfikacji. Wszelkie działania powinny uwzględniać cele średniookresowe zawarte w „Polityce ekologicznej państwa na lata 2009-2012” jakie należy osiągnąć do 2016 roku:

- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, zgodnie z zasadą „myśl globalnie, działaj lokalnie”,
- zachowanie bogatej bioróżnorodności polskiej przyrody na różnych poziomach organizacji: na poziomie wewnątrzgatunkowym (genetycznym), gatunkowym oraz ponadgatunkowym (ekosystemowym), wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego kraju, który w sposób niekonfliktowy współistnieje z różnorodnością biologiczną,
- prace w kierunku racjonalnego użytkowania zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego. Oznacza to rozwijanie idei trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej,
- racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę narodową od deficytów wody i zabezpieczyć przed skutkami powodzi oraz zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej. Naczelnym zadaniem będzie dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych na cele przemysłowe i konsumpcyjne, zwiększenie retencji wodnej oraz skuteczna ochrona głównych zbiorników wód podziemnych przed zanieczyszczeniem,
- ograniczenie emisji ze źródeł energii.

Rozwój turystyki ma wpływ zarówno na obszary chronione w oparciu o tradycyjny system ochronny (rezerwaty, parki narodowe, parki krajobrazowe) ale przede wszystkim na obszary w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych NATURA 2000. Promowanie prośrodowiskowych form turystyki jak agro- i ekoturystyka, tworzenie zielonych miejsc pracy oraz propagowanie zarządzania środowiskowego w turystyce i podnoszenie świadomości ekologicznej młodego pokolenia to dobry początek kształtowania się świadomości ekologicznej. Prawidłowa organizacja turystyki przyczyni się do poprawy jakości życia na terenach chronionych oraz znacząco wpłynie na realizację nowoczesnych form ochrony przyrody.

Ważnym elementem zrównoważonego rozwoju turystyki jest edukacja ekologiczna, czyli koncepcja kształcenia i wychowywania społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego zgodnie z hasłem: „myśleć globalnie – działać lokalnie”. Obejmuje ona wprowadzanie do programów szkół wszystkich szczebli tematyki z zakresu ochrony i kształtowania środowiska, umożliwiającej łączenie wiedzy przyrodniczej z postawą humanistyczną, tworzenie krajowych i międzynarodowych systemów kształcenia specjalistów i kwalifikowanych pracowników dla różnych działów ochrony środowiska, nauczycieli ochrony środowiska, doksztalcanie inżynierów i techników różnych specjalności oraz

menedżerów gospodarki a także powszechną edukację szkolną i pozaszkolną. W potocznym rozumieniu są to wszelkie formy działalności skierowanej do społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, które mają na celu wpływanie na poziom świadomości ekologicznej, propagowanie konkretnych zachowań korzystnych dla środowiska naturalnego, upowszechnianie wiedzy o przyrodzie. Działania te powinny być prowadzone przez szkoły, przez specjalistyczne placówki edukacyjne zarówno publiczne jak i niepubliczne, a także przez liczne organizacje ekologiczne²¹.

3.1.9. Wnioski

- Warunki klimatyczne umożliwiają tworzenie i rozwój oferty turystycznej obejmującej zarówno okres letni, jak i zimowy. Klimat idealnie nadaje się do uprawiania turystyki aktywnej. Umiarkowane temperatury latem (choć odczuwamy w ostatnich latach proces intensywnych zmian klimatycznych) pozwalają na komfortowe uprawianie następujących jej rodzajów: pieszej, rowerowej, wodnej, wędkarskiej, konnej.
- Układ wiatrów w wielu częściach regionu korzystnie wpływa na możliwości uprawiania turystyki lotniarskiej, paralotniarskiej, balonowej i innych jej rodzajów związanych z wykorzystaniem siły wiatru. Powstające w północnej części regionu duże farmy wiatrakowe mogą być jednak przeszkodą w rozwoju tej formy turystyki jak i wielu innych form turystyki aktywnej.
- Opady śniegu zimą, niskie temperatury utrzymujące się przez stosunkowo długi okres sezonu zimowego i długo zalegające warstwy pokrywy śnieżnej w wielu obszarach regionu wskazują na możliwość rozwijania się bazy narciarstwa biegowego. Dodatkowo ukształtowanie terenu w wielu rejonach geograficznych województwa podlaskiego sprzyja rozwojowi narciarstwa zjazdowego.
- Ukształtowanie powierzchni terenu w regionie jest zróżnicowane co daje wiele możliwości jego wykorzystania w turystyce.
- Różnorodne formy ukształtowania mają duże walory krajobrazowo-widokowe znaczące dla rozwoju turystyki krajoznawczej, pieszej w tym nordic walking i rowerowej.
- Sieć hydrograficzna podlaskich rzek składa się w większości z dorzecza Wisły, Niemna i Pregoly i ma dla turystyki znaczenie głównie rekreacyjno-wypoczynkowe i krajobrazowo-widokowe. Górski charakter niektórych odcinków rzek oraz początkowy bieg na terenie regionu umożliwiają ich wykorzystanie do uprawiania turystyki aktywnej (np. różnych form kajakarstwa). Bariery rozwoju może być zbyt duże zagęszczenie naturalnych przeszkód w korytach rzek powstałych w sposób naturalny w wyniku działań przyrody. Natomiast wiele szlaków wodnych łączy się z Kanałem Augustowskim jest niezaprzeczalnym wyróżnikiem tej oferty w stosunku do podobnych ofert turystycznych w Polsce. W tym kontekście należałoby nadal czynić usilne starania dla rozwoju tej sieci i jej dostępności również po stronie białoruskiej. Ta forma turystyki przygranicznej i transgranicznej ma jeden z większych potencjałów rozwojowych w regionie.
- Liczne jeziora są powodem dynamicznego rozwoju sportów wodnych i różnych form rekreacji i wypoczynku w bezpośrednim sąsiedztwie zbiorników wodnych. Wymaga to

²¹ Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007-2010.

jednak większego uporządkowania pod względem dostępności poszczególnych akwenów wodnych dla uprawiania różnych form aktywności sportowej i rekreacyjnej na powierzchni tych akwenów i w ich najbliższym otoczeniu.

- Flora i fauna w połączeniu z prawnymi formami jej ochrony tworzy bogate możliwości dla turystyki aktywnej i edukacyjnej. Duża lesistość terenu jest pozytywnym czynnikiem umożliwiającym rozwój różnorodnych form turystyki rekreacyjnej i wypoczynkowej. Niezaprzeczalne są walory krajobrazowo-widokowe chronionych obszarów, które predestynują ten region do rozwoju różnych form turystyki poznawczej.
- Ilość występujących form ochrony przyrody gwarantuje zachowanie walorów regionu na przyszłość. Obecność licznych parków narodowych i obszarów naturowych wprawdzie ogranicza inwestowanie w infrastrukturę turystyczną w znacznej części regionu, ale jednocześnie wymusza na inwestorach realizację przedsięwzięć w miejscach wyznaczonych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, które nie pozwalają na degradację jednego z najcenniejszych zasobów przyrodniczych Europy.
- Dodatkowym walorem regionu są źródła wód mineralnych i złoża borowiny wykorzystywane od wieków w celach leczniczych mające znaczenie dla rozwoju turystyki leczniczo-uzdrowiskowej, której znaczenie dla regionu winno wzrastać w kolejnych latach w połączeniu z usługami typu SPA & Wellness. Warunkiem realizacji tego zamierzenie jest modernizacja infrastruktury leczniczej i zagospodarowania ich otoczenia.
- Stan środowiska ulega systematycznej poprawie jednak wciąż wymaga nowych inwestycji w wielu dziedzinach ochrony środowiska naturalnego. Poprawiający się stan środowiska naturalnego wskutek kolejnych inwestycji w samorządach lokalnych ma pozytywne znaczenie dla rozwoju turystyki we wszystkich jej aspektach.
- Wykorzystanie terenów zielonych w celach rekreacji, także przez turystów, zależy od ich zagospodarowania. Istotne znaczenie ma zwłaszcza uporządkowanie, oznakowanie tych terenów i zapewnienie bezpieczeństwa osobom je użytkującym.

3.2. Walory kulturowe i etniczne

3.2.1. Obiekty architektury i budownictwa

W województwie podlaskim krajobraz kulturowy tworzą przede wszystkim zabytkowe zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, cenne zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i pałacowo-parkowe z najatrakcyjniejszym w Białymstoku (Pałacem Branickich wraz otaczającym go ogrodem francuskim) oraz dworskie, zabytki techniki, zabytki militarne, cmentarze różnych wyznań, miejsca kultu religijnego i stanowiska archeologiczne²².

Zabytki urbanistyki i ruralistyki to 60 układów przestrzennych objętych ochroną konserwatorską, wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa podlaskiego. Do najważniejszych należą: Białystok, Łomża, Suwałki, Augustów, Bielsk Podlaski, Ciechanowiec, Szczuczyn, Tykocin, Drohiczyn, Sejny, Supraśl, Sokółka, Rudka

²² Studium Uwarunkowań Atrakcyjności Turystycznej Polski Wschodniej.

i Siemiatycze. Bardzo interesujące układy ruralistyczne mają: Białowieża, Krynki, Trześcianka, Topolany, Ryboły, Kruszyniany.

Zabytki sakralne stanowią najcenniejszą i najlepiej zachowaną grupę obiektów historycznych, świadczącą o różnorodności wyznaniowej i kulturowej tego obszaru:

- zabytkowe zespoły kościelno - poklasztorne – dominikanów w Choroszczy, Różanymstoku i Sejnach, kamedułów w Wigrach, pijarów w Szczuczynie, misjonarzy w Siemiatyczach, reformatorów w Boćkach i Stawiskach,
- zabytki poklasztorne w Drohiczynie – jezuitów, franciszkanów i benedyktynek; i w Supraślu – Prawosławny Klasztor Męski Zwiastowania Najświętszej Marii Panny ;
- zabytkowe kościoły - stanowią one interesujące przykłady stylistycznego i historycznego zróżnicowania architektury, poczynając od późnogotyckiej (Łomża, Szczepankowo, Niedźwiadna), poprzez barokową (Wigry, Siemiatycze, Tykocin, Szczuczyn, Ciechanowiec, Sejny, Bielsk Podlaski, Drohiczyn, Choroszcz, Różanystok, Boćki), aż po najliczniejszą grupę budowli sakralnych z XIX i XX wieku;
- zabytkowe cerkwie; najstarsza z nich, unikatowa, obronna, murowana gotycko - bizantyjska cerkiew klasztorna w Supraślu z początku XVI w. była zniszczona w 1944 r. i zrekonstruowana. W XVIII wieku powstały świątynie parafialne w Szczytach, Dzieciołowie, Werstoku, Nowym Berezowie, Siemianówce i Topolanach. Spośród XIX-wiecznych cerkwi należy wymienić klasycystyczne cerkwie w Białymstoku i Zabłudowie oraz cerkwie w Siemiatyczach, Ciechanowcu, Topilcu, Fastach, Choroszczy i Kuraszewie. Pokazną grupę drewnianych budowli sakralnych reprezentują dawne unickie, obecnie prawosławne cerkwie cmentarne z XIX wieku, znajdujące się w Wodziłkach, Suwałkach, Gabowych Grądach.
- świątynie drewniane, wyjątkowo liczne w województwie – kościół w Kamiennej Starej (XVII w.), Winnej Poświętnej (XVIII w.), Kramarzewie, Giełczynie, Milejczycach, Narwi (XVIII w.), Domanowie, Ostrożanach, Kalinówce Kościelnej, Berżnikach, Rudawce, Mikaszówce, Jeleniewie, Jaminach i Sokołach; cerkwie w: Nowym Berezowie, Narwi, Starym Korninie, Puchłach, Łosince, Trześciance, Dubiczach Cerkiewnych, Zubaczach.
- meczety są unikalnymi zabytkami, jedynymi zachowanymi w kraju we wsiach tatarskich Bohoniki i Kruszyniany;
- synagogi również występują w województwie jako świadectwo jego historycznej przeszłości. Najstarsza i najokazalsza jest synagoga w Tykocinie z 1642 roku, tworząca wraz z sąsiadującym (zrekonstruowanym) domem talmudycznym i klasycystycznymi kamienicami interesujący zespół zabudowy na terenie dawnej dzielnicy żydowskiej. W okresie późniejszym powstały m.in. zachowane synagogi w Siemiatyczach, Milejczycach, Orli, Krynkach, Ciechanowcu, Kolnie i Sejnach.
- molenny staroobrzędowców zachowały się w północnej części województwa w Gabowych Grądach, Wodziłkach, Suwałkach.

W całym województwie występują liczne, często bogato zdobione, kapliczki i krzyże przydrożne, z których wiele prezentuje wysoką wartość artystyczną.

Najbardziej znanymi w województwie podlaskim sanktuariami Maryjnymi są Studzieniczna, Sejny, Różanystok. W Studzienicznej koło Augustowa, w kaplicy na wyspie Jeziora Studzienicznego znajduje się otoczony kultem religijnym obraz Matki Boskiej, przy którym znajduje się studnia z wodą uznaną za cudowną. Cennym zabytkiem jest cudowna figura Matki Boskiej w bazylice w Sejnach, gotycka Madonna szafkowa wykonana w XV w. w Królewcu. Celem licznych pielgrzymek jest także obraz Matki Boskiej w kościele w Krasnymborze. Ważnymi ośrodkami kultu katolickiego, stanowiącymi miejsce pielgrzymek

są także: Hodyszewo, Krypno Kościelne, Niewodnica Kościelna, Płonka Kościelna, Wasilków – Święta Woda, Święte Miejsce nad Rospudą.

Do miejsc kultu prawosławia o znaczeniu krajowym zalicza się cerkiew prawosławną i żeński klasztor na Świętej Górze Grabarce. Innym ważnym ośrodkiem prawosławia jest klasztor męski w Supraślu. Lokalne znaczenie mają sanktuaria i ośrodki pielgrzymkowe w uroczysku Krynoczek pod Hajnąwką, Rogawce, Tokarach i Folwarkach Tylwickich. W Soborze Św. Trójcy w Hajnowce odbywa się corocznie Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej.

Do innych obiektów ważnych z punktu widzenia ruchu turystycznego należą cmentarze wyznaniowe: rzymskokatolickie, prawosławne, greckokatolickie, żydowskie, muzułmańskie, ewangelickie oraz cmentarze wojenne, a także jaćwieskie cmentarzyska jako obiekty istotne archeologicznie.

Architektura świecka w województwie podlaskim reprezentowana jest przez: pałace, dwory, zabudowę mieszkaniową, obiekty użyteczności publicznej i przemysłowe. Zespoły dworskie i pałacowe są w województwie podlaskim stosunkowo nieliczne. Do najistotniejszych należy pałac Branickich w Białymstoku wraz z zespołem pałacowym w Choroszcy, zespoły pałacowo-ogrodowe z drugiej połowy XVIII wieku, w Rudce – Osolińskich, a w Strabli – Starzeńskich, XIX-wieczne pałace fabrykantów w Supraślu i Białymstoku, pałac z parkiem krajobrazowym w Ciechanowcu oraz park pałacowy wraz z pozostałościami zabudowy carskiej rezydencji myśliwskiej w Białowieży. Liczną grupę o bardzo różnym stopniu zachowania stanowią założenia dworsko-parkowe. Przeważają wśród nich zespoły XIX-wieczne (np. Drozdowo, Grabowo, Nieckowo, Szypliszki, Cisów, Andryjanki i Dowspuda). Nieliczne już drewniane dwory znajdują się w Dowiaciszkach, Górcie, Krasnogrudzie, Necie Folwark, Siarze, Tyborach – Kamiance, Wólce Pietkowskiej, Łosośnej Małej i Dołubowie.

W wielu ośrodkach miejskich województwa zachowały się zespoły zabytkowe z historycznymi układami urbanistycznymi i starą zabudową. Do najcenniejszych w skali kraju należy zespół urbanistyczny Tykocina z rynkiem w kształcie trapezu i zabytkową drewnianą zabudową wokół niego, zespołem kościelnym i dzielnicą żydowską z cenną renesansową synagogą oraz pozostałościami zamku. Cenne i oryginalne układy urbanistyczne zachowały się także w kilku innych niewielkich historycznych ośrodkach miejskich: Krynkach, Sejnach, Szczuczynie, Supraślu, Surażu. Dużą wartość zabytkową posiadają układy miejskie starego centrum Łomży i Suwałk z jednolitym zespołem klasycystycznej zabudowy. Inne, lepiej zachowane zabytkowe układy urbanistyczne ze starą zabudową znajdują się w Białowieży, Bielsku Podlaskim, Choroszcy, Narwi, Radziłowie, Siemiatyczach, Stawiskach i Wasilkowie.

Interesującymi turystycznie obiektami użyteczności publicznej są nieliczne ratusze: w Łomży, Białymstoku, Bielsku Podlaskim i Suwałkach, oraz zespoły pocztowe, dworce, szkoły, szpitale i banki. Największe zespoły i obiekty przemysłowe zachowały się w Białymstoku, Choroszcy i Supraślu, gdzie w drugiej połowie XIX wieku rozwinął się przemysł włókienniczy.

Obiekty inżynierskie są ważnym elementem krajobrazu kulturowego województwa. Należą do nich zabytki sztuki hydrotechnicznej z XIX w.: zespół Kanału Augustowskiego, „Zespół Komunikacyjny Wąskotorowej Kolei Leśnej” w Gawrych Rudzie oraz kolejki wąskotorowe w Puszczy Białowieskiej – pełniące ważną funkcję w systemie udostępniania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Województwo podlaskie należy do regionów, gdzie zachowało się - kilkadziesiąt zabytkowych wiatraków i kilkanaście młynów wodnych. Ciekawe zabytkowe wiatraki usytuowane są w Malawiczach Dużych, Siemiatyczach,

Koryciskach, Zaścierzach, a młyny wodne w: Gawrychrudzie, Udziejku, Jacznie, Bobrze Wielkiej, Chańkach, Koźynie Dużym, Maćkowiczach, Nietupie, Krasnem i Sikorach.

Architektura militarna XIX i XX wieku, należąca do tzw. „europejskiego skansenu fortecznego, reprezentowana jest w województwie przez zespoły obronne czterech szkół fortyfikacyjnych: rosyjskiej, polskiej, radzieckiej i niemieckiej.

Liczne na terenie województwa średniowieczne obiekty obronne zachowały się w postaci grodzisk. W północnej części województwa są to grodziska jaćwieskie. Najbardziej okazałe z nich znajdują się w Szurpiłach, Sudawskim, Jeglińcu, Osinkach, Posejnelach i Rajgradzie. W Szwajcarii znajduje się cmentarzysko Jaćwingów. Do najciekawszych grodzisk pozostałej części województwa należą obiekty w Zamczysku, Wiźnie, Goniądzu, Starej Łomży, Tykocinie, Surażu, Zbuczu, Haćkach, Świecku, Klukowiczach, Bielsku Podlaskim, Drohiczynie i Mielniku.

W województwie podlaskim istnieją dwie twierdze, tj. w Osowcu nad Biebrzą i w Piątnicy nad Narwią oraz wiele obiektów fortyfikacji rozproszonych z lat trzydziestych i czterdziestych XX wieku, w tym fortyfikacje rosyjskie (twierdze w Osowcu i Piątnicy koło Łomży). Fortyfikacje polskie 1918-1939 reprezentuje grupa pięciu doświadczalnych schronów bojowych wzniesionych na początku lat trzydziestych na obszarze Twierdzy Osowiec. Łącznie w województwie jest 80 polskich obiektów fortecznych. Na terenie województwa znajdują się także fortyfikacje niemieckie (1939-1941) i radzieckie (1940-1941), reprezentujące umocnienia radzieckiej „Linii Mołotowa”. W województwie znajdują się: zachodnia część Grodzieńskiego Rejonu Umocnionego, cały Osowiecki Rejon Umocniony, północna część Zambrowskiego Rejonu Umocnionego i zachodnia część Brzeskiego Rejonu Umocnionego. Razem w województwie podlaskim znajduje się około 380 radzieckich obiektów fortyfikacyjnych.

Zabytki drewnianego budownictwa wiejskiego województwa podlaskiego należą do najbogatszych tego typu w kraju. Znajdują się one głównie we wschodniej części województwa, a zwłaszcza wsi w rejonie Puszczy Białowieskiej i Knyszyńskiej, w dolinie górnej Narwi (Kraina Otwartych Okiennic) i Świsłoczy oraz na terenach przygranicznych. Największe zespoły zabytkowych drewnianych chat w części zachodniej i północnej województwa zachowały się we wsiach: Studziany Las, Strzelcowizna, Serwetka i Rudawka.

Koło wsi Rykacze i Jabłonka Kościelna (gm. Zambrów) znajduje się stanowisko archeologiczne ze śladami osadnictwa z okresu rzymskiego.

3.2.2. Muzea, zbiory wystawy czasowej

W województwie podlaskim istnieje kilkanaście obiektów muzealnych: muzeów państwowych i prywatnych, skansenów i izb regionalnych. Najważniejszym muzeum jest Muzeum Przyrodniczo - Leśne Białowieskiego Parku Narodowego corocznie licznie odwiedzane przez turystów z kraju i zagranicy.

Ważniejsze obiekty muzealne w województwie podlaskim zostały przedstawione w tabeli nr 5.

Tabela 5 Muzea oraz zbiory i wystawy czasowe

Wyszczególnienie	Obiekty muzealne	Zbiory i wystawy czasowe
Augustów	– Muzeum Ziemi Augustowskiej	– wystawa stała „Kultura ludowa ziemi augustowskiej (zdobywanie żywności, rękodzieło i rzemiosło)”

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Wyszczególnienie	Obiekty muzealne	Zbiory i wystawy czasowe
	– Muzeum 1. Pułku Ułanów Krechowieckich	– ekspozycja stała: AK Okręg Wileńsko – Nowogródzki
	– Muzeum Kanału Augustowskiego	– stała ekspozycja przedstawiająca historię budowy i eksploatacji unikatowej drogi wodnej
Białowieża	– Muzeum Przyrodniczo – Leśne Białowieskiego Parku Narodowego	– ekspozycja stała, na której prezentowane są najbardziej charakterystyczne dla Puszczy Białowieskiej zbiorowiska leśne, procesy ekologiczne, zjawiska przyrodnicze, historyczne sposoby użytkowania Puszczy (sianokosy, bartnictwo, przerób drewna na terpentynę i węgiel drzewny, wąskotorowe kolejki leśne)
Białystok	– Pałac Branickich	– do zwiedzania udostępnione są: Aula Magna, kaplica, hol główny, klatka schodowa. W pałacu znajduje się również Muzeum Historii Medycyny i Farmacji
	– Muzeum Podlaskie	– stałe ekspozycje: Wystawa " Galeria Malarstwa Polskiego", "Pradzieje Białostoczczyzny",
	– Muzeum Wojska	– ekspozycje stałe, – wystawa czasowa „Białystok wyzwolony 1919”
	– Muzeum Motoryzacji i Techniki – Muzeum na Węglowej	– ekspozycja stała uzupełniana przez pasjonatów
	– Muzeum Historyczne	– wystawa stała „Białystok makieta barokowego miasta”, – wystawa stała „Grób księżniczki”, – wystawa czasowa „I wojna światowa w Białymstoku – historia prawdziwa”.
	– Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego	– Wystawa stała „Alfons Karny. Opus Vitae”
	– Muzeum Podlaskie	– Wystawa stała „Galeria Malarstwa Polskiego”, – Wystawa czasowa „Warszawski szyk”
	– Uniwersyteckie Muzeum Przyrodnicze im. prof. A. Muchy	– ekspozycja stała: „Środowisko przyrodnicze Polski północno – wschodniej”, „Filogeneza tkankowców”, „Przyroda rejonów polarnych”, „Rafy koralowe”, „Życie na Ziemi – zarys dziejów”, „Inkluzje bursztynu bałtyckiego”
Białostoczek (k. Kurian)	– Muzeum Regionalne – Kresowego Muzycznego Domu	– ekspozycja stała: „Salon pradiadków pełen pamiątek”, „Kobieta w grafice, ilustracji i dedykacji muzycznej”, „Salonik muzyczny”, „Pokój Babuni”, „Salonik secesyjny”
Bielsk Podlaski	– Muzeum Martyrologii	– wystawa stała: "Walka i martyrologia mieszkańców powiatu bielskiego w czasie okupacji hitlerowskiej"
	– Prywatne Muzeum Etnograficzno – Historyczne	– Ekspozycja stała „Zagroda wiejska typu bielsko-hajnowskiego”
Ciechanowiec	– Muzeum Rolnictwa im. ks. J.K. Kluka	– wystawa stała poświęcona historii Ciechanowca, a także ekspozycje nawiązujące do dziejów rolnictwa ziem północno – wschodnich
Choroszcz	– Muzeum Wnętrz Pałacowych	– wystawa stała „Ekspozycja wnętrz pałacowych XVIII-XIX w.”

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Wyszczególnienie	Obiekty muzealne	Zbiory i wystawy czasowe
Drohiczyn	- Muzeum Regionalne	- ekspozycja etnograficzna i archeologiczna
	- Muzeum Diecezjalne im. Jana Pawła II	- kolekcja szat i sprzętów liturgicznych
Drozdowo	- Muzeum Przyrody	- wystawa stała „Salon dworski”, „Trofea łowieckie”, Przyroda Kotliny Biebrzańskiej”
Hajnówka	- Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej	- wystawa stała "Zanim chleb położono na stole"
	- Muzeum Kowalstwa i Ślusarstwa	- wystawa narzędzi i wyrobów kowalskich i ślusarskich
Krynickie	- Sala Etnograficzna w Wiejskim Domu Kultury - Krynickie	- wystawa stała
Łomża	- Muzeum Północno -Mazowieckie	- skansen Kurpiowski w Nowogrodzie
Oswiec	- Muzeum Twierdzy Oswiec	- Ekspozycja stała „Militaria pochodzące głównie z Twierdzy Oswiec”
Puńsk	- Muzeum Etnograficzne Józefa Vainy	- ekspozycja stała: narzędzia grabarskie, narzędzia do kopania torfu, przybory myśliwskie i łowieckie, rolnicze, pszczelarskie, budowlane
Ryboły	- Muzeum Kultury materialnej „Ojcowizna” – Ryboły	- wystawa stała prezentująca kulturę materialną regionu
Sejny	- Muzeum Ziemi Sejneńskiej	- ekspozycja stała: Sala Biskupów Sejneńskich, Sala Archeologiczna, Sala Numizmatyczna, Sala Powstania Sejneńskiego, Sala Korpusu Ochrony Pogranicza, Sala Wielokulturowości, Sala Historii Oświaty.
	- Klasztor Podominikański	- ekspozycja stała: galerie obrazów, wystawy fotograficzne, Sala Etnograficzna, Muzeum Diecezji Sejneńskiej 1818-1925, Koncerty na Wirydarzu
Sejny	- Muzeum Diecezji Sejneńskiej 1818-1925	- szaty liturgiczne, - księgi mszalne, - sztandary itp.
Stary Folwark	- Muzeum Wigierskiego Parku Narodowego	- ekspozycja stała, prezentująca historię nadwigerskiego krajobrazu, głębiny jezior, rzeki, torfowiska i ekosystemy lądowe Wigierskiego Parku Narodowego, działalność człowieka oraz historię i dokonania dawnej Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach
Sokółka	- Muzeum Ziemi Sokólskiej	- ekspozycje stałe: Dział Historyczny, Dział Etnograficzny, Dział Tatarski
Supraśl	- Muzeum Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej	- ekspozycja stała prezentująca skarby puszczy knyszyńskiej
	- Muzeum Ikon	- wystawa stała prezentująca ikony oraz freski supraskie
	- Galeria Wiktora Wołkwa	- ekspozycja stała zdjęć Wiktora Wołkwa – Centrum Kultury i Rekreacji

Wyszczególnienie	Obiekty muzealne	Zbiory i wystawy czasowe
Suwałki	– Muzeum Okręgowe	– ekspozycje stałe „Pradzieje Suwalszczyzny i Mazur wschodnich”, „Malarstwo Polskie w 1. poł. XX w”, „Alfred Wierusz-Kowalski”, „Z przeszłości geologicznej Suwalszczyzny”
	– Muzeum Marii Konopnickiej	– wystawa stała „Maria Konopnicka 1842-1910. Za zamkniętymi drzwiami czasu”
	– Muzeum Historii i Tradycji Żołnierzy Suwalszczyzny	– ekspozycja stała poświęcona Suwalskiej Brygadzie Kawalerii oraz 41 Pułku Piechoty
	– Centrum Sztuki Współczesnej Andrzeja Strumiłły	– ekspozycja prezentuje zbiory autorskie Andrzeja Strumiłły z zakresu malarstwa, rzeźby, rysunku, gwaszu, fotografii i ilustracji książkowej – wybór z różnych okresów twórczości artysty
Tykocin	– Muzeum Judaizmu	– ekspozycja stała – zbiory zabytków aptekarstwa, zbiory wyposażenia domów od końca XIX w. do II wojny światowej, kolekcja archiwów rodzinnych, dokumentująca dzieje kilku tykocińskich rodzin od końca XVIII do połowy XX wieku (Bohdanowiczów, Kąckich, Hermanowskich) oraz kolekcja judaistyczna

Zródło: Opracowano na podstawie informacji z gmin, „Informatora turystycznego województwa podlaskiego”

Działalność muzeów w ostatnich latach systematycznie się zmienia. Pracownicy dbają o uatrakcyjnienie prezentacji zbiorów muzealnych a tym samym o pozyskanie większej liczby odwiedzających. Przykładem może być Muzeum Ikon w Supraślu, którego nowatorski wystrój i aranżacja przyciągają tłumy odwiedzających z kraju i z zagranicy. Nowym zjawiskiem jest również powstawanie prywatnych i społecznych muzeów i mini skansenów, jak np. Studziwody czy Sioło Budy²³. Jedną z metod pomiaru ruchu turystycznego są badania częstotliwości odwiedzania obiektów kulturalnych. Dane pozyskiwane są na podstawie ilości sprzedanych biletów wstępu.

Tabela 6 Zwiedzający muzea w województwie podlaskim według powiatów w latach 2005 - 2007

Wyszczególnienie	Zwiedzający muzea		
	2005	2006	2007
Woj.podlaskie	419 747	397 400	489 541
POWIATY			
Augustowski	6 501	7 255	8 541
Białostocki	121 338	113 144	151 007
Bielski	9 234	9 347	18 392
Hajnowski	84 457	83 726	92 116
Łomżyński	45 182	37 997	37 567
Siemiatycki	8 476	7 030	5 632
Sokółski	2 446	2 451	2 137
Wysokomazowiecki	45 759	54 510	55 892

²³ Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020

Wyszczególnienie	Zwiedzający muzea		
	2005	2006	2007
POWIATY GRODZKIE			
Białystok	53 147	48 755	74 503
Łomża	10 903	5 732	8 420
Suwałki	32 304	26 653	34 409

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela nr 7 prezentuje liczbę osób, które odwiedziły wybrane muzea w regionie w roku 2007.

Tabela 7 Odwiedzający wybrane muzea w roku 2007

Nazwa muzeum	Ogółem	W tym w zorganizowanych grupach	
		Razem	w tym młodzież szkolna
Muzeum Podlaskie w Białymstoku	209 218	100 531	74 321
Muzeum Przyrodniczo-Leśne Białowieskiego Parku Narodowego w Białowieży	89 476	65 612	23 864
Muzeum Północno – Mazowieckie w Łomży	35 393	13 617	12 008
Muzeum Okręgowe w Suwałkach	30 011	21 111	18 393
Muzeum Wojska w Białymstoku	19 519	7 762	6 916
Muzeum Stowarzyszenia Miłośników Starej Motoryzacji i Techniki w Białymstoku	10 000	250	235

Źródło: Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej

W kilku miejscowościach województwa zorganizowano skanseny: Białostockie Muzeum Wsi, Galeria Wiejska w Przelomce, Skansen Architektury Drewnianej Ludności Ruskiej Podlasia w Białowieży, Skansen „Sioło Budy” w Budach (gm. Białowieża), Muzeum Wsi Polskiej w Wojewodzinie, Chata Stefana w Nowym Berezowie (gm. Hajnówka), Prywatne Muzeum Wsi w Narwi, Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka – skansen, Zagroda Skansenowska w Puńsku, mini -skansen w Bielsku Podlaskim - Studziwodach, mini - skansen w Koźlikach (gm. Narew), Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie, mini - skanseny kolejki wąskotorowej w Hajnówce i w uroczysku Głuszec (gm. Narewka), ekspozycja bryczek i powozów w osadzie Majówka w Puszczy Knyszyńskiej (gm. Supraśl) oraz skansen militarny w Bakalarzewie.

Ponadto w kilku miejscowościach istnieją izby regionalne: Regionalna Izba Historyczna w Zambrowie, Izba Regionalna „Ruta” w Skaryszewie (gm. Narew), Izba Pamięci Ziemi Grajewskiej, Izba Regionalna Ośrodka „Brama na Bagna” w Strękowej Górze, Izba Regionalna w Turośli, Sala Regionalna w Danówku, Izba Regionalna w Janowszczyźnie (gm. Sokółka), Izba Tkactwa Ludowego w Janowie.

3.2.3. Instytucje kulturalne

Wśród najistotniejszych instytucji kultury w województwie podlaskim należy wyróżnić: Operę i Filharmonię Podlaską, Teatr Dramatyczny w Białymstoku, Białostocki Teatr Lalek, Teatr Lalki i Aktora w Łomży, Czarny Teatr „Sivina II”, Filharmonię Kameralną im. Witolda Lutosławskiego w Łomży, Teatr Wierszalin w Supraślu, Ośrodek Pogranicze w Sejnach, Książnicę Podlaską, Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku.

Opera i Filharmonia Podlaska – Europejskie Centrum Sztuki realizuje takie formy, jak: opera, operetka, musical, balet, koncerty muzyki klasycznej, rozrywkowej, spektakle teatralne, działalność edukacyjną i kongresową.

Opera i Filharmonia Podlaska jest instytucją wspólną – Województwa Podlaskiego i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – na podstawie zawartej umowy.

Aktualnie trwa budowa nowej siedziby Opery i Filharmonii Podlaskiej - Europejskiego Centrum Sztuki, przy ul. Kalinowskiego w Białymstoku.

Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku jest największym teatrem dramatycznym w regionie, jedyną tego typu placówką w województwie podlaskim. Celem działania Teatru jest upowszechnianie kultury teatralnej przez tworzenie i prezentację środkami teatru dramatycznego przedstawień dla dorosłych, młodzieży i dzieci.

Białostocki Teatr Lalek należy do najstarszych polskich teatrów lalek, które powołały do życia lalkową scenę dla dorosłych. W Białostockim Teatrze Lalek od 1972 roku regularnie wystawia się sztuki z wielkiego repertuaru literatury światowej.

Teatr Lalki i Aktora w Łomży sięga do najnowszych osiągnięć techniki lalkarskiej, z dużym powodzeniem uprawia również różne gatunki scenicznej wypowiedzi: baśń, balladę poetycką, komedię. Repertuar adresowany jest nie tylko do najmłodszej widowni, oferta programowa wzbogacona jest propozycjami dla młodzieży i dorosłych.

Czarny Teatr „Sivina II” realizuje krótkie formy: etiudy, miniatury sceniczne. Cechą tej konwencji teatru jest budowanie scenografii spektaklu i jego dramaturgii z chust, szarf itp. oraz scenografii, która może podlegać transformacji podporządkowanej muzyce, co w świetle lamp ultrafioletowych daje niezmiernie oryginalne efekty.

Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego w Łomży powstała w 1977 roku pod nazwą Łomżyńska Orkiestra Kameralna. W ciągu 25 lat swego istnienia dała setki koncertów w kraju oraz poza jego granicami, biorąc udział w wielu prestiżowych festiwalach muzycznych. Jest laureatem szeregu nagród, m.in. dwukrotnie – nagrody Złotego Bociana dla najpopularniejszego zespołu w swoim regionie.

Teatr Wierszalin zajmuje się popularyzacją pogranicza ze szczególnym uwzględnieniem województwa podlaskiego poprzez tworzenie wszelkich działań teatralnych i parateatralnych oraz ich prezentacją w siedzibie Teatru oraz na terenie Polski i za granicą.

Ośrodek Pogranicze w Sejnach prowadzi działalność artystyczną, edukacyjną, badawczą i animacyjną, której celem jest pobudzenie społeczności lokalnej do kultywowania własnej tradycji i wszelkiej innej aktywności kulturalnej oraz wszechstronna promocja kultury pogranicza, a także inicjowanie wszelkich form twórczego współistnienia i dialogu pomiędzy kulturami różnych narodów i wyznań zamieszkałych w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej.

Książnica Podlaska zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem, przechowywaniem i udostępnianiem materiałów bibliotecznych służących obsłudze potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych, zwłaszcza dotyczących wiedzy o województwie podlaskim oraz dokumentujących jego dorobek kulturalny, edukacyjny i informacyjny.

Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku diagnozuje zjawiska i tendencje kulturowe zachodzące w regionie, realizuje projekty promujące dziedzictwo kulturowe regionu, regionalne zjawiska kulturowe, dotyczące edukacji kulturowej, szczególnie dzieci i młodzieży, animacji amatorskiego ruchu artystycznego, a także zajmuje się kształceniem i doskonaleniem kadr dla potrzeb kultury.

Tabela 8 Liczba instytucji kultury w województwie podlaskim

Lp.	Jednostka terytorialna	Biblioteka	Galeria	Kino	Ośrodek Kultury	Zespół folklorystyczny
1.	Powiat Augustowski	21	2	1	4	4
2.	Powiat Białostocki (łącznie z grodzkim)	44	17	7	7	26
3.	Powiat Bielski	11	2	1	6	8
4.	Powiat Grajewski	10	-	1	1	10
5.	Powiat Hajnowski	17	4	3	1	17
6.	Powiat Kolneński	15	-	1	1	12
7.	Powiat Łomżyński (łącznie z grodzki)	27	3	1	7	24
8.	Powiat Moniecki	14	1	-	1	7
9.	Powiat Sejneński	9	1	1	6	7
10.	Powiat Siemiatycki	19	1	2	1	4
11.	Powiat Sokólski	26	-	3	2	3
12.	Powiat Suwalski (łącznie z grodzkim)	19	5	1	2	6
13.	Powiat Wysokomazowiecki	14	-	2	1	4
14.	Powiat Zambrowski	6	-	1	1	1
	Województwo podlaskie	252	36	25	41	133

Zródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z GUS

W województwie podlaskim funkcjonuje ponad 300 instytucji kulturalnych i rozrywkowych, jak kina, teatry, galerie, ośrodki kultury, biblioteki. Najwięcej jest bibliotek publicznych. Ich liczba kształtuje się na poziomie 252. Najbardziej powszechnymi instytucjami kultury po bibliotekach publicznych są domy i ośrodki kultury oraz galerie, m.in. najbardziej znana w Europie Galeria Arsenał w Białymstoku, prezentująca i promująca sztukę najnowsza różnych mediów (malarstwo, rzeźba, obiekty, fotografia, wideo, instalacje intermedialne, performance), Dom Pracy Twórczej w Wigrach, Regionalny Ośrodek Kultury i Sztuki w Suwałkach. Instytucje kultury prowadzą szeroką działalność - od wielkich przedsięwzięć takich, jak festiwale i przeglądy po zajęcia kół plastycznych. Najbardziej aktywna działalność kulturalna prowadzona jest w czterech największych miastach województwa: w Białymstoku, Augustowie, Łomży i Suwałkach, gdzie funkcjonuje najwięcej instytucji kultury. Realizowane są tu duże, często o charakterze międzynarodowym przedsięwzięcia kulturalne.

W województwie podlaskim istnieje 25 kin, z czego w powiecie białostockim funkcjonuje 7 kin. Szeroki repertuar filmowy oferują 4 kina w Białymstoku, z czego dwa mają formę kompleksów kinowych (multikina).

Zwyczaje i obrzędy ludowe podtrzymywane są w województwie podlaskim przez 133 zespoły folklorystyczne, działające przy terenowych ośrodkach kultury.

3.2.4. Lokalne imprezy kulturalne

W województwie podlaskim odbywa się szereg imprez cyklicznych. Ich wykaz znajduje się w tabeli nr 9. Z uwagi na dużą liczbę imprez kulturalnych poniższe zestawienie zawiera najistotniejsze wydarzenia kulturalne województwa.

Tabela 9 Imprezy cykliczne w województwie podlaskim

Miesiąc	Imprezy kulturalne	Imprezy turystyczne	Imprezy sportowe
styczeń	- Wojewódzkie Spotkanie Zespołów Kolędniczych – Hajnówka, - Dziecięcico – Młodzieżowy Festiwal Kolędy i Pastorałki Współczesnej „Kantyczka” – Bielsk Podlaski, - Festiwal Kolęd i Pastorałek – Suchowola, - „Romanse nie tylko cygańskie” – Mielnik. - Powiatowy Przegląd Zespołów Kolędniczych	- Jarmark Staroci i Rękodzieła Ludowego – Kiermusy (pierwsza niedziela każdego miesiąca), - Ogólnopolski Rajd Narciarski „Wędrówki Północy” – Suwałki.	- Mistrzostwa Województwa Podlaskiego – Puchar Polski w Narciarstwie – Białystok, Supraśl - Międzynarodowy Turniej Tańca Towarzyskiego „O Puchar Burmistrza Czarnej Białostockiej”
luty	- Ogólnopolski Festiwal-Piosenka Białoruska – Białystok, - Zapusty – Radziłów, - XVII Festiwal Teatrów Dziecięcych – Sejny, - Międzynarodowy Przegląd Zespołów Tanecznych – Białystok, - Festiwal taneczny KALEJDOSKOP 2009 – Białystok.		- Międzynarodowy Turniej Bokserski im. M. Wałkuskiego – Białystok, - Mistrzostwa świata w wędkarstwie podlodowym w Augustowie.
marzec	- XII Łapski Tydzień Teatru - Łapy, - Międzynarodowy Festiwal Piosenki – Białystok, - Powiatowy Konkurs Poezji Ks. Jana Twardowskiego – Jasionówka, - Przegląd Weselnych Zespołów Muzycznych – Białystok, - Obchody Międzynarodowego Dnia Teatru - Przegląd Spektakli Off-owych - Białystok, - Wojewódzkie Spotkania z Pieśnią Wielkopostną – Czarna Białostocka, - Suwalski Kaziuk.	- Wiosenny Rajd Pieszy – okolice Białegostoku, - Podlaskie Targi Turystyczne – Białystok.	
kwiecień	- Jarmark Wielkanocny Sztuki Ludowej Podlasia – Białystok, - Międzynarodowy Festiwal Filmów Przyrodniczych im. Braci Wągów, - Międzynarodowy Festiwal Pieśni Sakralnej „Łapskie Te Deum” – Łapy,		

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Miesiąc	Imprezy kulturalne	Imprezy turystyczne	Imprezy sportowe
	- Międzynarodowe Spotkania z Konopielką – Knyszyn, - Supraskie Spotkanie z Bluesem – Supraśl, - „KOPYŚĆ” – festiwal szantowy – Białystok, - Kiermasz Wielkanocny – Białystok, - Konkurs "Zdobnictwo Obrzędowe Cyklu Wiosennego i Świąt Wielkanocnych" – Mońki, - Turniej Tańca Towarzyskiego – Suchowola, - Regionalny Konkurs Piosenki – Grajewo, - Jarmark św. Wojciecha – Ciechanowie.		
maj	- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej – Hajnówka w Białymstoku, - Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej w Hajnówce, - Targi Rękodzieła Ludowego – Biebrzański Park Narodowy, - Międzynarodowe Prezentacje Mażorettek, Tamburmajerek i Cheerleaderek – Białystok, - Dzień Muzealnika - Noc w Muzeum – Hajnówka, - Urodziny Miasta Augustów – Augustów, - Międzynarodowy Festiwal Folkloru – Wasilków, - Wojewódzki Turniej Tańca Towarzyskiego – Hajnówka, - Dni Bielska Podlaskiego – Bielsk Podlaski, - Dni Lipska – Lipsk, - Festiwal Twórczości Osób Niepełnosprawnych – Wasilków, - Dni Michałowa	- Biebrzańskie Targi „Sto pomysłów dla Biebrzy” – Osowiec – Twierdza, - Wielodyscyplinowy Rajd Narwiański – Dolina Narwi, - Spływ i Zawody Kajakowe Branży Turystycznej w Augustowie, -	- Sztafeta Obszarów Chronionych Województwa Podlaskiego – Wigierski Park Narodowy, - Międzynarodowy Uliczny Bieg Wilka - Grajewo, - Memoriał im. Stanisława Baszenia w lekkiej atletyce - Białystok, - Puchar Złotego Żubra w łucznictwie - Białystok, - Półmaraton Hajnowski – Hajnówka, - Kolarski Maraton na Orientację – Dolina Narwi, - Olimpiada Samorządowa Województwa Podlaskiego, - Mityng 3 Maja w lekkiej atletyce – Białystok, - MTB Mazovia Maraton – Supraśl, - Augustowski turniej piłki nożnej Olimpiada specjalna, - Family Cup – rajd rowerowy.
czerwiec	- Hajnowskie Spotkanie z Muzyką Kameralną i Organową – Hajnówka, - Festyn Historyczny „Grodzisko” – Suraż, - Międzynarodowe Spotkanie ze Sztuką Ludową „Z wiejskiego podwórza” – Czeremcha, - „Tratwa Muzykantów – Pomiedzy Nowym Yorkiem a Sejnam” – Sejny, - Piknik Kawaleryjski w Suwałkach, - Międzynarodowy Festiwal Szkół Lalkarskich – Białystok,	- Ogólnopolskie Dni Truskawki – Korycin, - Promocyjny Spływ Rzeką Bug – Mielnik, Drohiczyn, - Regaty o Błękitną Wstęgę Jeziora Rajgrodzkiego, - Ogólnopolski Wielodyscyplinowy Rajd po Wigierskim Parku Narodowym, - Piknik nad Szeszupą – Rutka – Tartak, - Regaty o Puchar Prezydenta Miasta Suwałk, - Augustowski weekend z trójką,	- Mistrzostwa Polski Modeli Ślizgów – Supraśl, - Półmaraton Mleczny – Korycin, - Międzynarodowy Konkurs Modeli Wodnosamolotów Sterowanych – Czarna Białostocka, - Mistrzostwa polski w baseball-u - Zawody na Nartach wodnych za wyciągiem nart wodnych „Puchar kaczora donalda”- Augustów, - Familijne zawody wędkarskie o puchar Augustowa, - Wojewódzki turniej piłki nożnej,

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Miesiąc	Imprezy kulturalne	Imprezy turystyczne	Imprezy sportowe
	- Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej – Nowogród, - Dni Miasta Białegostoku, - Jarmark na Jana – Białystok, - „Wigraszek” Międzynarodowy Festiwal Teatrów Dzieci i Młodzieży – Suwałki, - Międzynarodowy Teatr „Walizka” – Łomża, - Międzynarodowy Festiwal Teatrów Dzieci i Młodzieży „BALTIC SATELID” – Sejny, - Dni Siemiatycz – Siemiatycze, - Regionalny Przegląd Orkiestr Dętych – Szepietowo, - Święto Kultury Białoruskiej – Białystok, - Noc Świętojańska – Lipsk, - Jarmark na Jana – Białystok, - Przegląd Kapel Podwórkowych – Grajewo, - Kamrata Augustoviana – Augustów, - „Uroczysko” Spotkania z Naturą i Sztuką – Supraśl, - Podlaska Śpiewanka – Ogrodniczki – Supraśl.	- Pojedynek Miasta Przyjaciół trójki, - Triathlon papieski w Augustowie, - Augustowskie Motonoce, - Festyn rekreacyjny „Powitanie lata” – Rudka.	- Ogólnopolski turniej karate, - Festiwal brydżowy „Augustowskie noce”.
lipiec	- Festiwal Jazzu Tradycyjnego „Spotkanie z Louis`em Armstrongiem” - Augustów - Polsko – Ukraińskie Spotkania Muzyczne – Czeremcha, - Noc Kupały – Białowieża, Narewka, Dubicze Cerkiewne, - Białowieskie Spotkania Integracyjne „Peretocze” – Białowieża, - Europarada Orkiestr Dętych w Centrum Europy – Suchowola, - Festiwal Muzyki Młodej Białorusi BASOWISZCZA – Gródek, - Podlaskie Muzyczne Spotkanie z Naturą, Franciszkada, czyli granie na byle czym – Białystok, - Letnie Koncerty w Ogrodach Branickich – Białystok, - Międzynarodowy Festiwal Organowy Młodych „Juniores Priores Organorium Sejnsensis” – Sejny, - Międzynarodowy Plener Malarski „U źródła” – Suwałki, - Muzyczne Dni Drozdowo – Łomża, - Piknik Historyczny w Piatnicy, FORT III – Piatnica,	- Wodny Słalom Gwiazd z Trójką – Augustów, - Turniej Miast Przyjaciół Trójki – Augustów, - Mistrzostwa Polski w Pływaniu na Byle Czym – Augustów, - Suwalski Jarmark Folkloru – Suwałki, - Ogólnopolski Splyw Kajakowy Kurtnia - Pisa, - Splyw Kajakowy Czarna Hańczą, - Ogólnopolski Młodzieżowy Splyw Kajakowy Biebrza-Narew, - Poznaj Wigierski Park Narodowy na rowerze, - Regaty Puchar Żubra – Michałowo.	- Międzynarodowy Wyścig Kolarski „Niemen” w kolarstwie szosowym – Grodno – Białystok, - Międzynarodowy Konkurs Skoków na Nartach Wodnych "Netta Cup" Memoriał Zygmunta Kowalika – Augustów, - Integracyjne Regaty Żeglarskie „O Błękitną Wstęgę Jeziora Rajgrodzkiego” – Rajgród, - Motorowodne Mistrzostwa Świata Łodzi Wytrzymałościowych „Necko Endurance” – Augustów, - Eliminacje Pucharu Polski Jachtów Kabinowych, - Regaty Żeglarskie o Puchar Prezydenta Miasta Suwałki – jez. Wigry, - Augustów Cup – Eliminacje Pucharu Polski Jachtów Kabinowych, - Zawody na nartach wodnych – Mistrz wyciągu, - Zawody na wyciągu Wakeboard.

Miesiąc	Imprezy kulturalne	Imprezy turystyczne	Imprezy sportowe
	- Na Iwana na Kupała – Dubicze Cerkiewne, - Ogólnopolski Przegląd Kabaretowy „O Złote Jajo Sejneńskie Tura” – Sejny, - „Dni Sejn” wraz z międzynarodowymi warsztatami tanecznymi i muzycznymi, - Międzynarodowy Plener Rzeźbiarski” – Sejny, - Międzynarodowy Festiwal "Kresowa Przyśpiewka Frywolna" – Czarna Białostocka, - Światowy Kongres Esperanto – Białystok, - Siabrouskaja Biesiada – Gródek, - Białoruski Festyn Ludowy "Bandarouskaja Haściunia" – Bondary, - Suwałki Blues Festiwal, - Festyn Jaćwieski w Szwajcarii koło Suwałk, - Letnia Filharmonia AUKSO – Suwałki – Sejny - Wigry- Augustów, - Letni festiwal – Chopin nad Netą, - Augustowskie Lato teatralne, - Augustowskie wieczory kabaretowe – „Lejemy wodę”, - „Camerata Augustoviana” cykl koncertów muzyki poważnej.		
sierpień	- Festiwal Celtycki – Dowspuda, - Ogólnopolskie Prezentacje Kultury Mniejszości narodowych „Muzyczne dialogi nad Bugiem” – Mielnik, - Europejski Młodzieżowy Festiwal Muzyczny „Gloria” – Supraśl, - Spotkanie z kulturą romską - Supraśl, - Balladowe Nocki nad Neckiem – Augustów, - Podlaskie Koncerty Organowe – Białystok, - Dni Hajnówki – Jarmark Żubra, Finał Ogólnopolskiego Konkursu „Przebojem na antenę” – Hajnówka, - Biesiada Weselna – Hajnówka, - Podlaskie Muzyczne Spotkania z naturą Franciszkiada czyli granie na byle czym – Augustów, Białystok,	- Ogólnopolski Spływ Kajakowy Rospudą, - Ogólnopolski Spływ Kajakowy Biebrza-Narew, - Festyn Ludowy i Święto Ceramików – Lewkowo Stare, - Regaty Kulinarne – Augustów, - Podlaska Biesiada Miodowa, - Regaty o Puchar Żubra – zalew Siemianówka, - Radio 5 – Festiwal - Festiwal rekreacyjny „Tłoka” - Rudka	- Puchar Starosty Augustowskiego „Koniec Lata”, - Augustów Cup – Eliminacje Pucharu Polski Jachtów Kabinowych, - Regaty o Puchar burmistrza Miasta Augustowa, - Maraton Pływacki o Puchar Augustowskiego WOPR, - Turniej Siatkówki plażowej o puchar Augustowa.

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Miesiąc	Imprezy kulturalne	Imprezy turystyczne	Imprezy sportowe
	- „Camerata Augustoviana”- cykl koncertów muzyki poważnej – Agustów, - Wesele w Skansenie – Wasilków, - Jarmark Dominikański – Choroszcz, - Prezentacje kultur mniejszości narodowych Muzyczne Dialogi nad Bugiem – Mielnik, - Suwalski Maraton Szantowy – Suwałki, - "Dobre Granie" – Mońki, - Podlaskie Święto Chleba – Ciechanowie, - Dożynki w Skansenie – Wasilków, - Urodziny Zabłudowa, - Suwalskie Teatr – Akcje, - Festiwal Reggae ' Reggae netta festiwal” - Międzynarodowy Plener Rzeźbiarski – Sejny - Festiwal Kultury i Tradycji Tatarów Polskich – Kruszyniany - Międzynarodowa Akademia Wiedzy o Tatarach Polskich - Sokółka		
wrzesień	- Festyn Archeologiczny „Grodzisko” – Zbucz, - Rekonstrukcja obrony Nowogrodu – Nowogród, - Festyn ziołowo-miodowy w Skansenie – Wasilków, - Międzynarodowe Prezentacje Kultur Pogranicza – Wasilków, - Dni Korycina - święto sera. - Święto Grzyba – Michałowo	- Mistrzostwa Europy w Koszeniu Bagiennych Łąk dla Przyrody „Biebrzańskie Sianokosy”, - Spotkania Hubertowskie w Puszczy Knyszyńskiej i "Jarmark Jesienny", - Podlaski Rajd Długodystansowy "Zażynek" – Puszcza Knyszyńska, - Biebrzańskie Targi "Sto pomysłów dla Biebrzy" – Goniądz, - Augustowski Rajd Konny.	- Wystawa i Aukcja Koni Rasy Zimnokrwistej – Mońki, - Mistrzostw Polski Modeli Ślizgów - Supraśl, - Regaty Żeglarskie o Błękitną Wstęgę jeziora Wigry, - Memoriał im. Aleksandra Wojny w lekkiej atletyce – Białystok, - Ogólnopolskie Mistrzostwa Modeli Pływających – Supraśl, - Otwarty turniej piłki nożnej o puchar Jesieni Augustowa.
październik	- Międzynarodowy Przegląd Młodych Dyrygentów im. W. Lutosławskiego – Białystok, - Spotkanie Folkowe – Białystok, - Międzynarodowy Przegląd Litewskich Kapel Ludowych – Sejny, - Koncert zaduszkowy "VELINES" – Sejny.	- Wojewódzkie eliminacje Konkursu Krasomówczego „Ojczyzna to krajobraz”, - Wojewódzki Złot Turystów z okazji Światowego Dnia Turystyki – Suwalszczyzna, - Rajd Pieszy "Jesień w Puszczy" – Puszcza Knyszyńska, - Papieski bieg młodzieży – Augustów.	- Białowiecki Bieg Żubra – Białowieża, - Międzynarodowy Memoriał im. Dąbrowskich w zapasach – Białystok, - Wystawa i Aukcja Koni Rasy Zimnokrwistej – Mońki.
listopad	- Festiwal Muzyki Ukraińskiej „Podlaska jesień” – Białystok, Bielsk Podlaski, - „Jesień z Bluesem” – Białystok,	- Jesienny Rajd Pieszy "Szlakami Niepodległości" – okolice Białegostoku	- Turniej Niepodległości w piłce siatkowej – Białystok, - Mistrzostwa Województwa w Badmintonie – Białystok, Suwałki.

Miesiąc	Imprezy kulturalne	Imprezy turystyczne	Imprezy sportowe
	– Międzynarodowy Festiwal "Laboratorium Muzyki Współczesnej" w Białymstoku		
grudzień	– Ogólnopolski Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich im. Kazimierza Uszyńskiego – Ciechanowiec, – Dni Zamenhoffa – Białystok.	– Rajd Mikołajkowy – Białystok	– Polish Open Kaliber – strzelectwo sportowe – Białystok, – Międzynarodowy Memoriał im. Ludwika Zamenhoffa w szachach – Białystok, – Mikołajkowy ogólnopolski turniej tańca towarzyskiego.

Źródło: www.wrotapodlasia.pl

Zróznicowanie religijne mieszkańców województwa podlaskiego wpływa na stosunkowo dużą ilość imprez związanych np. z religią prawosławną dlatego też należy pamiętać o różnicach w terminach imprez wynikłych z stosowanego przez prawosławnych kalendarza juliańskiego.

3.2.5. Pozamaterialne walory kulturowe

3.2.5.1. Mniejszości kulturowe i religijne

Województwo podlaskie, jako jedyne w Polsce charakteryzuje się tak wyjątkową różnorodnością narodowościową i religijną.

Mieszkańcami województwa podlaskiego obok Polaków są także Białorusini, Litwini, Ukraińcy, Rosjanie, Żydzi. Różnorodność narodowościowa wynikająca z położenia i historii regionu była i jest jego piękną cechą. Współistnienie różnych narodów, kultur i religii na obszarze województwa podlaskiego wpływa na podwyższenie poziomu tolerancji i otwartości, na dialog i wzajemne poznanie.

Mniejszość litewska zamieszkuje północny wschód regionu. Najwięcej Litwinów zamieszkuje w gminie Puńsk, gdzie stanowią oni około 80% mieszkańców. Pozostała część mieszkańców pochodzenia litewskiego jest rozproszona na terenie całego regionu, zwłaszcza w północnej jego części, np. w Sejnach tam też ma siedzibę konsulat litewski.

Audycje w języku litewskim w województwie podlaskim nadają Regionalne Radio Białystok i Telewizja Białystok. Audycje w języku litewskim nadawane raz w tygodniu (1 godz.) są słyszalne na terenie regionu. Natomiast Telewizja Białystok raz w miesiącu nadaje audycję telewizyjną (0,5 godz.) w języku litewskim.

Pośród mniejszości narodowych zamieszkujących województwo podlaskie obecni są także Białorusini, którzy stanowią około 2,5% mieszkańców Białegostoku - stolicy regionu. Część osób pochodzenia białoruskiego zamieszkuje m.in. w miastach Hajnówka, Bielsk Podlaski oraz we wsiach na południu regionu. Wydają oni książki w języku białoruskim, organizują chóry (często cerkiewne), mają swych przedstawicieli w życiu politycznym regionu. W Białymstoku funkcjonuje Konsulat Generalny Republiki Białoruś. Szereg umów handlowo-gospodarczych spowodowało szybki rozwój współpracy handlowej między Polską a Białorusią. Studenci z Białorusi studiują w Białymstoku.

Główne skupiska i ośrodki kulturalne w województwie podlaskim polskich Białorusinów znajdują się w Białymstoku, Bielsku Podlaskim, Hajnówce, Sokółce, Gródku, Siemiatyczach, Michałowie i Orli.

Sporą mniejszością narodową w regionie są Ukraińcy. Główne skupiska mieszkańców podlaskiego narodowości ukraińskiej znajdują się w Bielsku Podlaskim i Białymstoku. Mniejszość narodowa wywodząca się z Tatarów zamieszkuje w Sokółce i Białymstoku, natomiast mniejszość narodowa Rosjan głównie w Białymstoku, a Romów – w Białymstoku i Suwałkach.

Po innych mniejszościach, zamieszkujących niegdyś ten region – Żydach, Niemcach, pozostały liczne ślady kultury materialnej i niematerialnej oraz pamiątki. Świątynie i cmentarze różnych wyznań, kapliczki i krzyże oraz charakterystyczne dla poszczególnych grup etnicznych budownictwo wiejskie to nieodłączny element krajobrazu województwa podlaskiego.

Województwo podlaskie to część Polski północno - wschodniej, w której od wieków żyją obok siebie ludzie różnych wyznań: katolicy, prawosławni, staroobrzędowcy oraz wyznawcy judaizmu i islamu.

Ruch staroobrzędowców to spuścizna po rozłamie w rosyjskiej cerkwi prawosławnej w 1654 roku. Według danych z 1999 roku w Polsce żyło 951 staroobrzędowców. Większość z nich zamieszkuje okolice Augustowa i Suwałk głównie we wsiach Wodзилki, Bór i Grabowe Grądy. Dzięki osiedlaniu się w skupiskach, zachowali oni odrębność religijną i obyczajową. Do dziś można podziwiać misternie zdobione drewniane domy oraz niewielkie świątynie zwane molennami. Charakterystycznym elementem krajobrazu wsi starowierców jest bania (łaźnia), stanowiąca oryginalną atrakcję turystyczną.²⁴

Tereny województwa podlaskiego, a szczególnie Białystok to największe w Polsce skupisko prawosławnych. Około 1/3 mieszkańców stolicy regionu to osoby wyznania prawosławnego. W województwie podlaskim znajduje się około 140 cerkwi, a także najważniejsze sanktuarium prawosławne na terenie Polski - Święta Góra Grabarka, gdzie w 1710 roku według wierzeń wiernych tego kościoła zdarzył się cud. Schronieni na górze mieszkańcy okolicznych wsi zostali uzdrowieni od dziesiątkującej ludność epidemii. W maju każdego roku odbywają się tu spotkania prawosławnej młodzieży z całego świata. W dniu 18 i 19 sierpnia, na Święto Przemienienia Pańskiego, Grabarkę odwiedzają tysiące pielgrzymów. W regionie spotyka się małżeństwa mieszane np. między katolikami i wyznawcami prawosławia.

W Tykocinie istnieje synagoga – pamiątka po społeczności żydowskiej regionu, która do II wojny światowej stanowiła połowę mieszkańców tego miasta. W regionie pozostały cmentarze żydowskie – kirkuty, tablice pamiątkowe po jego dawnych mieszkańcach, a jedną z ulic w Białymstoku nazwano nazwiskiem żydowskiego bohatera z czasów wojny – Icchaka Malmeda.

W województwie podlaskim zauważa się również przenikanie kultury polskiej i tatarskiej. Dbając o pamiątki osadnictwa tatarskiego stworzono *Szlak Tatarski*, co umożliwia turystom poznanie tradycji, zwyczajów i kuchni polskich Tatarów.

²⁴ A. Bogucka, „Wielowyznaniowość na obszarze województwa podlaskiego”, red. M. Bajdy-Gołąbiewska i D. Kuźelewski, „Wczoraj i dziś przewodnictwa turystycznego”, Białystok 2005

3.2.5.2. *Wybitne postacie województwa podlaskiego*

W historię wielu miejscowości województwa podlaskiego wpisane są znane postacie polityki i kultury. Miejscowości i związane z nimi sławne postaci przedstawia tabela nr 10.

Tabela 10 Miejscowości i związane z nimi sławne postacie województwa podlaskiego

Miejscowość	Związek ze sławną postacią
Augustów	Ignacy Prądzyński - projektant i budowniczy Kanału Augustowskiego; w jego drewnianym dworku mieści się obecnie dział Historii Kanału Augustowskiego należący do Muzeum Ziemi Augustowskiej. Król Zygmunt August II – założyciel miasta.
Białowieża	Miejsce pobytu i polowań licznych wielkich książąt litewskich, królów polskich i carów.
Białystok	Gabriel Zabłudowski (1684-1690) - święty prawosławny, patron dzieci i młodzieży, urodzony w niedalekich Zwierkach. Hetman Jan Klemens Branicki - twórca istniejącego do dziś pałacu, w którym mieszkał i zmarł. Ludwik Zamenhof – urodzony w Białymstoku twórca języka esperanto. Dziga Wiertow – jeden z najwybitniejszych dokumentalistów w dziejach kina. Albert Sabin – wynalazca szczepionki przeciw polio. Boris Kaufman – wybitny operator filmowy.
Ciechanowiec	Ks. Krzysztof Kluk - polski przyrodnik i ksiądz urodzony w Ciechanowcu.
Cisów	Karol – hrabia Brzostowski twórca Rzeczypospolitej Sztabińskiej był prekursorem reform społeczno-gospodarczych, zniósł pańszczyznę i wprowadził dzierżawę, zapoczątkował płodozmian i uprawę roślin okopowych.
Dowspuda	Ludwik Michał Pac – oficer napoleoński, reformator, propagator nowoczesnego przemysłu i rolnictwa, w Dowspudzie zachowały się pozostałości pałacu – rezydencji Ludwika Michała Paca.
Drozdowo	Roman Dmowski – działacz polityczny okresu międzywojennego; zmarł w dworze Lutosławskich, Witold Lutosławski - światowej sławy kompozytor, urodził się i spędził dzieciństwo w Drozdowie.
Góra Strękowa	Kapitan Władysław Raginis - znajdują się tu ruiny bunkra, w którym zginął kapitan - dowódca odcinka „Wizna” we wrześniu 1939 r; przy szosie do Wizny, znajduje się jego symboliczna mogiła.
Grabowo	Jakub i Antoni Wagowie – w miejscowości znajduje się zespół dworski w dawnym majątku rodu Wagów, z którego pochodzili znani przyrodnicy, wykładowcy kolegium w niedalekim Szczuczynie.
Jeżewo Stare	Zygmunt Gloger – etnograf, był właścicielem miejscowego majątku (ur. w Tyborach Kamiankach, gm. Wysokie Mazowieckie).
Knyszyn	Znajdował się tu dawniej zamek, będący ulubioną rezydencją króla Zygmunta Augusta (1520-1572), który często tu przebywał, i tu też zmarł.
Krasnogruda k/Sejny	Czesław Miłosz – poeta, w zachowanym miejscowym drewnianym dworku Kunattów w okresie międzywojennym wielokrotnie spędzał wakacje.
Morusy	Włodzimierz Puchalski – wybitny fotograf przyrody. We wsi zachowała się chata, w której przez wiele lat mieszkał.
Mostowlany	Konstanty Kalinowski – przywódca powstania styczniowego urodził się w Mostowlanach.

Miejscowość	Związek ze sławną postacią
Sejny	Antoni Baranowski (Antanas Baranauskas) – wybitny poeta litewski, przez wiele lat był biskupem sejneńskim, pochowany w podziemiach miejscowego kościoła. Wacław „Różga” Zawadzki – ppor. pierwszy dowódca zwycięskiego Powstania Sejneńskiego 23-28 sierpnia 1919 r. Szymon Konarski – powstaniec listopadowy, emisariusz, stracony 27 lutego 1839 r. w Wilnie.
Siemiatycze	Księżna Anna z Sapiehów Jabłonowska - znana reformatorka i jedna z najbardziej świątłych kobiet okresu Oświecenia, uczestniczka konfederacji barskiej, w mieście zachowały się pozostałości jej rezydencji.
Sielachowskie koło Białegostoku	Nora Ney - polska aktorka żydowskiego pochodzenia.
Sokółka	Walery Wróblewski - dowódca grodzieńskiego oddziału w czasie powstania styczniowego, jeden z późniejszych przywódców Komuny Paryskiej, pracował w miejscowej szkole leśnej.
Suchowola	Ks. Jerzy Popiełuszko - znajduje się tu Izba Pamięci ks. Jerzy Popiełuszki, urodzonego w pobliskich Okopach, kapłana środowisk solidarnościowych, zamordowanego przez służbę bezpieczeństwa.
Suwałki	Maria Konopnicka – pisarka, urodzona w Suwałkach, zachował się tu jej dom rodzinny, gdzie obecnie znajduje się muzeum jej imienia. Alfred Wierusz – Kowalski – polski malarz - podejmował tematykę kresową ze scenami z polowań i napadów wilków, interesował się życiem polskiej prowincji. Edward Franciszek Szczepanik – ekonomista i premier Rządu Polskiego na uchodźstwie w latach 1986-1990. Andrzej Wajda – reżyser, scenarzysta, ur. w Suwałkach. Aleksandra Piłsudska – działaczka niepodległościowa, ur. w Suwałkach.
Sztabin	Hrabia Karol Brzostowski - reformator społeczny, właściciel ziemski, twórca Rzeczypospolitej Sztabińskiej.
Tykocin	hetman Janusz Radziwiłł - zmarł na tykocińskim zamku. Stefan Czarniecki - w 1661 r. miejscowe dobra, w uznaniu zasług, zostały ofiarowane wybitnemu wodzowi; na rynku miasteczka znajduje się jego pomnik (XVIII-wieczny) jeden z najstarszych w Polsce świeckich pomników figuralnych
Zwierzyniec koło Białowieży	Igor Abramow – Newerly – polski pisarz i pedagog.
Zabłudów	Grzegorz Chodkiewicz – hetman wielki litewski, założyciel miasta Zabłudów. Franciszek Karpiński- poeta Oświecenia, autor kolędy „Bóg się rodzi” i pieśni religijnej- „Kiedy ranne wstają zorze”. Był gubernierem młodego Dominika Radziwiłła na dworze Zabłudowskim. Obecnie Szkoła Podstawowa w Zabłudowie nosi imię Franciszka Karpińskiego

Źródło: Program rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego do roku 2010

3.2.5.3. Tradycje i obyczaje lokalne

Charakter województwa podlaskiego jest zróżnicowany pod względem kulturowym i jest rezultatem obecności w regionie różnych kultur i religii. Liczne tradycje i obyczaje lokalne kultywowane do dnia dzisiejszego w różnych rejonach województwa, a wielokrotnie również podtrzymywane jako element działań promocyjnych zdecydowanie zwiększają atrakcyjność turystyczną regionu.

Zapusty – Karnawał - trwa od Nowego Roku lub Święta Trzech Króli aż do Środy Popielcowej. Jest to czas zabaw i spotkań mieszkańców wsi. Odbývają się wtedy pochody

przebierańców. Na Nowy Rok na Kurpiowszczyźnie piecze się tzw. nowe latka (krążek, na którym umieszczony jest pastuszek w otoczeniu zwierząt) lub byski (figurki zwierząt: krów, wołów, byków, saren, zajęcy, wiewiórek itp.). Mają one zapewnić pomyślność w nowym roku.

Gra na ligawkach - trąbieniem na ligawce rozpoczyna się początek Adwentu. Jest to tzw. otrąbienie Adwentu i oznacza okres skupienia, zaprzestania zabaw i tańców. Ligawka to pasterski instrument muzyczny – długa drewniana trąba. W pierwszą niedzielę grudnia odbywa się Ciechanowiecki Ogólnopolski Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich. Początkowo w 1974 roku był to konkurs gry na ligawce podlaskiej. W 1980 roku przekształcono go w Ogólnopolski Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich. Udział w nim brali górale grających na trombitach, a 7 lat później Kaszubi grający na bazunach i rogach. W 1994 roku konkurs rozszerzono o inne instrumenty pasterskie takie jak: okaryny, fujarki pasterskie, flety, piszczałki, itp.

Noc Świętojańska

Inaczej zwana Nocą Kupały, Kupalnocką, czy też Sobótką. Palone są wtedy ogniska, przez które skaczą chłopcy. Dziewczęta puszczają na wodę wianki z zapalonymi świeczkami. Jeżeli zostały wyłowione przez kawalerów, dziewczynie wróżyło to szybkie zamążpójście. W trakcie zabaw odbywają się różnego rodzaju wróżby i tańce.

Przepiórka

Tradycja miniona nie mniej odtwarzana przy okazji imprez ludowych i regionalnych podtrzymujących tradycje regionu.

Przepiórka to pozostawiona na polu ostatnia garść niezżętego żyta, symbol zakończenia żniw. Końce kłosów były związywane i tworzyły one rodzaj słomianej czapy. W jej środku kładziono kamień, a na nim kawałek chleba dla ptaków. Następnie odbywało się tzw. oborywanie przepiórki. Żniwiarze – młodzi chłopcy chwyтали dziewczęta pracujące przy żniwach i ciągnęli je za nogi wokół przepiórki po rżysku. Przepiórka zostawała na polu do jesieni.

Zdobienie jaj wielkanocnych

Wśród zdobionych jaj dominują pisanki, na których wzory malowane są woskiem. Następnie są one barwione, a po usunięciu wosku zachowuje się naturalny kolor. Jednolity kolor jajek – kraszanek, uzyskiwano po zabarwieniu np. w cebulniku, czyli wywarze z łupin cebul, otrzymując kolor od jasnożółtego do czerwonego. W województwie podlaskim "zagłębem pisankarskim" jest Lipsk nad Biebrzą.

Busłowe łapy

Busłowe łapy to specjalne pieczone pieczywo obrzędowe. bułki w kształcie bocianich łap (pięć palców). Nazwa pochodzi od słowa busieł, czyli bocian. Zwyczaj pieczenia związany jest ze świętem Zwiastowania Pańskiego i nadchodzącą wiosną. Łapy wkłada się do bocianiego gniazda, aby przywitać te ptaki powracające z ciepłych krajów i tym samym przyspieszyć nadejście wiosny.

Konopielka

W okresie wielkanocnym, na wsiach odbywa się tradycyjne wiosenne kolędowanie. Tradycyjnie, do drugiego dnia Świąt Wielkanocnych, kawalerzy odwiedzają wszystkie domy, w których mieszkają panny. Śpiewają pod domem tak długo, aż ktoś z domowników do nich

wyjdzie i zostaną poczęstowani jajkiem i kiełbasą, a nawet wódką. Składa się wtedy życzenia świąteczne, a pannom szybkiego zamążpójścia. Konopielka kończy się śmingusem – dyngusem. Zwyczaj ten obecnie kultywują zespoły ludowe z okolic Knyszyna i Korycina. Ośrodek Kultury w Knyszynie organizuje *Międzynarodowe spotkania wiosennego kolędowania z „Konopielką”*.

Wybitki

Zabawa wielkanocna zwana również wybitką oraz walatką. Gra polegała na toczeniu po stole lub specjalnej rynience pisanek lub kraszerek tak, aby się ze sobą zderzyły. Te jajka, które zostaną stłuczone, przechodzą na własność osoby, która miała całe pisanki czy kraszanki. Innym sposobem tej zabawy było uderzanie jajek trzymanyh w rękę jedno o drugie. Grę wygrywa osoba, która zdobyła najwięcej jaj.

Niedziela Palmowa

Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu organizuje coroczny konkurs na najładniejszą palmę wielkanocną. Konkurs wspierany jest przez władze Samorządowe Ciechanowca i Powiatu Wysokomazowieckiego oraz miejscowe parafie, a uczestniczy w nim kilkuset uczestników z terenów powiatów: wysokomazowieckiego, siemiatyckiego i ostrowskiego – zarówno dzieci, młodzież jak i dorośli.

3.2.6. Wnioski

- Duża ilość zabytków sakralnych związanych z wieloma religiami nieobecnymi w większości regionów Polski zwiększa atrakcyjność turystyczną regionu i daje możliwość konstruowania tras turystycznych w oparciu o ten walor. Większość zabytków sakralnych w tym obszarze dotyczy kultu religijnego opartego na religii rzymsko-katolickiej i prawosławnej, co stanowić może płaszczyznę dla realizacji przedsięwzięć turystycznych ukierunkowanych zarówno na te dwie grupy narodowo – społeczne, jak i być pomostem dla integracji obu kultur. Nie mniejsze znaczenie z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej mają zabytki kultury materialnej – żydowskiej i tatarskiej, które mogą być przesłanką nie tylko do rozwoju turystyki pielgrzymkowej, jak to ma miejsce w przypadku zabytków i miejsc kultu religii chrześcijańskich, ale mogą stanowić podstawę tworzenia podwalin pod turystykę sentymentalną zwaną często etniczną.
- Istniejące zabytkowe cmentarze mogą mieć znaczenie w przypadku turystyki martyrologicznej, a opisana wyżej historia regionu i jego tragiczne dzieje zdają się wskazywać na słuszność wyboru tego kierunku.
- W obszarze objętym programem występuje sporo zabytkowych parków. Jest to w głównej mierze spowodowane tworzeniem parków w uzdrowiskach, wokół licznych pałaców i dworców, a także parków miejskich. Parki te mogą stanowić jeden z walorów dla turystyki krajoznawczo-krajobrazowej, jak i aktywnej poprzez wykorzystanie terenów zielonych do organizacji przestrzeni dla sportów i rekreacji. Stan utrzymania szaty roślinnej i stanu urządzeń technicznych parków jest różny – od parków zdziczałych do parków już zrewitalizowanych.
- Kumulacja zabytków ruchomych występuje głównie w muzeach. Nie wszystkie eksponaty są udostępnione turystom m.in. z uwagi na małą powierzchnię

wystawienniczą odpowiadającą wymogom ekspozycji.

- Występująca w regionie zabytkowa zabudowa wiejska nie jest w pełni wykorzystana dla tworzenia produktów turystycznych czy to o charakterze lokalnym czy pasmowym. Nie mniej miejscowości o zwartej zabudowie drewnianej takie jak np. Trześcianka, Soce, Kaniuki, Czyże, cieszą się zainteresowaniem turystów i są podstawą dla tworzenia szlaków kulturowych.
- Instytucje kulturalne zlokalizowane w regionie stanowią dobre zaplecze dla rozwoju turystyki. W celu skonstruowania oferty turystycznej opartej o obiekty kultury konieczne są kolejne inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury i organizację ich zaplecza, w tym zasobów ludzkich.
- Podlaskie posiada bogaty kalendarz imprez kulturalno-rozrywkowych, który powinien zaspokoić dość szeroką grupę turystów. Organizowane są koncerty, przedstawienia, imprezy sportowe, festyny, targi, dożynki. Warty podkreślenia jest tradycyjny charakter proponowanych wydarzeń. Występuje nadal jednak niezaspokojony popyt na wydarzenia przyciągające masową publiczność spoza podlaskiego i obszarów przygranicznych oraz na imprezy skierowane do „nowych” grup odbiorców, w tym turystów zagranicznych z zachodniej Europy o podobnym charakterze jak już organizowane imprezy typu Letnia Filharmonia AUKSO na Wigrach, Dni Sztuki Współczesnej w Białymstoku czy Białysztuk – Przegląd Inicjatyw Teatralnych.
- Pozamaterialne walory kulturowe pozwalają na tworzenie „klimatu” turystycznego miejsca o ciekawej i tajemniczej historii lub tradycji. Wskazane jest rozszerzenie oferty regionu o wydarzenia związane z kulinarnymi aspektami kultury kuchni kresowej. Daje to możliwość rozwijania turystyki kulinarnej w tym obszarze.
- Powstanie dużej sali widowiskowej (aktualnie trwa budowa nowej siedziby Opery i Filharmonii Podlaskiej - Europejskiego Centrum Sztuki) z pewnością przyczyni się do wzmocnienia oferty kulturalnej w miesiącach zimowych, czyli w okresie zmniejszonych przyjazdów turystycznych do regionu i mniejszego wykorzystania bazy turystycznej. Imprezy kulturalne nie są jedynym rodzajem imprez, jakie może zaproponować region. Niewykorzystana wydaje się możliwość oprawy świąt kalendarzowych. Niewiele również organizowanych jest w województwie podlaskim imprez sportowych, z pewnością również z uwagi na brak odpowiedniej infrastruktury. Bardzo dobrze na aktywizację całej przestrzeni regionu wpływa organizacja wielu imprez plenerowych takich, jak Letnie Koncerty w Ogrodach Branickich oraz inne targi, jarmarki i kiermasze tematyczne, które wypełniają dni w letnim kalendarzu imprez.
- W niewystarczającym stopniu wykorzystywane są imprezy kulturalne o charakterze transgranicznym, takie jak Ogólnopolski Festiwal-Piosenka Białoruska czy Ogólnopolskie Prezentacje Kultury Mniejszości Narodowych „Muzyczne dialogi nad Bugiem” dla tworzenia podstaw do rozwoju turystyki poznawczej skierowanej do mieszkańców innych regionów kraju i Europy.
- Warto zwrócić uwagę na istniejącą tradycję świętowania i celebrowania uroczystości religijnych o niepowtarzalnej atmosferze i oprawie stwarzających motyw przyjazdu w Podlaskie dla turystów krajowych i dodatkową atrakcję dla turystów zagranicznych.

Podsumowanie

Na rozmieszczenie ruchu turystycznego w przestrzeni województwa rzutuje przede wszystkim lokalizacja walorów przyrodniczych i zbiorników wodnych. Przedstawione

w dalszej części opracowania wyniki badań wskazują, że dominuje tradycyjny obraz przestrzeni turystycznej Podlaskiego, w którym widoczne są głównie atrakcje turystyczne w postaci znanych obszarów przyrody chronionej i centrów turystyki wodnej. Jest to obraz do pewnego stopnia uzasadniony w przypadku przyjazdów o charakterze wypoczynkowo – rekreacyjnym i poznawczym, gdyż ranga tych walorów jest największa w regionie. Należy jednakże zwrócić uwagę na możliwości poszerzenia oferty kulturowej województwa o elementy o znacznej atrakcyjności, nie związane jednoznacznie tylko z obszarem stolicy regionu (koncerty, wystawy, spektakle, jarmarki, festyny, targi, spotkania itp.). Warto podjąć działania zmierzające do popularyzacji i wzmocnienia potencjału innych subregionów turystycznych, co może prowadzić do przedłużania pobytu turystów w województwie podlaskim lub stworzenia zachęty do powtórzenia pobytu.

Należy wspomnieć, że aby stworzyć nowoczesną ofertę turystyczną regionu, zdolną konkurować na rynkach międzynarodowych, nie wystarczy opierać się na wykorzystaniu istniejących wyjątkowych i niepowtarzalnych zasobów przyrodniczych regionu. Istnieje zapotrzebowanie na ofertę kulturalną i rozrywkową ze strony turystów. Turyści poszukują wrażenia unikalności oferty, która w środowisku przyrodniczym, tak wyjątkowym może być realizowana m.in. poprzez imprezy i wydarzenia oparte na starych tradycjach i wartościach kulturowych kresów wschodnich.

Tworzenie nowych, różnorodnych propozycji tematycznych zwiedzania województwa podlaskiego pozwoli bardziej wymagającym turystom na „odkrywanie” nawet dobrze znanych przestrzeni turystycznych regionu. W coraz większym zakresie wymiar konkurencji dotyczyć będzie oferty uzupełniającej, w tym sportowej, rekreacyjnej, realizacji indywidualnych zainteresowań, estetyki przestrzeni publicznej.

Należy zwrócić uwagę na to, że ważnym elementem atrakcyjności regionu jest „atmosfera” województwa podlaskiego oraz gościnność, życzliwość i otwartość ze strony mieszkańców potwierdzona badaniami ankietowymi przeprowadzonymi przez autora programu.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że są to elementy samoistne, a przez to trudne do kontrolowania i kształtowania. Istnieje jednocześnie zagrożenie ich zaniku lub zniekształcenia m. in. w efekcie nadmiernej presji ze strony ruchu turystycznego. Stąd szczególnie ważne wydaje się zwracanie uwagi na zrównoważony rozwój turystyki w regionie, który może zapewnić m. in. dywersyfikacja przestrzenna ruchu turystycznego i stosowny do jego wzrostu ilościowego rozwój infrastruktury obsługującej.

3.3. Charakterystyka liczby i stopnia rozwoju organizacji turystycznych w województwie podlaskim na tle Polski Wschodniej

Rozdział ten stanowi ujęcie liczbowe organizacji turystycznych w województwie podlaskim, natomiast szerszy ich opis znajduje się w rozdziale 4.5.

Organizacje turystyczne odgrywają ważną rolę w obsłudze osób odwiedzających region, służąc im pomocą, informacją i doradztwem. Ważną ich funkcją jest też działalność promocyjna na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz organizująca usługodawców o określonym profilu usług turystycznych. Coraz częściej na rynku turystycznym pojawiają się organizacje turystyczne o profilu partnerstwa publiczno – prywatnego lub publiczno – społecznego (stowarzyszenia i fundacje). W województwie podlaskim pierwsza grupa tych organizacji (informacja i doradztwo) występują głównie w postaci ośrodków (centrów) i punktów informacji turystycznej oraz info - kiosków internetowych. W każdym

z województw działają regionalne i lokalne organizacje turystyczne. Podobnie jest w Podlaskim, które na poziomie regionalnym wyposażone jest w Podlaską Regionalną Organizację Turystyczną i cztery Lokalne Organizacje Turystyczne. Istnieją również regionalne i lokalne serwisy internetowe oraz regionalne portale turystyczne, wydawane są materiały promocyjne. Nie powstały jednak jeszcze w pełni systemowe rozwiązania w zakresie informacji turystycznej. Usługi informacyjne świadczy wiele różnych podmiotów: PTTK, lokalne organizacje turystyczne, biura podróży, biblioteki, muzea, hotele, ośrodki kultury, urzędy gminne i inne. Tylko część z nich to wyspecjalizowane ośrodki i punkty informacyjne, których głównym zadaniem jest działalność w zakresie informacji i promocji. Jednostki takie znajdują się głównie w większych miastach, zwłaszcza w byłych wojewódzkich i stolicy regionu, gdzie mają profesjonalną kadre, są odpowiednio wyposażone i oferują szeroki zakres usług.

Tabela 11 Podmioty turystyczne w układzie województw według przedmiotu działalności – stan na 10.07.2009

Wyszczególnienie	Ogółem	Liczba	Udział %	Liczba	Udział %	Liczba	Udział %
		Organizator		Organiz./Pośr.		Pośrednik	
Dolnośląskie	252	63	25.00	185	73.41	4	1.59
Kujawsko-Pomorskie	95	40	42.11	55	57.89	0	0.00
Lubelskie	82	24	29.27	58	70.73	0	0.00
Lubuskie	51	2	3.92	49	96.08	0	0.00
Łódzkie	146	42	28.77	104	71.23	0	0.00
Małopolskie	386	39	10.10	340	88.08	7	1.81
Mazowieckie	585	50	8.55	530	90.60	5	0.85
Opolskie	56	15	26.79	41	73.21	0	0.00
Podkarpackie	101	14	13.86	84	83.17	3	2.97
Podlaskie	84	69	81.18	15	18.82	0	0.00
Pomorskie	194	67	34.54	124	63.92	3	1.55
Śląskie	426	126	29.58	299	70.19	1	0.23
Świętokrzyskie	54	1	1.85	53	98.15	0	0.00
Warmińsko-Mazurskie	100	9	9.00	91	91.00	0	0.00
Wielkopolskie	251	33	13.15	210	83.67	8	3.19
Zachodniopomorskie	133	51	38.35	79	59.40	3	2.26
Polska Wschodnia	421	117	27.79	301	71.50	3	0.71
Polska ogółem	2 997	645	21.52	2318	77.34	34	1.13

Źródło: Centralna Ewidencja Organizatorów i Pośredników Turystycznych

W 2009 roku w centralnej ewidencji organizatorów turystyki i pośredników zarejestrowanych było 2997 biur podróży działających w Polsce. W województwach Polski Wschodniej funkcjonowało 421 biur podróży, co stanowiło 14,0% ich liczby w kraju. W województwie podlaskim liczba biur podróży wyniosła 84, co stanowiło 19% ich liczby w regionie wschodnim Polski. Wszystkie jednostki prowadziły działalność jako organizatorzy (69 podmiotów) bądź organizatorzy i pośrednicy (15 podmiotów). W stosunku do całego kraju udział poszczególnych regionów wschodnich był niewielki i zamykał się w przedziale 2-4%.

Tabela 12 Ilość placówek informacji turystycznej w województwie podlaskim na tle Polski Wschodniej

Wyszczególnienie	Placówki informacji turystycznej		
	ośrodki (centra)	punkty	razem
województwo podlaskie	5	43	48
województwo lubelskie	4	43	47

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

województwo podkarpackie	10	19	29
województwo świętokrzyskie	3	17	20
województwo warmińsko-mazurskie	10	28	38
Obszar Polski Wschodniej	32	139	182

Źródło: Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej

W regionie Polski Wschodniej działa łącznie 182 placówek informacji turystycznej, w tym 48 w województwie podlaskim. Największą grupę stanowią punkty informacji turystycznej. Są one zlokalizowane w powiatach: augustowskim, bielskim, białostockim, hajnowskim, łomżyńskim, monieckim, sejneńskim, siemiatyckim, sokólskim, suwalskim, wysokomazowieckim, m. Białystok, m. Łomża, m. Suwałki.

Ważniejsze ośrodki informacji turystycznej o zasięgu ponadlokalnym znajdują się w Białymstoku, gdzie działają placówki o znaczeniu regionalnym. Spośród innych należy wymienić centra informacyjne o randze ponadlokalnej w takich miastach, jak: Augustów, Hajnówka, Supraśl i Suwałki.

Tabela 13 Liczba podmiotów turystycznych i placówek informacji turystycznej w województwie podlaskim

Wyszczególnienie	Podmioty gospodarcze – organizatorzy turystyki i pośrednicy	Placówki informacji turystycznej
Augustów	14	1
Bielsk Podlaski	3	1
Białowieża	3	3
Białystok	28	2
Choroszcz	-	1
Czarna Białostocka	-	1
Czeremcha	-	1
Czyże	-	1
Dowspuda	-	1
Drohiczyn	-	1
Drozdowo	-	1
Dubicze Cerkiewne	1	1
Filipów	-	1
Giby	-	1
Goniądz	3	2
Hajnówka	3	1
Jeleniewo	-	1
Kleszczele	-	1
Kurowo	-	1
Kolno	-	1
Lipsk	-	1
Łapy	1	1
Łomża	11	1
Mielnik	-	1
Mońki	1	-
Narew	-	1
Narewka	-	2
Nowogród	-	1
Przerośl	-	1
Puńsk	-	1
Raczki	1	-
Sejny	-	1
Siemiatycze	1	1
Sokółka	-	1

Wyszczególnienie	Podmioty gospodarcze – organizatorzy turystyki i pośrednicy	Placówki informacji turystycznej
Supraśl	-	2
Suwałki	14	4
Sztabin	-	1
Szypliszki	-	1
Tykocin	-	1
Wasilków	-	1
Wizajny	-	1
Zawady	-	1
Woj. podlaskie	84	49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Ważną rolę w rozwoju turystyki w województwie podlaskim pełnią stowarzyszenia agroturystyczne grupujące rolników świadczących usługi turystyczne. Reprezentują one interesy osób zajmujących się agroturystyką oraz wspomagają wspólną działalność poprzez promocję i szkolenia. Baza noclegowa jaką stanowią prężnie rozwijające się gospodarstwa agroturystyczne wypełnia lukę w usługach hotelarskich. Stały wzrost liczby obiektów (2004 - 707 obiektów , 2008 – 827 obiektów) świadczy o zwiększeniu się zapotrzebowania na tego typu usługi. Agroturystyka jest alternatywnym sposobem zarobkowania dla wielu mieszkańców wsi i w perspektywie czasowej ma duże szanse na dalszy rozwój na co zwrócono uwagę w Marketingowej Strategii Polski dla sektora turystyki.

Na terenie województwa podlaskiego wyróżnia się następujące Stowarzyszenia Agroturystyczne: Suwalska Izba Rolniczo – Turystyczna w Suwałkach, Stowarzyszenie Ziemia Sejneńska w Sejnach, Podlaskie Stowarzyszenie Agroturystyczne w Kuryłach, Podlaska Izba Rolnicza w Białymstoku, Biebrzańsko – Narwiańskie Towarzystwo Agroturystyczne „Łoś” w Wiznie, Biebrzańsko – Rajgrodzkie Stowarzyszenie Agroturystyki „Czapla” w Grajewie, Białowieskie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Żubr” w Hajnówce, Stowarzyszenie Agroturystyczne „Agrokresy” w Michałowie, Stowarzyszenie Agroturystyczne „Puszcza Mielnicka” w Mielniku, Stowarzyszenie Agroturystyczne „Raj Bobra” w Mońkach, Wigierskie Stowarzyszenie Turystyczne w Suwałkach, Stowarzyszenie „Biebrza Koneserom” w Zawadach oraz Wojewódzki Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

3.3.1. Wnioski

- Województwo podlaskie ma stosunkowo dobrze rozwiniętą grupę organizacji turystycznych i to zarówno o charakterze organizatorów turystyki, jak i zajmujących się promocją i informacją turystyczną.
- Brak jest jednak podstawowych elementów współpracy między tymi organizacjami i podstaw do tworzenia systemu sieciowego, który obejmowałby cały region i jego turystyczną ofertę.
- Niepokojący jest brak aktywności w województwie organizacji turystycznych o charakterze pośredniczącym oraz niewielka ilość Lokalnych Organizacji Turystycznych, które winny być załącznikiem budowy klastra(ów) turystycznych w regionie.
- Budowa struktury Północno – Wschodniego Innowacyjnego Klastra Turystycznego w ramach Parku Naukowo – Technologicznego Polska Wschód należy uznać za duży sukces regionu i początek dynamicznego rozwoju turystyki jako koła zamachowego dla rozwoju MSP. Projektowane trzy Doliny winny znaleźć odniesienie do istniejących

i projektowanych produktów turystycznych o charakterze sieciowym.

3.4. Rozwój infrastruktury turystycznej

Głównym założeniem tego rozdziału jest przedstawienie dynamiki zmian w obszarze infrastruktury turystycznej. Pełnego omówienia zasobów infrastruktury turystycznej w Podlaskim dokonano w *rozdziale 4*.

W zasobach zbiorowego zakwaterowania na terenie Polski Wschodniej ostatnie kilka lat przyniosło zjawiska regresji. W latach 2000-2007 liczba obiektów zmalała o 19,5%, a liczba miejsc o 16,8% (w całej Polsce było to odpowiednio: 14,1% i 11,8%). Wszystkie regiony odnotowały także podobne spadki. Największy ubytek obiektów nastąpił w województwach warmińsko-mazurskim (o 32,4%) i *podlaskim* (24,2%), najmniejszy w podkarpackim (3,4%). W omawianym okresie wystąpiły także zmiany w zasobach miejsc noclegowych. W stosunku do 2000 roku ich ogólna liczba zmniejszyła się o 16,6%, najbardziej w województwach *podlaskim* (28,2%) i warmińsko-mazurskim (21,7%). Według danych uzyskanych z JST na terenie województwa podlaskiego widoczna jest stała tendencja do rozwoju agroturystyki. Obiekty agroturystyczne częściowo uzupełniają zapotrzebowanie na miejsca noclegowe dla turystów odwiedzających ten obszar Polski. Obiekty agroturystyczne mają jednak w większości charakter *stricte* sezonowy.

W ostatnich latach w Polsce nastąpił bujny rozwój wszelkiego rodzaju usług gastronomicznych. Z roku na rok rosną jej zasoby, które obecnie w porównaniu z 2000 rokiem są większe o ponad 10%. W przekroju ogólnym systematycznie rosła liczba barów i restauracji, w ostatnich zaś trzech latach ubywało stołówek. Uchwycenie zmian regionalnych w całej bazie żywieniowej uniemożliwia brak odpowiedniej sprawozdawczości statystycznej w przekroju wojewódzkim. Znacznie szersze i pełniejsze są informacje o gastronomii hotelowej. W obsłudze ruchu turystycznego jest to znaczący segment usług żywieniowych, które stanowią zakłady i punkty gastronomiczne w obiektach zbiorowego zakwaterowania. Usługi te są ważną częścią produktu hotelarskiego, gdyż zwiększają zakres i poziom świadczonej oferty, przynoszą spore dodatkowe dochody oraz wzbogacają wizerunek i podnoszą prestiż rynkowy zakładów hotelarskich²⁵.

Spośród wielu urządzeń sportowo-rekreacyjnych, za najczęściej wykorzystywane przez turystów i zarazem najbardziej charakterystyczne dla Polski Wschodniej można uznać: kąpieliska na wodach naturalnych, porty i przystanie jachtowe. Poniżej zgodnie z wolą Zamawiającego *Program* przedstawione zostały nowe inwestycje zrealizowane w infrastrukturze turystycznej w latach 2004 - 2008 opracowane na podstawie danych GUS i deklaracji wszystkich podlaskich samorządów.

3.4.1. Obiekty hotelarskie wybudowane w latach 2004-2008

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba obiektów hotelowych w województwie podlaskim charakteryzuje się spadkiem ogólnej liczby obiektów świadczących usługi hotelowe. Jednocześnie wzrasta liczba osób korzystających z noclegów z 376 135 w 2004 do 462 169 w 2008 roku. Z informacji uzyskanych z Urzędów Gmin wynika, iż baza noclegowa poszerza się głównie o obiekty agroturystyczne, które częściowo wypełniają rosnące zapotrzebowanie na miejsca noclegowe.

²⁵ Por. Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej.

Tabela 14 Obiekty świadczące usługi noclegowo / hotelarskie wybudowane w latach 2004-2008

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Miejsca noclegowe	Inwestor
Powiat Augustowski				
1.	Gmina Miasto Augustów	- Hotel „Wojciech”	49	prywatny
		- Laguna	97	prywatny
		- Karmel	120	prywatny
		- Vita	43	prywatny
		- Usługi hotelowe „Szuflada”	15	prywatny
		- August	48	prywatny
		- Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Iskra	18	prywatny
		- „Nad Nettą”	80	prywatny
2.	Gmina Płaska	- Przedsiębiorstwo Usługowo-Handlowe „PRO” W. Ciesłowski, ul. Ukośna 24 H,	-	prywatny
Powiat Białostocki (grodzki)				
1.	Miasto Białystok	- Villa Tradycja, ul. Włókiennicza 5	60	prywatny
		- Hotel Pod Herbem, ul. Wiejska 49	20	prywatny
		- Dom Gościnny Mendelson, ul. Kawaleryjska 38	29	prywatny
		- Hostel Spark, ul. Kopernika 97a	30	prywatny
Powiat Białostocki				
1.	Gmina Choroszcz	- Hotel na stacji benzynowej w Złotorii	48	prywatny
		- "Dwór Czarnckiego" w Porosłach	50	prywatny
		- Zajazd "Dworek" w Choroszczy, P.W.JARD	34	prywatny
		- Zejer w Barszczewie	70	prywatny
2.	Gmina Czarna Białostocka	- Pensjonat "Black Tower", ul. Fabryczna 7,	30	prywatny
3.	Gmina Gródek	- Rozłogi - Centrum konferencyjno-bankietowe, Waliły, (2007r.)	84	prywatny
4.	Gmina Juchnowiec Kościelny	- „Trzy Sosny” Centrum Konferencyjno – Bankietowe, ul. Leśna 20, Os. Ignatki, Kleosin	100	prywatny
		- Dworek „Triumf”, ul. Klepacka 1, Kleosin	48	prywatny
		- Dom Gościnny „Zdrojówka”, Horodniany 47, Kleosin	12	prywatny
5.	Gmina Supraśl	- Centrum Konferencyjno-Bankietowe “Knieja”, al. Niepodległości 6,	69	prywatny
		- “PETRA”, ul. Nowy Świat 10,	10	prywatny
		- Ośrodek Wczasów “Puszcza” ul. Cegielniana 67,	220	prywatny
		- “ŻUCZEK” al. Niepodległości 12,	10	prywatny
		- “Sosnowe Siedlisko” ul. Krasny Las 4	10	prywatny
		- Ritowisko - Agroturystyka, Surazkowo 27	16	prywatny
		- Internat Podlaskiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Administracji Publicznej w Supraślu, ul. Piłsudskiego 17	36	prywatny
		- “Karczma na Stoku”, Ogrodniczki, ul. Białostocka 62	8	prywatny
		- “Zajma” ul. Cieliczańska 2	12	prywatny
- Władysław Lisowski, Łącznie 2, 16-030 Supraśl	14	prywatny		

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Miejsca noclegowe	Inwestor
		- "BUKOWISKO" Gospodarstwo Pomocnicze Centrum Edukacji w Supraślu, ul. J.Piłsudskiego 64	140	prywatny
		- "BOHEMA" noclegi i restauracja, ul. Plac Kościuszki 1	17	prywatny
6.	Gmina Michałowo	- Gospoda i Zajazd WIM, ul. Białostocka 26 i 20a, 16-050 Michałowo	38	prywatny
		- Zajazd „Przy Tłoczni”, Jałówka, ul. Szkolna 3, 16-050 Michałowo (całoroczny)	Brak danych	prywatny
7.	Miasto Zabłudów	- Ośrodek Wypoczynkowo-Rekreacyjny „BOBROWA Dolina” Bobrowa 25	80	prywatny
8.	Gmina Zawady	- Lokalna organizacja turystyczna „Brama na Bagna” Strękowa Góra 24, Zawady (w budowie)	40	prywatny
9.	Gmina Wasilków	- Centrum Turystyczno Pielgrzymkowe w Wasilkowie – Sanktuarium Święta Woda	32	prywatny
Powiat Grajewski				
1.	Gmina Szczuczyn	- DARMEX Motel, ul. Kilińskiego 31. Szczuczyn	35	prywatny
		- Zajazd Pocztowy Motel, ul. Kilińskiego 62. Szczuczyn	-	prywatny
Powiat Hajnowski				
1.	Gmina Miejska Hajnówka	- Zajazd Żubr – Gastronomia – Noclegi, ul. Warszawska 71,	14	prywatny
		- Pokoje gościnne w Muzeum Białoruskim, ul. 3 Maja 42.	11	prywatny
Powiat Kolneński				
		- Nie wybudowano	-	
Powiat Łomżyński (grodzki)				
1.	Miasto Łomża	- Hotel Amadeus, przy ul. Pzykoszarowej 16	25	prywatny
		- Retro, ul. Nowogrodzka 157	23	prywatny
		- Labirynt Kompleks Gastronomiczno Hotelowy, ul. Sikorskiego 345	40	prywatny
Powiat Łomżyński				
1.	Gmina Śniadowo	- Przedsiębiorstwo Usługowe „KM”, Konopki Młode 3, (całoroczny)	7	prywatny
		- „Karczma Pod Topolami”, Konopki Młode 3, (całoroczny)	140	prywatny
Powiat Moniecki				
1.	Gmina Goniądz	- Hotel Państwa Bielskich ul. Szpitalna 3,	-	prywatny
2.	Gmina Jasionówka	- kompleks restauracyjno - wypoczynkowy „Hacjenda” Jasionówka, ul. Korycińska 32,	20	prywatny
Powiat Sejneński				
		- Nie wybudowano	-	
Powiat Siemiatycki				
1.	Miasto Gmina Siemiatycze	- Pensjonat „CEZAR” w Siemiatyczach	25	prywatny
		- Pensjonacik STARY RYNEK w Siemiatyczach	15	prywatny
		- Obiekty turystyczno- rekreacyjny ETERNITE w Wólce Nadbużańskiej (w trakcie budowy)	100	prywatny
		- Zajazd „U Kmicica” – Siemiatycze	30	
		- Dwór „Duch Kresów”	20	prywatny

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Miejsca noclegowe	Inwestor
		- Usługi hotelarskie HELENA - Siemiatycze	14	
		- Dom Noclegowy przy Gimnazjum Gminnym	22	
		- Pokoje Gościnne Elżbieta i Józef Kobus	14	
2.	Gmina Drohiczyń	- ZAMKOWA (Restauracja + noclegi)	30	prywatny
		- Pensjonat IRENA w Drohiczyń	10	prywatny
3.	Gmina Mielnik	- Samorządowy Ośrodek Wypoczynkowy w Mielniku	-	publiczny
		- Ośrodek Wypoczynkowy "U Floriana" w Mielniku (całoroczny), (oddany do użytku w 2009r.)	30	publiczny
		- Ośrodek noclegowy "Panorama" w Mielniku	40	prywatny
4.	Gmina Grodzisk	- „Ziołowy Zakątek”	45	prywatny
Powiat Suwalski				
1.	Gmina Jeleniewo	- Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji – Szelment, 16-404 Jeleniewo, Szelment 2	39	publiczny
Powiat Wysokomazowiecki				
1.	Gmina Ciechanowiec	- Miejsca noclegowe „Szczęsny” przy ul. Wierzbowej,	71	prywatny
		- Noclegi „Jagoda”, ul. Wojska Polskiego 23, Ciechanowiec,	40	prywatny
		- Kwatera nad Bugiem, Wojtkowice-Glinna 27,	10	prywatny
		- Pokoje do wynajęcia, Kozarze 3 A - 18-230 Ciechanowiec,	-	prywatny
Powiat Zambrowski				
1.	Gmina Szumowo	- Hotel ul. Szkolna 2a	-	prywatny

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych uzyskanych z gmin

W tabeli nie uwzględniono powiatów: Bielskiego i Sokólskiego ze względu na brak informacji dotyczących obiektów hotelowych wybudowanych w latach 2004-2008.

3.4.2. Obiekty sportowo - rekreacyjne wybudowane w latach 2004-2008

Obiekty sportowo – rekreacyjne na terenie województwa podlaskiego to w większości inwestycje publiczne. Znaczący dla rozwoju bazy sportowej był projekt „Orlik 2012”, który wspiera inwestycje związane z budową i przebudową boisk przeznaczonych głównie do gry w piłkę nożną. Szansą dla regionu jest rozbudowa obiektów związanych z odnową biologiczną takich jak SPA wraz z poszerzonym zapleczem sportowym typu korty tenisowe, pola golfowe. Należy zauważyć, iż rozbudowa tego typu obiektów powinna być przyczynkiem do rozwoju turystyki biznesowej i uzdrowiskowej. Wśród obiektów nowopowstałych dominują boiska sportowe, których w latach 2004-2009 powstało ponad 60.

Tabela 15 Obiekty sportowo - rekreacyjne wybudowane w latach 2004-2009

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
Powiat Augustowski			

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
1.	Gmina Augustów	– sala gimnastyczna przy Gimnazjum w Janówce	publiczny
2.	Gmina Miasto Augustów	– wielofunkcyjny stadion sportowy	publiczny
		– Molo Imienia Radiowej Trójki (infrastruktura do cumowania łodzi, kąpielisko)	publiczny
		– całoroczne lodowisko syntetyczne „Struś”	prywatny
		– Kręgielnia „Garaż”	prywatny
		– ścieżki pieszo – rowerowe nad jeziorem Necko	publiczny
3.	Gmina Nowinka	– sala gimnastyczna przy Zespole Szkół w Nowince	publiczny
4.	Gmina Płaska	– sala gimnastyczna przy Zespole Szkół Ogólnokształcących w Płaskiej- boisko szkolne (2005)	publiczny
5.	Gmina Lipsk	– Gminny Ośrodek- Rekreacji w Lipsku (2007 r.)	publiczny
		– kompleks sportowo- rekreacyjny, „Orlik" wybudowane w 2009 r.	publiczny
Powiat Białostocki			
1.	Gmina Choroszcz	– stadion Miejski w Choroszczy	publiczny
		– boiska do piłki nożnej we wsiach; Klepacze, Łyski, Złotoria, Barszczewo, Konowały, Izbiszczce, Kruszewo, Zaczeralany	publiczny
		– sale gimnastyczne przy szkołach podstawowych w: Choroszczy i Złotorii i gimnazjum w Choroszczy	publiczny
2.	Gmina Gródek	– Golf Park, Lipowy Most , Borki 29, 16-030 Supraśl.	prywatny
		– boisko przy zalewie w Zarzeczanach	publiczny
3.	Gmina Juchnowiec Kościelny	– Wiejski Ośrodek Kultury w Juchnowcu Dolnym wraz z boiskiem sportowym	publiczny
		– Wiejski Ośrodek Kultury w Koplanach wraz z boiskiem	publiczny
		– boisko do koszykówki, siatkówki i piłki ręcznej w Księżynie, Kleosinie	publiczny
4.	Gmina Łapy	– Stadion Miejski w Łapach w skład którego wchodzi: boisko trawiaste w Uhowie, plaża miejska w Uhowie	publiczny
		– wielofunkcyjne boisko sportowe Szkoła Podstawowa nr 1 w Łapach	publiczny
		– boisko trawiaste - Gimnazjum nr 1 w Łapach	publiczny
		– boisko przyszkolne – – sala gimnastyczna w szkole - Zespół Szkół w Płonce Kościelnej – sala sportowa w szkole - Szkoła Podstawowa nr 2 w Łapach	publiczny

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
		- boisko - Szkoła Podstawowa w Bokinach	publiczny
		- sala gimnastyczna, stadion lekkoatletyczny - I Liceum Ogólnokształcące w Łapach	publiczny
		- boisko do piłki nożnej - Szkoła Podstawowa w Łupiance Starej	publiczny
		- sala gimnastyczna - Zespół Szkół Mechanicznych im. Stefana Czarnieckiego w Łapach	publiczny
5.	Gmina Michałowo	- 2 boiska pełnowymiarowe do piłki nożnej	publiczny
		- boisko ze sztuczną murawą o wymiarach 24x16	publiczny
		- bieżnia częściowo pokryta tartanem	publiczny
		- boisko do koszykówki	publiczny
		- boisko do piłki siatkowej, plażowej	publiczny
		- hala sportowa przy Szkole Podstawowej w Michałowie	publiczny
		- sala gimnastyczna przy Zespole Szkół w Michałowie	publiczny
6.	Gmina Zabłudów	- siłownia przy Klubie Sportowym „Rudnia”	publiczny
		- hala sportowa w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Zabłudowie	publiczny
7.	Gmina Suraż	- hala sportowa przy Zespole Szkół i Placówek Oświatowo-Wychowawczych w Surażu, ul. Szkolna 1 (2007r.)	publiczny
		- Stadion Miejski w Surażu UKS Znicz Suraż (2006r.), ul.11 Listopada	publiczny
8.	Gmina Dobrzyniewo Duże	- hala sportowa przy ZSP w Dobrzyniewie Dużym, (2006 r.)	publiczny
		- Kompleks boisk przy ZSP w Dobrzyniewie Dużym, (2006/2007r.)	publiczny
	Dobrzyniewo Kościelne	- boisko do piłki siatkowej i ręcznej (2004r.)	publiczny
	Gniła	- boisko do piłki nożnej (2004r.)	publiczny
	Kozińce	- boisko do piłki nożnej (2004r.)	publiczny
	Letniki	- boisko do piłki nożnej (2005r.)	publiczny
	Nowe Aleksandrowo	- boisko do piłki nożnej (2005r.)	publiczny
	Nowe Aleksandrowo	- boisko do piłki ręcznej i koszykówki (2005r.)	publiczny
	Charaboły	- boisko sportowe przy SP (2006r.)	publiczny
	Fasty	- boisko sportowe przy SP (2006r.)	publiczny
	Obrubniki	- boisko sportowe przy SP (2006r.)	publiczny
	Kulikówka	- boisko do piłki nożnej (2008r.)	publiczny
	Kopisk	- boisko do piłki nożnej (2008/9r.)	publiczny
9.	Gmina Supraśl	- hala sportowa przy Zespole Szkół, boisko przy ulicy Jodłowej w Grabówce	publiczny
		- boisko sportowe „Orlik 2012” (2009r.)	publiczny

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
10.	Gmina Wasilków	- boisko sportowe we wsi Studzianki	publiczny
		- boisko sportowe „Orlik 2012” (2008r.)	publiczny
		- basen kąpielowy w Wasilkowie ul. Białostocka	publiczny
11.	Gmina Zawady	- boisko przy Zespole Szkół w Zawadach 14-075	publiczny
Powiat Bielski			
1.	Gmina Wyszki	- Międzyszkolny Ośrodek Sportu w Wyszkach	publiczny
Powiat Grajewski			
1.	Gmina Grajewo	- zespół boisk „Orlik”, ul. Wojska Polskiego 84, Kompleks dwóch boisk (2008r.)	publiczny
		- sala sportowa wraz z boiskiem szkolnym (2004r.) przy Gimnazjum im. Prof. A. Pałczyńskiego w Danówku, 19-200 Grajewo	publiczny
		- sala sportowa (2005r.) przy Szkole Podstawowej w Rudzie, Ruda, ul. Szkolna 8, 19-200 Grajewo	publiczny
		- Centrum Rekreacyjno – Sportowe w Popowie (2008 r.)	bd
2.	Gmina Szczuczyn	- hala sportowa przy Publicznym Gimnazjum w Szczuczynie ul. Nadstawna (w trakcie budowy)	publiczny
Powiat Hajnowski			
1.	Gmina Miejska Hajnówka	- Ośrodek Sportu i Rekreacji	publiczny
		- centrum turystyczno – rekreacyjne	publiczny
		- park wodny –Planowany termin otwarcia obiektu -15.12.2009 r.	publiczny
		- Amfiteatr miejski	publiczny
2.	Gmina Narewka	- stadion „Orlik” (2009r.)	publiczny
Powiat Kolneński			
1.	Gmina Mały Płock	- boisko sportowe „Moje boisko - Orlik 2012” (oddany do użytku 23 maja 2009r.)	publiczny
Powiat Łomżyński (grodzki)			
1.	Miasto Łomża	- Pływalnia Miejska nr 1, ul. Niemcewicza 17a, 18-400 Łomża	publiczny
		- Stadion miejski w Łomży, na którym znajdują się: boiska do piłki nożnej o nawierzchni trawiastej i sztucznej, korty tenisowe oraz pełna infrastruktura lekkoatletyczna. Obiekt oświetlony.	
		- Kompleks sportowo-rekreacyjny Orlik 2012, ul. Katyńska 3. Boisko do piłki nożnej o wymiarach 30 m x 62 m, o pow. całkowitej 1860 m.kw. (pole gry 26 m x 56 m) o nawierzchni z trawy syntetycznej, boisko wielofunkcyjne o wym. 26 m x 46 m z wybiegami o nawierzchni poliuretanowej z polami do gry w piłkę ręczną,	publiczny

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
		siatkówkę, tenisa ziemnego i koszykówkę. Obiekt oświetlony.	
		– zespół boisk sportowych - w ramach programu Moje Boisko Orlik 2012 przy ul. Zawadzkiej	publiczny
		– zespół boisk - sportowych w ramach programu Moje Boisko Orlik 2012 przy I Liceum Ogólnokształcącym	publiczny
		– boisko wielofunkcyjne przy II Liceum Ogólnokształcącym, Pl. Kościuszki,	publiczny
		– boisko przy SP Nr 7, przy ul. Mickiewicza,	publiczny
		– boisko przy PG Nr 3, przy ul. M. C. Skłodowskiej,	publiczny
		– skatepark, ul. Konstytucji 3 Maja. Obiekt oświetlony	
		– skatepark os. SM Perspektywa	
		– kompleks do ćwiczeń siłowych przy ul. Katyńskiej 5	
		– adaptacja krytej pływalni przy ZSO przy ul. Bernatowicza w Łomży na Centrum Sportu Walki	publiczny
		– wyciąg narciarski w Rybnie	
		– adaptacja byłej strzelnicy na os. Konstytucji 3 Maja na zespół sportowo-rekreacyjny.	publiczny
Powiat Łomżyński			
1.	Gmina Miastkowo	– hala sportowa przy Szkole Podstawowej w Miastkowie (2005r.)	publiczny
		– boisko sportowe „Orlik 2012”	publiczny
2.	Gmina Piątnica	– hala sportowa w miejscowości Piątnica, (2005r.)	publiczny
		– boisko sportowe „Orlik 2012”	publiczny
		– boisko sportowe „Orlik 2012” w Jeziorkach	publiczny
		– boisko sportowe „Orlik 2012” w Pniewie	publiczny
3.	Gmina Śniadowo	– boisko sportowe przy ul. Kolejowej 15b, 18- 411 Śniadowo	publiczny
		– „Moje Boisko- Orlik 2012” przy ul. Kolejowej, 18- 411 Śniadowo	publiczny
4.	Gmina Szczepankowo	– Planowane Inwestycje na rok 2009 Budowa boiska przedszkolnego w miejscowości Szczepankowo, – Budowa wielofunkcyjnego boiska w miejscowości Śniadowo, (2009 r.)	publiczny
5.	Gmina Zbójna	– boisko sportowe „Orlik 2012”	publiczny
Powiat Moniecki			

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
1.	Mońki	– powiatowe boisko „Orlik” ul. Tysiąclecia 15, 19-100 Mońki	publiczny
2.	Gmina Jaświły	– sala gimnastyczna przy Szkole podstawowej we wsi Dolistowo Stare (2005r.)	publiczny
3.	Gmina Goniądz	– boiska i hala sportowa przy Zespole – Szkolno Przedszkolnym hala sportowa (2007r.)	publiczny
4.	Gmina Knyszyn	– hala sportowa przy ZSO w Knyszynie, ul. Białostocka 36, (2008r.)	publiczny
		– sala sportowa przy ZS w Kalinówce Kościelnej (2006r.)	publiczny
5.	Gmina Jasionówka	– boisko do piłki nożnej przy Zespole Szkolno- Przedszkolnym w Jasionówce (obecnie rozpoczęły się prace nad wybudowaniem na tym terenie nowoczesnego kompleksu boisk z bieżnią i kortem tenisowym – zakończenie inwestycji planowane jest w II połowie 2009 r.)	publiczny
6.	Gmina Trzcianne	– kompleks sportowy przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Trzciannem (2006 r.)	publiczny
Powiat Sejneński			
1.	Gmina Puńsk	– sala gimnastyczna w Zespole Szkół z Polskim i Litewskim Językiem Nauczania w Puńsku	publiczny
		– boisko do gry w piłkę koszykową przy Zespole Szkół Polskim i Litewskim Językiem Nauczania	publiczny
		– boisko do gry w piłkę nożną przy Zespole Szkół z Polskim i Litewskim Językiem Nauczania	publiczny
		– sala gimnastyczna w SP w Widugierach	publiczny
		– boisko do gry w piłkę nożną przy SP w Widugierach	publiczny
		– boisko do w piłkę nożną przy SP w Nowinikach	publiczny
		– boisko do gry w piłkę nożną w Centrum Wypoczynku i Rozrywki „Šilainė”	bd
		– boisko do gry w piłkę nożną w Puńsku	publiczny
2.	Gmina Krasnopol	– sala sportowa przy Gimnazjum w Krasnopolu	publiczny
3.	Miasto Sejny	– sala sportowa przy Zespole Szkół Ogólnokształcących w Sejnach	publiczny
		– boisko ze sztuczną nawierzchnią wybudowane w ramach programu „Blisko boisko” do gry w piłkę nożną, ul. Konarskiego	publiczny
		– boisko ze sztuczną nawierzchnią wybudowane w ramach programu	publiczny

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
		ORLIK 2012 do gry w piłkę nożną, piłkę siatkową i koszykówkę, ul. Mickiewicza 34	
		– Plaża Miejska (kąpielisko, miejsce biwakowe, plac zabaw dla dzieci), I jezioro Sejny	publiczny
		– Wypożyczalnia rowerów w centrum informacji turystycznej przy Placu Dominikańskim	publiczny
Powiat Siemiatycki			
1.	Miasto Siemiatycze	– kompleks boisk wielofunkcyjnych Orlik 2012 (2008r.)	publiczny
2.	Gmina Drohiczyn	– hala sportowa przy ZSP o Ostrożanach	publiczny
3.	Gmina Dziadkowice	– sala sportowa przy SP w Dziadkowicach	publiczny
4.	Gmina Mielnik	– hala widowiskowo-sportowa w Mielniku oddana do użytku w 2003r (płyta treningowa wybudowana w 2005r., zaplecze sportowe z trybunami w 2006r.)	publiczny
Powiat Sokólski			
1.	Gmina Suchowola	– boisko przy Zespole Placówek Oświatowych w Suchowoli (2008r.)	publiczny
		– kompleks sportowy Orlik_2012 przy Szkole Podstawowej w Chodorówce Nowej 4 (2009r.)	publiczny
		– zbiornik wodny „Suchowola” w miejscowości Karpowice (2007r.)	publiczny
Powiat Suwalski			
1.	Gmina Przerośl	– boisko gminne przy ul. Zusenkowskiej	publiczny
		– zespół boisk, (2006r.)	publiczny
2.	Gmina Bakałarzewo	– boisko sportowe „Orliki 2012”	publiczny
3.	Gmina Jeleniewo	– Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji SZELEMENT	publiczny
4.	Gmina Rutka- Tartak	– dwa boiska sportowe „Moje Boisko-Orlik 2012” w miejscowości Rutka-Tartak – (zakończenie 15.09.2009r.)	prywatny
5.	Gmina Wizajny	– hala sportowa przy ul. Sejneńskiej 43.	publiczny
6.	Gmina Raczki	– stadion sportowy w Raczkach	Klub Sportowy „Polonia”
		– hala sportowa przy Gimnazjum w Raczkach	publiczny
Powiat Wysokomazowiecki			
1.	Gmina Wysokie Mazowieckie	– Pływalnia Miejska „Wodnik” (2006r.)	publiczny
2.	Gmina Ciechanowiec	– hala sportowa przy Gimnazjum im. Papieża Jana Pawła II w Ciechanowcu – w budowie	publiczny
		– kompleks “Moje Boisko – Orlik 2012”	publiczny
		– boisko do piłki plażowej przy plaży miejskiej	publiczny

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Inwestor
		- sala gimnastyczna w Ciechanowieckim Ośrodku Kultury i Sportu	publiczny
3.	Gmina Szepietowo	- boisko wielofunkcyjne przy SP w Dąbrówce Kościelnej (2008r.)	publiczny
		- stadion gminny w Szepietowie – boisko wielofunkcyjne w ramach programu „Moje boisko-Orlik 2012	publiczny
Powiat Zambrowski			
1.	Gmina Zambrów	- 2 hale sportowe w miejscowościach Osowiec i Zakrzewo Stare	publiczny
2.	Gmina Rutki Kossaki	- wielofunkcyjne boisko sportowe	publiczny

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych uzyskanych z gmin

3.4.3. Obiekty gastronomiczne wybudowane w latach 2004-2008

Według informacji uzyskanych z poszczególnych gmin województwa podlaskiego wynika, że w latach 2004-2008 powstało 84 całorocznych obiektów gastronomicznych. Poniższa statystyka nie uwzględnia obiektów sezonowych, które funkcjonują w okresie wzmożonego ruchu turystycznego.

Głównym inwestorem wszystkich przedsięwzięć byli inwestorzy prywatni.

Tabela 16 Baza gastronomiczno - restauracyjna w poszczególnych gminach powstała w latach 2004-2008

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Typ inwestora
Powiat Augustowski			
1.	Gmina Miasto Augustów	- Restauracja Maska	prywatny
		- Karczma	prywatny
		- Korona	prywatny
		- Ogródek Pod Jabłoniami	prywatny
		- Bluesbrothers	prywatny
		- Szufłada Cafe & Bar	prywatny
		- Karczma Mostki	prywatny
		- Pub Faust	prywatny
		- Zabajka	prywatny
		- Nad Nettą	prywatny
		- Bulwarowa	prywatny
		- Club infiniti	prywatny
		- „Struś” Ogródek Rekreacyjno – Wypoczynkowy	prywatny
		- Cafe Bar Aquarium	prywatny
		- Kawiarnia „Przystań Cafe”	prywatny
		- Pizzeria „Da Fiori”	prywatny
		- „Atva” Augustów	prywatny
		- „Kolumnowa” Augustów	prywatny
		- Restauracja „Myśliwska” Augustów	prywatny
		- „Village” Augustów	prywatny
		- Club Fabryka Nastrojów Sport&Music Club Augustów	prywatny
		- „Dolina Rospudy” Augustów	prywatny
2.	Gmina Płaska	- „Karczma Starożyn” Płaska	prywatny
		- „Paradise” Płaska	prywatny

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Typ inwestora
		- Kawiarenka „Pozytywka” Płaska	prywatny
		- Bar gastronomiczny „Zajazd u Lecha” Sucha Rzecznka	prywatny
		- Bar gastronomiczny Serwy	prywatny
		- Bar „Pod słowikiem” Płaska	prywatny
		- Bar „Żubr” Płaska	prywatny
Powiat Białostocki			
1.	Gmina Choroszcz	- Hotel Zejer	prywatny
		- Zajazd „Dworek” Choroszcz	prywatny
2.	Gmina Gródek	- Golf Park	prywatny
3.	Gmina Czarna Białostocka	- Pensjonat „Black Tower”	prywatny
		- „Helios”	prywatny
		- Restauracja „Skorpion”	prywatny
		- „Karczma za płotem”	prywatny
4.	Gmina Juchnowiec Kościelny	- „Trzy Sosny” Centrum Konferencyjno-Bankietowe Kleosin	prywatny
		- Dworek „Triumf” Kleosin	prywatny
		- Dom Gościnny „Zdrojówka” Kleosin	prywatny
5.	Gmina Michałowo	- Zajazd „Przy Tłoczni” Jałówka	prywatny
		- Gospoda i Zajazd WIM - Michałowo	prywatny
6.	Gmina Supraśl	- Biesiada	prywatny
		- Bohema	prywatny
		- Knieja	prywatny
		- Puszcza	prywatny
		- Łukaszówka	prywatny
		- Alkierz	prywatny
		- Kameralna	prywatny
7.	Gmina Zabłudów	- Ośrodek Wypoczynkowo-Rekreacyjny „Bobrowa Dolina”	prywatny
8.	Gmina Wasilków	- Centrum Turystyczno Pielgrzymkowe w Wasilkowie – Sanktuarium Święta Woda	prywatny
		- Restauracja Lima w Wasilkowie ul. Kościelna	prywatny
Powiat Grajewski			
1.	Miasto Szczuczyn	- Bistro Cappuccino	prywatny
		- Kebab-Cafe-Bar „Prada”	prywatny
		- Restauracja „Biesiadna”	prywatny
		- ZOR BIRAWIT	prywatny
Powiat Hajnowski			
1.	Gmina Hajnówka	- Zajazd „Żubr” Hajnówka	prywatny
Powiat Łomżyński (grodzki)			
1.	Miasto Łomża	- Hotel „Amadeus”	prywatny
		- „Retro”	prywatny
		- „Labirynt” Kompleks gastronomiczno-Hotelowy”	prywatny
Powiat Łomżyński			
1.	Gmina Miastkowo	- Pijalnia Piwa „Kufelek” Miastkowo	prywatny
		- Zajazd „Half” Miastkowo	prywatny
		- Bar przy stacji AUTO-GAZ Rydzewo	prywatny
2.	Gmina Śniadowo	- PHU BENZOL Ostrołęka	prywatny
		- Bar gastronomiczny Szczepankowo	prywatny

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa obiektu	Typ inwestora
		- Restauracja „Śniadowianka” Śniadowo	prywatny
		- Bar „Rodeo” Koziki	prywatny
		- „Karczma pod topolami” Konopki Małe	prywatny
Powiat Moniecki			
1.	Gmina Goniądz	- „Bar u Jana” Goniądz	prywatny
		- Bar „Echo” Goniądz	prywatny
		- Karczma „Wygoda” Osowiec Twierdza	prywatny
		- Bar „Wadera” Osowiec Twierdza	prywatny
2.	Gmina Trzcianne	- Zakład gastronomiczno-Uslugowy „Dwór Dobarz”	prywatny
Powiat Sokólski			
1.	Miasto Suchowola	- Restauracja-Kawiarnia „HE-BRON”	prywatny
		- Grill-Bar „Jagódka”	prywatny
Powiat Suwalski			
1.	Gmina Jeleniewo	- Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji SZELMENT	publiczny
2.	Gmina Raczki	- „Pizzeria” w Raczkach	prywatny
		- Bar „Smakus”	prywatny
		- Bar „Sosenka”	prywatny
		- Bar w Suchej Wsi	prywatny
3.	Miasto Sejny	- Restauracja „Skarpa”	prywatny
		- „Karczma” w Domu Litewskim	prywatny
		- Pizzeria – pub „Sejna”	prywatny
		- Italiano Pizza – pizzeria	prywatny
		- Bar „Morgan”	prywatny
		- Lokal gastronomiczny „Pod Strzechą”	prywatny
		- Lokal gastronomiczny „Rożno”	prywatny
		- Mała gastronomia „Nora”	Prywatny
Powiat Zambrowski			
1.	Gmina Rutki Kossaki	- Bar „Adris”	prywatny
		- Bar ul. Tartak Stary 14	prywatny
2.	Gmina Szumowo	- Bar Gastronomiczny	prywatny
		- Zajazd Gastronomiczny w Wyszomierzu Wielkim	prywatny
		- Bar gastronomiczny „Rolbud”	prywatny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z poszczególnych gmin.

W tabeli nie uwzględniono powiatów: Bielskiego, Kolneńskiego, Sejneńskiego, Siemiatyckiego, Wysokomazowieckiego ze względu na brak informacji dotyczących obiektów gastronomicznych wybudowanych w latach 2004-2008.

3.4.4. Wnioski

- Baza noclegowa w regionie znajduje się w stałym rozwoju. Dynamika przyrostu nowych obiektów jest imponująca. Nie mniej nie przekłada się to per saldo na wzrost ilości obiektów noclegowych z uwagi na proces zamykania (likwidacji) istniejących od lat obiektów. Zamykane są obiekty o niskim standardzie i mało atrakcyjne z punktu widzenia rosnących wymogów klientów przybywających do województwa podlaskiego zarówno z innych regionów kraju, jak i z zagranicy.
- Dzięki nowym inwestycjom w bazę hotelową zdecydowanie wzrosła jakość usług hotelowych o średnim i wysokim standardzie spełniających wymogi europejskie w swojej klasie.
- Baza gastronomiczna w województwie podlaskim jest dobrze rozwinięta a dynamika wzrostu – średnio 12 - 15 lokali rocznie dobrze rokuje ofercie gastronomicznej podlaskiego.
- Analizowany region posiada wiele atrakcji sportowo-rekreacyjnych możliwych do wykorzystania w rozwoju turystyki. Wiele z tych obiektów powstało ostatnio w latach 2004 – 2008. Większość z nich ma charakter obiektów otwartych.
- Jakość bazy sportowo-rekreacyjnej z roku na rok wzrasta i z zadowoleniem należy wyróżnić powstałe i powstające obiekty zamkniętych kompleksów wodno – rekreacyjnych. Posiadają one kompleksowe rozwiązania pozwalające na stworzenie produktu zdolnego zainteresować turystów.

3.5. Dostępność komunikacyjna – planowane inwestycje strategiczne

Transport pasażerski drogowy, kolejowy i lotniczy oraz dostępność komunikacyjna z kraju i z zagranicy w aspekcie trans-graniczności i powiązań europejskich odgrywają bardzo ważną rolę dla możliwości rozwoju gospodarki turystycznej. Polska Wschodnia charakteryzuje się znacznie gorszą dostępnością komunikacyjną niż reszta kraju. Należy podkreślić, że jest to jeden z ważnych elementów ograniczających możliwości dalszego rozwoju turystyki.²⁶

Eksploatacja infrastruktury transportowej, warunkuje rozwój ośrodków miejskich jak też wpływa na atrakcyjność całego obszaru. W szczegółowym opisie priorytetów „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” zakłada się, iż w nowym horyzoncie czasowym 2007 – 2013, dzięki przewidzianym działaniom, polegającym na unowocześnieniu infrastruktury transportowej, przewyżczeniu ulegnie peryferyjność regionu. Wewnętrzna spójność komunikacyjna obszaru podniesie poziom największych aglomeracji miejskich, zwiększy mobilność mieszkańców. Nacisk położony na jakość połączeń zdynamizuje integrację układów transportowych: lokalnych z ponad-lokalnymi, wpłynie również na poprawę bezpieczeństwa ruchu.²⁷

²⁶ Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej (część analityczna), str. 20

²⁷ Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013, Białystok, czerwiec 2009, str. 48

Tabela 17 Drogi o twardej nawierzchni według wybranych województw na 100 km²

Województwa	Na 100 km ²
	2007
Dolnośląskie	91,6
Lubuskie	59,2
Małopolskie	147,3
Podkarpackie	80,2
Podlaskie	55,7
Lubelskie	73,7
Śląskie	163,3
Warmińsko - mazurskie	51,0
Wielkopolskie	86,5
Zachodniopomorskie	57,3
Mazowieckie	86,0

Źródło Bank danych regionalnych GUS

Tabela 18 Linie kolejowe eksploatowane według wybranych województw

Województwa	2007		2008	
	Ogółem	Na 100 km ²	Ogółem	Na 100 km ²
Dolnośląskie	1730	8,7	1753	8,8
Lubuskie	958	6,8	959	6,8
Małopolskie	1108	7,3	1108	7,3
Podkarpackie	975	5,5	999	5,6
Podlaskie	705	3,5	760	3,8
Śląskie	2148	17,4	2141	17,3
Warmińsko - mazurskie	1209	5,0	1209	5,0
Wielkopolskie	2057	6,9	2058	6,9
Zachodniopomorskie	1214	5,3	1214	5,3
Mazowieckie	1708	4,8	1746	4,9

Źródło Bank danych regionalnych GUS

3.5.1. Komunikacja drogowa

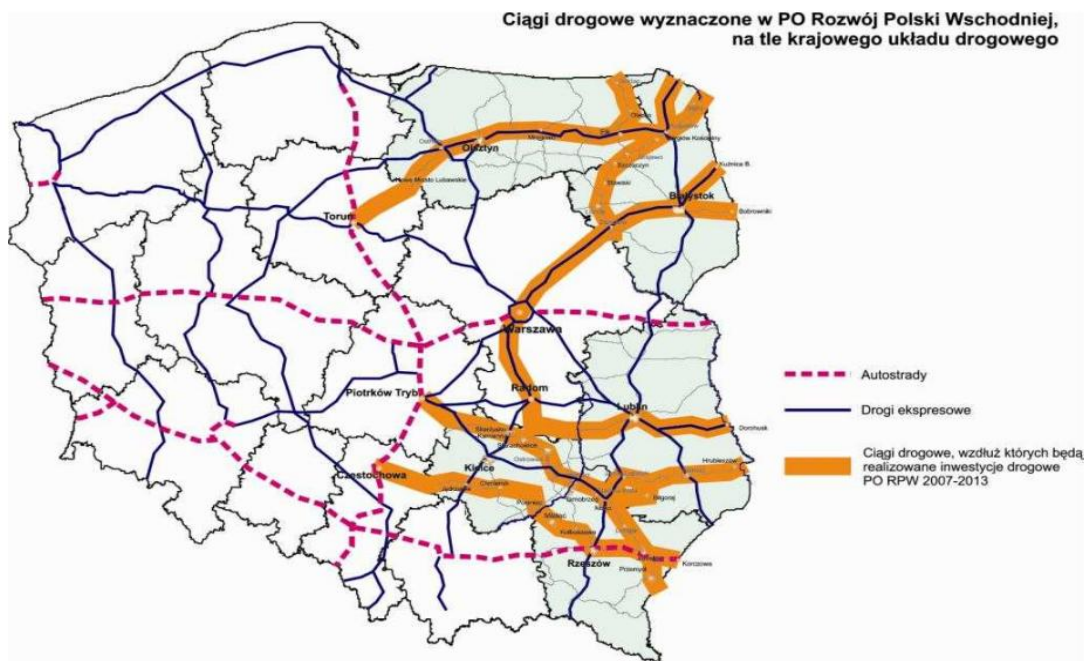
Sieć dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie podlaskim liczy 11 248 km, (z czego 9 411 km o nawierzchni ulepszonej). Podstawową sieć drogową województwa stanowią drogi krajowe o długości 981 km, wojewódzkie - 1241 km, powiatowe - 6504 km i gminne - 2522 km. Wskaźnik gęstości dróg o twardej nawierzchni wynosi 55,7 km/100 km² przy średniej krajowej 82,8 km/100 km².

W wymiarze krajowym i regionalnym strategiczne znaczenie odgrywają drogi:

- nr 8 Warszawa – Białystok – Augustów – Suwałki – Budzisko – granica państwa (I Drogowy Pan Europejski Korytarz Transportowy – droga międzynarodowa E 67) docelowo droga ekspresowa S 8,
- nr 19 granica państwa – Kuźnica – Białystok – Bielsk Podlaski – Siemiatycze – Lublin – Rzeszów – docelowo droga ekspresowa S 8,
- nr 61 Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Grajewo – Augustów,
- nr 63 Węgorzewo – Kolno – Łomża – Zambrów – Siedlce – droga krajowa, granica państwa,

- nr 65 granica państwa – Gołdap – Elk – Grajewo – Mońki – Białystok – Bobrowniki – granica państwa,
- nr 16 Olsztyn – Elk – Augustów – Pomorze – Poćkuny – Ogrodniki – granica państwa,
- nr 66 Zambrów – Wysokie Mazowieckie – Brańsk – Bielsk Podlaski – Kleszczele – Czeremcha – granica państwa.

Mapa 1 Ciągi drogowe wyznaczone w PO Rozwoju Polski Wschodniej na tle krajowego układu drogowego

Źródło: Program Operacyjny Rozwoju Polski Wschodniej 2007-2013, Szczegółowy opis osi priorytetowych, Warszawa, kwiecień 2009, str. 52

Powyższa mapa przedstawia ciągi drogowe wzdłuż, których realizowane są priorytetowe inwestycje drogowe mające na celu usprawnienie komunikacji w województwach Polski Wschodniej. Szczegółowy opis inwestycji współfinansowanych z Programu Operacyjnego Rozwoju Polski Wschodniej dla województwa podlaskiego zawiera tabela nr 21.

Inwestycje strategiczne z perspektywy polityki gospodarczej regionu w zakresie komunikacji drogowej

Tabela 19 Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013

Lp.	1. Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013
- w ramach Priorytetu IV. Infrastruktura transportowa	
1.	Budowa obwodnicy miejscowości Bargłów Kościelny w ciągu drogi krajowej nr 61.
2.	Budowa obwodnicy miejscowości Stawiski w ciągu drogi krajowej nr 61.
3.	Budowa obwodnicy miejscowości Szczuczyn w ciągu drogi krajowej nr 61.
4.	Budowa przedłużenia i przebudowa ul. Gen. Andersa w Białymstoku.
5.	Przebudowa ul. Kleeberga w Białymstoku.

Lp.	1. Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013
- w ramach Priorytetu V. Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego - Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej	
1.	Przebudowa ul. Gen. Maczka wraz z al. 1000-lecia Państwa Polskiego w Białymstoku.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Tabela 20 Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013

Lp.	2. Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
- w ramach Priorytetu VI. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T	
1.	Przebudowa do parametrów drogi ekspresowej S8 na odcinku Wyszaków-Białystok; Budowa/Przebudowa drogi ekspresowej S8 na odcinku Białystok-granica państwa.
- w ramach Priorytetu VIII. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe	
1.	Budowa drogi ekspresowej S19, odcinek Białystok-Międzyrzec Podlaski; Budowa drogi nr S8, odcinek Olsztyn-Augustów – obwodnica Augustowa (z wyłączeniem obwodnicy Ełku).

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Tabela 21 Inwestycje współfinansowane ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013

Lp.	3. Inwestycje współfinansowane ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013
- w ramach Priorytetu II. Rozwój infrastruktury transportowej	
1.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 685 na odcinku Nowosady.-Hajnówka.
2.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 668 na odcinku Piątница Poduchowna-Jedwabne.
3.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 671 na odcinku Krypno-Tykocin.
4.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 678 na odcinku Białystok-Kleosin.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Tabela 22 Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich w latach 2010-2015

Lp.	Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich w latach 2010-2015
1.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 668 na odcinku Piątница - Poduchowna – Jedwabne od km ok. 0+100 do km ok. 16+938.
2.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 671 na odcinku Krypno – Tykocin od ok. km 53+701 do ok. km 64+570 wraz z przejazdem kolejowym na odcinku Knyszyn – Krypno od km 50+513 do km 50+796.
3.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 685 na odcinku Nowosady – Hajnówka od km 36+210 do km 41+260 oraz drogi wojewódzkiej Nr 687 na odcinku Zwodzieckie - Nowosady od km ok. 28+334 do km ok. 29+170.
4.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 678 na odcinku Białystok – Kleosin (zadanie realizowane wspólnie z samorządem miasta Białystok).
5.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 653 na odcinku Bakalarzewo – Suwałki od km 13+165 do km 28+800.

Lp.	Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich w latach 2010-2015
6.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 645 na odcinku granica województwa – Nowogród od km 25+320 do km 46+000 z wyłączeniem odcinka od km 34+963 do km 38+466 i drogi wojewódzkiej Nr 648 na odcinku 7+850 do km 9+300 z wyłączeniem mostu przez rz. Pisę w Morgownikach.
7.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 681 na odcinku Poświętne – Pietkowo od km 14+450 do km 19+177 oraz na odcinku Wólka Pietkowska – Topczewo od km 23+188 do km 24++968.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

W przypadku niektórych z ww. inwestycji lokalnie przewidziano ciągi pieszo - rowerowe lub ścieżki rowerowe. Dotyczy to przede wszystkim projektów nr 3 - odcinek Nowosady - Hajnówka, nr 4 – wzdłuż całego planowanego do realizacji ciągu i nr 5 – odcinek Przebród – Suwałki.

Po roku 2013 Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich planuje rozpoczęcie, kontynuację lub realizację kolejnych zadań inwestycyjnych, takich jak przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich po roku 2013

Lp.	Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich po roku 2013
1.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 678 na odcinku Kleosin – Markowszczyzna od km 7+060 do km 12+800.
2.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 677 na odcinku Ratowo – Śniadowo od km 11+880 do km 16+200.
3.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 668 na odcinku Jedwabne – Przytuły od km 16+915 do km 26+330.
4.	Przebudowa dróg wojewódzkich: Nr 685 na odcinku Dubicze Cerkiewne – Jelonka od km 57+805 do km 64+564,3 i Nr 687 na odcinku Narewka – Zwodzieckie od km 17+561 do km 28+334.
5.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 671 na odcinku Janów – Korycin od km 17+313 do km 26+602 i Tykocin – Stare Jeżewo od km 64+570 do km 72+105.
6.	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 690 na odcinku Ciechanowiec – Siemiatycze od km 22+706 do km 58+090.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Przebieg korytarza komunikacyjnego „Via Baltica” określa rozporządzenie Rady Ministrów, które zakłada utworzenie nowej drogi ekspresowej nr 61 o przebiegu Ostrów Mazowiecka – Łomża- Stawiski – Szczuczyn – Ełk – Raczki – Suwałki – Budzisko – Granica Polska – Litwa (Kowno).

Z punktu widzenia sprawności ruchu turystycznego województwa podlaskiego i położenia przygranicznego i z tym związanych przejść granicznych istotną rolę odgrywają drogi powiatowe, których stan techniczny w ocenie ogólnej jest niezadowolający. Planowane i realizowane w pierwszej kolejności inwestycje stwarzają realną szansę poprawy obecnego stanu technicznego tych dróg i ich włączenia do ruchu turystycznego.

Tabela 24 Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg powiatowych do roku 2013

Lp.	Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg powiatowych po roku 2013
1.	Przebudowa ciągu komunikacyjnego łączącego trzy przejścia graniczne Lipszczany – Kuźnica - Bobrowniki (Etap III). Projekt polegający na przebudowie 42,887 km dróg powiatowych powiatu sokólskiego, położonych w ciągu o długości ponad 80km łączącym jego granice z powiatem białostockim (przejście graniczne w Bobrownikach) i powiatem augustowskim (przejście graniczne w Lipszczanach).
2.	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1418B Wasilków-Wólka Poduchowna- Mostek-Rybniki – Etap I
3.	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1440B na odcinku od miejscowości Topolany do drogi krajowej Nr 65
4.	Przebudowa drogi powiatowej nr 1535 B Białystok- Kruszewo – Etap I
5.	Przebudowa drogi powiatowej Sofipol - Załuki i Załuki - Nowosiółki
6.	Przebudowa drogi powiatowej nr 1308B na odcinku Janów - Białousy o dł. 7,5 km
7.	Przebudowa drogi powiatowej nr 1184B Żubrynek - Kurianki – Juryzdyńka i powiatowej nr 1146B granica powiatu - Poddubówek - do drogi nr 1184B" o łącznej dł. 9,05 km.
8.	Integracja dróg gminnych z systemem dróg powiatowych w Bielsku Podlaskim

Źródło: Opracowanie własne

Dodatkowe drogi powiatowe zostaną wybudowane jako drugie zadanie z Zarządów Powiatów w Wysokiem Mazowieckiem, Bielsku Podlaskim, Grajewie oraz Mońkach. W ramach pierwszej edycji Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych w woj. podlaskim na przełomie lat 2009/2010 zostanie wybudowanych 200,6 km dróg w tym: 88,8 km dróg powiatowych (26 inwestycji).

3.5.2. Komunikacja kolejowa

Sieć kolejową na terenie województwa podlaskiego tworzy 760 km eksploatowanych linii normalnotorowych (w tym zaledwie 220 km zelektryfikowanych), co stanowi około 3,7% łącznej długości w całym kraju. Przez województwo przebiega także 55 km linii szerokotorowych (granica państwa – Kuźnica Białostocka – Gieniusze oraz granica państwa – Siemianówka – Chryzanów), które łączą się z białoruską siecią kolejową. Linie kolejowe wymagają modernizacji i dostosowania do standardów europejskich. Wskaźnik gęstości linii kolejowych wynosi 3,8 km/100 km².

Przez województwo podlaskie przebiega I Pan - Europejski Korytarz Transportowy E 75(RAIL BALTICA) objęty międzynarodowymi umowami AGC/AGTC w szczególności liniami Warszawa - Białystok - Sokółka - Suwałki – Trakiszki - granica państwa z Litwą.

Część korytarza I zdefiniowanego jako Kolej Bałtycka (Rail Baltica), łączącego Helsinki przez Tallin, Rygę i Kowno z Warszawą stanowi jedyne połączenie kolejowe pomiędzy krajami bałtyckimi i Polską z możliwością połączeń z innymi stolicami jak Praga, Berlin i Wiedeń. Korytarz I łączy się w Warszawie z korytarzami II (linia E 20) i VI (linia E 65). Linia E 75 - Warszawa - Białystok - Sokółka - Augustów - Trakiszki objęta jest Umową Europejską o głównych liniach kolejowych (AGC) ale w chwili obecnej nie spełnia parametrów technicznych tej umowy tzn. stan techniczny oraz geometria linii nie

pozwalają na eksploatację pociągów w ruchu pasażerskim z prędkością 160 km/h i w ruchu towarowym z prędkością 120 km/h, z naciskiem na oś 225 kN. Linia jest zelektryfikowana od Warszawy do Sokółki, a od Sokółki do Trakiszek wykorzystywana jest trakcja spalinowa. Ponadto linia E 75 na odcinku z Białegostoku do Suwałk przecina wyjątkowo wrażliwe ekologicznie tereny Puszczy Knyszyńskiej, Doliny Biebrzy i Puszczy Augustowskiej. W wielu miejscach linia brzegowa jezior dochodzi prawie do samej linii kolejowej po obu jej stronach. Położenie to stwarza dla PKP PLK S.A. określone problemy natury technicznej i ekologicznej. W związku z powyższym planowana jest zmiana przebiegu korytarza Rail Baltica na odcinku Białystok - Suwałki, to znaczy poprowadzenie go przez Ełk - Olecko zamiast przez Sokółkę - Augustów. Linia przez Ełk jest wprawdzie także linią jednotorową, i do tego dłuższą o 33 km od linii przez Sokółkę - Augustów, ale za jej wyborem przemawia przede wszystkim fakt, iż trasa przebiega w zdecydowanie mniejszym stopniu przez obszary wrażliwe ekologicznie²⁸.

Zasadniczy szkielet kolejowej sieci transportowej o znaczeniu krajowym i regionalnym stanowią linie kolejowe:

- nr 6 Zielonka – Małkinia – Białystok – Sokółka – Kuźnica Białostocka – granica państwa,
- nr 40 Sokółka – Augustów – Suwałki,
- nr 51 Suwałki – Trakiszyki – granica państwa,
- nr 31 Siedlce – Czeremcha – Hajnówka – Siemianówka – granica państwa,
- nr 32 Czeremcha – Bielsk Podlaski – Białystok,
- nr 38 Białystok – Grajewo – Ełk – Głomno,
- nr 39 Olecko – Suwałki,
- nr 43 Czeremcha – granica państwa,
- nr 36 Ostrołęka – Śniadowo – Łapy,
- nr 37 Białystok – Zubki Białostockie – granica państwa.

Tabela 25 Inwestycje kolejowe

Lp.	Wyszczególnienie
Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013.	
- w ramach Priorytetu VII. Transport przyjazny środowisku	
1.	Modernizacja linii E75 Rail Baltica Warszawa-Białystok-granica z Litwą, etap I – odcinek Suwałki-Trakiszyki-granica z Litwą.
Inwestycje współfinansowane ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013:	
- w ramach Priorytetu II. Rozwój infrastruktury transportowej	
1.	Zakup kolejowych pojazdów szynowych do przewozów regionalnych.

Zródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Kolej wąskotorowa

Na terenie województwa podlaskiego występują trzy miejsca z trasami kolei wąskotorowej, które stanowią atrakcję turystyczną.

Turystyczna Kolejka Wąskotorowa

²⁸ Opracowanie na podstawie materiałów zawartych na stronie internetowej PKP www.plk.warszawa.pl.

Kolejki Leśne, Nadleśnictwo Hajnówka

Dostępne trasy: Hajnówka-Topiło (11 km/4 h), Hajnówka - Postołowo (6 km/2 h)

Na terenie Puszczy Białowieskiej istnieje sieć kolejek wąskotorowych, zbudowana przez Niemców w czasie I wojny światowej. Kolejki były wykorzystywane do końca lat 80-tych XX wieku do wywozu drewna z puszczy. Obecnie wykorzystuje się około 17 km kolejek. Stanowią one jedną z najciekawszych atrakcji regionu i oryginalną formę poznania przyrody.

Wigierska Kolej Wąskotorowa

Kursuje cały rok. W okresie lata od lipca – do sierpnia; kursuje codziennie – bez względu na ilość osób, poza sezonem po uzgodnieniu dla minimum 15 osób. Kolejka rozpoczyna przejazd z Płociczna nad J. Wigry i wraca w to samo miejsce przy parkingu. Czas przejazdu – 2h 20 min. Długość trasy z Płociczna do Krusznika (Zielona Karczma) –10 km.

Kolejka Wąskotorowa w Czarnej Białostockiej

Kursuje od czerwca do końca września. Trasa rozpoczyna się w Czarnej Białostockiej. Dalej szlak kolejki biegnie przez wspaniałe dziewicze lasy Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej. Następnie kolej przekracza malowniczą dolinę rzeki Sokołdy, po czym tor wspina się na dawną składnicę Kopna Góra wzdłuż terenów Ogrodu Botanicznego (Arboretum). Ostatni fragment linii to końcówka linii na terenie Rezerwatu Woronicza. Czas jazdy kolejką w obie strony to ok. 2 h, spacer po lesie ok. 1 h.

3.5.3. Transport lotniczy

W województwie podlaskim brak jest komunikacji lotniczej. Większość mieszkańców województwa korzysta z lotniska w Warszawie oddalonego od Białegostoku o około 200 km. Alternatywą dla komunikacji lotniczej jest również lotnisko w Kownie na Litwie, z którego korzystają mieszkańcy Suwalszczyzny oddalone od Suwałk o około 125 km.

Lotniska sportowo-sanitarne w Białymstoku i Suwałkach nie są przystosowane do celów komunikacyjnych. Z lotniska w Białymstoku korzysta m. in. Podlaski Oddział Straży Granicznej. Lotnisko Krywlany w Białymstoku, po niezbędnej modernizacji będzie mogło spełniać funkcję komunikacyjną. W województwie podlaskim przewiduje się wybudowanie podlaskiego lotniska regionalnego w rejonie miasta Białystoku, lokalnego lotniska w Suwałkach oraz sportowo –sanitarnego lotniska w rejonie Czerwonego Boru.

W wyniku trwających prac nad wyłonieniem lokalizacji lotniska regionalnego dla województwa podlaskiego rozważane były 3 warianty lokalizacji:

1. Sawino – Saniki - Bagienki w gminie Tykocin (Wariant IV);
2. Topolany w gminie Michałowo (Wariant V);
3. Targonie – Krytuły – Nowe Chlebotki w gminie Zawady (Wariant VII).

W toku tych działań zdecydowano o lokalizacji lotniska regionalnego w Sannikach, gm. Tykocin. Władze Województwa Podlaskiego zamierzają wybudować lotnisko regionalne ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013. Inwestycja została wpisana na listę projektów kluczowych (nie podlega procedurze konkursowej) i będzie realizowana w ramach Osi Priorytetowej II: Rozwój infrastruktury transportowej, Działanie 2.2. Rozwój transportu lotniczego RPOWP. Planowane lotnisko regionalne będzie się charakteryzować następującymi parametrami:

- Kod referencyjny: 4D
- Przybliżona powierzchnia lotniska regionalnego: ok. 300 - 350 ha

- Planowana długość pasa startowego: 2450 m
- Planowane docelowe natężenie ruchu: 340 000 pasażerów/ rok.

3.5.4. Przejścia graniczne

21 grudnia 2007 roku Polska wraz z 8 innymi nowymi członkami Unii Europejskiej, dołączyła do strefy Schengen – obszaru bez kontroli na granicach wewnętrznych, tworzonego przez 25 państwa. Kraje te przyjęły ujednoczone zasady wjazdu i krótkoterminowego pobytu na ich terytorium. Aby wjechać na terytorium Schengen, obywatele krajów trzecich muszą posiadać ważny dokument podróży oraz wizę, jeśli jest ona wymagana. Muszą także spełniać następujące warunki:

- uzasadnić cel podróży i warunki planowanego pobytu, posiadać środki wystarczające na utrzymanie, zarówno podczas planowanego pobytu, jak i na powrót do kraju zamieszkania lub na tranzyt do państwa trzeciego, do którego osoba ta ma zagwarantowany wjazd, albo być w stanie legalnie zdobyć wyżej wymienione środki;
- nie mogą znajdować się na liście osób, którym odmówiono zgody na wjazd;
- nie mogą być uznawani za osoby, które mogą naruszyć porządek publiczny, bezpieczeństwo lub stosunki międzynarodowe jednej z Umawiających się Stron.

Po przejściu kontroli granicznej można swobodnie poruszać się po strefie Schengen. Kontrole na lotniczych przejściach granicznych w nowych państwach Schengen zostały zniesione z dniem 30 marca 2008 roku. W przypadku województwa podlaskiego zniesienie granic dotyczy pasa granicznego z Litwą²⁹.

Na granicy państwowej z *Republiką Litewską* funkcjonowały następujące przejścia graniczne:

- **Budzisko – Kałwarija**, drogowe, dla ruchu osobowego i towarowego, o przepustowości w ruchu osobowym 2000 samochodów osobowych i 40 autobusów na dobę; należy się liczyć ze stałym kilkuprocentowym wzrostem ruchu.
- **Trakiszeki – Szestokai**, kolejowe (1 para pociągów na dobę), dla międzynarodowego ruchu osobowego i towarowego, na którym należy się spodziewać wzrostu przewozów w ruchu osobowym.
- **Ogrodniki – Lazdijaj**, drogowe, dla międzynarodowego ruchu osobowego i towarowego, o przepustowości w ruchu osobowym 1500 samochodów osobowych i 60 autobusów na dobę; należy się liczyć ze stałym kilkuprocentowym wzrostem ruchu granicznego.
- **Berżniki - Kapčiamiestis** drogowe przejście graniczne. Przejście zostało otwarte 1 września 2006 roku. Było to przejście sezonowe, działające od 1 maja do 1 października i przeznaczone dla pieszych i rowerzystów.

Na granicy z *Republiką Białoruską* są następujące przejścia graniczne:

- **Rudawka – Lesnaja** - turystyczne wodne przejście graniczne na Kanale Augustowskim, Od 1 maja 2009, z uwagi na coraz większe zainteresowanie spływami kajakowymi oraz zmodernizowanie niektórych odcinków kanału Augustowskiego i śluz, funkcjonariusze Urzędu Celnego i Straży Granicznej pełnią służbę na przejściu granicznym w Rudawce codziennie w godz. 7-19 od 1 maja do 1 października.

²⁹ www.msz.gov.pl

- **Kuźnica Białostocka – Grodno**, kolejowe (3 pary pociągów na dobę), dla międzynarodowego ruchu osobowego i towarowego oraz uproszczonego ruchu granicznego; nie należy się spodziewać wzrostu przewozów kolejowych,
- **Kuźnica – Bruzgi**, drogowe, dla międzynarodowego ruchu osobowego i towarowego oraz uproszczonego ruchu granicznego, o przepustowości w ruchu osobowym 1000 samochodów osobowych i 40 autobusów na dobę; przejście jest rozbudowywane do przepustowości w ruchu osobowym około 8000 samochodów na dobę,
- **Bobrowniki – Bieriestowica**, drogowe, dla międzynarodowego ruchu osobowego i towarowego oraz uproszczonego ruchu granicznego, o przepustowości w ruchu osobowym 1500 samochodów na dobę; należy się liczyć ze stałym kilkuprocentowym wzrostem ruchu granicznego,
- **Białowieża – Pierierow**, przejście piesze i rowerowe dla międzynarodowego ruchu granicznego, czynne: kwiecień – wrzesień w godz. 8.00 – 20.00, październik – marzec w godz. 8.00 – 18.00.
- **Połowce – Pieszczałka**, drogowe, czynne całą dobę, dla ruchu osobowego obywateli Polski i Białorusi (bez autobusów), o przepustowości 750 samochodów osobowych na dobę.
- **Czeremcha – Wysokolitowsk**, kolejowe dla międzynarodowego ruchu osobowego (2 pary pociągów na dobę) i towarowego.
- **Siemianówka - Świsłocz** kolejowe przejście graniczne, przez przejście biegną dwa tory - jeden normalny drugi zaś szeroki, należący do linii Granica Państwa.

3.5.5. Transport wodny śródlądowy

Transport wodny śródlądowy w województwie podlaskim funkcjonuje w ograniczeniu do usług ruchu turystycznego. Wybudowany w pierwszej połowie XIX wieku „Kanał Augustowski” wchodzący w skład drogi wodnej łączącej Wisłę przez rzeki Narew, Biebrzę, Nette, Czarną Hańczę z Niemnem pozostał jedynie drogą wodną o znaczeniu lokalnym służącą flisowi drewna do Wisły i Niemna. W okresie międzywojennym Kanał Augustowski stał się atrakcją turystyczną jako malowniczy krajobrazowo szlak kajakowy, żeglarski i komunikacji statkami pasażerskimi. Taką funkcję w ograniczonym zakresie spełnia na odcinku polskim do dzisiaj. Kontynuowane są prace remontowe odcinka Kanału znajdującego się na terytorium Białorusi. Należy rozważyć możliwość uruchomienia drogi wodnej rzeką Bug. Ministerstwo Infrastruktury RP zostało poproszone przez rząd Białorusi o rozważenie możliwości spływu towarów nadawanych z Brześcia – Bugiem do Wisły i poprzez Kanał Bydgoski do Odry i dalej do Niemiec.³⁰

3.5.6. Wnioski

- Wskaźnik gęstości dróg o twardej nawierzchni wynosi 55,7 km/100 km² przy średniej krajowej 82,8 km/100 km². Sytuacja taka powoduje koncentrację ruchu turystycznego w obszarach skomunikowanych z pozostałymi obszarami Polski i utrudnia dostęp do agroturystyki, która jest jedną z domen turystycznych regionu.

³⁰ Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2006.

- Przesunięcie w czasie budowy Obwodnicy Augustowa zdecydowanie zmniejsza atrakcyjność turystyczną tego obszaru i obniża potencjał inwestycyjny branży turystycznej w tym ważnym obszarze turystycznym województwa podlaskiego.
- Ostateczne i jednoznaczne decyzje dotyczące przebiegu korytarza komunikacyjnego „Via Baltica” dają podstawę do planowania strategicznego na poważnym obszarze województwa zarówno w zakresie planowanych inwestycji gospodarczych, w tym proturystycznych jak i kształtowania istniejących i rozwoju nowych produktów turystycznych.
- Wskaźnik gęstości dróg kolei szynowych wynoszący 3,8 km /100 km² jest najniższy w kraju i daje podstawę nie tylko do modernizacji istniejących szlaków kolejowych, ale budowy nowych pozwalających na skomunikowanie ze sobą najbardziej atrakcyjnych obszarów turystycznych regionu.
- Podnoszenie atrakcyjności oferty turystycznej regionu dla odwiedzających wymaga ponadto uwzględnienia potrzeb tej grupy m.in. poprzez zapewnienie należytej dostępności usług transportowych, udostępniania atrakcji turystycznych w wyniku ukierunkowanych działań informacyjnych o komunikacji zbiorowej i organizacyjnych typu koordynacja tych połączeń oraz inwestycyjnych polegających na budowie i przebudowie ciągów komunikacji pieszo - -rowerowej, drogowej i kolejowej.
- Wybrany wariant lokalizacji lotniska regionalnego w Sannikach z punktu widzenia interesów turystycznych i samych turystów jest rozwiązaniem korzystnym, ale wymagającym poprawy jakości dróg dojazdowych do głównych ciągów komunikacyjnych w kierunku Białegostoku, Łomży i Suwalszczyzny i południowych obszarów województwa.

3.6. Charakterystyka głównych form turystyki z wyszczególnieniem rejonów i ośrodków turystycznych.

3.6.1. Walory dla turystyki przygranicznej i tranzytowej

Teren przygraniczny województwa podlaskiego przedstawia bogatą mozaikę krajobrazów naturalnych, kulturowych i historycznych, które stanowią atrakcyjną oprawę wędrówek turystycznych. Bogactwo to stwarza podstawy do kształtowania różnorodnej sieci szlaków. Występują znakowane szlaki piesze i rowerowe, szlaki wodne. Niektóre z nich mają rangę międzynarodową i krajową lub ponadregionalną, większość jednak ma znaczenie lokalne, ograniczone do województwa. Przygraniczne szlaki turystyczne wiodą przez Puszcze Białowieską, Puszcę Knyszyńską oraz Wzgórza Sokólskie.

Impulsem rozwoju turystyki tranzytowej jest budowa Via Baltica oraz otwarcie granic z Litwą (na mocy Układu z Schengen), co przyczyni się do wzrostu ruchu tranzytowego, ożywienia stosunków handlowych i turystycznych ze Wschodem.

Według danych pozyskanych z Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku wzmożony ruch graniczny występuje w sezonie letnim. Okres od czerwca do początku września wskazuje na przejazdy turystyczne. W roku 2008 liczba turystów korzystających z oferty noclegowej w województwie podlaskim wyniosła 7 034 turystów z Litwy i 5 488 z Białorusi (w 2007 liczba turystów z Białorusi korzystających z noclegów wyniosła 15 758). W przypadku turystów z poza Unii Europejskiej negatywny wpływ miało zaostrzenie przepisów dotyczących wjazdu do Polski obywateli państw nie należących do UE.

W przypadku rozwoju turystyki przygranicznej istotnym czynnikiem jest dążenie do uruchomienia uproszczonego ruchu granicznego z Białorusią.

3.6.1.1. Szlaki piesze związane z turystyką przygraniczną i tranzytową

„**Ku Litewskiej Granicy**” o długości 10 km – czarny: *Dworczysko – Jezioro Sztabinki – Krasnogruda – Ogrodniki.*

„**Doliny i Wzgórza**” (33 km) - zielony: *Sadzawki (PKS) - Budzisko - Majdan - dolina Szelmentki - jez. Kupowo - Kupowo-Folwark - Uroczysko Poszeszupie - Poszeszupie - most na Szeszupie - dolina rzeki Wigry - zagrody Sikorowizny i Michałówki - Ejszeryszki - Maszutkinie - wysoczyzna Gór Sudawskich - wzgórze warowni Gulberek - Sudawskie - jez. Sudawskie – Wiżajny.*

„**Doliną Rospudy**” odcinek 2 (38 km – niebieski): *Bakalarzewo - Matlak - jez. Garbaś - Filipów - jez. Kamienne - jez. Rospuda- Czarne - jez. Czarne- Pluszkiejmy.*

„**Tatarski Duży**” o długości 54 km - zielony: *Sokółka– Szyszki – Malawicze Górne – Bohoniki– Stara Kamionka – Wierzchlesie – Talkowszczyzna – Sosnowik– Nowa Świdziałówka – Górany – Nietupa – Sanniki – Kruszyniany.* Szlak prowadzi po terenach na których w 1679 r. Król Jan III Sobieski osadził żołnierzy chorągwi tatarskich nadając im te ziemie jako zaległy żołd. Biegąc pośród malowniczych krajobrazów Wzgórz Sokolskich umożliwia obejrzenie jedynych zabytkowych drewnianych meczetów w Bohonikach i Kruszynianach.

„**Powstania Styczniowego**” o długości 49 km - czerwony: *Sokółka – Lipina – rez. "Międzyrzecze " – Kopna Góra – Podlaźnie – Lipowy Most – rez. "Góra Pieszczana" – rez. "Chomontowszczyzna " – uroczysko Piereciosy – Walily Stacja.* Szlak prowadzi ścieżkami i ostępami Puszczy Knyszyńskiej, łącząc ze sobą miejsca związane z wydarzeniami Powstania Styczniowego 1863 r.

„**Borami dorzecza Supraśli**” o długości 32 km - zielony: *Grabówka pomnik – leśniczówka Zielona – leśniczówka Krasny Las – jezioro Komosa – rez. "Krasne " – Supraśl – Podsupraśl – kol. Krzemienne – Surażkowo – Łaźnie – Podlaźnie – Kopna Góra.* Szlak prowadzi przez malownicze zakątki Puszczy Knyszyńskiej i Supraśl. Odcinek przez tzw. Krzemienne Góry doskonały jest również zimą do uprawiania narciarstwa biegowego.

„**Napoleoński**” o długości 36 km – niebieski: *Krynki – Ozierskie – Górany (węzeł szlak ów) – Nowa Świdziałówka – leśniczówka Turowo – Królowy Most – gajówka Kuberka – leśniczówka Kozi Las – Zajma – Żednia.* Szlak biegnie przez wschodnią Puszcę Knyszyńską terenami, którymi w 1812 r. armia napoleońska maszerowała na Moskwę.

„**Wzgórz Świętojańskich**” o długości 27 km - czerwony: *Supraśl– Cieliczanka – Góra Św. Jana – Góra Św. Anny – Królowy Most – Downiewo – uroczysko Popówka – leśniczówka Świnobród – leśniczówka Stanek – Sokole.* Szlak prowadzi dzikimi ostępami Puszczy Knyszyńskiej. Daje możliwość przejścia pasma Wzgórz Świętojańskich wraz z najwyższym wzniesieniem Puszczy Knyszyńskiej – Górą św. Jana.

„**Szlak do Góran**” o długości 14,8 km - żółty: *Walily Stacja – uroczysko Królowe Stojło – Górany.* Szlak łączący szlaki południowo – wschodnie Puszczy ze szlakami północno – wschodnimi.

„**Tatarski Mały**” o długości 16,5 km - niebieski: *Kruszyniany – Józefowo – leśniczówka Józefowo – Walily Stacja.* Wyznacza najkrótszą trasę od ruchliwej niegdyś (dziś nieczynnej) linii kolejowej Białystok – Zubki Białostockie do Kruszynian.

„**Gródek – Masiewo**” o długości 87,5 km - zielony: *Gródek– Pieńki – Michałowo – Kazimierowo – Nowa Wola – rez. Gorbacz – Kuchmy – Ciwoniuki – Juszkowy Gród – Tanica*

Górna – Bondary – Nowa Łuka – Tarnopol – Siemianówka – Borowe – Babia Góra – Zabrody – Olchówka – Leśna – Mikłaszewo – Narewka – uroczysko Kosy Most – Zamosze – Masiewo. Szlak łączy ze sobą dwa duże systemy szlaków: Puszczy Knyszyńskiej i Białowieskiej.

„Siemianówka – Białowieża” o długości 41 km - niebieski: *Siemianówka – Borowe – Babia Góra – Gruszki – uroczysko Stara Białowieża – Pogorzelce – Białowieża.* Szlak łączy okolice zalewu Siemianówka z terenami Puszczy Białowieskiej.

„Hajnowka – Białowieża” o długości 25 km - zielony: *Hajnowka – Parking Zwierzyniec – rez. pokazowy żubrów – Zastawa – Białowieża.* Szlak łączy Hajnowkę zwaną „Bramą do Puszczy” z sercem Białowieskiego Parku Narodowego. Na niemal całej długości biegnie przez Rezerwat Krajobrazowy im. Władysława Szafera.

„Walk Partyzanckich” o długości 22 km - czerwony: *Hajnowka – Krynoczka – rez. Lipiny – rez. Szczekotowo – Świnoroje – Narewka.* Przecina północno – zachodnią Puszcę Białowieską.

„Śladami powstania styczniowego” o długości 31 km – niebieski: *Hajnowka – Sacharewo – rez. Głęboki Kąt – Łozice – Olszyna – Orzeszkowo – Judzianka – Hajnowka.* Szlak upamiętnia walki powstańcze w 1863r. w Puszczy Białowieskiej.

„Białowieża – Topiło” o długości 19 km – żółty: *Białowieża – Zastawa – Podcerkwa – rez. Berezowo – rez. Olszanka Myśliszcze – rez. Michnówka – Topiło.* Szlak biegnie puszczańskimi ścieżkami do osady leśnej Topiło, gdzie znajduje się stacja kolejki wąskotorowej i wiata z miejscem ogniskowym. Wokół stawów w Topile prowadzi ścieżka przyrodnicza „Puszczańskie Drzewa”.

„Białowieża – Zwierzyniec” o długości 17 km – niebieski: *Białowieża – Podolany Czerlonka – Parking Zwierzyniec.* Szlak prowadzi puszczańskimi ostępami. Na trasie znajduje się Ośrodek Edukacji Leśnej „Jagiellońskie”.

„Miejscami pamięci narodowej” o długości 14 km - czerwony: *Białowieża – Białowieża Towarowa – Jagiellońskie – Podolany – Białowieża.* Szlak w formie pętli rozpoczynającej się i kończącej w Białowieży. Częściowo pokrywa się ze ścieżką przyrodniczą „Krajobrazy Puszczy”.

„Białowieża – Narewka” o długości 21 km - żółty: *Białowieża – Zastawa – rez. pokazowy żubrów – uroczysko „Stara Białowieża” – Janowo – Narewka.* Szlak umożliwia wędrówkę z północnego skraju Puszczy Białowieskiej do jej centrum. Na przeważającym odcinku wiedzie malowniczą tzw. „Drogą Narewkowską”.

„Masiewo – Masiewo” o długości 6,5 km – czerwony: *Masiewo – uroczysko Głuszec – Zamosze – Masiewo.* Szlak w formie pętli wokół rezerwatu Głuszec włączonego w 1996r. do Białowieskiego Parku Narodowego.

„Miejsca Mocy” o długości 5,5 km - czarny. Szlak umożliwiający zwiedzenie miejsc w Puszczy Białowieskiej z tajemniczym kamiennym kręgiem i skupiskiem zniekształconych drzew. Rozpoczyna się przy szosie Hajnowka – Białowieża.

„Carska Tropina” o długości 4 km - czarny. Szlak łączy szlak zielony Gródek – Masiewo ze szlakiem niebieskim Siemianówka – Białowieża.

„Wilczy Szlak” o długości 16 km – zielony: *Maszewo – Kosy Most.* Szlak znajduje się na terenie Białowieskiego Parku Narodowego.

„Carski Szlak” („Carski Hostinec”) – o długości 35 km: *Studziwody – Bielsk Podlaski – Łoknica – Podrzeczany – Czyże – Osówka – Kojły – Nowe Berezowo – Czyżyki – Hajnowka.*

„Dawnego Pogranicza” o długości 50 km - żółty: *Sokółka – Bachmatówka – Stara Rozedranka – Wilcza Jama – Niemczyn – Zamczysk – Brzozówka – Wojtachy – Krasne Folwarczne – rez. „Wielki Las” – Poniklica – Knyszyn.* Szlak prowadzi północnym skrajem Puszczy Knyszyńskiej, terenami dawnego pogranicza Korony i Litwy.

”Królowej Bony” o długości 75,5 km - niebieski: *Tykocin – Góra – Krypno – Knyszyn – Poniklica – Mierestki – Kopisk – rez. ”Krzemianka ” – Karczmisko – Czarna Wieś Kościelna – Czarna Białostocka – rez. ”Budzisk ” – rez. ”Międzyrzecze ” – Kopna Góra*. Szlak łączący tereny Puszczy Knyszyńskiej i Doliny Narwi. Poświęcony Królowej Bonie.

”Supraski” o długości 16 km - żółty: *Supraśl– Podsupraśl – Podjałowka – Ożynnik – kolonia Ponure – Złota Wieś – Czarny Blok*. Szlak wiedzie ostępami Puszczy Knyszyńskiej

”Świętej Wody” o długości 27,5 km - niebieski: *Białystok Dziesięciny – Nowodworce – Wasilków– Dąbrówki – Studzianki – Supraśl*. Szlak umożliwia dotarcie do sanktuarium w Świętej Wodzie koło Wasilkowa zarówno z Białegostoku, jak i z Supraśla.

”Prawosławnych Świątyń” o długości 164 km - Żółty: *Dojlidy – Dojlidy Górne – Halickie – Bogdaniec – Łubniki – Zwierki – Zagruszany – Pasyński – Kowalowce – Zabłudów – Ostrówki – Pawły – Ryboły – Ploski – Knorozy – Chraboły – Rajsk – Haćki – Hryniewiczze Duże – Bielsk Podlaski – Parcewo – Orla – Szczyty – Czyże – Nowoberezowo – Hajnówka – Dubiny – Wasilkowo – Łosinka – Chrabostówka – Makówka – Narew – Waniewo – Iwanki Rohozy – Saki – Trześcianka– Białki – Kołpaki – Folwarki Tylwickie – Topolany – Hieronimowo – Kazimierowo – Michałowo*. Szlak obejmujący zarówno tereny Puszczy Knyszyńskiej i Białowieskiej, jak i nadnarwiańskie tereny leżące między nimi. Tereny te zamieszkałe w znacznej części przez ludność wyznania prawosławnego obfitują w liczne zabytki sakralne, głównie drewniane cerkiewki i kapliczki.

”Skrajem Puszczy Knyszyńskiej” o długości 56 km - żółty: *Sobolewo – Henrykowo – Kamionka – Zajezerce – leśniczówka Słomianka – Sokole – Dzierniakowo – Gródek – Straszewo – Bielewicze – Zubry – Mostowlany – Świsłoczany – Zubki – Wierobie*. Szlak biegnie południowym skrajem Puszczy Knyszyńskiej wzdłuż nieczynnej już linii kolejowej Białystok – Zubki Białostockie.³¹

„Transgraniczny Szlak Dominikański” – Choroszcz – Białystok – Suchowola – Dąbrowa Białostocka – Różanystok – Sztabin – Krasnybór – Augustów – Suwałki – Sejny – Ogrodniki – Litwa/Łódzkie – Druskienniki – Liszkiawa – Wilno – Łotwa/Daugawpils – Agłona.

Szerzej szlaki regionu Suwalszczyzny opisano w *rozdziale 3.6.2.*

3.6.1.2. Szlaki rowerowe związane z turystyką przygraniczną i tranzytową

„Międzynarodowa Trasa Rowerowa Euro Velo R 11” o długości 303,6 km, znaki w kolorze zielonym: *Ogrodniki (granica PL-LT) – Sejny – Wigry – Augustów – Woźnawieś – Radzilów – Wizna – Piątnica – Łomża – Tarnowo*. Szlak wiedzie przez Wigierski i Biebrzański Park Narodowy, Puszcę Augustowską i Łomżyński Park Krajobrazowy. Trasa łączy Ateny z północnym przylądkiem Norwegii.

„Pierścień Rowerowy Suwalszczyzny” o długości 316,3 km, znaki w kolorze zielonym: *Żagary - Puńsk – Wiżajny – Dowspuda – Sztabin – Rudawka – Ogrodniki*. Szlak składa się z części północnej i południowej. Granica wschodnia szlaku ukazuje różnorodność narodową i kulturową pogranicza polsko – białorusko – litewskiego z centrum rękodzieła ludowego w Lipsku, skansenami w Puńsku i Zelwie oraz Ośrodkiem „Pogranicze” w Sejnach.

„Wzgórz Sokólskich” o długości 30 km, znaki w kolorze żółtym: *Krynki – Jurowlany – Usnarz Górny – Babiki – Suchynicze– Bobrowniki – Bohoniki– Drahle – Sokółka*. Szlak wiedzie na północ od Puszczy Knyszyńskiej przez Wzgórz Sokólskie. Na trasie znajdują się miejscowości związane z dawnym osadnictwem tatarskim.

³¹ „Przygraniczne znakowane szlaki turystyczne Puszczy Knyszyńskiej i Białowieskiej”, Polska Regionalna Organizacja Turystyczna

„Przez gminę Gródek” o długości 68 km, znaki w kolorze żółtym: *Jałówka – Mostowlany – Świsłoczany – Gobiaty – Bobrowniki – Rudaki – Łososiany – Kruszyniany – Grzybowe – Gródek – Królowe Stojło – Radunin – Załuki – Królowy Most*. Znaczny odcinek szlaku biegnie wzdłuż doliny Świsłoczy, rzeki granicznej Polski.

„Przez gminę Michałowo” o długości 75 km, znaki w kolorze zielonym: *Downiewo – Królowy Most – Świnobród – Sokole – Topolany – Hieronimowo – Michałowo - Nowa Wola – rez. „Gorbacz ” – Juszkowy Gród – Bondary – Bachury – Szymki – Nowosady– Jałówka*. Szlak jest swoistą obwodnicą gminy, umożliwiającą poznanie większości jej najurokliwszych i najciekawszych miejsc. W Downiewie łączy się ze szlakiem zielonym rowerowym.

„Hajnowka – Hajnowka” o długości 42 km, znaki w kolorze niebieskim: *Hajnowka– Orzeszkowo – Topiło – Hajnowka*. Szlak wyznakowany w formie pętli prowadzi terenami Puszczy Białowieskiej. Na trasie znajduje się osada Topiło, gdzie znajduje się stacja kolejki wąskotorowej i wiata z miejscem ogniskowym. Wokół stawów w Topile prowadzi ścieżka przyrodnicza „Puszczańskie Drzewa”.

„Dubicze Cerkiewne – Białowieża” o długości 41 km, znaki w kolorze zielonym: *Dubicze Cerkiewne – Werstok – Topiło – Białowieża*. Szlak łączy przedpole Puszczy Białowieskiej z jej centrum – Białowieżą.

„Przez Puszcze Knyszyńską” o długości 52 km, znaki w kolorze niebieskim: *Białystok – Królowy Most – Kołodno – Cieliczanka – Supraśl – Podsupraśl – gajówka Budzisk – Buksztel – Czarna Białostocka*. Szlak łączy miasto Białystok z Puszcza Knyszyńską. Przez pewien odcinek prowadzi tzw. „Napoleońskim Traktem”.

„Podmiejskich rezydencji” o długości 56 km, znaki w kolorze żółtym: *Bokiny – Baciuty – Turośl Dolna – Turośl Kościelna – Juchnowiec Dolny – Juchnowiec Kościelny – Kudrycze – Zabudów – Krasne – Folwarki Małe – Rafałówka – Kamionki – Majówka – Supraśl*. Szlak łączy tereny Narwiańskiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej. Prowadzi przez miejsca, w których znajdowały się niegdyś rezydencje szlacheckie.

„Podlaski szlak bociani” o długości 412 km, znaki w kolorze czerwonym: *Białowieża – Gruszki – Narewka– Narew – Trześcianka – Puchły – Doktorce– Suraż – Kurowo – Tykocin – Osowiec Twierdza – Goniądz – Stary Folwark – Hańcza – Stańczyki..* Szlak przecina niemal całe dawne woj. białostockie. Szlak łączy wszystkie parki narodowe: Białowieski, Narwiański, Biebrzański i Wigierski.

„Hajnowka – Piaski” o długości 85 km, znaki w kolorze czerwonym: *Hajnowka – Czyże – Zbucz – Stary Kornin – Dubicze Cerkiewne – Grabowiec – Kleszczele – Czeremcha – Wólka Terechowska – Biała Straż – Wiluki – Piaski*. Szlak prowadzi z Hajnowki w najdalej na zachód wysunięte zakątki Puszczy Białowieskiej a także przez urokliwie wioski, w których można zobaczyć cerkiewki i tradycyjną architekturę wsi podlaskiej.

„Szlaki Narewowskie”, które zostały wytyczone w gminie Narewka w postaci trzech pętli o różnych długościach. Każda z tych tras to możliwość zobaczenia miejsc cennych przyrodniczo, krajobrazowo i kulturowo. Mała pętla o długości 18 km: *Narewka – Janowo - Kosy Most – Gruszki- Narewka* składa się z dwóch odcinków: 9 km szlak czarny i 9 km szlak zielony; średnia pętla o długości 36 km, znaki w kolorze zielonym: *do Kosego Mostu przebiega jak w małej pętli – Zamosze – Maszewo – Olchówka - Narewka*; duża pętla o długości 45 km składa się z dwóch odcinków - 20 km szlak zielony, i 25 km szlak niebieski: *do Masiewa przebiega jak w średniej pętli – Zalew Siemianówka – Siemianówka – Mikłaszewo – Narewka*.

„Białowieski Szlak Transgraniczny” - o długości 58 km w Polsce i 146 km na Białorusi, znaki w kolorze żółtym: *Narew – Tyniewiczze Duże – Nowe Berezowo – Hajnowka – Budy – Teremiski – Stara Białowieża – Białowieża – Grudki – granica państwowa między Polską*

a Białorusią, przejście graniczne Białowieża-Piererow – Białe Lasek – Szereszewo – Prużany – Różany – Łyskowo – Nowy Dwór. Białowieski Szlak Transgraniczny łączy zabytki architektoniczne z pięknem puszczańskiej przyrody. Przy szlaku ustawione zostały drewniane drogowskazy oraz tablice informacyjne dotyczące ciekawych obiektów i miejsc. W powiecie hajnowskim szlak prowadzi m.in. przez wsie założone w XVI – XVIII wieku, o zachowanym pierwotnym układzie przestrzennym, z charakterystycznymi bogatymi zdobieniami budynków drewnianych oraz świątyniami, głównie prawosławnymi. Trasa po stronie białoruskiej prowadzi przez fragment dawniej tzw. „drogi królewskiej” otwartej przez Mikołaja II w 1903 roku. Przy drodze można podziwiać oryginalne mostki i balustrady z czasów carskich. W miejscowościach, przez które przebiega szlak warto obejrzeć zabytki architektoniczne z XVII – XIX wieku, które mają znaczenie historyczne.

„Kraina Otwartych Okiennic” - o długości 16 km, znaki w kolorze zielonym: *Narew-Trześcianka – Soce – Puchły*. Szlak prezentuje bogate zdobnictwo domów w postaci rzeźbionych w drewnie pod - i nadokienników, okiennic, wiatrownic, narożników i szczytów a także barwnie pomalowanych okiennic.

„Do Puszczy Ładzkiej” - o długości 36,5 km, znaki w kolorze niebieskim: *Narew – Rybaki - Lewkowo Stare – Narewka – Świnoroje – Budy*. Szlak stanowi alternatywną trasę do Białowieskiego Szlaku Transgranicznego i prowadzi wzdłuż doliny rzeki Narew i Puszczy Ładzkiej.

„Do wsi w dolinie Narwi”- o długości 23,5 km, znaki w kolorze niebieskim: *Doratynka – Klejniki – Lady – Kuraszewo*. Szlak stanowi pętlę przy Białowieskim Szlaku Transgranicznym i prowadzi przez wsie położone wzdłuż malowniczej doliny rzeki Narew.

„Szlaki Łącznikowe”, znaki w kolorze czarnym: O długości 11 km i 23,4 km: *Michnówka – Nowa Łuka – Stary Dwór – Tarnopol – Siemianówka*. Szlak łączy szlak niebieski: Do Puszczy Ładzkiej ze szlakiem narewowskim, również koloru niebieskiego. Tematem wiodącym szlaku jest zbiornik wodny Siemianówka utworzony na rzece Narew o długości 23,5 km: *Leniewo - Czyże – Szostakowo - Nowe Berezowo*.

„Szlakiem bocianich gniazd” w Gminie Kleszczele – o długości 20 km: *Kleszczele – dolina rzeki Nurzec - Pogreby - Dasze – Kośna – Kleszczele*.

„Dookoła jeziora Gaładuś” – o długości 38 km: *Sejny – Żegary – Krasnogruda – Dusznica – Ogrodniki (przejście graniczne z Litwą) – teren nad jeziorem po stronie litewskiej 6 km do Galinaj/Litwa – przez granicę w Burbiszkach – Radziucie – Żegary – Sejny*. Widoki na piękne jezioro Gaładuś oraz malownicze tereny pogranicza Polski i Litwy.

„Szlak rowerowy Powstania Sejneńskiego” /23-28.08.1919 r./ - prowadzi po miejscach działań bojowych oddziałów powstańczych Polskiej Organizacji Wojskowej i składa się z dwóch pętli: większej – zachodniej: *Orzechowo – Krasnopol – Remieńkiń – Stary Folwark – Czerwony Folwark – Maćkowa Ruda – Pogorzelec – Daniłowce – Sejny* i mniejszej – wschodniej; *Sejny – Poćkuny – Berniki – Wigrańce – Kukle – Posejnele – Giby – Białowierśnie – Daniłowce*. Łączą się one w Sejnach przy pomniku Powstania Sejneńskiego. Szlak oznaczony znakiem roweru i odwzorowaniem wstążki orderowej Krzyża i Medalu Niepodległości i granic Rzeczypospolitej, nadany m.in. powstańcom sejneńskim. Na środku wstążki umieszczony jest stylizowany złocisty wizerunek Krzyża Niepodległości.

Obecnie planowana jest budowa Szlaku Rowerowego Polski Wschodniej, który będzie przebiegać przez pięć województw, a mianowicie: woj. świętokrzyskie, podkarpackie, lubelskie, podlaskie i warmińsko - mazurskie, a jego długość wyniesie dwa tysiące kilometrów. Regionalny szlak rowerowy zahacza w województwie podlaskim o lasy Puszczy Białowieskiej i Świętą Górę Grabarkę.

3.6.1.3. Szlaki wodne związane z turystyką przygraniczną i tranzytową

„**Kanał Augustowski – Szlak Papieski**” - Szlak rozpoczyna się przy Ośrodku Wypoczynkowym Oficerski Yacht Club Pacyfik, gdzie papież Jan Paweł II oczekiwał na statek podczas wizyty na Ziemi Augustowskiej w 1999 roku. Trasa wiedzie przez śluzy Przewież, Swoboda do Górczycy, gdzie kończy się Szlak Papieski. W połączeniu z Czarną Hańczą Kanał Augustowski wraz ze Szlakiem Papieskim tworzy bardzo atrakcyjną trasę kajakową. Atrakcją szlaku są rejsy statkiem, którym płynął Papież. Podczas wycieczki pasażerowie uczestniczą w śluzowaniu, mogą również zobaczyć Sanktuarium Maryjne w Studzienicznej, gdzie Papież modlił się w kaplicy i pomnik Jana Pawła II usytuowany nad brzegiem jeziora Studzieniczne. Większość rejsów rozpoczyna się w Porcie Żeglugi następnie statek wycieczkowy przepływa obok Ośrodka „Pacyfik” dalej przez śluzę Przewież na jezioro Studzieniczne, gdzie zawraca do Augustowa.

„**Rzeki Słoji**” o długości 18,5 km: *Talkowszczyzna – l. Kondycja*. Dość trudny szlak ze względu na mocno puszczański charakter.

„**Rzeki Płoski**” o długości 8,3 km: *Królowy Most – ujście do Supraśli*. Obejmuje odcinek rzeki Płoski od Królowego Mostu do ujścia Płoski do Supraśli.

„**Rzeki Narewki**” o długości 3 km. Dla turystyki wodnej udostępniony jest odcinek Narewki przez Polanę Białowieską.

W 2004 roku Związek Gmin Puszczy Knyszyńskiej Dorzecza Rzeki Supraśl opracował i wyznaczył cztery szlaki turystyczne o łącznej długości 395,6 km, które składają się na system szlaków „**Kresowe Wędrówki**”. System szlaków umożliwia uprawianie różnych form turystyki aktywnej, jak również poznanie najciekawszych zakątków tego obszaru.

Szlak rowerowy o długości 149,5 km, znaki w kolorze zielonym: Krynki – Kruszyniany–Górany – Ostrów Nowy, Południowy i Północny – Szudziałowo – Talkowszczyzna – Kopna Góra – Surażkowo – Podsupraśl – Wieś Jałówka– Czarna Białostocka – Czarna Wieś Kościelna – Kopisk – Wasilków – Nowodworce – Ogrodniczki – Ciasne – leśniczówka „Izoby” – Królowy Most – Downiewo .

Łącznikowe szlaki rowerowe, znaki w kolorze czarnym:

Górany – cerkiew w Wierszalinie o długości 2,5 km.

Ostrów Nowy – Nadleśnictwo Krynki z siedzibą w Poczopku o długości 3,8 km.

Szlak konny o długości 119,7 km, znaki w kolorze pomarańczowym: kol. Folwarki Tylwickie Pieńki – Waliły – Radunin – kol. Kondycja – Lipowy Most – Kopna Góra – Surażkowo – Podsupraśl – rez. „Jałówka ” – Studzianki – Ożynnik – Ruda Rzeczka – Wólka Ratowiecka – leśniczówka Ponikła – Krynice.

Szlak kajakowy rzeki Supraśl o długości 76,6 km: Gródek – Piłatowszczyzna – Słuczanka - Królowe Stojło – Waliły – Radunin – Załuki – Nowosiółki – Borki – Zasady – Supraśl – Nowodworce – Wasilków – Jurowce – Usowicze – Leńce – Dobrzyniewo Fabryczne – Dzikie – Złotoria .

Szlak kajakowy rzeki Sokolda o długości 23,6 km: Straż – Ostrówek – Dworzysk – Międzyrzecze – Kopna Góra - Podłaźnie – Surażkowo – Zasady.

Szlak kolejki wąskotorowej o długości 19,9 km: Czarna Białostocka – Buksztel – Zacisze – Trzy Słupki– sokoda – Kopna Góra.

3.6.1.4. Współpraca transgraniczna

Walory turystyki przygranicznej poza wartościami materialnymi i infrastrukturalnymi dotyczą także bogactwa kontaktów samorządowych województwa podlaskiego z partnerami zagranicznymi. Współpraca ta sprzyja harmonijnemu rozwojowi gospodarczemu, kulturalnemu i społeczno-politycznemu województwa podlaskiego oraz umacnianiu jego pozycji w Polsce, w Unii Europejskiej i na świecie.

Celem współpracy województwa podlaskiego z regionami partnerskimi jest rozwijanie dobrosąsiedzkich stosunków i partnerska współpraca województwa podlaskiego z regionami w państwach sąsiadujących z województwem w celu harmonijnego rozwoju obszarów przygranicznych, realizacja przedsięwzięć i wspólnych projektów z wykorzystaniem funduszy europejskich i środków partnerów zagranicznych, zbliżanie społeczności lokalnych Województwa Podlaskiego i zagranicznych regionów partnerskich poprzez wspieranie wymiany gospodarczej, społecznej, kulturalnej, turystycznej, sportowej, oświatowej i naukowej, promowanie regionu poza granicami kraju poprzez udział w przedsięwzięciach wystawienniczych i sprzyjających napływowi inwestycji zagranicznych³².

³² „Priorytety współpracy zagranicznej Województwa Podlaskiego”

Tabela 26 Regiony partnerskie województwa podlaskiego

Państwo	Region partnerski	Zakres współpracy	Zrealizowane projekty
Austria	Dolna Austria (Niederösterreich)	– współpraca prowadzona jest na poziomie regionalnych parlamentów. Jej celem jest zacieśnienie i rozwój współpracy pomiędzy regionami, wymiana doświadczeń w zakresie funkcjonowania samorządów obu stron	– spotkania z samorządowcami, – zapoznanie się przez stronę austriacką z potencjałem inwestycyjnym województwa podlaskiego
Białoruś	Obwód Grodzieński	– promocja i wspieranie inicjatyw zmierzających do rozwoju wzajemnej współpracy w dziedzinie kultury oraz aktywizację gospodarczą regionów przygranicznych Polski i Białorusi, a także zagospodarowanie turystyczne Kanału Augustowskiego	– Międzynarodowy Projekt Współpracy Transgranicznej w Regionie Puszczy Białowieskiej „Puszcza bez granic”, – Międzynarodowy Spływ Kajakowy Kanałem Augustowskim, – konferencja naukowo-szkoleniowa „Budowanie społeczeństwa informacyjnego w ochronie zdrowia”, – „Strategia rozwoju turystyki w Euroregionie Niemen”, której ważnym elementem jest tworzenie infrastruktury turystycznej w oparciu o Kanał Augustowski oraz Puszcę Białowieską, promocja produktu turystycznego polsko-białoruskiego pogranicza z wykorzystaniem kuchni regionalnej
Finlandia	Region Häme	– możliwości zatrudnienia bezrobotnych i studentów z województwa podlaskiego do prac leśnych i sezonowych rolniczych; – współpraca: szkół licealnych (ILO w Białymstoku i Liceum im. Sibeliusa w Hämeenlinna), politechnik (Politechnika w Białymstoku i Häme Polytechnic); – współpraca organizacji pozarządowych (Towarzystwa Polska – Finlandia).	– „Europa wielu kultur. Mniejszości narodowe Podlasia”; – “Via Baltica” Nordica Development Zone; – „Analiza rozwoju trasy "Via Baltica" pod kątem usług turystycznych wraz z kreacją liniowego produktu turystycznego”; – Via Baltica InnoReg (dotyczący rozwiązań innowacyjnych w regionach).
Francja	Departament Saône-et-Loire	– stworzenie warunków do rozwoju lokalnego oraz kształcenie młodzieży w zakresie turystyki aktywnej.	– roczny staż z zakresu turystyki aktywnej w Bresse Bourguignonne dla 6 osób z województwa podlaskiego zrealizowany w ramach programu Leonardo da Vinci „Polska”, – miesięczny staż w Radzie Regionu Burgundii oraz Radzie Generalnej Departamentu Saône-et-Loire zorganizowany dla 4 urzędników z województwa podlaskiego, – nawiązanie współpracy pomiędzy Stowarzyszeniem Kształcenia Powszechnego „Les Campanettes” (Departament Saône-et-Loire) i Centrum Edukacji w Supraślu w zakresie utworzenia struktur niezbędnych do nauczania zawodów związanych z hodowlą koni, jeździectwem oraz innymi formami turystyki aktywnej, – projekt dot. wymiany młodzieży p.t. „Od wymiany do współpracy”.

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Państwo	Region partnerski	Zakres współpracy	Zrealizowane projekty
			- „Zrównoważony rozwój turystyki – przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i kształcenie młodzieży” (promocja potencjału turystycznego Województwa Podlaskiego we Francji i Departamentu Saône-et-Loire w Polsce).
Litwa	Regiony: Alytuski, Mariampolski, Solecznikowski, Wileński	- współpraca w dziedzinie ochrony środowiska, turystyki, oświaty i kultury, spraw socjalnych i współpracę gospodarczą, - rozwój współpracy w zakresie tworzenia transgranicznych szlaków turystycznych, udziału w targach turystycznych oraz wydawania folderów promujących polsko-litewski region przygraniczny.	- „Promocja turystyczna regionu z wykorzystaniem potraw kulinarnych”, - „Studium możliwości rozwoju kultury na przykładzie powiatów mariampolskiego i suwalskiego”, - „Rozwój możliwości infrastruktury granicznej Polski i Litwy”, - „Program rozwoju kultury na pograniczu polsko-litewskim”, - „Studium zagospodarowania przestrzennego polsko-litewskiego pasa granicznego”, - „Szlakiem Polsko-Litewskich Tradycji Kulinarnych”, - projekt dot. możliwości rozwoju infrastruktury technicznej i transportowej na terenie strefy nadgranicznej Polski i Litwy, - „Poprawa wizerunku i rozpowszechnianie informacji w Euroregionie Niemen”.
Niemcy	Brandenburgia	- promowanie tradycji i kultury regionów partnerskich, - promowanie dorobku naukowego środowisk medycznych państw partnerskich	- Polsko-Niemieckie Sympozjum Farmakologów „Trzydzieści lat Współpracy pomiędzy farmakologami polskimi i niemieckimi. Nowe perspektywy we wspólnej Europie”, - promocja kultury i turystyki województwa podlaskiego w ramach projektu „Podlaskie – wczoraj i dziś” w Poczdamie, - „Tradycja – Natura - Perspektywy”
Rosja	Obwód Kaliningradzki	- współpraca gospodarcza pomiędzy regionami, - współpraca transgraniczna i międzyregionalna, - współpraca w zakresie ochrony środowiska, - współpraca w zakresie wymiany młodzieży	- udział województwa podlaskiego w Targach POLEXPORT w Kaliningradzie, - spotkania w ramach Euroregionu Niemen
Szwecja	Värmland	- współpraca gospodarcza pomiędzy regionami, - zbudowanie sieci współpracy administracji samorządowej, instytucji pozarządowych na rzecz wspierania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw i rynku pracy	- duża impreza promocyjna „Rok Polski w Szwecji”, - „Europa bez granic-partnerstwo na rzecz MŚP”
Ukraina	Krym	- współpraca handlowo – ekonomiczna, naukowo – techniczna i humanitarna	- "Strategia Polsko-Ukraińskiej Współpracy Międzyregionalnej i Przygranicznej", - „Transgraniczna współpraca polsko-ukraińska jako model współpracy samorządów lokalnych na wschodniej granicy z Ukrainą”.

Państwo	Region partnerski	Zakres współpracy	Zrealizowane projekty
Włochy	Bolzano	- wspieranie współpracy gospodarczej partnerskich regionów, - wymiana doświadczeń w zakresie turystyki, kultury oraz kształcenia zawodowego, - wymiana doświadczeń związanych z funkcjonowaniem we Wspólnocie Europejskiej	- zatrudnienia bezrobotnych z województwa podlaskiego we Włoszech, - wymiana młodzieży, - projekt dotyczący społeczeństwa informatycznego oraz technologii informatycznych i rozwijania koncepcji marketingu terytorialnego przy wykorzystaniu Internetu
	Lombardia	- promocja MŚP (szkolenie młodych przedsiębiorców z województwa podlaskiego), - promocja turystyki partnerskich regionów, - współdziałanie w procesie programowania i wdrażania Funduszy Strukturalnych i Inicjatyw Wspólnotowych, pomoc w przygotowaniu projektów do współfinansowania ze środków Unii Europejskiej, - wymiana doświadczeń w zakresie tworzenia struktur instytucjonalnych dla wykorzystania Funduszy Strukturalnych, - wymiana informacji i doświadczeń w zakresie działalności gospodarczej	- „Szkolenie i doradztwo dla przedsiębiorczości. Tworzenie i rozwój przedsiębiorczości”, - międzynarodowa konferencja pod tytułem: „Młodzi imigranci a rynek pracy. Wpływ edukacji i szkoleń zawodowych na proces integracji”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych na stronie www.wrotapodlasia.pl

Województwo Podlaskie jest członkiem Konferencji Peryferyjnych Regionów Nadmorskich Europy (CPMR) od 2002 roku, jak dotąd jest jedynym polskim regionem należącym do tej organizacji. Obecność Województwa Podlaskiego w CPMR stanowi duży impuls prorozwojowy, przede wszystkim w sferze lobbingu interesów regionu na arenie międzynarodowej. Z drugiej strony umożliwia ona również nawiązywanie kontaktów i poszukiwanie nowych, istotnych z punktu widzenia interesów województwa, obszarów współpracy z innymi regionami. CPMR wspiera zrównoważony rozwój regionalny i spójność terytorialną, reprezentuje wspólny głos regionów, których peryferyjne położenie hamuje ich rozwój³³.

Na obszarze Województwa Podlaskiego utworzono dwa euroregiony: Euroregion Niemen oraz Euroregion Puszcza Białowieska.

Euroregion Niemen ustanowiono w celu intensyfikacji kontaktów społecznych, gospodarczych i politycznych obszarów, które łączy wspólne dziedzictwo geograficzne, historyczne i kulturowe. Obecnie w skład Euroregionu Niemen wchodzi: ze strony polskiej: województwo podlaskie (z wyłączeniem części byłego województwa łomżyńskiego), część województwa warmińsko-mazurskiego (gminy wchodzące w skład byłego województwa suwalskiego); ze strony litewskiej: rejony Alytus, Mariampol i Wilno; ze strony białoruskiej: województwo grodzieńskie; ze strony rosyjskiej: rejony Czerniachowsk, Gusiew, Oziersk, Krasnoznamensk i Niestierow (Obwód Kaliningradzki)

Celem porozumienia w ramach Euroregionu jest rozwój współpracy regionów przygranicznych w dziedzinie: wszechstronnego rozwoju ekonomicznego; zagospodarowania przestrzennego; infrastruktury publicznej; oświaty, ochrony zdrowia, kultury, sportu

³³ www.wrotapodlasia.pl

i turystyki; ochrony środowiska; likwidacji zagrożeń i klęsk żywiołowych; rozwijania kontaktów między mieszkańcami obszarów przygranicznych oraz współpracy instytucjonalnej, a także współpracy podmiotów gospodarczych.

Euroregion Puszcza Białowieska obejmuje swoim zasięgiem unikalny w skali Europy i świata kompleks lasów pierwotnych Puszczy Białowieskiej. Euroregion Puszcza Białowieska jest międzynarodowym zrzeszeniem jednostek samorządu terytorialnego Polski i Białorusi bezpośrednio sąsiadujących ze sobą. Obszar współpracy po stronie polskiej obejmuje terytorium Powiatu Hajnowskiego (Gminę i Miasto Hajnówka, Gminę i Miasto Kleszczele, Gminę Białowieża, Gminę Czeremcha, Gminę Czyże, Gminę Dubicze Cerkiewne, Gminę Narew, Gminę Narewka) oraz dwóch gmin Powiatu Bielskiego: Gminę Orla i Gminę Bielsk Podlaski, natomiast po stronie białoruskiej Rejony: Kamieniecki, Prużański i Świsłocki.

Celem współpracy w ramach Euroregionu jest podejmowanie wspólnych działań w zakresie: ochrony środowiska naturalnego i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych, zbliżenia narodów obu państw, zachowania unikalnego w skali Europy kompleksu przyrodniczego, w znaczącej mierze wpływającego na klimat kontynentu, jakim jest Puszcza Białowieska, podnoszenia poziomu życia mieszkańców Euroregionu drogą pozyskiwania inwestycji i realizacji transgranicznych programów gospodarczych, współpracy i wymiany grup społecznych, naukowych, zawodowych, kulturalnych, sportowych, środowisk młodzieżowych, tworzenia pomostu pomiędzy krajami ułatwiającego współpracę gospodarczą, zagospodarowania przestrzennego obszarów przygranicznych, w tym rozbudowy infrastruktury trans-granicznej, współpracy w zakresie zapobiegania i likwidacji następstw klęsk żywiołowych i stanów zagrożenia oraz utworzenia nowoczesnego, jednolitego systemu utylizacji odpadów komunalnych i przemysłowych.

Dodatkowo poza współpracą w ramach Euroregionów w dniu 23 listopada 2007 w Suwałkach podpisano porozumienie w sprawie powołania Północno - Wschodniego Innowacyjnego Klastra Turystycznego „Kryształ Europy”. Klastr powołały firmy związane z szeroko rozumianą produkcją i usługami skierowanymi zarówno do branży turystycznej jak i przybywających do Regionu pogranicza polsko - litewsko - białoruskiego turystów. Klastr będzie miał zasięg transgraniczny i ponadregionalny. Uczestnicy klastra - będą współpracować w obrębie 3 dolin – doliny zdrowej żywności, doliny jachtowej sprzętu rekreacyjnego i doliny zdrowego życia „wypoczynek i zdrowie”, Zrzeszone firmy będą realizować projekty, które pomogą rozwiązać - częściowo już zidentyfikowane wspólne problemy dla tej branży związane z sezonowością i dostępem do klientów z Zachodniej Europy m.in przez promocję marki "Kryształ Europy".³⁴

Turystyka przygraniczna sprzyja rozwojowi turystyki biznesowej i konferencyjnej, a także turystyki typu incentive (wyjazdy motywacyjne). Najważniejszym ośrodkiem takiej turystyki w województwie podlaskim jest Białystok z rozwiniętą bazą noclegową, dysponująca kilkuset miejscami hotelowymi o wysokim standardzie. Z tych względów w ciągu całego roku organizuje się w Białymstoku konferencje i kongresy (w tym także międzynarodowe), a także kursy i szkolenia. Konferencje, oprócz Białegostoku, najczęściej są organizowane w Augustowie, Białowieży i Supraślu.

Przygraniczny charakter regionu sprzyja rozwojowi turystyki handlowej, polegającej na podróżach w celach zakupu i sprzedaży określonych towarów. Handlowy cel podróży do województwa podlaskiego jest głównym motywem przyjazdu turystów zagranicznych, głównie z Litwy i Białorusi. Wymiana handlowa odbywa się na targowiskach funkcjonujących przez cały rok i sezonowo (często przybierają one formę miejsc wyznaczonych na ulicach

³⁴ www.liwan.vel.pl, www.pi.gov.pl

i placów uruchamianych sezonowo). W województwie podlaskim w roku 2007 funkcjonowały 83 targowiska. Największe ich skupisko znajdowało się w strefie przygranicznej z Litwą i Białorusią (podregion białostocko – suwalski), obejmującej powiaty: augustowski, białostocki, bielski, hajnowski, moniecki, sejneński, siemiatycki, sokólski i suwalski oraz miasto Białystok i Suwałki. Ich liczba kształtowała się na poziomie 57, co stanowiło 69% ogółu wszystkich targowisk województwa.

W związku z wprowadzeniem ruchu wizowego dla obywateli Białorusi po wstąpieniu Polski do układu z Schengen część targowisk uległa likwidacji, a wiele z pozostałych zmniejszyło swoje obroty handlowe.

Tabela 27 Liczba targowisk w województwie podlaskim w roku 2007

	Jednostki	Województwo podlaskie																	
		Sokólski	Białostocki	M. Białystok	Bielski	Hajnowski	Kolneński	Łomżyński	Siemiatycki	Wysokomazowiecki	Zambrowski	M. Łomża	Augustowski	Grajewski	Moniecki	Sejneński	Suwalski	M. Suwałki	Ogółem
Targowiska																			
Targowiska stałe																			
targowiska ogółem	ob.	9	8	7	4	7	2	4	7	6	6	5	3	3	4	1	4	3	83
targowiska z przewagą sprzedaży drobnodetalicznej	ob.	8	6	6	3	5	2	3	4	5	4	5	2	2	4	1	3	3	66
powierzchnia ogółem	m ²	52 485	101 837	115 037	34 899	21 871	21 716	62 214	27 839	79 296	52 242	22 733	29 863	30 668	50 983	14 483	1 150	77 681	796 997
powierzchnia sprzedażowa targowisk	m ²	38 353	44 785	61 019	34 399	17 927	21 716	29 740	25 039	62 350	40 932	15 349	25 100	21 200	31 670	7 800	1 050	73 300	551 729
stałe punkty sprzedaży drobnodetalicznej ogółem	ob.	133	11	2 012	114	95		11	27	58	3	183	110	49	67	17	9	557	3 456
Targowiska sezonowe	ob.	1	4				5			2	1	2		3	2				26

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.6.2. Walory dla turystyki pieszej

Dla wędrówek pieszych w województwie podlaskim kluczowe znaczenie ma istniejąca, bardzo rozbudowana sieć szlaków turystycznych. Turystyka piesza łączy w sobie takie typy turystyki jak: przyrodnicza, kulturowa i agroturystyka. Uprawiana jest głównie przez turystów indywidualnych i grupy młodzieżowe. Uzupełnieniem sieci szlaków turystycznych są edukacyjne ścieżki przyrodnicze, znakowane przez administrację lasów i obszarów chronionych.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe regionu podlaskiego sprzyjają dynamicznemu rozwojowi aktywnych form turystyki pieszej, w tym Nordic Walking³⁵.

Trasy szlaków oprócz walorów edukacyjnych związanych z historią i geografiami dają niezapomniane wrażenia estetyczne związane z ukształtowaniem powierzchni oraz ilością zabytków.

Województwo podlaskie wyróżnia się gęstą siecią szlaków pieszych: około 80 znakowanych tras liczących łącznie 3,3 tys. km. Szlaki piesze koncentrują się w kilku rejonach, głównie o walorach przyrodniczych. Większe ich zgrupowania występują na Suwalszczyźnie (35 tras, 1,1 tys. km), w puszczech Białowieskiej, Augustowskiej i Knyszyńskiej³⁶ oraz w dolinach Biebrzy, Bugu i Narwi. Na wyróżnienie zasługują zwłaszcza: podlaski odcinek Europejskiego Dalekobieżnego Szlaku Pieszego E-11 (powiaty: augustowski, suwalski, m. Suwałki, sejneński), Szlak Główny Biebrzańskiego Parku Narodowego (Wizna-Lipsk, 78 km), Szlak im. W. Puchalskiego w Narwiańskim Parku Narodowym (41 km), Szlaki Tatarski Duży i Mały, Wokół Jez. Wigry (45 km), Szlak Nadbużański (67 km) oraz szlaki Puszczy Białowieskiej: Wilczy, Dębów Królewskich i inne, łącznie 15 tras długości 250 km.

Tabela 28 Szlaki piesze w województwie podlaskim

Rejon turystyczny	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Długość (km)/kategoria ³⁷
SUWAŁ-SZCZYŻNA	<i>Podróż przez Suwalski Park Krajobrazowy PL - 2507</i>	Prudziszki - Leszczewo - Góra Jesionowa - jez. Szelment Wlk. - Przejma Wlk. - jez. Szelment Mł. - Hultajewo - jez. Sumowo - Gulbieniszki - Góra Cisowa - jez. Kopane - Udziejek Dolny - jez. Wodziłki - Wodziłki - Bachanowo - Błaskowizna - jez. Hańcza - jez. Boczniel - Dzierwany - Smolniki	40/ niebieski
	<i>Wokół Jezior Ruciańskich PL - 2518</i>	Suwałki - Mała Huta - Dwór Huta - jez. Koleśne - Podleszczewek - most na Kamionce - jez. Czarne - kąpielisko nad jeziorem Krzywe - wieś Krzywe	10/ niebieski
	<i>Z Krzywego do Płociczna PL - 2518</i>	Krzywe - lasy wigierskie - zagrody wsi Sobolewo - most na Czarnej Hańczy - Sobolewo - Płociczno	10/ niebieski
	<i>Nad Bliżno PL - 2518</i>	Płociczno - las Puszczy Augustowskiej - zagrody wsi Walne - Ateny - jez. Bliżno - mostek na Bliźnie - osada leśna Upustek - lasy - jez. Blizenko - Danowskie	10/ niebieski

³⁵ Forma rekreacji polegająca na marszach ze specjalnymi kijami

³⁶ Szlaki piesze tego regionu zostały opisane w podrozdziale *Walory dla turystyki przygranicznej i tranzytowej*

³⁷ Szlak główny jest zawsze oznaczony kolorem czerwonym może oznaczać również inne szlaki – nie główne, kolor niebieski wyznacza szlaki pokonujące duże odległości, kolorem zielonym i żółtym znakuje się krótkie szlaki łączące, czasami też dojściowe, kolor czarny wyznacza krótki szlak dojściowy

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Rejon turystyczny	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Długość (km)/kategoria ³⁷
	<i>Po Pagórkach Sejneńskich</i> PL - 2510	Uroczysko Węzał nad jez. Wigry - lasy - zabudowania wsi Maćkowa Ruda - lasy - Wysoki Most - wieś Gremzdówka - jez. Miałkie - zabudowania wsi Buda Ruska - jez. Jurkowo - Jeziorki - jez. Głuche - jez. Głuche - Karolin-Pokrowsk - jez. Białe - jez. Czarne - wieś Wierśnie - jez. Okuniewo - jez. Gieret - Giby - zabudowania wsi Pomorze - most na Marysze - zabudowania Posejnele - wzgórze "Grodzisko" - rez. Pomorze - pola wsi Degucie - Posejny - Sejny	35/ niebieski
	<i>Wzdłuż Rospudy etap 1</i> PL - 18	Augustów (Hotel Hetman) - jez. Rospuda - ośrodek "Goła Zośka" - lasy - most na rzece Blizna - Szczebra - zabudowania wsi Szczeberka - Uroczysko Młynisko - jez. Jałowo - Uroczysko Święte Miejsce - Sucha Wieś - Dowspuda - Ruiny pałacu Paca - Raczki - Małe Raczki - jez. Bolesty - Kotowizna - Sadłowina - jez. Sumowo - Bakalarzewo	45/ niebieski
	<i>Wzdłuż Rospudy etap 2</i> PL - 18	Bakalarzewo - Matlak - jez. Garbaś - Filipów - jez. Kamienne - jez. Rospuda - Czarne - jez. Czarne - Pluszkiejmy	38/ niebieski
	<i>Wędrowki Puszczy Augustowskiej</i> PL - 255	Augustów (Stara Poczta) - jez. Sajno - jez. Sajenek - jez. Staw Sajenek - Uroczysko Stara Ruda - most na Jastrzębianie - rezerwat "Kozi Rynek" - rezerwat "Kuriańskie Bagno" - Uroczysko Królowa Woda - mostek na Maleszówce - leśniczówka Gruszki - osada śluzowego Sosnówek - Mikaszówka	55/ niebieski
	<i>Nad Szeszupę</i> PL - 253	Suwałki (PKP) - jez. Okuniowiec - wieś Okuniowiec - zabudowania wsi Osinki - osada Studzieniczne - rezerwat "Cmentarzysko Jaćwingów" - zagrody wsi Prudziżki - Brama Jeleniewska - góra Krzemieniucha - wieś Krzemieniucha - Jeleniewo - Kazimierówka - jez. Szurpiły - góry: "Zamkowa", "Cmentarna", "Kościelna" - jez. Jegłówek - jez. Udziejek - Udziejek - jez. Kamendul - jez. Jaczo - Smolniki - jez. Czarne - jez. Białe - Jodoziory - Pobondzie - Rutka Tartak	47/ zielony
	<i>Wokół Jezior Dystroficznych</i> PL - 2524	Krzywe (dyrekcja WPN) - lasy wigierskie - suchary (ścieżka dydaktyczna "Suchary") Pierwszy, Drugi, Trzeci, Czwarty, Piąty - Leszczewo - jez. dystroficzne - Krzywe	7/ zielony
	<i>Doliny Błędzianki i Rospudy</i> PL - 2504	Mierkinie (PKS nad jez. Hańcza) - Stołupianka - Wersle - zabudowania Prawego Lasu - wysoczyzna Wysokiego Garbu - Maciejowięta - rzeka Błędzianka - Sypytko - zabudowania Przerośli Nowej - Przerośl - Rakowski Las - połączenie ze szlakiem niebieskim	24/ zielony
	<i>Doliny i Wzgórza</i> PL - 2501	Sadzawki (PKS) - Budzisko - Majdan - dolina Szelmentki - jez. Kupowo - Kupowo-Folwark - Uroczysko Poszeszupie - Poszeszupie - most na Szeszupie - dolina rzeki Wigry - zagrody Sikorowizny i Michałówki - Ejszeryszki - Maszutkinie - wysoczyzna Gór Sudawskich - wzgórze warowni Gulberek - Sudawskie - jez. Sudawskie - Wiżajny	33/ zielony
	<i>Wokół Wigier</i> PL - 2521	Stary Folwark - most na rzeczce Tartacznej - Magdalenowo - Wigry - Czerwony Folwark - Rosochaty Róg - Mikołajewo - las - Czerwony Krzyż - pole namiotowe Jastrzęby - Zakąty - Kruszniak - punkt widokowy - jez. Czarne - Bryzgiel - lasy - Powały (była tu leśniczówka) - Gawrychruda - Ośrodek Zarybieniowy w starym młynie - stacja wodna PTTK - rez. J. Długie - jez. Muliczne - rez. Suchar Wielki - rez. Czarna Hańcza - Cimochowizna - Stary Folwark	45/ zielony
	<i>Wzdłuż Kanalu Augustowskiego</i> PL - 256	Augustów (Hotel Hetman) - jez. Białe - jez. Wojciechowskie - Studzieniczna - jez. Studzieniczne - Śluza Swoboda - rez. "Stara Ruda" - Czarny Bród - Sucha Rzecznica - Śluza Gorczyca - Płaska - Paniewo - Śluza Paniewo - jez. Krzywe - Śluza Perkuć - rez. "Perkuć" - jez. Mikaszewo - Jazy - śluza Mikaszówka - Mikaszówka	39/ zielony

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Rejon turystyczny	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Długość (km)/kategoria ³⁷
	<i>Nad Rospudę</i>	Suwałki (oś. Północ) - cmentarz wojenny jeńców rosyjskich - Biała Woda - Potasznia - most na Czarnej Hańczy - Osowa - Stara Turówka - jez. Ożewo - Taciewo - jez. Taciewo - Smolenka - Gacisko - jez. Jemieliste - Szkiłowka - Jemieliste - Midoborze - Olszanka - most na Rospudzie - Filipów	32/zółty
	<i>Z nad Jezior Huciańskich po Mazury Garbate PL - 2503</i>	Krzywe (dyrekcja WPN) - jez. Krzywe (kąpielisko) - rez. "Kamionka" - zabudowania Nowej Wsi - jez. Gałęziste - rez. "Wiatrołuża II" - lasy - rez. "Wiatrołuża I" - zabudowania wsi Wiatrołuża - jez. Kaletnik - Kaletnik - przejazd kolejowy - Kolonijki - Klonorejsć - Głębokki Rów - Leszczewo - Wołownia - Sidorówka - Ścibowo - Sidory - jez. Sumowo - Sidory - mostek na Szeszupie - jez. Perty - jez. Kojle - Smolniki - Ługiele - Dziadówek - Kłajpeda - Kłajpedka - Kramnik - Poblędzie - Skajzgiry - Łysogóra - Żytkiejmy	62/zółty
	<i>Od Błizny przez Czarną Hańczę do Kanalu Augustowskiego PL - 254</i>	Augustów - jez. Białe - rez. "Kalejty" - Strękowizna - Uroczysko Powstańce - jez. Busznica - Danowskie - Tobołowo - jez. Tobołowo - lasy - Sarnetki - Gulbin - Tartaczysko - Frącki - lasy - Okółek - Dworczyso - jez. Brożane - jez. Płaskie - Rygol - Śluza Sosnowek - Mikaszówka	62/zółty
	<i>Ku Pojezierzu Elckiemu</i>	Augustów - Śluza Białobrzegi - Netta I - Bargłów Kościelny - Rozalin - Pomiany - Łabętnik - Reszki - Kukowo - Borzomy	33/zółty
	<i>Ze źródeł Szeszupy ku Górze Zamkowej PL - 2511</i>	Malesowizna - Turtul - Szeszupka - Targowisko - Góra Zamkowa, Kościelna, Cmentarna - Czajewszczyzna	10/zółty
	<i>Ku źródłom Czarnej Hańczy PL - 2512</i>	Prudziszki - grzbiet Bramy Jeleniewskiej - Góra Krzemieniucha - Stara Wieś - Okrągłe - Podwysokie Jeleniewskie - Rutka - Turtul - Szeszupka - Wodziłki - Łopuchowo - Cisówek - Dzierwany - Dziadówek	25/ czerwony
	<i>Sejny-Błakaly część szlaku PL - 17</i>	Sejny - Babańce - Klejwy - Żwikiele - Smolany - jez. Boksze - Boksze - Wesołowo - Szlinokiemie - Puńsk - Zaboryszki - Dębniak - jez. Jodel - Becejły - Krzywólka - Wygorzel - Wierzbiszki - Rutka-Tartak - Potopy - Rowele - Poplin - Soliny - Sześciwłoki - Okliny - Mauda - jez. Mauda - Rakówek - Poblędzie - jez. Poblędzie - mosty kolejowe w Stańczykach - Błakaly	92/ czerwony
	<i>Szlak im. Alfreda Lityńskiego PL - 2523</i>	Krzywe - Stary Folwark	7/ czerwony
	<i>Wysoki Most-Wysoki Most PL - 2525</i>	Wysoki Most - Ciemny Las - Studziany Las - Sarnetki - rez. "Studziany" - Wysoki Most	13/ czerwony
	<i>Krusznik-Danowskie PL - 2519</i>	Krusznik - Monkinie - jez. Blizno - Danowskie	8/ czerwony
	<i>Z Kotliny Biebrzańskiej ku Sejnem</i>	Jastrzębna PKP - Hurskie - Wilkownia - Podwołkusze - Krasne - lasy i pola - Lubinowo - Uroczysko Ostupiec - Gruszki - mostek na rzeczce Piecówce - Śluza Tartak - jez. Brożane - las "Wielki Bór" - Giby - jez. Wilkokłuk - jez. Zelwa - most na Marysze - rez. Kukle - lasy - Berżniki - jez. Berżnik - Dworczyso - jez. Pierc - jez. Sztabinki - Zaleskie - Sejny	89/ czerwony
	<i>Do Źródeł Czarnej Hańczy PL - 2509</i>	Szlak turystyczny pieszy Dziadówek - Sześciwłoki	2/czarny
	<i>Ku Litewskiej Granicy PL - 2517</i>	Dworczyso - Ogrodniki	9/czarny

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Rejon turystyczny	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Długość (km)/kategoria ³⁷
	<i>Ku Biegunowi Zimna</i> <i>PL - 2502</i>	Gulbieniszki – Wizajny	20/czarny
	<i>Do Dworu w Starej Hańczy</i> <i>PL - 2505</i>	Mierkinie – Stara Hańcza	2/czarny
	<i>Do Głazowiska</i> <i>PL - 2506</i>	Błaskowizna - Łopuchowo	4/czarny
	<i>Doliną Szelmentki</i> <i>PL - 2516</i>	Szypliszki – Postawełek - Szelmentka	7/czarny
	<i>Od Wigier do Kurhanów</i> <i>PL - 2522</i>	Stary Folwark – Szwajcaria – Studzienicze – rez. Cmentarzysko Jaćwingów	20/czarny
	<i>PL - 2526</i>	Wysoki Most	3/czarny
	<i>PL - 2527</i>	Płociczno PKP - Płociczno	3/czarny
	<i>Nad Pomorze</i> <i>PL - 2531</i>	Aleksiejówka - Zelwa	12/czarny
	<i>Nad Serwy</i> <i>PL - 2532</i>	Danowskie – Sucha Rzeczka	20/czarny
	<i>Do Grodziska Jaćwingów</i> <i>PL - S</i>	Wodziłki – Góra Zamkowa	4/czarny
DOLINA BIEBRZY	<i>PL - 2544</i>	Wizna - Burzyn - Twierdza Osowiec - Goniądz	64/zółty
	<i>PL - 2551</i>	Wizna - Góra Strękowa - Laskowiec - Barwik - Olszowa Droga - Goniądz - Dolistowo - Jagłowo - Trzyrzeczki - Jałowo - Lipsk	130/niebieski
	<i>PL - 2549</i>	Gugny - Barwik	9/czerwony
	<i>PL - 2550</i>	Trzcianne - Werykle - Chojnowo - Gugny - Stójka - Nowa Wieś - Trzcianne	20/zółty
	<i>PL - 258</i>	Augustów (Stara Poczta) - Śluza Białobrzegi - Białobrzegi - Gliniski-most na Kolniczance - Świderek - Bór - Chomaszewo - Huta - Kopiec - Wrotki - Jaminy - Czarniewo - Kunicha - Sztabin - Krasnoborki - Wolne - Jasionowo - Krasnybór - Jastrzębna I - Ostrowie - Jastrzębna II - Nowy Lipsk - Lipsk	78/zielony
	<i>PL - 2540</i>	Rajgród - Okoniówek - Rybczyzna - Woźnawieś - Ieśniczówka Grzędy - "Nowy Świat" - "Wilcza Góra" - "Kapli Dołek" - "Dział Kumkowskiego" - węzeł szlaków	41/czerwony
	<i>PL - 2541</i>	Tama - Kuligi - Orzechówka - węzeł szlaków "TAJENKO"	20/zółty
		„Nowy Świat” - Kopytkowo - Jasionowo - Dębowo - Polkowo	10/zółty
	<i>PL - 2545</i>	Goniądz - Wólka Piaseczna - Kapice - rzeka Elk - Ruda	29/czerwony
DOLINA BUGU	<i>Bunkrów</i>	Wólka Nadbużańska – Mielnik	23/niebieski
	<i>Doliną Moszczonej</i>	Oleandry – Nurzec Stacja	22/zielony
	<i>Kupiecki</i>	Niemirów – Osnówka	86/zółty
	<i>Nadbużański</i>	Tonkiele – Turna Mała	27/czerwony
	<i>Powstania Styczniowego</i>	Okrężny wokół Siemiatycz	24/czerwony
	<i>Nadbużańskim Traktem</i>	Ciechanowie – Podgórze – Gazdy	67/zielony
	<i>Nadbużańskich Grodzisk</i>	Sieniewice – Sady – Sytki – Bujaki – Krupice – Rogawka – Klukowo – Cecele – Skiwy Małe – Skiwy Duże – Narojki – Miłkowie-Paszki, Miłkowie-Mački, Lisowo, Putkowiec Nagórne, Putkowiec Nadolne, Wierzchuca Nagórna, Buzyski	

Rejon turystyczny	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku	Długość (km)/kategoria ³⁷
DOLINA NARWI	<i>im. Zygmunta Glogera</i>	Nowosiółki - Choroszcz - Ruszczany - Rogówek - Rogowo - Pańki - Rzędziany - Leśniki - Sanniki - Tykocin - Stelmachowo - Sierki - Jezewo Stare	46/zielony
	<i>Nadnarwiański</i>	Białystok - Księżyno - Niewodnica - Trypucie - Zawady - Topilec - Izbiszcz - Śliwno - Kruszewo - Pańki	31/żółty
	<i>im. Włodzimierza Puchalskiego</i>	Łapy Osse - Płonka Kościelna - Łupianka Stara - Bokiny - Jeniki - Waniewo - Kurowo - Pajewo - Jezewo Stare	36/czerwony
	<i>Włóknarzy</i>	Fasty - Dzikie - Żółtki - Choroszcz - Kościuki - Niewodnica - Tołocz - Dobrowoda - Bojary - Suraż - Zawyki - Doktorce - Strabla	60/niebieski
	<i>Ścieżka</i>	Pniewo - Utrata - Dziedziniec	8
	<i>Ścieżka</i>	Koty - Bronowo	6
	<i>Ścieżka</i>	Bronowo - Drozdowo	9
	<i>Ścieżka</i>	Gać - Pniewo - Łomża - Nowogród	18
	<i>Ścieżka</i>	Łomża - Giełczyn - Czerwony Bór	19
	<i>Po rezerwacie Kalinowo 1</i>	ścieżka prowadzi do rezerwatu „Kalinowo” do szosy Piątnica - Drozdowo	1
	<i>Po rezerwacie Kalinowo 2</i>	ścieżka prowadzi do rezerwatu „Kalinowo” przez najstarszą część rezerwatu.	1,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnych stron internetowych poszczególnych regionów turystycznych

3.6.3. Walory dla turystyki wodnej

Rzeki i jeziora województwa podlaskiego znakomicie nadają się do uprawiania turystyki wodnej: łącznie jest tu kilkanaście spławnych rzek stanowiących 14 tras kajakowych długości około 1,3 tys. km.

Turystyka wodna zwłaszcza żeglarstwo i kajakarstwo mają wyjątkowo korzystne warunki rozwoju w północnej części województwa, na Pojezierzu Suwalsko-Augustowskim. Największym ośrodkiem turystyki żeglarskiej, kajakarskiej oraz turystycznej żeglugi pasażerskiej jest Augustów. Znajduje się tu duży port floty śródlądowej, liczne przystanie jachtowe, kąpieliska i plaże oraz wyciąg dla narciarzy wodnych. Jezioro Wigry, ze względu na swe rozmiary i wyjątkowo urozmaiconą linię brzegową, należy do najatrakcyjniejszych dla żeglarstwa akwenów w kraju. Korzystne warunki do uprawiania żeglarstwa panują także na innych większych jeziorach regionu, zwłaszcza na jeziorach augustowskich, na jeziorze Rajgrodzkim oraz Zbiorniku Siemianówka. Zbiornik Siemianówka to również doskonale miejsce do windsurfingu. Region oferuje również znakomite możliwości kajakarzom. Najbardziej znane szlaki wodne to: Kanał Augustowski (80 km), Czarna Hańcza (40 km), Rospuda, Biebrza, Supraśl oraz Narew (odcinek Siemianówka-Nowogród w górnym i środkowym biegu) i odcinek Pisy.

Kajakarzom sprzyja rozwijająca się sieć wypożyczalni kajaków (według stanu na 2008 jest ich ponad 60) oraz kilka wyspecjalizowanych w organizacji spływów kajakowych biur turystycznych.

Ponadto na jeziorach augustowskich, Kanale Augustowskim i Jeziorze Wigry odbywają się rejsy statkami pasażerskimi.

Przewóz osób statkami żeglugi śródlądowej Kanałem Augustowskim oferuje Żegluga Augustowska, która w latach 2008 i 2009 obsłużyła ponad 100 000 pasażerów. Trasa rejsów z Portu w Augustowie przebiega poprzez jeziora, skanalizowane rzeki, sztuczne przekopy kanału tworzące tzw. systemat Kanału Augustowskiego. Na trasie rejsów statki przepływają przez szczególnie atrakcyjne hydrotechniczne budowle wodne – śluzy, które umożliwiają

pokonywanie różnic poziomu wód na poszczególnych odcinkach drogi wodnej Kanału Augustowskiego.

W Augustowie dużą popularnością cieszą się: elektryczny wyciąg nart wodnych na jeziorze Necko, którego długość wynosi 740 m oraz rejsy gondolami po jeziorach augustowskich i Kanale Augustowskim. Porty położone są nad rzeką Nettą i jeziorem Necko.

Ponadto w Błaskowiznie nad Jeziorem Hańcza znajdują się dwie bazy nurkowe.

Tabela 29 Szlaki wodne na terenie województwa podlaskiego

Nazwa	Przebieg	Długość (km)
Spływ Rospudą	Supienie – Filipów – Szafranki – Zusno – Matlak – jez. Garbuś – jez. Głębokie – Bakalarzewo – Kotowina – Raczki – Dowspuda - Augustów	65
Spływ Szlamnicą	Rygoł – Muły – Czarna Hańcza - Sosnowek	15
Spływ Supraślą	Gródek – Wasilków	62
Spływ Sokołdą	Leśniczówka Straż-Ujście Sokołdy do Supraśli	28,5
Spływ Łażnią Strugą	Czerwony Dwór-ujście Kanału Rudzkiego do Biebrzy	104,8
Spływ Pisą	Jezioro Roś-Ujście Pisy do Narwi	80,4
Spływ Słoją	Talkowszczyzna-Ujście Słoi do Supraśli	18,5
Spływ Płoską	Królowy Most-Ujście Płoski do Supraśli	9,0
Spływ Narwią	Zapora w Rybołach-Most w Zegrzu	415,3
Spływ Czarną Hańczą i Kanałem Augustowskim	Gawrach Ruda-Ujście do Kanału Augustowskiego i Netty do Biebrzy	136,5
Spływ Biebrzą	Lipsk-Ujście Biebrzy do Narwi	136,5
Spływ Jegrznią	Rajgród-Ujście do Biebrzy	56,6
	Rajgród-Kanał Woźnawiejski-Ujście do Biebrzy	30,9
Spływ kajakowy rzeką Marychą	Sejny – jez. Pomorze – Zelwa – Budwiec – Stanowisko granica z Białorusią	20
Spływ Bugiem	Niemirów – Mielnik – Drohiczyn – ujście Nurca w okolicy miejscowości Obryte	88,9

Źródło: Opracowanie własne

3.6.4. Walory dla turystyki rowerowej

Na podlaską sieć szlaków rowerowych składa się 82 tras o łącznej długości około 3687,3 km. Większe ich zgrupowania występują w rejonach parków narodowych: Biebrzańskiego, Narwiańskiego i Wigierskiego oraz Puszczy Knyszyńskiej i Puszczy Białowieskiej. Do bardziej wyróżniających się należą:

- odcinek podlaski (powiaty: łomżyński, m. Łomża, grajewski, augustowski, suwalski, m. Suwałki, sejneński) Europejskiej Trasy Euro Velo R11,
- Białowieski Szlak Transgraniczny (polsko-białoruski Narew – Hajnówka – Białowieża – Pruzany – Różany – Nowy Dwór, 204 km),
- Podlaski Szlak Bociani – Greenway (Białowieża-Goniądz, 206 km),
- Pierścień Rowerowy Suwalszczyzny (316 km),
- Obwodnica Rowerowa Narwiańskiego Parku Narodowego,
- Nadbużański Szlak Rowerowy (90 km),
- Szlak rowerowy wokół jezior Białe i Studzieniczne (27 km),
- Szlak rowerowy rzeki Netty (40 km),
- Szlak rowerowy wokół jeziora Kolno (25 km),
- Szlak rowerowy Rzeki Rospudy (27 km),
- Szlak rowerowy wokół jeziora Sajno (35 km).

Ten rodzaj turystyki pozwala na szybkie przemieszczanie się od miejscowości

obfitujących w zabytki do obszarów najbardziej interesujących pod względem przyrodniczym. Szczególną rangę mają: Błękitna Wstęga Suwalszczyzny (320 km) oraz Kresowe Wędrówki (142 km), stanowiące system szlaków w Puszczy Knyszyńskiej: główny szlak rowerowy połączony z trasami konnymi i wodnymi (Supraśl, Sokołda) oraz kolejką wąskotorową.

3.6.5. Walory dla turystyki przyrodniczej

Turystyka przyrodnicza w województwie podlaskim rozwija się przede wszystkim w oparciu o obszary chronione - parki narodowe i krajobrazowe i wspomagające ją elementy infrastruktury w postaci muzeów, sal wystawowych, ścieżek dydaktycznych³⁸.

Istotnym elementem turystyki przyrodniczej są zajęcia przyrodniczo - ekologiczne przygotowane przez Parki Narodowe i skierowane głównie do dzieci i młodzieży szkolnej. Opracowane przez pracowników Parku tzw. zielone lekcje uwrażliwiają na otaczającą przyrodę. Oferta edukacyjna Białowieskiego PN opracowana przez Ośrodek Edukacji Przyrodniczej obejmuje zajęcia terenowe z zakresu ochrony i bioróżnorodności lasu naturalnego, a także zapoznaje z gatunkami ssaków występujących w parku. Przy Biebrzańskim PN funkcjonuje Centrum Edukacji i Zarządzania w Osowcu Twierdzy, które organizuje warsztaty edukacyjne na temat parku, torfowisk, wód rzeki Biebrzy. Na terenie Narwiańskiego PN organizowanych jest szereg imprez dydaktycznych. Prowadzone są także zajęcia terenowe dotyczące badania właściwości wody czy oznaczania bezkręgowców. Wigierski PN dysponuje atrakcyjną siecią ścieżek edukacyjnych dla których zapewnia materiały i pomoce dydaktyczne takie jak: klucze do oznaczenia flory i fauny, lupy, lornetki i wiele innych. Ponadto działalność edukacyjną prowadzą także: Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi i Suwalski Park Krajobrazowy, Wigierski Park Krajobrazowy, Nadleśnictwo Augustów.³⁹

Do regionów turystyki przyrodniczej często odwiedzanych przez turystów krajowych i zagranicznych należą: Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska, Narwiański Park Narodowy, Wigierski Park Narodowy, Suwalski Park Krajobrazowy, Puszcza Augustowska. Do form turystyki przyrodniczej zalicza się głównie obserwacje ptaków, zwierząt w ich naturalnym środowisku oraz wyprawy plenerowe z przewodnikiem.

Walory przyrodnicze województwa przyrodniczego stanowią miejsce do rozwoju fotosafari, fotografowania dzikiej przyrody z rzadkimi gatunkami roślin i zwierząt. Oferta fotosafari może zostać wzbogacona wyprawą przez bagna biebrzańskie czy spływ tratwą.

3.6.6. Walory dla turystyki kulturowej

Bogactwo wielu kultur przenikających się w regionie województwa podlaskiego umożliwia także rozwój turystyki kulturowej.

Formą uprawiania turystyki kulturowej oprócz poznania obiektów dziedzictwa kulturowego, uczestnictwa w uroczystościach religijnych, festiwalach folklorystycznych, regionalnych świętach itp. może stać się poznanie kultury omawianego regionu poprzez przebycie następujących szlaków:

Szlak Tatarski - prowadzący ziemiami niegdyś zamieszkałymi przez polskich Tatarów (w XVII w). Na trasie pozostały meczety i cmentarze (mizary). Orientalne eksponaty odnaleźć można w Muzeum Ziemi Sokólskiej i Muzeum Historycznym w Białymstoku.

Kraina Otwartych Okiennic (*łączy się z Podlaskim Szlakiem Bocianim*) - na trasie zabytkowe drewniane cerkwie i kaplice prawosławne z XIX w., krzyże przydrożne oraz drewniane budynki mieszkalne z bogato zdobionymi okiennicami z końca XIX i początku XX w.

³⁸ Opracowano na podstawie informacji zawartych na stronie internetowej www.zielonewrota.pl

³⁹ „Podlaskie parki narodowe i krajobrazowe” Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

Szlak Kupiecki - Szlak prowadzi przez najbardziej interesujące fragmenty doliny Bugu, zwany „podlaskim przełomem Bugu”. Długość trasy wynosi 86 km i przebiega przez Sutno, Sycze, Krupice, Drohiczyn, Arrasy.

Szlak religii województwa podlaskiego - trasa 1 prowadzi przez różnorodne etnicznie i wyznaniowo tereny wschodnie województwa podlaskiego; trasa 2 – wschodnimi rubieżami województwa, przez tereny zamieszkane w większości przez ludność prawosławną. Przebieg trasy to: Drohiczyn - Grabarka - Hajnówka - Białowieża - Tykocin - Krypno - Białystok - Święta Woda - Krynki - Bohoniki - Różanystok - Studzieniczna - Wigry - Wodзилki.

Szlak Rękodziela Ludowego – trasa prowadzi przez Białystok, Czarną Białostocką, Czarną Wieś Kościelną, Łapczyn, Zameczysk, Janów i Sokółkę. Trasa prowadzi szlakiem zanikających dziś rzemiosł.

Szlak Kulturowy „Carski Hostinec” – trasa przebiega przez: Studziwody, Bielsk Podlaski, Widowo, Użyki, Łoknicę, Podrzeczany, Czyże, Osówkę, Kojły, Nowe Berezowo, Czyżyki, Hajnówkę. Dawniej była to droga, prowadząca przez Bielsk do Białowieży, którą podróżowali rosyjscy carowie, księżęta, arystokraci

Szlak Budownictwa Drewnianego „Drzewo i Sacrum” – trasa obejmuje m.in.: gminy Hajnówkę, Orle i Dubicze Cerkiewne. Na szlaku zaznaczone są nie tylko drewniane budynki codziennego przeznaczenia - chaty, ciekawe zagrody z XIX-wiecznym systemem zabudowy, wiatraki, warsztaty rzemieślnicze - i religijne - cerkwie, kościoły, kaplice, przydrożne krzyże - ale także zabytki przyrody i znaleziska archeologiczne.

Szlak Dziedzictwa Żydowskiego w Białymstoku – pieszy znakowany szlak turystyczny w Białymstoku utworzony i zorganizowany z inicjatywy grupy doktorantów i studentów Uniwersytetu w Białymstoku – wolontariuszy Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku. Otwarcie szlaku miało miejsce 20 czerwca 2008 roku. Wydarzenie to poprzedzało przygotowanie ścieżki i mapy szlaku oraz materiałów informacyjnych i edukacyjnych związanych z historią Żydów w Białymstoku.

Szlak Prawosławnych Świątyń – trasa przebiega przez urokliwe wsie i miasteczka okolic Białegostoku i Puszczy Białowieskiej. Na trasie zobaczyć można drewniane cerkwie, kapliczki, krzyże wotywnie. Trasa przebiega od Białegostoku Dojlidy – przez Zabłudów, Hryniewicze Duże, Czyże, Hajnówkę, Narew, Topolany do Michałowa (długości 164 km).

Szlak Świętej Wody – (niebieski - 27,5 km). Szlak posiada walory trasy spacerowej w pobliżu Białegostoku i łączy ze sobą atrakcyjne historycznie i krajoznawczo miejsca. Rozpoczyna się w Białymstoku, dalej biegnie przez Nowodworce, Wasilków, Świętą Wodę, Dąbrówki, Studzianki i dociera do Supraśla.

Dla walorów turystyki kulturowej w Podlaskim istotne znaczenie mają elementy tradycji i kultury związanej z różnorodnością religijną regionu. Oferta turystyki kulturowej spleta się z walorami turystyki pielgrzymkowej. Biorąc pod uwagę malowniczość i różnorodność kulturową regionu należy wytyczać kolejne szlaki turystyczne, których głównym celem miałyby być prezentacja dóbr kulturowych wniesionych przez religie występujące w granicach województwa. Proponowane szlaki to Szlak Judaików i Szlak Starowierców⁴⁰.

⁴⁰ A. Bogucka, „Wielowyznaniowość na obszarze województwa podlaskiego”, red. M. Bajdy-Gołębiowska i D. Kuźelewski, „Wczoraj i dziś przewodnictwa turystycznego”, Białystok 2005

3.6.7. Walory dla turystyki pielgrzymkowej

W województwie podlaskim silnie rozwinięta jest turystyka pielgrzymkowa. Turyści odwiedzają miejsca związane z kultem świętych i błogosławionych, sanktuaria maryjne. Forma turystyki pielgrzymkowej przybiera często postać pielgrzymek.

Tabela 30 Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe w województwie podlaskim – Kościół Rzymsko - Katolicki

Miejscowość	Obiekt
Białystok	Sanktuarium Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika
	Sanktuarium Miłosierdzia Bożego
	Sanktuarium matki Bożej Miłosierdzia
Drohiczyn	Sanktuarium Św. Antoniego Padewskiego
Hodyszewo	Sanktuarium Matki Bożej Pojednania
Juchnowiec	Sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin
Krasnybór	Sanktuarium Maryjne
Krypno	Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia
Łomża	Sanktuarium Matki Bożej Pięknego Miłości
	Sanktuarium Miłosierdzia Bożego
Niewodnica Kościelna	Sanktuarium Św. Antoniego Padewskiego
Ostrożany	Sanktuarium Maryjne
Płonka Kościelna	Sanktuarium Matki Bożej Płonkowskiej
Różanystok	Sanktuarium Maryjne
Sejny	Sanktuarium Maryjne pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny
Studzieniczna k. Augustowa	Sanktuarium Matki Bożej Studzieniczańskiej

Źródło: Opracowanie własne

W regionie najwięcej jest wyznawców religii katolickiej. Najwięcej pielgrzymów odwiedza corocznie sanktuarium w Różanymstoku, Hodyszewie i w Studzienicznej. Województwo podlaskie to region kilku religii. Obok katolików żyją tu wyznawcy prawosławia, islamu, a na północy regionu staroobrzędowcy.

Największe skupisko osób wyznania prawosławnego znajduje się w Białymstoku. W województwie podlaskim pielgrzymi odwiedzają 140 cerkwi i monasterów. Tysiące wiernych odwiedza najważniejsze sanktuarium prawosławia Klasztor św. Marty i Marii na Świętej Górze Grabarce. Każdego roku odbywają się tu spotkania prawosławnej młodzieży z całego świata, zaś na Święto Przemienienia Pańskiego Grabarkę odwiedzają tysiące pielgrzymów⁴¹.

Na Suwalszczyźnie znajdują się trzy świątynie staroobrzędowców (tzw. molenny): w Gabowych Grądach k. Augustowa, Suwałkach i Wodziłkach (Suwalski Park Krajobrazowy). Zabytkowa synagoga znajdująca się w Tykocinie od kilku lat przybiera charakter żydowskich świąt, m.in. Purim, Sukot, Chanuka.

Tabela 31 Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe w województwie podlaskim – Kościół Prawosławny

Miejscowość	Obiekt
Białystok	Sanktuarium św. Gabriela Zabłudowskiego, relikwie Św. Męczennika Gabriela w soborze p.w. Św. Mikołaja Cudotwórcy
Bielsk Podlaski	Ośrodek kultu ikony Bogarodzicy w cerkwi Narodzenia Przenajświętszej Marii Panny tzw. „Preczytienskiej”

⁴¹ Informator turystyczny województwa podlaskiego.

Boratyniec Ruski	Cerkiew pw. Św. Anny
Grabarka	Główne sanktuarium Prawosławia w Polsce, Iwerska Ikona Bogurodzicy, Monaster św. Marty i Marii na Świętej Górze Grabarce
Folwarki Tylwickie	Sanktuarium
Knorydy k/Bielska Podlaskiego	Kapliczka
Krynoczka k/Hajnówki	Cerkiew pw. Św. Braci Machabeuszy, św. woda
Saki	Cerkiew pw. Św. Męczennika Dymitra z Tessalonik, Męski Dom Zakonny, cerkiew p.w. Św. Dymitra Sołuńskiego
Supraśl	Sanktuarium Matki Bożej Supraskiej, Klasztor Męski Zwiastowania Najświętszej Marii Panny,
Stary Kornin	Sanktuarium Matki Bożej
Tokary – Koterka	Cerkiew
Zwierki	Klasztor św. Gabriela, Żeński Dom Zakonny Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy

Źródło: Opracowanie własne

Na terenie województwa podlaskiego został stworzony Szlak Religii, na trasie którego znajdują się świątynie katolickie, prawosławne, żydowskie, muzułmańskie i staroobrzędowców. Trasa szlaku obejmuje następujące miejscowości: Drohiczyn, Grabarka, Hajnówka, Białowieża, Tykocin, Krypno, Białystok, Święta Woda, Krynki, Bohoniki, Różanystok, Studzieniczna, Wigry, Wodziki.

3.6.8. Walory dla turystyki zdrowotnej

3.6.8.1. Turystyka uzdrowiskowa

Na terenie województwa podlaskiego występują dogodne warunki do rozwoju turystyki uzdrowiskowej. Ośrodkami o statusie uzdrowisk są Augustów i Supraśl. O status uzdrowiska ubiega się Mielnik nad Bugiem, gdzie występują pokłady wód mineralnych.

W Augustowie obok odpowiedniego i korzystnego bioklimatu, a mianowicie dużego nasłonecznienia i czystego powietrza, korzystny wpływ wywierają olejki eteryczne wydzielane przez krzewy i drzewa iglaste. Występują tu także bogate złoża borowiny oraz woda mineralna o właściwościach leczniczych, wydobywana z jednego z najgłębszych ujęć w Polsce (482 m). Bazę uzdrowiskową w Augustowie tworzy Sanatorium Uzdrowiskowe „Budowlani”, w którym leczy się choroby narządów ruchu, reumatyczne, układu górnych dróg oddechowych oraz układu krążenia. Uzdrowisko posiada urządzenia medyczne do światłolecznictwa, hydroterapii i elektroterapii.

Wyjątkowy mikroklimat Supraśla i przebadane złoża borowinowe, określane jako jedne z najlepszych pokładów w Polsce sprzyjają leczeniu chorób kardiologicznych i nadciśnienia, otyłości, w tym u osób obciążonych chorobami układu endokrynnego, chorób cywilizacyjnych (bezsensowności, lekkich depresji, przemęczenia, syndromu zmęczenia, nerwic, andropauzy i menopauzy). W Supraślu działa Centrum Rehabilitacji i Fizjoterapii „reMed” z profesjonalnymi urządzeniami medycznymi do magnetoterapii i światłoterapii oraz pierwszą w Polsce naturalną komorą inhalacyjną „Teżnia” do wspomaganego leczenia górnych dróg oddechowych na bazie wysoko jodowanej solanki z Ciechocinka oraz soli z Morza Czarnego.

Na terenie województwa podlaskiego funkcjonują również ośrodki rehabilitacyjne oferujące turnusy oraz zabiegi specjalistyczne i rehabilitacyjne.

W Domu Pomocy Społecznej „Rokitnik” w Białowieży odbywają się turnusy rehabilitacyjne. Ośrodek jest malowniczo położony, doskonale wyposażony w sprzęt i aparaturę do wykonywania zabiegów z zakresu kinezyterapii, fizykoterapii,

elektroterapii, światłolecznictwa, laseroterapii i hydroterapii.

Ponadto w Łomży znajduje się Ośrodek Rehabilitacji Leczniczej, gdzie funkcjonują gabinety rehabilitacji, fizykoterapii, kinezyterapii, masażu wodnego oraz masażu leczniczego. Podobny ośrodek zlokalizowany jest także w Suwałkach. W Nowej Wsi koło Suwałk prowadzony jest przez Suwalską Izbę Rolniczo Turystyczną Ośrodek „Maniówka”. Ośrodek świadczy m.in. usługi związane z chorobami narządu ruchu, narządu wzroku i słuchu.

3.6.8.2. Spa & Wellnees

Na bazie turystyki zdrowotnej powstały ośrodki Spa & Wellness, łączące rozmaite sposoby pielęgnacji poprzez odpowiednio dobrane zabiegi, najczęściej oparte na terapiach wodnych i masażach. Ideą Spa & Wellness jest dbałość o właściwą kondycję całego ciała i umysłu.

W województwie podlaskim istnieją następujące ośrodki Spa & Wellness:

Tabela 32 Ośrodki Spa&Wellness w województwie podlaskim

Lp.	Miejscowość	Nazwa	Adres
1.	Augustów	Hotel „Warszawa”	ul. Zdrojowa 1
		Centrum Sportu i Rekreacji	ul. Sucharskiego 15
		Hotel SPA „Wojciech”	ul. Wojciech 15
		Kompleks Hotelowo – Rekreacyjny „Delfin”	ul. Turystyczna 81
2.	Białystok	Nefretete Spa	ul. Legionowa 6
		Hotel Branicki	ul. Zamenhofa 25
		Hotel Cristal	ul. Lipowa 3/5
		Hotel Gołębiowski	ul. Pałacowa 7
3.	Białowieża	Dwór Soplicowo Spa&Wellness	ul. Krzyże 2a
		Centrum SPA w Hotelu Żubrówka	ul. O. Gabiec 6
4.	Bobrowa k/Białegostoku	Spa Bobrowa Dolina	Bobrowa 23
5.	Goniądz	Ośrodek Szkoleniowo – Wypoczynkowy „Bartłowizna”	ul. Nadbiebrzańska 32
6.	Kleosin	Zdrojówka SPA	Horodniany 47, Kleosin

Źródło: Opracowanie własne

3.6.9. Walory ukształtowania terenu dla uprawiania innych form turystyki aktywnej i rekreacyjnej

3.6.9.1. Turystyka konna

W województwie podlaskim istnieją dobre warunki do uprawiania turystyki konnej. Nadleśnictwo Białobrzegi wytyczyło 88 km tras w zróżnicowanych leśnych i łąkowych krajobrazach urozmaiconych Kanałem Augustowskim, rzekami Nettą i Sajownicą oraz jeziorem Sajno.

Na teren *Nadleśnictwa Augustów* można wjechać w osadzie leśnej Balinka, gdzie stanicami są dwie leśniczówki. W połowie 23 km odcinka biegnącego min. przez Rezerwat Stara Ruda oraz wzdłuż jez. Studzieniczne i Kanału Augustowskiego znajduje się serce Puszczy - Sanktuarium Maryjne na wyspie we wsi Studzieniczna. Na granicy z Nadleśnictwem Płaska znajduje się kolejna stacja w leśniczówce, we wsi Czarny Bród.

Nadleśnictwo Płaska oferuje niemal 60 km tras ze wszystkimi najważniejszymi atrakcjami terenu: ciągiem jezior na trasie Kanału Augustowskiego z licznymi śluzami, w tym dwukomorową - Paniewo, malowniczą Perkuć i stanowiącą granicę państwa - Kurzyniec, rzeki Czarną Hańczę i Szlamicę. Zbiorniki wodne są tłem szlaku na każdym jego odcinku. Wiele z nich pozwala na pojenie i pławienie koni. Mostem na Kanale Augustowskim we wsi Sucha Rzeczka szlak wchodzi do Nadleśnictwa Szczebra. Krajobraz urozmaicają jeziora Serwy, Tobołowi, Blizno i Busznica oraz rzeka Blizna. O historycznych zaszczytach przypomina m.in. Uroczysko Powstańce. Stacją całoroczną jest gospodarstwo agroturystyczne przy osadzie Podnowinka, a poza okresem zimowym baza ZHP nad Serwami koło Suchej Rzeczki.

Nadleśnictwo Suwałki doprowadza szlak do granic Wigierskiego Parku Narodowego biegnący historycznym Augustowskim Gościńcem przez Uroczysko Zielona Karczma.

Wigierski Park Narodowy oferuje dwie stacje przy leśniczówkach Gawarcu i Lipniaku. W najbliższym czasie zarząd Parku planuje przedłużenie szlaku i utworzenie kolejnych stanic tak, aby akwen Wigierski można było objechać dookoła. Pętla taka będzie miała ok. 70 km długości.

Aktualnie w Augustowie istnieją 3 stadniny koni. Ponadto bardzo atrakcyjny teren turystyczny przebiega wzdłuż szlaku konnego Puszczy Augustowskiej.

Szlak konny Puszczy Augustowskiej

Zaczyna się od leśniczówki Grzędy przez Orzechówkę, Tajenko, Śluzę Sosnowo dalej biegnie przez nadleśnictwa: Białobrzegi, Augustów, Płaska, Szczebra, Suwałki do Wigierskiego Parku Narodowego.

Szlak Konny Puszczy Augustowskiej stanowi ciąg dróg i ścieżek o łącznej długości 246 km, przeznaczonych do jazdy konnej wierzchem. Tam gdzie pozwalają na to warunki terenowe dopuszcza się również ruch pojazdów zaprzęgowych. Szczegółowo sposób korzystania ze szlaku określa jego regulamin. Główną przesłanką powstania szlaku było stworzenie warunku prawnego do poruszania się koni wierzchowych po terenach Lasów Państwowych Biebrzańskiego oraz Wigierskiego Parku Narodowego, a w dalszej kolejności wybór tras stwarzających bezpieczne warunki dla ludzi i koni. Równocześnie zadbano o to, aby tereny objęte szlakiem były atrakcyjne krajobrazowo, przyrodniczo a w wielu przypadkach również upamiętnione historycznie. Kilka leśniczówek oraz gospodarstw agroturystycznych przyjęło na siebie rolę stanic.

Biebrzański Park Narodowy udostępnił 13 km tras biegnących przez łożowiska, łąki uprawne i dzikie, różnorodne siedliskowo rasy. Oferuje też dwie stacje w leśniczówkach: Grzędy, Łosiowy Kąt. Pierwszy 5 km odcinek rozpoczynający się przy leśniczówce Grzędy może być okresowo nieprzejezdny z powodu podtopienia.

Nadleśnictwo Białobrzegi wytyczyło 88 km tras w zróżnicowanych leśnych i łąkowych krajobrazach urozmaiconych Kanałem Augustowskim, rzekami Nettą i Sajownicą oraz jeziorem Sajno, gdzie 400- tu metrowa przeprawa wodna pozostawia niezapomniane wrażenia na każdym wędrowcu. Większość odcinka białobrzeskiego stanowią dukty leśne na niczym nieulepszonych piaszczystych podłożach pozwalających na cwał. Niektórych przeszkód naturalnych nie usuwa się, aby zwiększyć atrakcyjność tras.

Na teren Nadleśnictwa Augustów można wjechać w osadzie leśnej Balinka gdzie stanicami są dwie leśniczówki. W połowie 23 km odcinka biegnącego min. przez Rezerwat Stara Ruda oraz wzdłuż jez. Studzieniczne i Kanału Augustowskiego znajduje się serce Puszczy - Sanktuarium Maryjne na wyspie we wsi Studzieniczna. Na granicy z Nadleśnictwem Płaska znajduje się kolejna stacja w leśniczówce, we wsi Czarny Bród.

Nadleśnictwo Płaska zaoferowało niemal 60 km tras ze wszystkimi najważniejszymi atrakcjami terenu: ciągiem jezior na trasie Kanalu Augustowskiego z licznymi śluzami, w tym dwukomorową - Paniewo, malowniczą Perkuć i zrujnowaną, stanowiącą granicę państwa Kurzyniec, rzeki Czarną Hańczę i Szlamicę, liczne bindugi i miejsca widokowe. Zbiorniki wodne są tłem szlaku na każdym jego odcinku. Wiele z nich pozwala na pojenie i pławienie koni, a zjazdy po skarpach, bindug zapierają dech w piersiach. Stacja w leśniczówce pod wsią Gruszki w miejscu zapętlenia szlaku daje doskonałe warunki do wypoczynku zagończykom i wierzchowcom.

Mostem na Kanale Augustowskim we wsi Sucha Rzecznica szlak wchodzi do Nadleśnictwa Szczebra. Tu szczególnie można odczuć puszczańską gęstość, gdzie wśród imponujących starodrzewów przez cały dzień jazdy możemy nie spotkać człowieka. Krajobraz urozmaicają jeziora Serwy, Tobiłowi, Blizno i Busznica oraz rzeka Blizna. O historycznych zaszczytach przypomina min. Uroczysko Powstańce. Stacją całoroczną jest gospodarstwo agroturystyczne przy osadzie Podnowinka, a poza okresem zimowym baza ZHP nad Serwami koło Suchoj Rzecznicy.

Nadleśnictwo Suwałki doprowadza szlak do granic Parku Wigierskiego biegnący po ozie historycznym Augustowskim Gościńcem przez Uroczysko Zielona Karczma. Szeroki dukt pozwala na długie bezpieczne galopy.

Wigierski Park Narodowy prócz niezapomnianych krajobrazów oferuje dwie stacje przy leśniczówkach Gawarcu i Lipniaku. W najbliższym czasie zarząd Parku planuje przedłużenie szlaku i utworzenie kolejnych stanic tak, aby akwen Wigierski można było objechać dookoła. Pętla taka będzie miała ok. 70 km długości.

Nie ma złej pogody ani nieodpowiedniej pory roku na uprawianie jeździectwa a Puszcza Augustowska w okresie jesienno -zimowym potężnieje urokiem ogromnego pustkowi, jakiego nie można już dziś doświadczyć w większości krajów europejskich. A już szczególnie zimą, z otwartą księgą zwierzęcych tropów wypisanych na śniegu, uświadamia wędrowcom bliskość obcowania z wilkiem, rysiem, kuną, łosiem, jeleniem i dzikiem, tu pospolitymi, choć unikającymi kontaktu z człowiekiem.⁴²

Tabela 33 Ośrodki, stadniny i kluby jeździeckie na terenie województwa podlaskiego

Jednostka terytorialna	Nazwa Ośrodka	Adres
Białorzeczka (k. Gib)	Stadnina koni arabskich DEFRENATUS	Białorzeczka 11, 16-506 Giby
Białystok	Klub Jeździecki KAWALKADA	ul. Wojciecha Oczki 11, 15-166 Białystok
Białystok	Szwadron Kawalerii im. Dywizji Kaw. „ZAZA”	ul. Spółdzielcza 10, 15-441 Białystok
Białystok	HIPPIKA Sklep z art. Do jazdy konnej	ul. Św. Rocha 10, paw. 118, 15-879 Białystok
Białystok	Jazda Konna, kuligi	ul. Gajowa 116, 15-794 Białystok
Biernatki	Stadnina koni i Gospodarstwo Agroturystyczne „Wicher”	Biernacki 7, 16-300 Augustów
Czajewszczyzna	Gościniec Zamkowa Góra, B. Glazer	Czajewszczyzna 8, 16-404 Jeleniewo
Dowspuda	Ośrodek Produkcyjno – Usługowy „U PACA”	Dowspuda, 16-420 Raczki
Gieniusze	Klub Jeździecki „BIK”	Gieniusze 9, 16-100 Sokółka
Jurowce	Klub Jeździecki KRES	ul. Lipowa 29, 16-010 Wasilków
Józefowo	D. Anuszkiewicz	Józefowo 32, 16-420 Raczki

⁴² Na podstawie www.zielonawrota.pl, www.eurosuwalszczyzna.eu i informacji UM w Augustowie

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Jednostka terytorialna	Nazwa Ośrodka	Adres
Kisielnica	Ośrodek Rehabilitacji Diennej – Ośrodek Rehabilitacji Konnej w Kisielnicy Szpitala Wojewódzkiego w Łomży im. Kardynała Wyszyńskiego	18-241 Piątnica
Klepacze	Młodzieżowy Klub Jeździecki HIPODROM	Klepacze, ul. Myśliwska
Kleosin	Klub Jeździecki „Białystok”	ul. Jeździecka 6 16-001 Kleosin
Kolonia Grabówka (k. Białegostoku)	Klub Jeździecki ZAGŁOBA	Kolonia Grabówka 157, 15-524 Białystok
Kolonia Skrybicze	Szwadron Kawalerii im. 10 Pułku Ułanów Litewskich	Kolonia Skrybicze 41, 15-606 Białystok
Leszczewo	„Wigierski Ośrodek Turystyki Konnej”	Leszczewo 25a k. Starego Folwarku
Masiewo	Przejażdżki konne i Gospodarstwo Agroturystyczne „Tarpan”	Masiewo Stare 34, 17-220 Narewka
Mikołajówka	F. Januszewicz Agroturystyka Minizoo	Mikołajówka 8, 16-411 Szypliszki
Mikołajewo	Stadnina Koni „Nad Wigrami”	ul. Mikołajewo 25A Krasnopol
Nowa Wieś	Integracyjne Centrum Wypoczynku Edukacji i Rehabilitacji WBN „Maniówka”	Nowa Wieś 9, 16-402 Suwałki
Pieńki	Gospodarstwo Agroturystyczne Pieńki	Pieńki-Kopce 62, 16-050 Michałowo
Płociczno Tartak	Ośrodek „Hossa Wigry”, S. Huryn	Płociczno-Tartak 40, 16-402 Suwałki
Podnowinka	Gospodarstwo Agroturystyczne FUTOR	Podnowinka 24, 16-304 Nowinka
Pogorzelce	Przejażdżki konne i Gospodarstwo Agroturystyczne „Nimfa”	Pogorzelce 42, 17-230 Białowieża
Teremiski	Przejażdżki konne i Gospodarstwo Agroturystyczne „Orlik”	Teremiski 2, 17-230 Białowieża
Trypucie	„Dafne” Klub Jeździecki	wieś Niewodnica Kościelna; ul. Topole; 1 18-121 Trypucie
Turość Kościelna	KJ „ELAM”	Markowszczyzna 2, 18-106 Turość Kościelna
Smolany Dąb	Stadnina Kopiec	Smolany Dąb 2, 16-503 Krasnopol
Supraśl	Młodzieżowy Klub Sportowy „Sprząśła”	ul. Białostocka 40, 16-030 Supraśl
Supraśl	Uczniowski Klub Sportowy „Victoria”	ul. Piłsudskiego 64; 16-030 Supraśl
Surążkowo (k. Supraśla)	Ritowisko	Surążkowo k. Sokołdy, 16-030 Supraśl
Szurpiły	Ośrodek „Potajemnica”	Szurpiły 17, 16-404 Jeleniewo
Turość Kościelna	Stajnia KUCYKOWO	ul. Kościelna 3/1 18-106 Niewodnica Kościelna
Żarnowo I	Stadnina Koni w Żarnowie	Żarnowo I nr 36, 16-300 Augustów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy adresowej województwa podlaskiego

3.6.9.2. Turystyka motorowa

Wśród kilku motorowych tras drogowych biegnących w województwie podlaskim warto między innymi wskazać:

Szlak Religii - rozpoczyna się na południu województwa nad Bugiem, a kończy na północy w Suwalskim Parku Krajobrazowym. Trasa: Drohiczyn – Grabarka – Hajnówka – Białowieża – Tykocin – Krypno – Białystok – Święta Woda – Krynki – Bohoniki – Różany Stok – Studzieniczna – Wigry – Wodзилki. Szlak prowadzi przez różnorodne etnicznie i wyznaniowo tereny wschodniego Podlasia i Suwalszczyzny. Na trasie znajdują się kościoły, cerkwie, molenny, meczety i synagogi.

Szlak Cerkwi – prowadzi z Białegostoku na południe województwa podlaskiego. Trasa: Białystok – Narew - Hajnówka – Grabarka. Prowadzi wschodnimi rubieżami województwa, przez tereny zamieszkane w większości przez ludność prawosławną.

Szlak Samochodowy o długość ok. 90 km. *Hajnówka - Orzeszkowo - Topiło - Długi Bród - Wojnówka - Starzyna - Jodłówka - Opaka Duża - Dobrowoda - Kleszczele - Jelonka - Dubicze Cerkiewne - Stary Kornin - Stare Berezowo - Szostakowo - Nowe Berezowo – Hajnówka.* Trasa przebiega przez ciekawe kulturowo miejscowości przedpoła Puszczy Białowieskiej. Atrakcją są spotkania z mieszkańcami tego regionu, poznanie ich korzeni kulturowych, religijnych i historycznych oraz oryginalna, drewniana architektura zabudowań.

Szlak Biebrzańska Pętla o długości 110 km. *Goniądz – Osowiec – Strękowa Góra – Wizna – Burzyn – Brzostowo - Radziłów – Osowiec – Goniądz.* Na trasie można zobaczyć drewniane kościoły, kapliczki, zagrody. Warto także zwiedzić fortyfikacje Twierdzy Osowiec, cmentarz wojenny w Strękowej Górze.

3.6.9.3. Turystyka narciarska

Urozmaicona rzeźba terenu, obecność licznych wysokich wzgórz o stromych stokach oraz dość surowy klimat sprzyjają rozwojowi turystyki narciarskiej, przede wszystkim w części północnej województwa, gdzie funkcjonuje kilka wyciągów narciarskich. Najlepsze warunki do uprawiania narciarstwa zjazdowego istnieją w rejonie Wzgórz Sokólskich, w Dolinie Supraśli oraz na krawędzi Doliny Bugu.

Dla amatorów narciarstwa dogodne warunki do uprawiania sportów zimowych znajdują się na Suwalszczyźnie, która posiada tereny do poruszania się na nartach biegowych oraz zjazdów z ośnieżonych zboczy. Na bardziej wymagających amatorów białego szaleństwa czekają dośnieżane stoki na Pięknej Górze koło Gołdapi oraz na Dąbrówce pod Suwałkami. Ponadto co roku w tym regionie organizowany jest rajd narciarski pod nazwą „Wędrówki Północy”.

Wyciągi narciarskie znajdują się także w Rybnie, Ogrodnickach, Szelmencie. Natomiast trasy biegowe znajdują się w Rezerwacie Krzemienne Góry (k. Supraśla), gdzie „Zielony szlak pieszy” prowadzi przez Półki do Supraśla i przez Ogrodniczki do Supraśla.

Szeroką ofertę dla amatorów sportów zimowych przygotował Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji Szelment. Do dyspozycji gości przygotowanych jest pięć oświetlanych narciarskich tras zjazdowych, cztery wyciągi o długości od 300 do 500 metrów oraz jeden

150-metrowy wyciąg dla dzieci. Wszystkie stoki są oświetlone i sztucznie naśnieżane przez armatki oraz ratrakowane. Jeden ze stoków posiada naturalną rynnę do uprawiania snowboardu.

Dla narciarstwa śladowego atrakcyjne są rozległe tereny Puszczy Augustowskiej, Knyszyńskiej, Białowieskiej.

Tradycyjną formą turystyki zimowej są kuligi organizowane głównie w Puszczy Białowieskiej, Knyszyńskiej i Augustowskiej, a także w całorocznych ośrodkach w sezonie zimowym.

3.6.9.4. Lotniarstwo

W województwie podlaskim istnieje baza rekreacyjna, skupiająca miłośników lotniarstwa i sportów balonowych.

W regionie znajdują się następujące aerokluby:

- Aeroklub Białostocki w Białymstoku, w którym funkcjonuje sekcja modelarska, motolotniowa, samolotowa, spadochronowa i szybowcowa,
- Stowarzyszenie Klub Balonowy w Białymstoku,
- Towarzystwo Lotnicze Białystok, w którym istnieją następujące sekcje: motolotniową, samolotową, spadochronową, szybowcową oraz modelarską. Towarzystwo posiada własne lotnisko w miejscowości Turośń Kościelna pod Białymstokiem,
- Aeroklub Suwałki, który skupia miłośników szybownictwa, motolotniarstwa i lotnictwa,
- Klub motolotniarski „Cirrus” w Łomży, który organizował m.in. mistrzostwa Europy.

Ta forma turystyki rekreacyjnej z biegiem czasu zwiększa grupę jej zwolenników i stanowi o rosnącej liczbie turystów zagranicznych z Europy Zachodniej (turystyka biznesowa w tym konferencyjna).

3.6.10. Wnioski

- Zasoby turystyczne województwa podlaskiego (walory i infrastruktura) pozwalają na realizację wszystkich form turystyki typowych dla turystyki miejskiej i obszarów wiejskich: turystyka kulturowa, religijna (pielgrzymkowa), poznawcza, rekreacyjna i wypoczynkowa, zdrowotna w tym uzdrowiskowa, rozrywkowa. Ważnym celem przyjazdów jest też agroturystyka. Region jest ponadto celem wyjazdów związanych z przygranicznym położeniem województwa w ramach turystyki transgranicznej i tranzytowej. Wzrasta znaczenie takich form turystyki jak edukacyjna i poznawcza (w tym realizacji zainteresowań) oparta o bogate zasoby unikalnej fauny i flory.
- Walory naturalne i istniejąca infrastruktura dla wędrówek pieszych stanowią bardzo ważną część przy formułowaniu *Programu Rozwoju Turystyki* dla całego regionu. Możliwość wykorzystania istniejących ponadlokalnych szlaków daje punkt zaczepienia do upowszechniania turystyki pieszej o charakterze ponadregionalnym i międzynarodowym w rozumieniu jej beneficjentów. Należy poszerzać ofertę w tym zakresie poprzez inwestycje w infrastrukturę towarzyszącą szlakom i ścieżkom w tym również dostosowaną do uprawiania coraz bardziej popularnego Nordic Walking, a także wytyczanie nowych tras z położeniem nacisku na lokalne walory turystyczne.
- Brak jest możliwości pełnego realizowania takich typów turystyki jak biznesowa czy konferencyjna, która posiada duży potencjał rozwojowy z uwagi na walory otoczenia

przyrodniczego (biznesowa) i z tytułu przygraniczności i rosnącego znaczenia regionu w wymianie handlowej ze Wschodem (konferencyjna).

- Rozwijanie przyjazdów turystycznych związanych z wymienionymi powyżej formami turystyki wymaga realizacji strategicznych inwestycji. Dotyczy to przede wszystkim budowy centrum konferencyjnego, infrastruktury widowiskowej i wystawienniczej, obiektów sportowych, kolejnych centrów rekreacji, jak również modernizacji infrastruktury uzdrowskiej.
- Istnieje możliwość zmniejszenia sezonowości ruchu przyjazdowego w Podlaskim poprzez rozwój wszystkich form turystyki zdrowotnej oraz rekreacyjno - wypoczynkowej opartej na sportach zimowych.
- Oferta turystyczna regionu powinna odzwierciedlać w coraz większym stopniu pożądany obraz turystyczny województwa podlaskiego, kreowany podczas akcji promocyjnych, co oznacza m. in. konieczność proponowania odpowiednio skomponowanego kalendarza imprez kulturalnych, w tym imprez o dużej randze, w oparciu o nowoczesną infrastrukturę, z uwzględnieniem potrzeb i oczekiwań turystów zagranicznych korzystając z atutów turystyki transgranicznej i tranzytowej.
- Walory wędkarskie w związku z siecią hydrograficzną regionu skupiają się na łowiskach położonych przy licznych jeziorach i w biegu rzek, a także przy zbiornikach zamkniętych. Region ma duży potencjał rozwoju usług w tym zakresie tworząc podstawy do wzrostu znaczenia turystyki wędkarskiej.
- Turystyka wodna ze względu na bogatą sieć hydrograficzną obszaru pozwala na pełne konstruowanie różnorodnej oferty skierowanej zarówno do zorganizowanych grup turystów jak i do turysty indywidualnego. Prócz szerokiej oferty turystycznej licznych jezior i rzek potencjalną możliwością rozwoju turystyki aktywnej w tym zakresie jest lepsze wykorzystanie dotychczas niespławnych odcinków rzek dla kajakarstwa.
- Turystyka rowerowa obok wędrówek pieszych stanowi najbardziej rozwinięty aspekt turystyki aktywnej w Podlaskim. W ramach tego rodzaju turystyki plusem jest możliwość wykorzystania istniejących szlaków nie będących *stricte* trasami rowerowymi. Część gmin zauważyła swój potencjał dla rozwoju tego rodzaju turystyki i na własną rękę (nie zawsze zgodnie z wymogami technicznymi) utworzyła wiele tras i obecnie promuje swoje tereny jako idealne dla turystyki rowerowej. Trasy powinny zostać zintegrowane oraz jednakowo oznakowane jako jedna spójna oferta regionu. Walory te mają dodatkowe znaczenie ze względu na organizacje imprez sportowych o randze międzynarodowej i krajowej mogących przyciągnąć dodatkowych turystów.
- Walory dla turystyki konnej są powiązane z trasami dla wędrówek pieszych i rowerowych dzięki możliwości wykorzystania niektórych z nich do jazdy konnej. Istniejąca sieć tras dla turystyki konnej wyznaczona przez nadleśnictwa i parki narodowe stwarza dobre warunki dla rozwoju tego rodzaju turystyki np. na terenie Puszczy Augustowskiej. Nie mniej istnieją jeszcze liczne obszary regionu predestynowane do rozwoju tej formy turystyki ze słabo rozwiniętą infrastrukturą w tym zakresie takie jak np. okolice Puszczy Białowieskiej. W regionie funkcjonują stadniny koni oraz kilkanaście lokalnych gospodarstw umożliwiających uprawianie tej formy rekreacji i wypoczynku. W związku z ciągle rozwijającą się bazą gospodarstw agroturystycznych ten rodzaj turystyki ma tendencję wzrostową.
- Dodatkowe walory dla różnych form turystyki aktywnej poszerzają ofertę turystyczną regionu. Stanowią one wyspecjalizowane dziedziny sportu i rekreacji jak np. nurkowanie i przyciągają określoną grupę turystów uprawiających sport, jak i widzów wydarzeń sportowych. Rozwój narciarstwa w tym biegowego jest dla kilku ośrodków jednym z najważniejszych kierunków rozwoju. Ze względu na zmiany klimatyczne

zachodzące także w Polsce, zwłaszcza na południu kraju rozwój narciarstwa biegowego w Podlaskim, zwłaszcza w jego północnej części (biegun zimna) może nieść ze sobą szanse dla kreowania produktów turystycznych opartych na sportach zimowych.

- Oferta związana z lotniarstwem i baloniarstwem zwiększa atrakcyjność regionu ze względu na turystów zainteresowanych uprawianiem tego rodzaju sportów, jak i potencjalnych obserwatorów zawodów.

4. ANALIZA ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO

4.1. Baza noclegowa

Na podstawie badań przeprowadzonych przez firmę Business Mobility International Sp. z o. o. w dniach od 30.06.2009 do 15.07.2009 na grupie 600 osób zaobserwowano, iż miejscem docelowego zakwaterowania turystów polskich odwiedzających województwo są w większości obiekty agroturystyczne lub kwatery prywatne. Wśród ankietowanych 53% za miejsce noclegu podało kwatery prywatne, 23% udzielających odpowiedzi wskazało na hotele, a 11% na inne formy zakwaterowania w tym przyjazd do rodziny. Według badań Instytutu Turystyki przeprowadzonych w trzech kwartałach 2008 roku, aż 47% turystów zagranicznych podczas pobytu w Polsce korzysta z hoteli. Kolejne 19% nocowało u rodziny i znajomych, a tylko 5% turystów zagranicznych wybrało kwatery prywatne.

Baza hotelowa w województwie podlaskim z roku na rok nieznacznie maleje dotyczy to obiektów skategoryzowanych co widoczne jest w zestawieniach Głównego Urzędu Statystycznego i co szerzej zostało omówione w *rozdziale 6*.

Poniższe tabele przedstawiają zestawienie informacji dotyczących obiektów zbiorowego zakwaterowania (skategoryzowanych i obiektów noclegowych wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r) z podziałem na powiaty i gminy. **W celu rozróżnienia JST zastosowano oznakowania zaczerpnięte z GUS, dla których nr 1 to gmina miejska, nr 2 gmina wiejska, nr 3 gmina miejsko-wiejska.**

Tabela 34 Baza noclegowa Powiatu Augustowskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Augustowskiego					
	Jednostka miary	Augustów (1)	Augustów (2)	Nowinka (2)	Płaska (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania					
obiekty ogółem VII	ob.	27	1	1	7
obiekty całoroczne VII	ob.	12	-	-	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	2691	14	157	644
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	1010			
korzystający z noclegów ogółem	osoba	71334	178	1572	5801
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	9331	58		246
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	32288	-	-	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	6481	-	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	223001	219	6919	26654
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	12838	58	-	361
Obiekty hotelowe					
inne obiekty hotelowe					
obiekty ogółem VII	ob.	3	-	-	-
obiekty całoroczne VII	ob.	3	-	-	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	265	-	-	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	265	-	-	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	21705	-	-	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	4626	-	-	-
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	21842	-	-	-
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	4916	-	-	-

Gminy Powiatu Augustowskiego					
	Jednostka miary	Augustów (1)	Augustów (2)	Nowinka (2)	Płaska (2)
pokoje ogółem VII	pok.	137	-	-	-
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	137	-	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	36831	-	-	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	7085	-	-	-
Obiekty zbiorowego zakwaterowania					
pozostałe obiekty niesklasyfikowane					
obiekty ogółem VII	ob.	3	1	-	-
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-	-	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	146	14	-	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	94	-	-	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	13485	178	-	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	1338	58	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	19078	219	-	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	1596	58	-	-

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Bargłów Kościelny, Sztabin, Lipsk pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 35 Baza noclegowa Powiatu Białostockiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Białostockiego								
	Jednostka miary	Choro Szcz (3)	Czarna Białostoc ka (3)	Dobrzynie wo Duże (2)	Łapy (3)	Supraśl (3)	Tykocin (3)	Wasilków (3)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania								
obiekty ogółem VII	ob.	4	1	1	2	2	2	2
obiekty całoroczne VII	ob.	4	1	1	1	1	2	2
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	173	36	21	60	252	105	335
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	173	36	21	20	102	105	335
korzystający z noclegów ogółem	osoba	10545	2225	1663	276	3673	6598	22324
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	530	347	3	3		333	7004
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	10070	1388	-	-	-	3056	11837
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	446	166	-	-	-		2786
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	15496	2842	2699	513	7861	8844	31005
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	671	355	10	3	-	347	7493

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Gminy Powiatu Białostockiego								
	Jednostka miary	Choro Szcz (3)	Czarna Białostoc ka (3)	Dobrzynie wo Duże (2)	Łapy (3)	Supraśl (3)	Tykocin (3)	Wasilków (3)
Obiekty hotelowe								
inne obiekty hotelowe								
obiekty ogółem VII	ob.	3	1	-	-	-	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	3	1	-	-	-	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	155	36	-	-	-	85	275
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	155	36	-	-	-	85	275
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	9530	1906	-	-	-	3774	13666
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	478	321	-	-	-		4172
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	10070	1388	-	-	-	2573	9806
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	446	166	-	-	-		2077
pokoje ogółem VII	pok.	72	15	-	-	-	37	114
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	72	15	-	-	-	22	114
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	14219	2523	-	-	-	5565	21132
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	619	329	-	-	-	-	4617
Obiekty zbiorowego zakwaterowania								
pozostałe obiekty niesklasyfikowane								
obiekty ogółem VII	ob.	1	-	1	1	-	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-	1	1	-	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	18	-	21	20	-	20	60
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	18	-	21	20	-	20	60
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	1015	319	1663	204	-	2152	5296
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	52	26	3	3	-	333	1263
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	1277	319	2699	361	-	2433	5296
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	52	26	10	3	-	347	1263

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Gródek, Juchnowiec Kościelny, Poświętne, Turośń Kościelna, Zawady, Zabłudów, Suraż pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 36 Baza noclegowa Powiatu Bielskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Bielskiego				
	Jednostka miary	M. Bielsk Podlaski (1)	Bielsk Podlaski (2)	Brańsk (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania				
obiekty ogółem VII	ob.	3	2	1
obiekty całoroczne VII	ob.	2	-	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	125	88	30
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	100	-	30
korzystający z noclegów ogółem	osoba	7873	708	365
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	948	-	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	7165	-	156
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	980	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	11288	1771	610
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	1273	-	-
Obiekty hotelowe				
inne obiekty hotelowe				
obiekty ogółem VII	ob.	1	-	1
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	84	-	30
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	84	-	30
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	7561	-	365
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	948	-	-
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	7165	-	156
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	980	-	-
pokoje ogółem VII	pok.	52	-	-
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	52	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	10306	-	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	1273	-	-

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Boćki, Orla, Rudka, Wyszki pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 37 Baza noclegowa Powiatu Grajewskiego -dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Grajewskiego			
	Jednostka miary	Grajewo (2)	Rajgród (3)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania			
obiekty ogółem VII	ob.	1	3
obiekty całoroczne VII	ob.	1	2
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	15	304
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	15	292
korzystający z noclegów ogółem	osoba	164	10252
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	37	98

Gminy Powiatu Grajewskiego			
	Jednostka miary	Grajewo (2)	Rajgród (3)
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	157	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	37	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	164	36520
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	37	273

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn, Miasta Grajewo pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 38 Baza noclegowa Powiatu Hajnowskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Hajnowskiego						
	Jednostka miary	Hajnówka (1)	Białowieża (2)	Dubicze Cerkiewne (2)	Narew (2)	Narewka (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania						
obiekty ogółem VII	ob.	3	7	2	1	-
obiekty całoroczne VII	ob.	3	7	-	1	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	140	370	52	34	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	140	370	-	34	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	8369	23035	1132	404	148
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	121	2705	-	61	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	-	17140	-	-	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	2530	-	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	12005	44211	2278	2367	388
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	255	5770	-	101	-
Obiekty hotelowe						
inne obiekty hotelowe						
obiekty ogółem VII	ob.	-	1	-	-	-
obiekty całoroczne VII	ob.	-	1	-	-	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	-	147	-	-	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	-	147	-	-	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	-	10947	-	-	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	1251	-	-	-
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	-	11937	-	-	-
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	1594	-	-	-
pokoje ogółem VII	pok.	-	74	-	-	-

Gminy Powiatu Hajnowskiego						
	Jednostka miary	Hajnówka (1)	Białowieża (2)	Dubicze Cerkiewne (2)	Narew (2)	Narewka (2)
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	-	74	-	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	-	19733	-	-	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	2316	-	-	-
Obiekty zbiorowego zakwaterowania						
pozostałe obiekty niesklasyfikowane						
obiekty ogółem VII	ob.	3	2	-	1	-
obiekty całoroczne VII	ob.	3	2	-	1	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	140	69	-	34	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	140	69	-	34	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	8369	4075	-	404	148
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	121	429	-	61	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	12005	8451	-	2367	388
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	255	846	-	101	-

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Czeremcha, Czyże, Kleszczele pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 39 Baza noclegowa Powiatu Kolneńskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Kolneńskiego			
	Jednostka miary	Kolno (2)	Turośń (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania			
obiekty ogółem VII	ob.	1	-
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	58	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	58	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	3164	25
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	-	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	2058	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	4024	50
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	-

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Grabowo, Mały Płock, Miasto Stawisk pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 40 Baza noclegowa Powiatu Łomżyńskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Łomżyńskiego				
	Jednostka miary	Łomża (2)	Nowogród (3)	Piątница (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania				
obiekty ogółem VII	ob.	3	2	2
obiekty całoroczne VII	ob.	3	1	2
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	37	131	91
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	37	80	91
korzystający z noclegów ogółem	osoba	2366	6468	14832
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba		1702	2675
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	1631	4169	9836
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	898	1901
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	3900	8050	17763
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg		1829	3555
Obiekty hotelowe				
inne obiekty hotelowe				
obiekty ogółem VII	ob.	-	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	-	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	-	80	57
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	-	80	57
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	-	6394	5000
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	--	1702	1234
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	-	4169	3546
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	898	833
pokoje ogółem VII	pok.	-	36	28
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	-	36	28
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	-	7793	5846
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	1829	1521
Obiekty zbiorowego zakwaterowania				
pozostałe obiekty niesklasyfikowane				
obiekty ogółem VII	ob.	1	-	-
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	11	-	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	11	-	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	340	-	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	1512	-	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	-	-

Zródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Miastkowo, Przytuły, Śniadowo, Wizna, Zbójna, Jedwabne pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 41 Baza noclegowa Powiatu Monieckiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Monieckiego				
	Jednostka miary	Goniądz (3)	Mońki (3)	Trzcianne (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania				
obiekty ogółem VII	ob.	6	2	1
obiekty całoroczne VII	ob.	2	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	279	115	26
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	57	37	26
korzystający z noclegów ogółem	osoba	2242	1246	1552
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	145	44	40
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	1979	-	521
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	115	-	30
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	7735	1923	1772
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	337	396	40
Obiekty hotelowe				
inne obiekty hotelowe				
obiekty ogółem VII	ob.	1	-	1
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	40	-	26
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	40	-	26
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	1715	-	1552
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	133	-	40
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	1979	-	521
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	115	-	30
pokoje ogółem VII	pok.	20	-	9
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	20	-	9
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	4425	-	1772
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	249	-	40

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Jasionówka, Jaświły, Krypno, Knyszyn pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 42 Baza noclegowa Powiatu Sejneńskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Sejneńskiego					
	Jednostka miary	Sejny (1)	Giby (2)	Krasnopol (2)	Sejny (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania					
obiekty ogółem VII	ob.	1	6	2	3
obiekty całoroczne VII	ob.	1	1	-	2
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	41	418	35	67
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	41	96	-	21
korzystający z noclegów ogółem	osoba	3521	6910	338	471
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	119	492	2	26
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	-	3635	-	-

Gminy Powiatu Sejneńskiego					
	Jednostka miary	Sejny (1)	Giby (2)	Krasnopol (2)	Sejny (2)
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	351	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	3521	22560	392	1374
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	119	1127	32	28
Obiekty hotelowe					
inne obiekty hotelowe					
obiekty ogółem VII	ob.	-	1	-	-
obiekty całoroczne VII	ob.	-	1	-	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	-	96	-	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	-	96	-	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	-	2204	-	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	116	-	-
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	-	3635	-	-
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	351	-	-
pokoje ogółem VII	pok.	-	30	-	-
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	-	30	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	-	8639	-	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	669	-	-
Obiekty zbiorowego zakwaterowania					
pozostałe obiekty niesklasyfikowane					
obiekty ogółem VII	ob.	1	-	-	1
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-	-	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	41	-	-	10
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	41	-	-	10
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	3521	-	-	84
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	119	-	-	5
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	3521	-	-	124
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	119	-	-	5

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gminy Puńsk pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 43 Baza noclegowa Powiatu Siemiatyckiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Siemiatyckiego			
	Jednostka miary	Siemiatycze (1)	Mielnik (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania			
obiekty ogółem VII	ob.	3	1
obiekty całoroczne VII	ob.	3	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	80	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	80	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	4760	218
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	678	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	1390	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	323	-

Gminy Powiatu Siemiatyckiego			
	Jednostka miary	Siemiatycze (1)	Mielnik (2)
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	7726	400
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	791	-
Obiekty zbiorowego zakwaterowania			
pozostałe obiekty niesklasyfikowane			
obiekty ogółem VII	ob.	1	-
obiekty całoroczne VII	ob.	1	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	32	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	32	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	1426	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	3244	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	-

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Dziadkowice, Grodzisk, Milejczyce, Nurzec Stacja, Perlejewo, Drohiczyn pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 44 Baza noclegowa Powiatu Sokólskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Sokólskiego						
	Jednostka miary	Dąbrowa Białostocka (3)	Korycin' (2)	Krynki (2)	Kuźnica (2)	Sokółka (3)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania						
obiekty ogółem VII	ob.	1	1	1	1	2
obiekty całoroczne VII	ob.	1	1	-	1	2
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	20	60	25	28	85
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	20	60	-	28	85
korzystający z noclegów ogółem	osoba	1340	424	263	674	2414
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	39	-	10	281	151
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	1657	12032	974	1040	11073
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	49	-	150	311	468
Obiekty zbiorowego zakwaterowania						
pozostałe obiekty niesklasyfikowane						
obiekty ogółem VII	ob.	1	1	-	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	1	1	-	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	20	60	-	28	30
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	20	60	-	28	30
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	1340	424	-	674	2086
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	39	-	-	281	75
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	1357	12032	-	1040	8521
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	49	-	-	311	130

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007

roku nie uwzględniono Gmin: Janów, Kuźnica, Nowy Dwór, Sidra, Szudziałowo, Suchowola pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 45 Baza noclegowa Powiatu Suwalskiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Suwalskiego						Powiat Miasta Suwałki
	Jednostka miary	Jeleniewo (2)	Suwałki (2)	Szypliszki (2)	Wiżajny (2)	
Obiekty zbiorowego zakwaterowania						
obiekty ogółem VII	ob.	2	11	5	1	6
obiekty całoroczne VII	ob.	1	4	3	-	6
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	68	931	240	50	497
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	28	270	115		497
korzystający z noclegów ogółem	osoba	361	13003	3063	101	33667
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	-	1069	257	-	4705
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	-	-	26	-	21191
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	-	-	-	2900
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	867	36166	6439	188	50210
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	1897	347	-	6659
Obiekty hotelowe						
inne obiekty hotelowe						
obiekty ogółem VII	ob.	-	-	-	-	2
obiekty całoroczne VII	ob.	-	-	-	-	2
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	-	-	-	-	216
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	-	-	-	-	216
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	-	-	56	-	25558
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	-	-	-	3294
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	-	-	26	-	18869
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	-	-	-	2589
pokoje ogółem VII	pok.	-	-	-	-	106
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	-	-	-	-	106
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	-	-	56	-	35479
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	-	-	-	4530
Obiekty zbiorowego zakwaterowania						
pozostałe obiekty niesklasyfikowane						
obiekty ogółem VII	ob.	1	3	2	-	3
obiekty całoroczne VII	ob.	1	2	2	-	3
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	28	117	26	-	241
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	28	73	26	-	241
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	296	2599	737	-	4753
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	162	180	-	891
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	772	6832	771	-	10060
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	278	182	-	1258

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Bakalarzewo, Filipów, Przerośl, Raczki, Rutka-Tatarak pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 46 Baza noclegowa Powiatu Wysokomazowieckiego - dane GUS za 2008 rok

Gminy Powiatu Wysokomazowieckiego					
	Jednostka miary	Wysokie Mazowieckie (1)	Ciechanowiec (3)	Sokoły (2)	Szepietowo (2)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania					
obiekty ogółem VII	ob.	-	1	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	-	1	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	-	28	27	98
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	-	28	27	98
korzystający z noclegów ogółem	osoba	50	152	73	1401
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	-	-	16	16
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	33	-	50	-
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	-	16	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	214	244	242	2693
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	-	131	25
Obiekty hotelowe					
inne obiekty hotelowe					
obiekty ogółem VII	ob.	-	-	1	-
obiekty całoroczne VII	ob.	-	-	1	-
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	-	-	27	-
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	-	-	27	-
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	50	-	73	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	-	-	16	-
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	33	-	50	-
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	-	-	16	-
pokoje ogółem VII	pok.	-	-	11	-
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	-	-	6	-
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	214	-	242	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	-	-	131	-

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin: Czyżew Osada, Klukowo, Kobylin Borzymy, Kulesze Kościelne, Nowe Piekuty pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

Tabela 47 Baza noclegowa - dane GUS za 2008 rok

	Jednostka miary	Powiat Miasta Białystok	Powiat Miasta Łomża	Gminy powiatu Zambrowskiego Zambrów (1)
Obiekty zbiorowego zakwaterowania				
obiekty ogółem VII	ob.	20	4	1
obiekty całoroczne VII	ob.	20	4	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	1563	169	20
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	1563	169	20
korzystający z noclegów ogółem	osoba	161362	13200	872
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I - XII	osoba	27852	6027	1
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem I-XII	pok.	135442	13586	600
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym I-XII	pok.	26790	6060	1
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	249045	22499	1138
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	46558	10392	1
Obiekty hotelowe				
inne obiekty hotelowe				
obiekty ogółem VII	ob.	8	1	1
obiekty całoroczne VII	ob.	8	1	1
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	901	130	20
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	901	130	20
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	93983	11396	872
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	21484	5904	1
wynajęte pokoje ogółem I-XII	pok.	96734	10573	600
wynajęte pokoje turystom zagranicznym I-XII	pok.	22614	4581	1
pokoje ogółem VII	pok.	576	74	9
pokoje z własną łazienką i WC VII	pok.	555	74	7
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	152499	17838	1138
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	37005	8205	1
Obiekty zbiorowego zakwaterowania				
pozostałe obiekty niesklasyfikowane				
obiekty ogółem VII	ob.	4		
obiekty całoroczne VII	ob.	4		
miejsca noclegowe ogółem VII	miejsce	149		
miejsca noclegowe całoroczne VII	miejsce	149		
korzystający z noclegów ogółem I-XII	osoba	11762		
korzystający z noclegów turyści zagraniczni I-XII	osoba	583		
udzielone noclegi ogółem I-XII	nocleg	19635		
udzielone noclegi turystom zagranicznym I-XII	nocleg	864		

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ze względu na brak obiektów całorocznych i sezonowych oraz obiektów skategoryzowanych i obiektów noclegowych inne wg ustawy o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r. lub nie zgłoszeniu tych obiektów do Urzędu Statystycznego do końca 2007 roku nie uwzględniono Gmin z Powiatu Zambrowskiego takich jak: Kołaki Kościelne, Rutki, Szumowo pomimo, iż stan faktyczny w roku 2009 może być inny.

W województwie podlaskim występuje nierównomierne rozmieszczenie bazy noclegowej

turystyki. Najbardziej rozwiniętą sieć turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania posiada północna i wschodnia część Podlaskiego. W 2008 r. najwięcej obiektów turystycznych znajdowało się na terenie powiatów augustowskiego i suwalskiego oraz w mieście Białystok. Najniższy odsetek miejsc noclegowych odnotowano w ośrodkach do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, pensjonatach, motelach, ośrodkach kolonijnych oraz domach pracy twórczej.

Według danych GUS w 2008 r. turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania znajdujące się na terenie województwa podlaskiego udzieliły 907,5 tys. noclegów, tj. o 3,7% mniej niż przed rokiem. Najwięcej, bo aż 301,7 tys. udzielonych noclegów (33,2% ogólnej ich liczby) zanotowano w hotelach, dużo turystów skorzystało też z usług oferowanych przez inne obiekty hotelowe, które zarejestrowały 154,9 tys. noclegów (17,1%). W następnej kolejności pod tym względem uplasowały się ośrodki wczasowe (12,3%) oraz pozostałe obiekty niesklasyfikowane typu internaty, domy studenckie, które w okresie niepełnego ich wykorzystania zgodnie z przeznaczeniem pełniły funkcję obiektów noclegowych dla turystów (11,8%). Popularnością cieszyły się również ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (7,6% ogółu udzielonych noclegów), a także zakłady uzdrowiskowe (6,7%).

4.2. Baza gastronomiczno – restauracyjna

W ostatnich latach w Polsce nastąpił bujny rozwój gastronomii, zwłaszcza prywatnej.

Baza gastronomiczno – restauracyjna w województwie podlaskim została przedstawiona w dwóch aspektach: placówki gastronomiczne zatrudniające powyżej 9 osób (placówki duże i średnie) i placówki gastronomiczne działające w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania.

Tabela 48 Placówki gastronomiczne w województwach Polski Wschodniej w 2007 roku⁴³

Wyszczególnienie	Placówki duże		Podmioty gospodarcze
	ogółem	w tym restauracje	
Województwo Podlaskie	348	73	797
Polska Wschodnia	1 998	520	6 615

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W województwie podlaskim podstawową działalność w zakresie restauracji, barów, kawiarni, stołówek i podobnych placówek (z pominięciem punktów gastronomicznych) prowadziło ogółem 797 małych podmiotów gospodarczych.

Usługi gastronomiczne świadczyło 348 dużych i średnich zakładów żywieniowych (17% ogólnej liczby w regionie Polski Wschodniej). Restauracji tego rodzaju było 73, co stanowiło 14% obiektów tego typu w Polsce Wschodniej.

W obsłudze ruchu turystycznego znaczącym segmentem usług żywieniowych są zakłady i punkty gastronomiczne w obiektach zbiorowego zakwaterowania. Usługi te są ważną częścią produktu hotelarskiego, gdyż zwiększają zakres i poziom świadczonej oferty, przynoszą spore dodatkowe dochody oraz wzbogacają wizerunek i podnoszą prestiż rynkowy zakładów hotelarskich. Są również istotnym źródłem przychodów: generują zazwyczaj około 20% wszystkich zysków hotelowych, a w zakładach wysokiej klasy – od 30% do 40% sprzedaży⁴⁴.

⁴³ Placówki gastronomiczne duże i średnie powyżej 9 pracujących.

Podmioty małe prowadzące działalność w zakresie restauracji, barów i cateringu (9 i mniej pracujących).

⁴⁴ Studium Uwarunkowań Atrakcyjności Turystycznej Polski Wschodniej

W latach 2004 - 2008 w województwie podlaskim zauważalny jest spadek liczby placówek gastronomicznych w obiektach zbiorowego zakwaterowania. W przekroju ogólnym systematycznie rosła liczba restauracji, w ostatnich zaś czterech latach ubywało stołówek i punktów gastronomicznych.

W 2008 roku w obiektach zbiorowego zakwaterowania usługi żywieniowe świadczyło 155 placówek (o 12 placówek mniej niż w roku ubiegłym i o 24 mniej w porównaniu z rokiem 2004). Pod względem rodzajowym przodowały bary i kawiarnie oraz restauracje. Znacznie mniej było stołówek, a najmniej – punktów gastronomicznych.

Tabela 49 Placówki gastronomiczne w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania

Wybrane dane statystyczne	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Placówki gastronomiczne w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania						
Placówki gastronomiczne według rodzaju własności - własne						
ogółem	ob.	179	168	167	167	155
restauracje	ob.	43	48	48	56	57
bary i kawiarnie	ob.	74	70	74	70	64
stołówki	ob.	41	35	37	30	30
punkty gastronomiczne	ob.	21	15	8	11	4
Placówki gastronomiczne wg rodzajów obiektów						
hotele	ob.	39	45	41	48	44
motele	ob.	2	3	3	3	7
pensjonaty	ob.	6	6	5	6	-
inne objekty hotelowe	ob.	9	12	17	15	27
domy wycieczkowe	ob.	3	3	3	5	4
schroniska	ob.	1	1	1	1	-
schroniska młodzieżowe	ob.	3	3	3	1	-
ośrodki wczasowe	ob.	27	22	21	21	14
ośrodki kolonijne	ob.	1	2	2	1	-
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	ob.	16	12	14	18	18
domy pracy twórczej	ob.	2	2	2	3	-
zespoły domków turystycznych	ob.	10	6	11	6	7
kempingi	ob.	3	3	1	1	-
poła biwakowe	ob.	7	6	1	1	-
ośrodki do wypoczynku sobotnio- niedzielno i świątecznego	ob.	3	1	1	1	-
zakłady uzdrowiskowe	ob.	2	2	2	2	-
pozostałe objekty	ob.	45	39	39	34	23

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, www.stat.gov.pl

Na przestrzeni lat 2004 – 2008 w województwie podlaskim najwięcej restauracji i barów przybyło w hotelach, motelach i innych obiektach hotelowych, znacząco natomiast spadła liczba placówek gastronomicznych w ośrodkach wczasowych i ośrodkach szkoleniowo – wypoczynkowych.

W województwie podlaskim rozwija się przydrożna gastronomia. Baza żywieniowa występuje tam w postaci różnych barów, gospód, karczm, zajazdów itp. Często są to objekty przy stacjach paliw i parkingach. Niektóre takie placówki odzwierciedlają cechy regionalne, przejawiające się w podawanych daniach i wystroju architektonicznym. W północno – wschodniej Polsce potrawą regionalną jest m.in. babka ziemniaczana, kartacze, sękacze, mrowiska, na północy regionu (w Sejnach i Puńsku) – potrawy litewskie. Natomiast

w Bohonikach i Kruszynianach serwowana jest tradycyjna kuchnia tatarska (kołduny tatarskie, pierekaczewniki, trybouszki).

Często na placówki gastronomiczne adaptowane są obiekty gospodarstw chłopskich (stare stodoły, młyny, chałupy wiejskie itp.).

4.3. Baza sportowo - rekreacyjna

Na terenie województwa podlaskiego przeważają obiekty wybudowane w latach 70 i 80 -tych są to głównie ośrodki typu MOSiR. Turyści odwiedzający ten region Polski mają do dyspozycji około 39 kąpielisk naturalnych i 17 basenów krytych i otwartych. Ponadto poszerza się oferta obiektów typu boiska sportowe (Orliki 2012), z których głównie korzystają mieszkańcy terenu i turyści lokalni.

Wśród inwestycji planowanych należy wymienić budowę **Miejskiego Stadionu Piłkarskiego w Białymstoku**. Obiekt budowany będzie etapowo w latach 2008-2011. Projekt realizowany przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji finansowany będzie z funduszy własnych gminy Białystok oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013. Wartość projektu wynosi 150 mln zł netto.

Nowy stadion będzie posiadał w całości zadaszoną widownię wyłącznie z miejscami siedzącymi w ilości 22,5 tys. Przewidziano miejsca dla osób niepełnosprawnych.

Ponadto w ramach RPO WP będzie realizowany również projekt kluczowy pn. „Rozbudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w strefie Kanału Augustowskiego”. W ramach projektu zrealizowane zostaną na terenie Gminy Miasta Augustów następujące zadania:

Na terenie Gminy Miasta Augustów:

1. Budowa całorocznego centrum rekreacyjno – sportowego, w tym:

- *Wielofunkcyjny budynek główny* – budynek trzykondygnacyjny (piwnica, parter i poddasze użytkowe) usytuowany w południowej części działki wzdłuż, istniejącej ulicy (projektowanej jako główna droga dojazdowa do obiektu). Budynek składa się z dwóch skrzydeł: (południowo-zachodnie i północne - skierowane do wewnątrz działki w kierunku jeziora). W budynku zlokalizowana będzie strefa całorocznych usług rekreacyjnych - kompleks SPA oraz basen rehabilitacyjny, pomieszczenie krioterapii z salą ćwiczeń kinezyterapeutycznych, a także strefa całorocznych usług sportowych – boiska do squasha oraz salka gimnastyczna. W budynku zlokalizowane także będą pomieszczenia biurowo - administracyjne i zaplecza technicznego;
- *Basen wielosezonowy do nauki pływania* – basen z atrakcjami wodnymi, połączony z niecką wewnętrznego basenu rehabilitacyjnego w budynku głównym, maksymalna długość: 28,00m, maksymalna szerokość: 20,00 m, głębokość = 1,2 m, całkowita pow. lustra wody: 212,00 m²;
- *Basen rekreacyjny* – basen z atrakcjami wodnymi, ściankami działowymi, ścianami rwącej rzeki, grotą sztucznej fali, półwyspami, maksymalna długość: 37,00 m, maksymalna szerokość: 21,00 m, głębokość od 0,9 do 1,2m, całkowita pow. lustra wody: 556,42 m²;
- *Basen dla dzieci* – mniejszy basen z atrakcjami wodnymi, maksymalna długość: 17,00 m, maksymalna szerokość: 14,00 m, głębokość od 0,01 do 0,6 m, całkowita pow. lustra wody: 166,70 m²;
- *Zakup i montaż lodowiska;*
- *Zakup sprzętu do przygotowania w okresie zimowym tras narciarstwa biegowego;*
- *Zespół boisk zewnętrznych w skład którego wchodzi:*
 - 2 korty tenisowe,

- 2 boiska do piłki siatkowej plażowej,
- boisko wielofunkcyjne,
- ścianka wspinaczkowa;
- *Place zabaw dla dzieci.*
 - plac zabaw zewnętrzny, ogólnodostępny: mniejszy, zlokalizowany na zewnątrz ogrodzenia wydzielającego Centrum Rekreacyjno-Sportowe, obok boiska wielofunkcyjnego. Na placu pozostawia się nawierzchnię naturalną;
 - plac zabaw wewnętrzny, wydzielony: większy, ogrodzony, płatny, objęty kontrolą dostępu, z większą i bardziej urozmaiconą ofertą atrakcji. Do utwardzenia, aranżacji kolorystycznej i uformowania nawierzchni płatnej części placu zabaw planuje się wykorzystanie specjalistycznej nawierzchni z mieszaniny wysoko gatunkowego granulatu gumowego oraz domieszki związków klejących poliuretanu.

Na terenie Gminy Płaska:

1. Budowa Gminnego Centrum Turystyczno-Sportowego w Płaskiej, w tym:
 - budowa Gminnego Centrum Informacji Turystycznej i Gminnego Ośrodka Kultury w Płaskiej (w tym zburzenie istniejącego budynku),
 - stadion sportowy (bieżnia, boisko z naturalnej trawy wyposażone w system do nawadniania, boisko do gry w piłkę siatkową, skocznia do skoków w dal, oświetlenie, trybuna, szatnie, łazienki, sauna, siłownia).
 - parkingi do obsługi Gminnego Informacji Turystycznej i Gminnego Ośrodka Kultury.
2. Budowa trasy rowerowo-narciarskiej wzdłuż szlaku Kanału Augustowskiego (od Gminnego Centrum Turystyczno-Sportowego do Śluzy Perkuć).
 - Budowa trasy rowerowo-narciarskiej (wraz z infrastrukturą towarzyszącą) biegnącej po wałach burłacznych Kanału Augustowskiego oraz miejscami po gruntach prywatnych (wykup gruntów). Celem utrzymania tras narciarstwa biegowego w okresie zimowym planuje się zakup sprzętu do zaśnieżania i utrzymania tras (armatki śnieżne, ratriak, skuter).
3. Zagospodarowanie 3 plaż na terenie Gminy Płaska, w tym:
 - binduga w Jazach nad jez. Mikaszewo,
 - binduga w Paniewie nad jez. Paniewo,
 - plaża w Suchej Rzeczce nad jez. Serwy (ewentualnie zmiana miejsca).
Wykonane zostaną miejsca odpoczynku wyposażone w: sanitariaty, przebieralnie, ławki, plac zabaw oraz pomosty. W ramach zadania zbudowana będzie także wieża widokowa.

Tabela 50 Baza sportowo – rekreacyjna, liczba i typy obiektów ogólnodostępnych

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
Powiat Augustowski			
1.	Augustów	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Tytoniowa 1 16-300 Augustów www.mosir.augustow.pl	1. Wielofunkcyjny stadion sportowy (obiekt całoroczny), 2. Wyciąg nart wodnych nad jeziorem Necko (obiekt sezonowy), 3. Korty tenisowe (obiekt sezonowy od maja do października), 4. Wypożyczalnia kajaków (sezonowo).

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
2.	Augustów	Centrum Sportu i Rekreacji w Augustowie ul. Sucharskiego 15 16-300 Augustów www.basenaugustow.pl	Basen o wymiarach 25 x 12,5 m wraz z trampoliną (1 metr). Ogólna jego powierzchnia wynosi 312,5 m ² . Całość podzielona jest na 6 torów pływackich. Głębokości basenu zmienia się od 1,2 m do 3,4 m. Basen rekreacyjny ma długość 12,5 m i szerokość 7 m. Głębokości basenu zmienia się od 0,8 m do 1,3 m. Wyposażony jest w liczne atrakcje wodne - bicze, gejzery podwodne, masaże karku. Ponadto w obiekcie znajduje się siłownia, sauna, sala do ćwiczeń –fitness.
3.	Augustów	Kompleks Hotelowo-Rekreacyjny DELFIN ul. Turystyczna 81 16-300 Augustów www.hotel-delfin.com.pl	W skład kompleksu wchodzi: basen, brodzik dla dzieci, rzeka z masażem wodnym, jacuzzi, zjeżdżalnia o dł. 60 m oraz bar wodny i sauna.
4.	Augustów	Międzyszkolny Ośrodek Sportowy Ul. Zarzecze 1 16-300 Augustów	Ośrodek żeglarsko – kajakarski, wypożyczalnia sprzętu sportowego, siłownia
5.	Augustów	„Moje boisko – Orlik 2012” ul. I Pułku Ul. Krechowieckich Augustów	W skład „Orlika” wchodzi: boisko do piłki nożnej o wymiarach 30 m x 62 m z wybiegami o nawierzchni z trawy syntetycznej; boisko wielofunkcyjne o wymiarach 26 m x 46 m: z dwoma polami do koszykówki, polem do siatkówki i do tenisa o nawierzchni poliuretanowej; budynek zaplecza socjalnego w wersji Standard; ogrodzenie terenu i piłkochwyty; 9 masztów do oświetlenia terenu; przyłącza kanalizacji sanitarnej i wodociągowej wraz z odwodnieniem boisk; ciąg pieszo-jezdny.
Powiat Białostocki (grodzki)			
1.	Białystok	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Włókiennicza 4, 15-465 Białystok www.mosir.bialystok.pl	
		Stadion Miejski ul. Słoneczna 1 15-323 Białystok	W skład Zespołu Obiektów Piłkarskich wchodzi dwie lokalizacje: Stadion Miejski przy ulicy Słonecznej oraz zaplecze treningowe u zbiegu ulicy Elewatorskiej i Popieluszki. Płyta boiska podgrzewana o wymiarach 105x68 m.
		Zespół Obiektów Sportowych "Zwierzyniec" ul. 11 Listopada 28 15-320 Białystok	Zespół Obiektów Sportowych "Zwierzyniec" znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie Hotelu MOSiR, w jego skład wchodzi: stadion lekkoatletyczny z bieżnią tartanową, korty tenisowe oraz kryte lodowisko. Wokół płyty stadionu znajduje się 1,5 tysiąca miejsc siedzących
		Ośrodek Sportów Wodnych "Dojlidy" ul. Plażowa 1 15-502 Białystok	Ośrodek Sportów Wodnych "Dojlidy" położony jest nad Zalewem Dojlidzkim na rzece Białej. Zbiornik o wymiarach 1200 x 260 m magazynuje przy średniej głębokości 1,75 m - 597 tys. m ³ wody i służy do celów rekreacyjno-sportowych. Ośrodek Sportów Wodnych Dojlidy jest obiektem sezonowym działającym od maja do września.
		Pływalnia nr 1 ul. Włókiennicza 4 15-465 Białystok	Pływalnia MOSiR nr 1- Basen ma 25 m długości, 12 m szerokości, zaś jego głębokość wynosi od 1,1m do 3,8 m.

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
		Pływalnia nr 2 ul. Mazowiecka 39c 15-302 Białystok	Pływalnia MOSiR nr 2- Przystosowana jest do obsługi osób niepełnosprawnych. Wymiary basenu to: 15 m długości, 6m szerokości, zaś głębokość wynosi od 1,1 m do 1,4 m.
		Pływalnia nr 3 ul. Stroma 1a 15-661 Białystok www.plywalnia3.of.pl	Pływalnia MOSiR nr 3 - Jest to nowoczesny obiekt ze zjeżdżalnią multimedialną. Basen ma wymiary: 25 m długości, 12 m szerokości, zaś głębokość od 1,3 m do 1,8 m.
		Lodowisko MOSiR ul. 11 Listopada 28 15-320 Białystok	Kryte lodowisko z płytą o wymiarach 30x60 metrów, widownią na 670 miejsc siedzących, szatnią, wypożyczalnią łyżew oraz szlifiernią.
2.	Białystok	Międzyszkolny Ośrodek Sportowy ul. Zwycięstwa 28 m 15-703 Białystok www.mos.bialystok.pl	Basen kryty- obiekt całoroczny. Sekcja pływacka dzieci i młodzieży.
3.	Białystok	Dom Pomocy Społecznej w Białymstoku ul. Baranowicka 203 15-530 Białystok www.dpsb.webpark.pl	Pływalnia przystosowana do obsługi osób niepełnosprawnych. Pływalnia prowadzi zajęcia nauki i doskonalenia pływania Na jednej hali znajduje się duży basen (25x15 m/1,25-1,85) i brodzik (8,5x4 m/0,75-0,85).
4.	Białystok	Tropikana, Hotel Gołębiowski ul. Pałacowa 7, 15-064 Białystok, www.golebiowski.pl	W skład Parku Wodnego Tropikana wchodzi: – basen rekreacyjny z falą (długość 15 m, szerokość 12 m, głębokość do 1,6 m), – basen sportowy (długość 25 m, szerokość 12 m, głębokość od 1,6 m do 2,3 m), – 3 baseny z hydromasażem - borowinowym, magnezowo-wapniowym, ługowym, – dwa tory zjeżdżalni, – brodzik dla dzieci (głębokość do 40 cm), – trzy sauny: dwie suche i jedna parowa, – grotta solna, – jaskinia śnieżno-lodowa.
Powiat Białostocki			
1.	Supraśl	Golf Park Lipowy Most Borki 29 16-030 Supraśl	– pole golfowe (turnieje golfowe, nauka gry w golfa) – wypożyczalnia sprzętu golfowego.
2.	Supraśl	Centrum Kultury i Rekreacji w Supraślu ul. Piłsudskiego 11 16-030 Supraśl www.ckirsuprasl.pl	W ramach działalności CKiR prowadzone są następujące zajęcia: – nauka gry na gitarze, nauka gry na pianinie, – nauka gry na perkusji, nauka tańca HIP-HOP, – nauka śpiewu, zajęcia plastyczne, – nauka gry na akordeonie, koło szachowe.
3.	Czarna Białostocka	Hala Sportowa i Stadion Miejski ul. Konopnickiej 7 16-020 Czarna Białostocka	Boisko sportowe.
4..	Czarna Białostocka	Zalew wodny „Czapielówka” 16-020 Czarna Białostocka	Wypożyczalnia sprzętu wodnego (od czerwca do lipca).
Powiat Bielski			
1.	Bielsk Podlaski	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Orzeszkowej 19, 17-100 Bielsk Podlaski www.bielskpodlaski.pl	Basen odkryty z brodzikiem dla dzieci (czynny w miesiącach letnich), -Skate park.
2.	Bielsk Podlaski	Pływalnia Miejska „Wodnik” ul. Kazimierzowska 3b	Basen kryty.

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
		Bielsk Podlaski www.wodnikbp.prv.pl	
Powiat Grajewski			
1.	Grajewo	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Strażacka 2 19-200 Grajewo www.mosir.e-grajewo.pl	Sekcje: drużyny młodzieżowe piłki nożnej, piłka siatkowa kadetów i juniorów, tenis stołowy MOSiR w Grajewie zarządza następującymi obiektami sportowo-rekreacyjnymi: Stadion Miejski im. Witolda Terleckiego , ul. Józefa Piłsudskiego 32, boisko o wymiarach 105 x 64 m, 1500 miejsc siedzących na trybunie głównej oraz 240 miejsc na trybunie bocznej. Hala sportowa MOSiR , ul. Strażacka 2 największy zamknięty obiekt sportowy w mieście: duża sala ma wymiary 42 x 21 m, mała zapaśnicza: 14 x 6 m, 425 miejsc siedzących na trybunach. Boisko do piłki nożnej przy klubie „HADES” , ul. Wojska Polskiego 72/3, wymiary boiska: 105 x 72 m Dwa boiska do siatkówki plażowej , ul. Wojska Polskiego 72/3 wymiary boisk: 16 x 8 m Miasteczko ruchu drogowego , ul. M. Buczka urządzone z myślą o najmłodszych. W tym miejscu na asfaltowych ścieżkach wyposażonych w oznakowanie drogowe poziome i pionowe, można uczyć dziecko przechodzenia przez jezdnię, bezpiecznej jazdy na rowerze z uwzględnieniem zasad ruchu drogowego.
2.	Grajewo	boisko przy szkole podstawowej nr 4 – ul. Konstytucji 3-go Maja	– pełnowymiarowe boisko z bieżnią 400 m – Skatepark.
3.	Rajgród	Klub żeglarski „Arcus” Ul. Szkolna 7A 19-206 Rajgród	Organizacja integracyjnych Regat asilkowski „O Błękitną Wstęgę Jeziora Rajgrodzkiego”
Powiat Hajnowski			
1.	Dubicze Cerkiewne	Ośrodek Wypoczynkowy „Bachmaty”	Wypożyczalnia sprzętu wodnego
2.	Hajnówka	Ośrodek Sportu i Rekreacji ks. Dziewiatowskiego 2, 17-200 Hajnówka www.osir.hajnówka.com.pl	Obiekty należące do ośrodka: basen pływacki (50 x 21,) stadion piłkarski, bieżnia, korty tenisowe, boisko wielofunkcyjne, wypożyczalnia sprzętu sportowo – rekreacyjnego Działalność Ośrodka : imprezy rekreacyjno – sportowe, drużyny piłkarskie, sekcja brydżowa, sekcje rekreacyjne, nauka pływania, nauka gry w tenisa ziemnego, zdobywanie kart pływackich.
		Centrum Turystyczno – Rekreacyjne ul. Parkowa	Funkcjonuje w ramach OSiR. W skład centrum wchodzi: zespół dwóch kortów tenisowych z terenem przeznaczonym na widowieństwo, skate park i funbox’y przeznaczone do uprawiania różnych konkurencji na deskorolkach, rolerach i wrotkach; boisko do nauki gry w tenisa ziemnego oraz wielofunkcyjne boisko do gry w koszykówkę i siatkówkę.
3.	Kleszczele	Basen kąpielowy odkryty ul. Kolejowa 16 Zalew Repczyce (Gm. Kleszczele)	Pole namiotowe oraz wypożyczalnia sprzętu wodnego

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
		Zalew Siemianówka (Gm. Narewka)	Doskonałe miejsce dla wędkarzy i ornitologów
Powiat Kolneński			
1.	Kolno	Pływalnia Miejska ul. Dąbrowskiej 4 18-500 Kolno	Pływalnia.
Powiat Łomżyński (grodzki)			
1.	Łomża	Stadion miejski w Łomży	Stadion miejski w Łomży o powierzchni 0,47 ha. Na terenie stadionu znajdują się następujące obiekty sportowe: boiska do piłki nożnej, bieżnia lekkoatletyczna, rzutnie i skocznie obecnie obiekt jest stadionem do rozgrywek Łomżyńskiego Klubu Sportowego.
2.	Łomża	Wielofunkcyjna hala sportowo-widowiskowa im. Olimpijczyków Polskich przy Szkole Podstawowej Nr 9 i Gimnazjum Nr 8, przy ul. Ks. Anny 18,	Hala sportowo – widowiskowa.
3.	Łomża	Boisko wielofunkcyjne ze sztucznej trawy przy Szkole Podstawowej Nr 5, przy ul. Staszica	Zajęcia z piłki ręcznej, koszykówki, siatkówki i tenisa.
4.	Łomża	Wielofunkcyjna hala Sportowo –widowiskowa im. Olimpijczyków Polskich przy Szkole Podstawowej Nr 9 i Gimnazjum Nr 8, ul. Ks. Anny 18	Hala sportowo – widowiskowa.
5.	Łomża	Ośrodek Aktywności Rekreacyjno - Korekcyjnej ul. Kasztelańska 2/11	Zajęcia rekreacyjne i korekcyjne
6.	Łomża	Kryty basen przy Szkole Podstawowej nr 10	Basen (obecnie w rozbudowie)
7.	Łomża	Kompleks rekreacyjno-sportowy Orlik 2012 przy ul. Katyńskiej	Boisko do piłki nożnej o wymiarach 30 m x 62 m o pow. całkowitej 1860m ² (pole gry 26 m x 56 m) o nawierzchni z trawy syntetycznej, boisko wielofunkcyjne o wymiarach 26 m x 46 m z wybiegami o nawierzchni poliuretanowej z polami do gry w piłkę ręczną, siatkówkę, tenisa ziemnego i koszykówkę.
Powiat Moniecki			
1.	Mońki	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Sportowa 1 19-101 Mońki www.mosir.monki.um.pl	Stadion sportowy wraz z zespołem boisk bocznych, budynek hotelowo-biurowy, kort tenisowy przy ul. Kościelnej, obiekt „Rol-skos” przy ul. Gajowej.
2.	Mońki	Pływalnia Powiatowa w Mońkach ul. Tysiąclecia 15B 19-100 Mońki www.plywalnia-monki.pl	Na terenie pływalni można skorzystać z następujących atrakcji: komora solna, niecka sportowa, niecka rekreacyjna, hydromasaże, zjeżdżalnia, jacuzzi, sauna, siłownia, solarium, masujące łóżko jadeitowe, masaż ręczny.
3.	Goniądz	Boiska sportowe przy Miejskim Ośrodku Wypoczynku i Rekreacji ul. Demokratyczna 10 19-110 Goniądz	Boisko sportowe.
4.	Knyszyn	Ośrodek Sportowo-Rekreacyjny w Knyszynie	Boiska do piłki nożnej, siatkówki, koszykówki, tenisa ziemnego, miejsca do rozpalania ognisk.

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

l.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
Powiat Sejneński			
		bd	
Powiat Siemiatycki			
1.	Siemiatycze	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Nadrzeczna 29 17-300 Siemiatycze www.mosir-siemiatycze.info	- Kompleks boisk wielofunkcyjnych – w tym m.in. korty tenisowe, boisko do koszykówki i piłki nożnej; stadion, wypożyczalnia sprzętu wodnego, kąpielisko i basen (w sezonie letnim), pole namiotowe - Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi, ul. Gen. Władysława Andersa 4 – hala sportowa Wypożyczalnia Sprzętu Wodnego (w sezonie letnim od czerwca do września), Stadion MOSiR, hala ul. Andersa 4 - W budowie – pełnowymiarowa hala widowiskowo-sportowa (zakończenie inwestycji październik 2010)
Powiat Sokólski			
1.	Sokółka	Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Mariańska 31 16-100 Sokółka www.osir.sokolka.pl	Kryta Pływalnia: Powierzchnia zabudowy – 1380 m ² , Powierzchnia użytkowa – 3114,9 m ² Kubatura – 12624 m ³ , Brodzik 59,2 m ² Plaża (obejścia) – 221,4 m ² , Trybuny 90 miejsc siedzących + 60 stojących Siłownia, Skatepark, Stadion: 3 płyty boisk piłkarskich; główna płyta o wymiarach 105m x 68m; nawierzchnia boiska trawiasta; 940 miejsc siedzących; bieżnia lekkoatletyczna.
Powiat Suwalski (grodzki)			
1.	Suwałki	Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Wojska Polskiego 2 16-400 Suwałki www.osir.suwalki.pl	ZESPÓŁ OBIEKTÓW nr 1 składa się z: hal sportowych (hali dużej, hali małej), sauny oraz terenów zielonych wokół hali, stadionu lekkoatletycznego (boiska LA, boiska asfaltowego, boiska treningowego), trzech kortów tenisowych, Skatepark'u, ZESPÓŁ OBIEKTÓW nr 2 składa się z: pływalni – basenu 25 m, stadionu piłkarskiego – boiska głównego, dwóch boisk treningowych, ośrodka rekreacyjnego – zalewu „Arkadia”, 3 kortów tenisowych (asfaltowych) Dom noclegowy „Wigry”. ZESPÓŁ OBIEKTÓW nr 3 składający się z: Budynku Sekcji Żeglarskiej (biuro i hangary) (ul. Zastawie 38A), Budynku przy ul. Zastawie 38, Baza noclegowa w Starym Folwarku, Lodowisko.
2.	Suwałki	Basen kryty przy Szkole Podstawowej nr 10 ul. Antonowicza 5 16-402 Suwałki	Basen kryty
Powiat Suwalski			
1.	Dowspuda	Boisko sportowe przy Zespole Szkół	Boisko sportowe
2.	Filipów	Boisko sportowe przy Zespole Szkół	Boisko sportowe
3.	Jeleniewo	Boisko sportowe w Jeleniewie	Boisko sportowe
4.	Jeleniewo	Sala sportowa przy Gimnazjum	Sala sportowa
5.	Wizajny	Sala sportowa przy Szkole Podstawowej	Sala sportowa

I.p.	Jednostka terytorialna	Nazwa i adres	Oferta według obiektów
Powiat Wysokomazowiecki			
1.	Ciechanowiec	Mazowiecko – Podlaski Klub Karate ul. Parkowa 8 18-230 Ciechanowiec www.mpkok.webpark.pl	Sale gimnastyczne do ćwiczeń sztuk walki.
2.	Ciechanowiec	Ciechanowiecki Ośrodek Kultury i Sportu ul. 11 Listopada 5 18-230 Ciechanowiec www.ciechanowiec.pl	Sekcja piłki nożnej “Żaki”, Sekcja piłki nożnej “Trampkarz starszy”, Sekcja piłki nożnej “Junior młodszy”, Sekcja piłki nożnej “Senior”, Sekcja piłki siatkowej dorosłych, Drużynę “Old Stars”, Sekcja szachowa, Sekcja brydża sportowego,
3.	Ciechanowiec	Siłownia Sportowa działa w Internacie Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Ciechanowcu. Ul. Kościelna 12 18 – 230 Ciechanowiec www.zsoiz-ciechanowiec.pl	Siłownia jest nowoczesnie urządzona, otwarta jest od poniedziałku do piątku.
4.	Wysokie Mazowieckie	Miejska Pływalnia „Wodnik” ul. Szpitalna 1	Realizacja działań w zakresie sportów wodnych i rekreacji.
Powiat Zambrowski			
1.	Zambrów	Pływalnia Miejska „Delfin” ul. Wyszyńskiego 6B 18-300 Zambrów www.basendelfin.com.pl	Basen sportowy o wymiarach 25m x 12,5m z oświetleniem podwodnym, wodą o głębokości 1,4m x 1,9m, Basen rekreacyjny o wymiarach 12,5m x 6m z wodą o głębokości 0,6m x 1,0m Ponadto w obiekcie znajdują się sauna fińska (sucha), sauna parowa, dwie wanny do hydromasażu, siłownia.
2.	Zambrów	Hala Sportowa przy Gimnazjum nr 1 w Zambrowie ul. kard. S. Wyszyńskiego 6a	Hala sportowa o wymiarach - 44 x 24 m, sala do gimnastyki korekcyjnej, w której można ćwiczyć aerobik, sala do tenisa stołowego.

Źródło: Opracowanie własne

Infrastruktura sportowa w województwie podlaskim wymaga częściowej modernizacji i obrania kierunku rozwoju tak aby wkomponować się w planowany rozwój turystyczny regionu. Z analiz dokonanych w Marketingowej Strategii Polski szansę rozwoju ma turystyka aktywna związana z żeglarstwem, kajakami, wind – i kite – surfingiem oraz turystyka rowerowa. Wymaga ona jednak nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na wyposażenie starych i tworzenie nowych wypożyczalni sprzętu wodnego oraz budowanie nowych przystani wodnych. Inwestycje te dotyczą głównie zbiorników naturalnych.

Wykorzystanie obecnej bazy sportowej może być atutem przy budowie elementów i promocji turystyki biznesowej.

4.4. Baza obiektów konferencyjnych i wystawienniczo targowych

Ośrodki i obiekty konferencyjne, odgrywające ważną rolę w turystyce biznesowej i konferencyjnej. Są one miejscami organizacji kongresów, sympozjów oraz spotkań, narad i szkoleń. Podstawowe zaplecze to: jedna lub kilka sal (plenarne i robocze) z odpowiednim wyposażeniem audiowizualnym i technicznym oraz sale konsumpcyjne i pomieszczenia

relaksacyjne, coraz częściej typu spa i wellness. Organizacja różnorodnych imprez konferencyjnych zwiększa wykorzystanie bazy hotelarskiej, zwłaszcza poza szczytowymi sezonami turystycznymi.

W województwach wschodnich, podobnie jak w całej Polsce, większość bazy konferencyjnej znajduje się przy obiektach hotelarskich. Są to zazwyczaj hotele wyższej klasy (4* i 3*) oraz ośrodki wypoczynkowe, szkoleniowe i konferencyjne. Znaczna część nadaje się tylko do organizacji niedużych imprez, głównie szkoleń i seminariów. W większych miastach, oprócz hoteli, na imprezy konferencyjne są również wykorzystywane doraźnie obiekty szkół wyższych i innych instytucji oraz sale widowiskowo-sportowe i podobne budynki. Stolicy województw wschodnich jako duże ośrodki miejskie o znaczeniu i funkcjach regionalnych są też ważnymi miejscami usług konferencyjnych. W miastach tych przykłady obiektów konferencyjnych to między innymi hotel: „Gołębiowski” w Białymstoku.

Na specjalne wyróżnienie zasługują ośrodki w atrakcyjnej lokalizacji krajobrazowej, oferujące odpowiednio wysoki standard usług konferencyjnych, gastronomicznych, hotelowych i relaksacyjnych.

Duże i znane imprezy wystawienniczo-targowe zwiększają liczbę przyjazdów do województwa. W większości ośrodków do organizacji wystaw i targów służą doraźnie hale widowiskowo-sportowe (Białystok).

Na terenie województwa podlaskiego wyróżnić można ponad 40 obiektów konferencyjnych, które w swojej ofercie mają kompleksowe usługi konferencyjne. W większości są to obiekty hotelowe należące do inwestorów prywatnych. Według badań Instytutu Turystyki około 11% wyjazdów krótko i długookresowych stanowią wyjazdy służbowe wiążące się z korzystaniem z usług hotelowych. W Polsce turystyka biznesowa dotyczy głównie dużych aglomeracji miejskich dlatego też największe szanse rozwoju w tej dziedzinie ma Miasto Białystok co obecnie widoczne jest w ilości obiektów konferencyjnych.

Tabela 51 Obiekty konferencyjne

Lp.	Obiekty Konferencyjne	Liczba uczestników
Powiat Augustowski		
1.	Hotel Wojciech w Augustowie – Hotel 16-300 Augustów ul. Wojciech 8 www.hotelwojciech.pl	– sala do 80 osób – sala do 30 osób – sala do 20 osób
2.	Hotel Warszawa SPA & RESORT – Hotel 16-300 Augustów ul. Zdrojowa 1 www.hotelwarszawa.pl	– sala do 230 osób – sala do 160 osób
3.	KOMPLEKS HOTELOWO – REKREACYJNY DELFIN – Hotel 16-300 Augustów ul. Turystyczna 81 www.hotel-delfin.com.pl	– sala Planeta Ziemia do 300 osób – sala Kliper do 120 osób – sala Casino do 30 osób, – sala Casino VIP do 12 osób
4.	Hotel Leśnik – Hotel 16-300 Augustów ul. Turystyczna 19A	– sala konferencyjna do 85 osób
5.	„LAGUNA” Centrum Hotelowo-Szkoleniowe – Centrum Konferencyjno-Hotelowe 16-300 Augustów ul. Wczasowa 4	– sala do 150 osób – sala do 70 osób – sala do 100 osób
6.	Pensjonat „U Marianny” 16-300 Augustów ul. Rajgrodzka 98	– sala do 30 osób
7.	Jacht klub Pacyfik	– sala do 200 osób

Lp.	Obiekty Konferencyjne	Liczba uczestników
	16-300 Augustów Al. Wyszyńskiego 1,	
8.	Zajazd Turystyczny „Hetman” 16-300 Augustów ul. Sportowa 1	– sala do 20 osób – sala do 40 osób – sala do 100 osób
9.	Restauracja "Albatros" 16-300 Augustów ul. Mostowa 3	– sala do 100 osób
10.	Hotel Polonia 16-300 Augustów ul. Mazurska 4	– sala do 75 osób
Powiat Białostocki (grodzki)		
1.	HOTEL GOŁĘBIEWSKI – BIAŁYSTOK – Hotel 43-460 Białystok ul. Pałacowa 7 www.golebiewski.pl	– sala kongresowa do 700 osób – sala nr 12 do 170 osób – sale nr 2,4,8 do 100 osób – sale nr 1,3,7,10 do 50 osób – sale nr 6,11 do 20 osób – sala nr 5 do 8 osób
2.	Sala Konferencyjna – MOSiR 15-465 Białystok ul. Włókiennicza 4	– sala do 100 osób
3.	Sala Bankietowo-Konferencyjna Aleksandra – Centrum Konferencyjno-Bankietowe 15-166 Białystok	– sala od 20 do 150 osób
4.	VILLA TRADYCJA – Hotel 15-464 Białystok ul. Włókiennicza 5	– sala od 40 do 120 osób
5.	Centrum Kultury Prawosławnej 15-420 Białystok ul. Św. Mikołaja 5	– sala do 150 osób – sala do 100 osób – sala do 30 osób
6.	Hotel BRANICKI 15-435 Białystok ul. Zamenhofa 25, www.hotelbranicki.com	– 2 sale (razem do 100 osób)
7.	Hotel CRISTAL 15-424 Białystok ul. Lipowa 3/5 www.cristal.com.pl	– sala do 160 osób – sala do 60 osób – sala do 35 osób – sala do 9 osób
8.	Hotel TRIO (członek PROT) 15-399 Białystok ul. Hurtowa 3 www.hotel3trio.pl	– sala do 200 osób
9.	OST GROMADA Hotel 15-703 Białystok al. Jana Pawła II 77 www.gromada.pl	– sala do 100 osób – sala narad do 8 osób
10.	Hotel Turkus 15-703 Białystok al. Jana Pawła II 54	– sala do 50 osób
11.	Hotel Pod Herbem 15-351 Białystok ul. Wiejska 49 www.hotel-podherbem.pl	– sala do 40 osób – sala do 150 osób
12.	Usługi Hotelarskie Elegant ul. Rycerska 1/0, Białystok	– sala do 60 osób

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Lp.	Obiekty Konferencyjne	Liczba uczestników
Powiat Białostocki		
1.	Bobrowa Dolina – Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowe 16-060 Białystok, Wieś Bobrowa ul. Bobrowa 25	– sala Balowa do 350 osób – sala Uniwersalna do 200 osób – sala Winiarnia do 80 osób – sala Klubowa do 40 osób – sala Strych do 50 osób – sala Kominkowa do 40 osób
2.	Dworek Tryumf 16-001 Księżyno k. Białegostoku ul. Klepacka 1 www.dworek-tryumf.pl	– sala Kryształowa do 300 osób – sala Diamentowa do 300 osób – sala Prezydencka do 340 osób – sala Kryształowa + Diamentowa do 600 osób
3.	Pensjonat „Black Tower” 16-020 Czarna Białostocka ul. Fabryczna 7 www.blacktower.com.pl	– sala do 180 osób – sala do 30 osób – sala do 60 osób
4.	„Helios” hotel 16-020 Czarna Białostocka ul. Torowa 7 www.helios-com.pl	– sala do 200 osób
5.	Trzy Sosny – Centrum Konferencyjno-Bankietowe 16-001 Kleosin ul. Leśna 20	– 3 sale 30 osobowe – sala do 300 osób
6.	ROZŁOGI – Centrum Konferencyjno-Bankietowe 16-040 Gródek, Waliły www.ckbrozlogi.pl	– sala bankietowa do 280 osób – sala mała do 60 osób – sala średnia do 100 osób
7.	PENSJONAT ZAJMA – Pensjonat 16-030 Supraśl ul. Cieliczańska 2	– sala do 90 osób
8.	Centrum Konferencyjno-Bankietowe KNIEJA – Hotel 16-030 Supraśl al. Niepodległości	– sala do 450 osób – sala do 150 osób – sala do 60 osób
9.	Ośrodek Wczasów „Puszcza” 16-030 Supraśl ul. Kodeksu Supraskiego 38 www.puszcza.pl	– sala do 170 osób
Powiat Grajewski		
1.	Zagroda Kuwasy – Pensjonat 19-206 Rajgród ul. Woźnawieś 30 A www.zagrodakuwasy.pl	– sala do 30 osób – sala do 80 osób – sala do 8 osób
2.	Ośrodek Wypoczynkowo – Konferencyjny Knieja 19-206 Rajgród ul. Leśna 21	– 5 sal mieszczących do 150 osób
Powiat Bielski		
1.	Hotel UNIBUS 17-100 Bielsk Podlaski ul. Widowska4 www.unibus.com.pl	– sala do 30 osób
2.	Zajazd Zagłoba Płoski, 17-100 Bielsk Podlaski www.zajazdzagloba.com.pl	– sala do 40 osób – sala do 200 osób
3.	Ptasia Osada	– sala do 60 osób

Lp.	Obiekty Konferencyjne	Liczba uczestników
	17-130 Płoski www.ptasiaosada.pl	– sala do 10 osób
Powiat Hajnowski		
1.	Zajazd „Jegorow” – Hotel 17-200 Hajnówka ul. Piłsudskiego 14	– sala do 60/70 osób
2.	Dwór Soplicowo Spa& Wellness – Pensjonat 17-230 Białowieża ul. Krzyże 2a www.dworsoplicowo.pl	– sala do 120 osób – sala do 40 osób – sala o pow. 250 m ²
3.	Best Western Hotel Żubrówka – Hotel 17-230 Białowieża ul. Olgi Gabiec 6	– sala 1 do 50 osób – sala 2 do 180 osób – sala 3 do 70 osób – łączone 300 osób
4.	Hotel Białowiecki – Centrum Konferencyjno-Szkoleniowe 17-230 Białowieża ul. Waszkiewicza 218 B	– sala Dębowa do 200 osób – sala Jesionowa do 50 osób – sala Bukowa do 50 osób – sala na wieży do 25 osób
Powiat Łomżyński (grodzki)		
1.	Hotel Gromada 18-400 Łomża ul. Rządowa 1A	– sala I do 70 osób – sala II do 80 osób – sala III do 120 osób – sala IV do 15 osób – sala V do 80 osób
Powiat Łomżyński		
1.	Hotel Baronowski Sp. z o. o. 18-421 Piątnica ul. Satwiskowa 32	– sala do 150 osób – sala do 70 osób – sala do 40 osób
2.	Motel ZACISZE 18-431 Piątnica ul. Stawiskowska 51 www.motel-zacisze.com	– sala do 150 osób
3.	HOTEL ZBYSZKO Hotel 18-414 Nowogród ul. Obrońców Nowogrodu 2	– sala Narew do 150 osób – sala Biebrza do 70 osób – sala Business do 30 osób – sala mała do 80 osób – sala 402 do 20 osób – sala balowa pow. 70 m ² – sala kominkowa pow. 68 m ²
Powiat Moniecki		
1.	Bartłowizna – Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy 19-110 Goniądz ul. Nadbiebrzańska 32 www.biebrza.com.pl	– sala 1 do 65 osób – sala 2 do 60 osób – sala 1+2 do 140 osób – sala 3 do 60 osób – sala 2+3 do 130 osób – sala 1+2+3 do 200 osób – sala 4 do 55 osób – sala 2 do 40 osób – karczma do 300 osób
2.	Hotel Zbyszko w Goniądzu – Hotel 19-110 Goniądz Św. Rozalii 13	– sala do 300 osób – restauracja do 60 osób – sala “A” do 40 osób – sala “B” do 30 osób
Powiat Siemiatycki		

Lp.	Obiekty Konferencyjne	Liczba uczestników
1.	Dwór „Duch Kresów” Kol. Wierceń, 17-300 Siemiatycze www.duchkresow.com.pl	– sala konferencyjna na 100 osób – sala konferencyjna na 120 osób
2.	„Zamkowa” Ul. Kraszewskiego 16 17-312 Drohiczyn www.zamkowa-drohiczyn.pl	– sala konferencyjna na 60 osób – sala konferencyjna na 150 osób
Powiat Sokólski		
1.	Ośrodek Sportu i Rekreacji 16-100 Sokółka ul. Mariańska 31 www.osir.sokolka.pl	– sala do 50 osób
2.	Sala bankietowa nad zalewem OSiR 16-100 Sokółka ul. Wodna 20	– sala do 100 osób – salą bankietową o pow. 155m ² – sala bankietowa 75m ² – sala taneczna 40m ²
Powiat Suwalski (grodzki)		
1.	Hotel DOM NAUCZYCIELA 16-400 Suwałki ul. Kościuszki 120, www.domnauczyciela.suwalki.pl	– sala do 80 osób
2.	Hotel „Suwalszczyzna” ul. Noniewiczza 71 A	– sala do 100 osób
3.	Usługi hotelowe „Hańcza” ul. Wojska Polskiego 2	– sala do 60 osób
Powiat Suwalski		
1.	Centrum Konferencyjno – Wypoczynkowe, 16-404 Jeleniewo koło Suwałk Szelment 1	– sala do 80 osób
2.	Pensjonat Hossa-Wigry Płociczno-Tartak 40	– sala bankietowa
3.	Obiekt hotelarsko - gastronomiczny „Holiday” Stary Folwark 106, 16-402 Suwałki	– sala do 300 osób, – sala do 60 osób

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 52 Obiekty wystawiennicze na terenie Województwa Podlaskiego

Lp.	Obiekty Wystawiennicze	Powierzchnia
1.	Podlaskie Centrum Targowe ul. Sienkiewicza 3, 15-432 Białystok	bd
2.	Hala sportowo – widowiskowa im. Olimpijczyków Polskich przy Szkole Podstawowej Nr 9 i Gimnazjum Nr 8 ul. Ks. Anny 18, 18-400 Łomża	bd
3.	Hala Sportowa Politechniki Białostockiej ul. Wiejska 41, 15 – 351 Białystok	968 m ²
4.	Hala Sportowa Uniwersytetu w Białymstoku ul. Świerkowa 20a, 15-328 Białystok	47 m x 28,5 m
5.	Hala Sportowa UMB Białystok, ul. Wołodyjowskiego 1	1000 m ²
6.	Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Wojska Polskiego 2 16-400 Suwałki	bd

Źródło: Opracowanie własne

4.5. Sieć informacyjna

Turystyczną sieć informacyjną w województwie podlaskim tworzą regionalne i lokalne punkty informacji turystycznej, komputerowy system informacji turystycznej, zasoby Internetu, prasa regionalna, bazy danych o walorach i zagospodarowaniu turystycznym, badania statystyczne, targi turystyczne.

Do wyspecjalizowanych jednostek zajmujących się rozwojem turystyki i posiadające bazy informacji turystycznej w województwie podlaskim należą: Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna, Podlaska Regionalna Izba Turystyczna, Suwalska Izba Rolniczo – Turystyczna, Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych, Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze, Lokalne Organizacje Turystyczne.

Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna stworzyła Internetowy System Informacji Turystycznej (ISIT), dzięki któremu można pozyskać wszelkie informacje na temat wydarzeń kulturalnych, sportowych, czy turystycznych, odbywających się w obrębie całego al. podlaskiego. System ten dostarcza także informacji na temat bazy noclegowej w całym regionie, z podziałem na: hotele, kwatery agroturystyczne, schroniska, pensjonaty, kempingi, al.

Podlaska Regionalna Izba Turystyczna z siedzibą w Białymstoku współpracuje z organami administracji rządowej i samorządowej, podmiotami gospodarczymi działającymi w zakresie turystyki oraz osobami fizycznymi, realizującymi cele i zadania w zakresie promocji. Ponadto prowadzi akcje promocyjne regionu w zakresie turystyki, doskonalą kadry turystyczne, prowadzi bank informacji turystycznej.

Lokalne Organizacje Turystyczne o charakterze stowarzyszeń powstały w podlaskim w celu stworzenia odpowiednich warunków współpracy organów administracji rządowej, samorządowej oraz organizacji pozarządowych dążących do promocji turystycznej podlaskich subregionów turystycznych.

W województwie podlaskim funkcjonują cztery Lokalne Organizacje Turystyczne.

Tabela 53 Lokalne Organizacje Turystyczne

Lp.	Miejscowość	Nazwa	Adres
1.	Augustów	Augustowska Organizacja Turystyczna	Rynek Zygmunta Augusta 44
2.	Łomża	Lokalna Organizacja Turystyczna „Ziemia Łomżyńska”	ul. Główna 38
3.	Suwalki	Suwalska Organizacja Turystyczna	ul. Ks. K. Hamerszmita 16
4.	Zawady	Brama na Bagna – Lokalna Organizacja Turystyczna	Strąkowa Góra 44, Zawady

Źródło: Opracowanie własne

Suwalska Izba Rolniczo – Turystyczna zajmuje się doradztwem i szkoleniami w zakresie podejmowania i rozwoju działalności turystycznej, ze szczególnym

uwzględnieniem turystyki wiejskiej. Do zadań Izby należy standaryzacja obiektów wiejskiej bazy noclegowej. Tworzy także regionalny produkt turystyczny w oparciu o walory kulturowe, przyrodniczo – krajobrazowe regionu. Ponadto Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna prowadzi aktywną współpracę transgraniczną z partnerami z rejonu Morza Bałtyckiego w dziedzinie turystyki, opracowuje i realizuje projekty związane z infrastrukturą turystyczną (w tym przystosowanie bazy turystycznej dla osób niepełnosprawnych).

Towarzystwami odgrywającymi dużą rolę w promocji turystyki w regionie województwa podlaskiego są *Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych* oraz *Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze*. Są to organizacje masowe, kierujące ruchem turystycznym, posiadające własne punkty informacji turystycznej.

W województwie podlaskim działa dziewięć oddziałów PTTK: Oddział PTTK w Augustowie, Oddział PTTK im. J.J. Karpińskiego w Białowieży, PTTK Oddział Białostocki, Regionalny Oddział PTTK w Białymstoku, Oddział PTTK w Bielsku Podlaskim, PTTK Oddział w Hajnówce, Oddział Zakładowy PTTK „Kolejarz” przy Zakładzie Napraw Taboru Kolejowego w Łapach, Oddział PTTK w Łomży, Oddział PTTK w Suwałkach.

Dysponują one wyszkoloną kadram, doświadczeniem w organizowaniu regionalnych imprez turystycznych oraz imprez centralnych, prowadzą szkolenia i kursy dla kadry turystycznej.

PTTK zarządza własną bazą noclegową. W województwie podlaskim obiekty noclegowe znajdują się w takich miejscowościach jak: Augustów, Frącki, Gawrych Ruda, Płaska, Sewry, Stary Folwark, Swoboda, Wysoki Most.

Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych posiada na terenie województwa podlaskiego dwa schroniska młodzieżowe w Białowieży (Białowieża SSM Paprotka) oraz w Białymstoku (Białystok SSM Podlasie). Schroniska pełnią również rolę punktów informacji turystycznej.

Główne Centra Informacji Turystycznej znajdują się w Augustowie, Białymstoku, Lipsku, Hajnówce, Przerośle, Puńsku, Suwałkach, Supraślu oraz w parkach narodowych: Białowieżskim, Biebrzańskim, Narwiańskim i Wigierskim. Udzielają one informacji na temat bazy noclegowej, gastronomicznej, imprez kulturalnych i lokalnych atrakcji turystycznych. Punkty Informacji Turystycznej w celu poszerzenia informacji turystycznej współpracują ze stowarzyszeniami agroturystycznymi, hotelami, biurami podróży, przewodnikami, ośrodkami kultury.

Tabela 54 Centra i punkty informacji turystycznej w województwie podlaskim

LP	POWIAT	JEDNOSTKA TERYTORIALNA	NAZWA
1.	Powiat Augustowski	Augustów	Centrum Informacji Turystycznej
		Lipsk	Centrum Informacji Turystycznej – MGOK w Lipsku
		Sztabin	Punkt Informacji Turystycznej „Agroturystyka nad Biebrzą”
2.	Powiat Hajnowski	Białowieża	Punkt Informacji Turystycznej Białowieżskiego Parku Narodowego
			Punkt Informacji Turystycznej PTTK w Białowieży
			Punkt Informacji Turystycznej PTSM Paprotka w Białowieży
		Czeremcha	Informacja Turystyczna Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze
		Czyże	infokiosk
Dubicze Cerkiewne	Gminny Ośrodek Kultury		

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

LP	POWIAT	JEDNOSTKA TERYTORIALNA	NAZWA
		Hajnówka	Centrum Turystyki Regionu Puszczy Białowieskiej Starostwo Powiatowe w Hajnówce (Administrator Lokalny ISIT)
		Kleszczele	Centrum Turystyki i Kultury „ładyszka”
		Narew	Informacja Turystyczna Urząd Gminy Narew
		Narewka	Gminne Centrum Informacji
3.	Powiat Białostocki	Białystok	Centrum Informacji Turystycznej Podlaska Regionalna organizacja Turystyczna (Regionalny Administrator ISIT)
			Punkt Informacji Turystycznej
			Urząd Miejski Białystok (Administrator Lokalny ISIT)
			Szkolne Schronisko Młodzieżowe (PTSM)
			Księgarnia Turystyczna MAPY (członek PROT)
		Choroszcz	Punkt Informacji Turystycznej Miejsko Gminne Centrum Kultury
		Czarna Białostocka	Urząd Miejski w Czarnej Białostockiej (Administrator Lokalny ISIT)
		Łapy	Ośrodek Informacyjny o Narwiańskim Parku Narodowym
		Supraśl	Punkt Informacji Turystycznej Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej
			Punkt Informacji Turystycznej Centrum Kultury i Rekreacji w Supraślu
		Tykocin	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Miasta w Tykocinie
		Wasilków	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Miasta i Gminy w Wasilkowie
		Zawady	Punkt Informacji Turystycznej (Urząd Gminy Zawady – Administrator Lokalny ISIT) Lokalna Organizacja Turystyczna „Brama na Bagna”
4.	Powiat Bielski	Bielsk Podlaski	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Miasta Bielsk Podlaski (Administrator Lokalny ISIT)
5.	Powiat Łomżyński	Łomża	PTTK Oddział w Łomży
		Drozdowo	Punkt Informacji Turystycznej Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi
		Nowogród	Informacja Turystyczna (Urząd Miasta w Nowogrodzie – Administrator Lokalny ISIT)
6.	Powiat Kolneński	Kolno	Starostwo Powiatowe w Kolnie (nowy Administrator Lokalny ISIT)
7.	Powiat Moniecki	Goniądz	Punkt Informacji Turystycznej Zespół udostępniania BPN i wypożyczanie kajaków w Osowcu-Twierdzy (Administrator Lokalny ISIT)
			Punkt Informacji Turystycznej Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego
8.	Powiat Suwalski	Filipów	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Gminy Filipów
		Jeleniewo	Punkt Informacji Turystycznej Suwalski Park Krajobrazowy
		Przerośl	Centrum Informacji Turystycznej w Przerośli Urząd Gminy Przerośl
		Suwałki	Centrum Informacji Turystycznej (Administrator Lokalny ISIT)

LP	POWIAT	JEDNOSTKA TERYTORIALNA	NAZWA
			Centrum Informacji Turystycznej (ROKiS – Administrator Lokalny ISIT) Centrum Międzynarodowej Informacji Kulturalno-Turystycznej
			Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna (Administrator Lokalny ISIT) Biuro Agroturystyki
			Punkt Informacji Turystycznej Wigierskiego Stowarzyszenia Turystycznego w Starym Folwarku
			Centrum Informacji Turystycznej Wigierskiego Parku Narodowego w Krzywym
		Dowspuda	Punkt Informacji Turystycznej w Dowspudzie
		Szypliszki	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Gminy Szypliszki
		Wizajny	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Gminy Wizajny
9.	Powiat Sokólski	Sokółka	Punkt Informacji Turystycznej Społeczne Muzeum Ziemi Sokólskiej (Sokólski Ośrodek Kultury – Administrator Lokalny ISIT)
10.	Powiat Siemiatycki	Drohiczyn	Punkt Informacji Turystycznej Miejsko Gminny Ośrodek Kultury
		Mielnik	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Gminy Mielnik (Administrator Lokalny ISIT)
		Siemiatycze	Punkt Informacji Turystycznej Starostwo Powiatowe w Siemiatyczach (Administrator Lokalny ISIT)
11.	Powiat Sejneński	Giby	Punkt Informacji Turystycznej Urząd Gminy Giby
		Puńsk	Centrum Informacji Turystycznej Urząd Gminy Puńsk
		Sejny	Stowarzyszenie „Ziemia Sejneńska” Sejneńskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami – punkt informacji turystycznej Centrum Informacji Turystycznej i wypożyczalnia rowerów na Placu Dominikańskim w Sejnach – czynne od września 2010 r.
12.	Powiat Wysokomazowiecki	Kurowo	Punkt Informacji Turystycznej Narwiański Park Narodowy

Źródło: Informator turystyczny województwa podlaskiego.

W tabeli nr 56 podano dane dotyczące ilości turystów odwiedzających punkty informacji turystycznej w poszczególnych regionach. Wartości podane w tabeli są szacunkowe. Część z nich to ilość osób które przyszły po informacje do Punktów IT, inne to ilość sprzedanych biletów wstępu do Parków Narodowych oraz licencji wędkarskich lub ilość wniesionych opłat miejscowych. W tabeli wyszczególniono również podział na turystów krajowych, jak i zagranicznych, aby można było określić, jakim zainteresowaniem cieszy się województwo Podlaskie wśród turystów z innych krajów⁴⁵.

Tabela 55 Ilość turystów odwiedzających punkty informacji turystycznej w województwie podlaskim w 2008 r.

Region	Punkt informacji turystycznej	Ilość turystów		Razem
		krajowych	zagranicznych	
Biebrzański Park Narodowy	Agroturystyka nad Biebrzą, Punkt Informacji Turystycznej	747	153	900

⁴⁵ Opracowano na podstawie „Raportu statystycznego ruchu turystycznego w województwie podlaskim w 2008 roku”

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Region	Punkt informacji turystycznej	Ilość turystów		Razem
		krajowych	zagranicznych	
	Miejsko — Gminny Ośrodek Kultury w Lipsku	415	50	465
Białowiecki Park Narodowy	Punkt Informacji Turystycznej, Siedziba Białowieckiego Parku Narodowego (karty wstępu)	26 346	5396	31742
	Punkt Informacji Turystycznej, Siedziba Białowieckiego Parku Narodowego	3128	560	3688
	Punkt Informacji Turystycznej w Szkolnym Schronisku Młodzieżowym „Paprotka”	675	341	1016
	PTTK w Białowieży	23388	4790	28178
	Centrum Informacji Turystycznej Regionu Puszczy Białowieckiej – Starostwo Powiatowe w Hajnówce	1365	519	1884
Narwiański Park Narodowy	Centrum Informacji Turystycznej w Narwiańskim Parku Narodowym – Kurowo	7114	1 457	8 571
Wigierski Park Narodowy	Centrum Informacji turystycznej – Krzywe, Siedziba Wigierskiego Parku Narodowego	15 000	1000	16 000
	Punkt Informacji Turystycznej Wigierskiego Stowarzyszenia Turystycznego w Starym Folwarku (od 25.04 do 15.10.08)	782	98	880
Puszcza Augustowska	Centrum Informacji Turystycznej w Augustowie	14 715	3 014	17 729
Suwalszczyzna	CMIKT w Suwałkach	14 150	7 959	22 109
	Urząd Gminy Filipów (na podstawie kontokwitarusza opłaty miejscowej)	125	25	150
	Punkt Informacji Turystycznej przy Siedzibie Suwalskiego Parku Krajobrazowego	8 300	1 700	10 000
	Centrum Informacji Turystycznej w Puńsku	131	45	176
Białystok	Centrum Informacji Turystycznej w Białymstoku	1 582	294	1 876
	Punkt Informacji Turystycznej przy Księgarni Turystycznej „Obieżyświat” na PKP w Białymstoku	1 743	357	2 100
	Punkt Informacji Turystycznej przy Szkolnym Schronisku Młodzieżowym „Podlasie”	2 392	547	2 939
Puszcza Knyszyńska	Centrum Edukacji Ekologiczno – Turystycznej „Puszcza Knyszyńska” (od 05 do 09.08)	2 588	53	2 641
	Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej – Supraśl	3 317	679	3 996
	Muzeum Ikon w Supraślu	26 495	5 427	31 922
Szlak Rękodziela Ludowego	Gmina Czarna Białostocki	3 518	9	3 527
Szlak Tatarski	Meczet – Kruszyniany, Festiwal Kultury i Tradycji Tatarów Polskich w Kruszynianach	13 280	2 720	16 000
Dolina Bugu	Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury w Drohiczyńce	3 767	1 539	5 306

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Region	Punkt informacji turystycznej	Ilość turystów		Razem
		krajowych	zagranicznych	
	Punkt informacji turystycznej w Siemiatyczach	19 222	3 937	23 159
	Grabarka	41 500	8 500	50 000
Ciechanowiec	Punkt Informacji Turystycznych w Ciechanowcu	1 660	340	2 000
	Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu	46 397	9 503	55 900
Łomżyński Park Kraj obrazowy Doliny Narwi	Muzeum Przyrody w Drozdowie	11 466	2 349	13 815
	Punkt Informacji Turystycznej w PTTK Łomża	345	71	416
	Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie	26 212	5 369	31 581
RAZEM		320 703	68 598	389 301

Źródło: www.zarabiajnaturystyce.pl, „Raport statystyczny ruchu turystycznego w województwie podlaskim w 2008 roku”

W 2008 roku Centrum Informacji Turystycznej w Białymstoku odwiedziło 1876 osób. Największe natężenie wizyt w Centrum IT zanotowano w sezonie letnim: w miesiącach maj, czerwiec, lipiec sierpień, wrzesień.

Tabela 56 Ilość osób odwiedzających Centrum Informacji Turystycznej w Białymstoku w 2008 r. według miesięcy

Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
77	54	25	43	149	196	486	372	203	85	150	36

Źródło: www.zarabiajnaturystyce.pl, „Raport statystyczny ruchu turystycznego w województwie podlaskim w 2008 roku”

Centrum Informacji Turystycznej obsługuje turystów krajowych jak i zagranicznych. W 2008 roku CIT odwiedziło 1582 turystów krajowych oraz 294 turystów zagranicznych co stanowi około 16 % wszystkich odwiedzających punkty informacji. Obcokrajowcy którzy najczęściej odwiedzali Centrum pochodzili z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Holandii oraz Belgii. Turyści zagraniczni najczęściej pytali o atrakcje województwa podlaskiego, atrakcje Białegostoku oraz informacje o Białowieży.

Natomiast turyści z Polski byli najbardziej zainteresowani informacjami dotyczącymi: Białegostoku (tania baza noclegowa, plan miasta, Szlak Dziedzictwa Żydowskiego, muzea, zabytki, biura podróży, baza gastronomiczna: restauracje, kawiarnie, pamiątki), Puszczy Białowieskiej (przewodnictwo, baza noclegowa, gastronomiczna, rezerwat Żubrów), ogólnych atrakcji województwa podlaskiego, lokalizacji pól namiotowych, campingów, Augustowa (żeglarstwo, kajaki, imprezy turystyczne i kulturalne), Litwy – Wilno, Druskienniki, Łotwy, Estonii, Białorusi, Szlaku Tatarskiego, Tykocina, Suwalszczyzny, Biebrzańskiego Parku Narodowego, szlaków rowerowych na Podlasiu, Supraśla i Puszczy Knyszyńskiej⁴⁶.

W okresie zimowym turyści najczęściej pytali o wyciągi narciarskie w Ogrodniczkach oraz na Suwalszczyźnie (Szelmant).

4.6. Biura usług turystycznych i przewozowych

W województwie podlaskim funkcjonują 84 biura usług turystycznych. Najwięcej biur skupionych jest w dużych ośrodkach miejskich, jak Augustów, Białystok, Łomża i Suwałki.

Tabela 57 Wykaz biur usług turystycznych w województwie podlaskim – stan na 03.08.2009 r.

Wyszczególnienie	Nazwa biura	Adres	
Augustów	Polskie Biuro Podróży	Rynek Zygmunta Augusta 22	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Usług Turystycznych „ŻAK-TOURIST” sp. z o.o.,	ul. Rybacka 2	Krajowi
	Przedsiębiorstwo Turystyczne „SZOT”,	ul. Konwaliowa 2	Krajowi/Zagraniczni
	Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe	ul. Nadrzeczna 62a	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Podróży „ELA-TRAVEL”	Rynek Zygmunta Augusta 15/2	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Turystyczne „LOGOS,, ZNP ZG	ul. 29 Listopada 29	Krajowi
	PPHU „SIROCCO”	ul. Obrońców Westerplatte 9/18	Krajowi/Zagraniczni

⁴⁶ Opracowano na podstawie „Raportu statystycznego ruchu turystycznego w województwie podlaskim w 2008 roku”

**Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015**

Wyszczególnienie	Nazwa biura	Adres	
	„SZEKLA-PORT PTTK” Przedsiębiorstwo Turystyczne w Augustowie	ul. Nadrzeczna 70a	Krajowi/Zagraniczni
	Przedsiębiorstwo Turystyczne „CAMPA	ul. Obrońców Westerplatte 9/36,	Krajowi/Zagraniczni
	Organizator Turystyki Aktywnej i Sportu „STREFA”	Ul. Kościuszki 42	
	Biuro Usług Turystycznych „GAMMA”	ul. Rajgrodzka 79	Krajowi
Białowieża	Biuro Turystyki „RYS”	ul. Krzyże 22	Krajowi/Zagraniczni
	„IWA” sp. z o.o	ul. Olgi Gabiec 6	Krajowi/Zagraniczni
	PTTK Zarząd Oddziału im. J.J. Karpińskiego	Ul. Kolejowa 17	Krajowi
	Biuro Usług Przewodnickich „PUSZCZA BIAŁOWIESKA”	ul. Park Dyrekcyjny 11	Krajowi/Zagraniczni
Białystok	Biuro Turystyczne „OMEGA TRAVEL”	ul. Św. Rocha 14a lok.9	Krajowi/Zagraniczni
	PTT Biuro Podróży „RAMIS-BORT	ul. Św. Rocha 13/15 lok.115	Krajowi
	„BIACOMEX” S.A	ul. Elewatorska 11/11	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Turystyki Zagranicznej „BIAL-TUR” sp. z o.o.	ul. Krakowska 17	Krajowi
	Biuro Podróży „SIGMA” s. c	ul. Św. Rocha 10a lok.111	Krajowi
	„ALMATUR-BIAŁYSTOK”	ul. Zwierzyniecka 12	Krajowi
	Biuro Usług Turystycznych „DYLIŻANS”	ul. Waryńskiego 6 lok.18	Krajowi
	„NATURE TRAVEL” s. j.	ul. Wyszyńskiego 2/1	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Usług Turystycznych „ELLA- TUR”	ul. Lipowa 51/11	Krajowi/Zagraniczni
	Agencja Turystyczna „NOWATOR” s.j	ul. Skłodowskiej 13	Krajowi/Zagraniczni
	PUHP „JUNIOR” s. c	ul. Stołeczna 25	Krajowi
	PUH „EUREKA” s. c	ul. Warszawska 57	Krajowi
	Biuro Podróży „INVEST-NORD” sp. z o.o	ul. Grochowa 11	Krajowi
	Biuro Usług Turystyczno- Transportowych „WIKTORIA”	ul. Wyszyńskiego 2 lok. 47	Krajowi
	Biuro Turystyczne „JUVENTUR” s. c	ul. Boh. Monte Cassino 5	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Podróży „ALEX” s.c	ul. Lipowa 51	Krajowi
	Biuro Podróży WYGODA	ul. Karłowicza 19	Krajowi
	„CRISTAL TRAVEL” sp. z o.o	ul. Lipowa 3	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Podróży „ALBICJA”	ul. Św. Rocha 10A lok. 218	Krajowi/Zagraniczni
	„SKAUT”	al. 1000-lecia P.P. 46/19	Krajowi
	„GRUN TRAVEL” Biuro Turystyczne	ul. Wyki 6	Krajowi/Zagraniczni
	P.U-H „PRO”	ul. Ukośna 24h	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Usług Turystycznych „WAGANT” Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe	ul. Szosa Knyszyńska 72	Krajowi
	Białostocki Oddział PTTK	ul. Lipowa 18	Krajowi
	Centrum Edukacyjno Turystyczne	ul. Św. Mikołaja 1 lok. 23	Krajowi/Zagraniczni
	Fundacja Zielone Płuca Polski	ul. Dojlidy Fabryczne 23	Krajowi
	Biuro Podróży „ROYAL”	ul. Legionowa 28 lok. 205	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Podróży „ESTELLE TRAVEL”	ul. Upalna 1A lok. 47	Krajowi
	SOPLICOWO sp. z o.o	ul. Krzyże 2a	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Pielgrzymkowe „PAX”	ul. Antoniukowska 17B/23	Krajowi/Zagraniczni
	PTTK Zarząd Oddziału	ul. Mickiewicza 50/54	Krajowi
	Bielsk Podlaski	Biuro Turystyczne „BUMERANG”	ul. Świerkowa 7
„SUN-SPORT”		ul. Poniatowskiego 2/5	Krajowi/Zagraniczni

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Wyszczególnienie	Nazwa biura	Adres	
Dubicze Cerkiewne	Biuro Turystyki Aktywnej „NES-TUR	ul. Główna 99	Krajowi/Zagraniczni
Goniądz	„BIEBRZA ECO-TRAVEL”	ul. Kościuszki 26/11	Krajowi/Zagraniczni
	„NATURE EXPLORER”,	ul. Nowy Świat 24	Krajowi/Zagraniczni
	„BIEBRZA EXPLORER”,	ul. Nowy Świat 21	
Hajnówka	„HAMAK-TUR”	ul. Celna 17/2	Krajowi
	Biuro Turystyki Przyrodniczej	ul. Nałkowskiej 9	Zagraniczni
	Biuro Turystyczne „ŻUBR”	ul. 3 Maja 60/6	Krajowi
Lapy	KAYLON	Uhowo, ul. Kolejowa 8	Krajowi/Zagraniczni
Łomża	Biuro Podróży „SKATUR”	ul. Senatorska 23	Krajowi
	Agencja Usług Turystycznych „BALTICA TRAVEL”,	ul. Wojska Polskiego 115	Krajowi
	Biuro Podróży „TOMI TOURIST”,	al. Legionów 7a	Krajowi
	„PODRÓŻNICZEK” Organizator Turystyki Przyrodniczej	ul. Dworna 18	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Turystyczne „GILDA” sp. z o.o	al. Legionów 7	Krajowi/Zagraniczni
	PTTK Oddział w Łomży	ul. Wojska Polskiego 1	Krajowi
	Biuro Podróży „JOANNA”,		Krajowi/Zagraniczni
	Turlomza.pl	ul. Wojska Polskiego 74	Krajowi/Zagraniczni
	Przedsiębiorstwo Handlowo-Turystyczne „ROBIN”	ul. Bema 37	Krajowi/Zagraniczni
	Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łomży sp. z o.o	al. J. Piłsudskiego 88	Krajowi
	JC PODRÓŻE	ul. Długa 6	Krajowi/Zagraniczni
„Artour” Biuro Podróży	ul. Małachowskiego 6	Krajowi/Zagraniczni	
Mońki	Biuro Turystyczne „KURIER” T. i Z. Jankowscy	ul. Białostocka 29	Krajowi
Raczk	Przedsiębiorstwo Turystyczne „ROSPUDA”,	ul. Wita Stwosza 1	Krajowi/Zagraniczni
Sejny	Stowarzyszenie „Ziemia Sejneńska”	ul. Wojska Polskiego 60B	Krajowi/Zagraniczni
	Agencja Turystyczna „Kresy”	ul. Słowackiego 5a	Krajowi/Zagraniczni
	Informacja Turystyczna - Sejneńskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami	ul. Piłsudskiego 28	Krajowi/Zagraniczni
Siemiatycze	Biuro Podróży i Turystyki	ul. 11 Listopada 39	Krajowi/Zagraniczni
Suwałki	PTTK Oddział w Suwałkach	ul. Kościuszki 37	Krajowi
	Biuro Turystyczne „JACWING”	ul. Lityńskiego 10/4	Krajowi/Zagraniczni
	SUWAŁSKA IZBA ROLNICZO-TURYSTYCZNA	ul. Kościuszki 45	Krajowi/Zagraniczni
	Agencja Turystyczno-Usługowa „GROMA-TOUR”	ul. Kościuszki 86	Krajowi/Zagraniczni
	Przedsiębiorstwo Turystyczne „WIGRY” sp. z o.o	ul. Kościuszki 84	Krajowi/Zagraniczni
	ZPH KNIEJA sp. z o.o	ul. 1 Maja 25	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Turystyki „HURYN TRAVEL” s.c	Płocicznie-Tartak 40	Krajowi/Zagraniczni
	Biuro Turystyki AKAJAK.pl	ul. Noniewicza 77	Krajowi/Zagraniczni
PKS w Suwałkach S.A.	ul. Wojska Polskiego 100	Krajowi	
Stary Folwark	Biuro Turystyki Aktywnej „FORMA-T”	Stary Folwark 55b	Krajowi/Zagraniczni
	P.H.U. „AZYL”	Stary Folwark 19	Krajowi/Zagraniczni
Wasilków	WILD LAND, DELF s.c	Sochonie 49/6	Krajowi
Woniecko	Biuro Polowań „FORESTOUR”	Grądy Woniecko 11/11	Zagraniczni
Zambrów	Biuro Podróży „POGODNA”	al. Wojska Polskiego 7	Krajowi/Zagraniczni

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego.

Większość biur podróży ma szeroki zakres działalności, obejmujący Polskę, kraje sąsiednie i oferty turystyczne krajów europejskich i wszystkich praktycznie kontynentów.

Wyróżnia się następujące grupy państw, na terenie których wykonywana jest działalność przez organizatorów turystyki i pośredników turystycznych: **I grupa:** Polska, **II grupa:** Albania, Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Dania, Estonia, Finlandia,

Francja, Grecja, Hiszpania, Irlandia, Islandia, Luksemburg, Łotwa, Malta, Monako, Holandia, Norwegia, Portugalia, Rosja, Rumunia, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy, **III grupa:** inne państwa nie wymienione w pozostałych grupach oraz Wyspy Kanaryjskie, **IV grupa:** Białoruś, Czechy, Łotwa, Słowacja, Niemcy, Ukraina, Obwód Kaliningradzki.

W województwie podlaskim według stanu na 10.07.2009 r. na działalność wyłącznie krajową było nastawionych 18 podmiotów. Podmiotów, które swoim zasięgiem obejmowały Polskę, Albanie, Austrię, Belgię, Bułgarię, Chorwację, Cypr, Danię, Estonię, Finlandię, Francję, Grecję, Hiszpanię, Irlandię, Islandię, Luksemburg, Łotwę, Malte, Monako, Holandię, Norwegie, Portugalię, Rosję, Rumunię, Słowenię, Szwajcarię, Szwecję, Turcję, Węgry, Wielką Brytanię, Włochy, Białoruś, Czechy, Łotwę, Słowację, Niemcy, Ukrainę oraz obwód kaliningradzki było 36, co stanowiło ok. 43% wszystkich biur podróży w regionie. 25 podmiotów swoją działalnością obejmowało oprócz Polski, także kraje graniczące z makroregionem Polski Wschodniej. Najmniej liczną grupę stanowiły biura podróży, których zasięg obejmował wszystkie kraje – ich liczba wynosiła 4, a także te, których działalność obejmowała Polskę i kraje z grupy II (w województwie podlaskim było tylko jedno takie biuro).

4.7. Wnioski

- Województwo podlaskie posiada obecnie dosyć dobrze rozwiniętą (i w ciągłym rozwoju) podstawową infrastrukturę turystyczną, tzn. bazę noclegową i gastronomiczną, oferującą usługi w szerokim przekroju cen, standardu i zakresu usług. Liczba miejsc noclegowych i gastronomicznych pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb w tym względzie turystom odwiedzającym region. Nie mniej w szczytach sezonu turystycznego w związku ze spadkiem ilości miejsc typu hotelowego w ostatnim okresie (rok 2007/2008) w niektórych obszarach turystycznych województwa charakteryzujących się wzmożonym ruchem turystycznym (lipiec - sierpień) popyt na miejsca hotelowe przerasta podaż. Istnieje natomiast niewykorzystana podaż miejsc noclegowych w bazie pozahotelowej, zwłaszcza w okresach nieporogody sezonu turystycznego.
- Pojemność hoteli w okresie sezonu jest wykorzystana w stopniu, który zwraca uwagę na potrzebę zwiększenia tej pojemności, zwłaszcza, jeżeli tendencja wzrostowa ruchu przyjazdowego się utrzyma. Powstawanie nowych hoteli w ostatnich kilku latach i realizowane obecnie nowe inwestycje w tym zakresie, także o dużej pojemności wskazują na prawidłowe działanie mechanizmu rynkowego w tej branży i pozwalają sądzić, że wyrównają on ewentualną nadwyżkę popytu. Na korzyść branży hotelarskiej będą wpływać wszystkie działania zmierzające do zmniejszenia sezonowości ruchu przyjazdowego w regionie.
- Baza gastronomiczna w województwie podlaskim jest dobrze rozwinięta, szczególnie w obszarach obecnej koncentracji ruchu turystycznego, czyli w Białymstoku i na Suwalszczyźnie.
- Lokale gastronomiczne koncentrują się także wyspowo w obrębie atrakcji turystycznych oraz, w mniejszym zakresie, liniowo wzdłuż głównych dróg dojazdowych prowadzących do poszczególnych subregionów turystycznych takich jak Północna Suwalszczyzna, Dolina Rospudy, Pojezierze Sejneńskie, Puszcza Augustowska, Jeziora Rajgrodzkie, Puszcza Kurpiowska, Dolina Pisy, Dolina Biebrzy, Dolina Narwi, Puszcza Knyszyńska, Zbiornik Siemianówka, Puszcza Białowieska, Dolina Bugu i Nurca.

- Oprócz lokali serwujących dania kuchni polskiej, funkcjonują obiekty specjalizujące się w kuchni innych krajów głównie Litwy i Białorusi co sprzyja zapotrzebowaniu turystów z innych regionów kraju i z Europy Zachodniej. Nie mniej należałoby stworzyć system zachęt (np produkt sieciowy) pozwalający na rozwój sieci gastronomicznej opartej na kuchni regionalnej i lokalnych tradycjach kulinarnych.
- Analizowany subregion posiada wiele atrakcji sportowo-rekreacyjnych możliwych do wykorzystania w rozwoju turystyki. Wiele obiektów jest jednak obecnie wykorzystywana głównie przez mieszkańców i często wymagają one modernizacji. W celu pełnego wykorzystania posiadanych zasobów należy przeprowadzić inwestycje polegające na rozszerzeniu infrastruktury towarzyszącej odpowiadającej wymogom współczesnego turysty.
- Głównym ograniczeniem dla organizacji konferencji w regionie jest brak centrum konferencyjnego zdolnego przyjmować duże kongresy przez cały rok w specjalnie do tego celu przystosowanych pomieszczeniach (obecnie taką rolę pełni Hotel Gołębiowski – sala kongresowa na 700 miejsc).
- Rozwijanie turystyki w województwie podlaskim musi być wspierane przez spójne i efektywne akcje promocyjne i informacyjne, skierowane nie tylko do turystów, ale także branży turystycznej, instytucji uczestniczących w obsłudze turystów oraz mieszkańców województwa. Ma to istotne znaczenie dla utrzymywania stałego kontaktu z potencjalnymi odbiorcami produktów turystycznych regionu z jednej strony, z drugiej dla zwiększenia zakresu współpracy podmiotów sektora turystycznego, będącej warunkiem podnoszenia konkurencyjności województwa podlaskiego. Dialog z mieszkańcami ma istotne znaczenie dla zapewnienia, że interesy tej grupy nie będą naruszane, a ponadto pozwoli na zachowanie ważnego elementu atrakcyjności regionu jakim jest znana gościnność i otwartość ze strony mieszkańców.
- Sprawne funkcjonowanie punktów informacji turystycznej w regionie ma ogromną rolę w kształtowaniu opinii o województwie. Informacje uzyskane bezpośrednio od osób zatrudnionych lub za pośrednictwem Internetu decydują często o długości pobytu w regionie i obranej trasie zwiedzania. Stąd istotne znaczenie ma wiedza i jakość obsługi ze strony zatrudnionej kadry, jak również zakres, jakość i dostępność dla turystów materiałów promocyjnych i informacyjnych.
- Sieć informacyjna jest w nienajlepszym stanie. Rozdrobnienie informacji pomiędzy poszczególne gminy uniemożliwia kompleksowe informowanie potencjalnych turystów. Istniejące witryny i strony internetowe obejmujące treścią obszar województwa podlaskiego lub jego części ratują sytuację, ale nie rozstrzygają o sprawności istniejącej informacji turystycznej. Należy stworzyć zintegrowany system informacji turystycznej z funkcjami rezerwacji usług turystycznych „on line” i ich zakupem, wymianą opinii, forum użytkowników itd.
- „Turystyczne Wrota” - platforma usług w ramach portalu Wrota Podlasia jest dobrze funkcjonującą bazą zawierającą dane dotyczące noclegów, gastronomii, banków i bankomatów, parków i rezerwatów, zabytków, muzeów, ciekawych miejsc, szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych, imprez cyklicznych oraz dane kontaktowe informacji turystycznych na obszarze całego województwa podlaskiego. Interesujący jest w tym fakt użycia przez oficjalny portal Urzędu Marszałkowskiego określenia „Podlasie” dla całego obszaru województwa zgodnie z resztą z ogólnym postrzeganiem regionu przez turystów spoza podlaskiego.

5. INWENTARYZACJA REGIONALNYCH PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH

Chcąc spojrzeć całościowo na ofertę turystyczną województwa podlaskiego należy dokonać jeszcze większej agregacji, na przykład poprzez spojrzenie na istniejące propozycje regionu skierowane do osób o różnej motywacji podróży. To spojrzenie na produkt turystyczny jest najbliższe definicji, że na produkt turystyczny składa się wszystko to, z czego turysta korzysta podczas podróży turystycznej.

Sposób spojrzenia na produkty turystyczne pod kątem zestawu atrakcji turystycznych i infrastruktury, z jakich mogą korzystać turyści o danej motywacji (potrzebach, celach) podróży, pozwala na ocenę istniejącej oferty i pokazanie możliwości jej poszerzania i uzupełniania.

Marszałek Województwa Podlaskiego corocznie organizuje konkurs *Podlaska Marka Roku*. Tytuł Podlaskiej Marki Roku w latach 2004 – 2007 przyznawany był w trzech kategoriach: Smak, Miejsce, Pomysł, natomiast od roku 2008 tytuł „Podlaskiej Marki Roku” przyznawany jest w następujących kategoriach – Smak, Miejsce, Przedsięwzięcie oraz **Produkt** z tym, że bez podziału **na produkty strefowe, produkty pasmowe, produkty miejsca czy produkty lokalne**. Typy tych produktów są często ze sobą mylone i łączone w grupy tematyczne stąd definicje tych pojęć zostały przypomniane we wstępie do części analitycznej *Programu*.

Większość laureatów konkursu Podlaska Marka Roku to produkty lokalne lub produkty miejsca. Produkty turystyczne pochodzą głównie z subregionów atrakcyjnych turystycznie i przyrodniczo jak również tych, które charakteryzują się walorami etnicznymi i kulturowymi. W wyniku przesłanych ankiet podlaskie samorządy wskazały na poszczególne produkty bez określania ich typów. Produkty turystyczne o charakterze strefowym i pasmowym lub produkty miejsca o znaczeniu regionalnym zostały wyróżnione z podziałem na gminy, gdyż to właśnie one w dalszej części tego rozdziału stanowiły podstawę szczegółowego opisu istniejących produktów turystycznych w województwie podlaskim z rozszerzeniem o produkty zidentyfikowane, a nie wskazane w ankietach przez gminy.

Tabela 58 Regionalne produkty turystyczne z podziałem na gminy(wg ankiet przesłanych do gmin). Podkreślono produkty strefowe i pasmowe będące przedmiotem analizy w tabelach 60 - 82.

Powiat	Gmina	Regionalny produkt turystyczny
Augustowski	Miasto Augustów	– <u>Kanał Augustowski – Szlak Papieski</u>
		– <u>„Augustów – Kocham to miasto”</u>
		– <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u>
		– Wyciąg nart wodnych
		– Miasto sportów wodnych
		– Miasto dla aktywnych
		– Miasto uzdrowiskowe
		– Pływanie na byle czym – co ma pływać nie utonie
	Lipsk	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Nowinka	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Wigierski PN)</u>

Powiat	Gmina	Regionalny produkt turystyczny
	Sztabin	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u> – <u>Piątka znad Biebrzy</u>
Bielski	Bielsk Podlaski	– Szlak Prawosławnych Świętyń – Grodzisko Haćki
	Orla	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
Hajnowski	Powiat Hajnowski	– „Białowiecki Szlak Turystyczny” – Kolejka Wąskotorowa – <u>Wśród Żubrów – 7-dniowa wycieczka rowerowa po Puszczy Białowieckiej</u> – <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u>
	Białowieża	– <u>Wśród Żubrów – 7-dniowa wycieczka rowerowa po Puszczy Białowieckiej</u> – <u>Podlaski Szlak Bociani</u> – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Czeremcha	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Czyże	– Wczesnośredniowieczne Grodzisko w Zbuczu z X-XI w. – Wczesnośredniowieczne cmentarzysko z kurhanami i grobami w obstawach kamiennych datowane na X-XII w. – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Dubicze Cerkiewne	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Hajnówka	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u> – Kolejka wąskotorowa
	Kleszczele	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Narew	– <u>Podlaski Szlak Bociani</u> – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Narewka	– <u>Podlaski Szlak Bociani</u> – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Białowiecki PN)</u>
	Białostocki	Powiat Białostocki
Miasto Białystok		– <u>Gościnnny Białystok</u> – <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u>
Czarna Białostocka		– <u>Szlak Rękodziela Ludowego</u> – Wieś Ducha Puszczy – Kolejka wąskotorowa – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
Choroszcz		– Kładka Śliwno – Waniewo – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Narwiański PN)</u>
Dobrzyniewo Kościelne		– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>

Powiat	Gmina	Regionalny produkt turystyczny
	Gródek	- <u>Szlak tatarski</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
	Michałow	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
	Łapy	- <u>Splywy łódkami tzw. "psychówkami", kajkami, i kanoe po rzece Narew</u> - <u>Wycieczki piesze szlakami turystycznymi</u> - Stajnia „Tradycja” w Uhowie - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Narwiański PN)</u>
	Supraśl	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
	Suraż	- „Suraż – Zaginione Światy”. - Szlak Konopielki, - „Suraż – Brama do Narwiańskiego Parku Narodowego” - <u>Podlaski Szlak Bociani.</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Narwiański PN)</u>
	Turośl Kościelna	- <u>Podlaski Szlak Bociani</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Narwiański PN)</u>
	Tykocin	- <u>Podlaski Szlak Bociani.</u> - <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Narwiański PN, Biebrzański PN)</u>
	Wasilków	- <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
	Zabludów	- Lody Zabłudowskie - Chleb z piekarni w Zabłudowie
	Zawady	- Śledź - <u>Podlaski Szlak Bociani</u>
Sokólski	Dąbrowa Białostocka	- <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Janów	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u> - <u>Szlak Rękodziela Ludowego</u>
	Krynki	- <u>Szlak Tatarski</u> - <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u> - <u>Festiwal Kultury i Tradycji Tatarów Polskich</u> - pierekaczewnik
	Nowy Dwór	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Sokółka	- <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> - <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u> - <u>Szlak Rękodziela Ludowego</u>

Powiat	Gmina	Regionalny produkt turystyczny
		- <u>Szlak Tatarski</u> - Ser suszony podlaski
	Szudziałowo	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
	Suchowola	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u> - Sękacz „Centrum Europy”
Siemiatycki	Powiat Siemiatycki	- <u>„Bugiem z Bogiem”</u> - <u>Z biegiem czasu z nurtem rzeki Bug</u>
	Drohiczyn	- <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u>
	Milejczyce	- <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u>
Sejneński	Powiat Sejneński	- <u>Integracyjne Regaty Żaglowych Łodzi Okrągłych</u> - <u>Ziemia Sejneńska zaprasza</u> - Transgraniczny Szlak Dominikański - Szlak turystyki kajakowej Czarną Hańczą i Marychą - Poznawczo-rekreacyjne szlaki turystyki rowerowej i pieszej - Trasa rowerowa Powstania Sejneńskiego - Sękacz
	Giby	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Wigierski PN)</u>
	Puńsk	- Bliny litewskie - Chłodnik litewski - Czenaki - Kartacze - Kindziuk - Kiszka ziemniaczana - Babka ziemniaczana - Kolduny litewskie - Ciasto: „Mrowisko”, „Komin” - Chleb litewski z Puńska - Kwas chlebowy - Zespoły ludowe - Święto Chleba, Miodu i Mleka - Festiwal Teatrów Stodolnych - Święto Rosy - Złot Litewskich Zespołów Artystycznych - Koncert Mniejszości Narodowych i Etnicznych
	Krasnopol	- <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Wigierski PN)</u>
Moniecki	Powiat Moniecki	- „Biebrzańskie Sianokosy” - „Święto Ziemniaka” - „Święto Wsi – Turniej wsi Gminy Mońki” - „Dwór Dobarz” - „Bartłowizna”

Powiat	Gmina	Regionalny produkt turystyczny
		– „Pierogi i kartacze”
	Goniądz	– <u>Podlaski Szlak Bociani</u> – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Jaświly	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Krypno	– <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u>
	Trzcianne	– <u>Podlaski Szlak Bociani</u> – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Knyszyn	– Międzynarodowy Przegląd Pieśni Konopielkowych, – Knyszyn – miasto królewskie – Guzy, Grądy, Zofiówka – wsie kultywujące tradycje obrzędowe – Tradycyjne hafty i koronki, haft na grubej tkaninie – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (PK Puszczy Knyszyńskiej)</u>
Grajewski	Grajewo	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Radzilów	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Rajgród	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
Łomżyński	Łomża	– <u>Łomżyńskie „Opowieści z Narwi”</u> – „Opowieści z Pisy” – „Opowieści z Biebrzy” – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Łomżyński PK Doliny Narwi)</u>
	Jedwabne	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Biebrzański PN)</u>
	Piątnica	– „Serek Wiejski” – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Łomżyński PK Doliny Narwi)</u>
Suwalski	Powiat Suwalski	– <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> – <u>Suwalszczyzna kraina jak baśń</u> – Suwalska Ścieżka Kulturowa
	Suwałki	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Wigierski PN)</u>
	Jeleniewo	– <u>Szlak Religii Województwa Podlaskiego</u> – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Suwalski PK)</u>
	Przerośl	– <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Suwalski PK)</u>
	Rutka – Tartak	– „Wakacyjna Wioska Bałtów” – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Suwalski PK)</u>

Powiat	Gmina	Regionalny produkt turystyczny
	Wizajny	– Ser podpuszczkowy – Ser dojrzewający – <u>Parki Narodowe i Krajobrazowe (Suwalski PK)</u>
Wysokomazowiecki	Szepietowo	– Sękacz – Zabytkowy kompleks kościelno – cmentarny w Dąbrówce Kościelnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z poszczególnych gmin

Tabela 59 Produkty tradycyjne województwa podlaskiego

Kategoria	Nazwa produktu tradycyjnego
Gotowe dania i potrawy	Bliny po litewsku
	Kartacze sejneńskie/cepeliny
	Chołodziec litewski
	Soczewiaki sejneńskie
	Kołduny litewskie
	Kartacze
	Kiszka ziemniaczana
	Babka ziemniaczana
	Pierekaczewnik
Orzechy, nasiona, zboża, warzywa i owoce	Nadbużańska kawa żołędziówka
	Kruszevska kapusta kiszona
	Ogórki kwaszone „Narwiańskie
	Kruszewski Ogórek Herbowy
Sery i inne produkty mleczne	Twaróg hajnowski
	Ser typu szwajcarskiego z Wizajny
	Ser suszony podlaski
	Ser narwiański
	Sery białe deserowe litewskie
	Ser podpuszczkowy dojrzewający Wizajny
	Ser podlaski
	Ser gouda
Ser Koryciński "Swojski"	
Wyroby piekarnicze i cukiernicze	„Mrowisko"
	Chleb domowy na kalmusie z Puńska
	Sękacz sejneński
	Chleb żytni wolski
	Chleb pytlowy wolski na zakwasie
	Pieczywo obrzędowe weselne - „korowaj lipski” i „gąski weselne"
	Chleb Staropolski
Oleje i tłuszcze	Masło tradycyjne z Filipowa
Mięso świeże oraz produkty mięsne	Wędzonka (wędzone)
	Kumpiak podlaski
	Kindziuk z Puńska
	Kumpia wieprzowa „z komina”
Miody	Mód wielokwiat z Sejneńszczyzny
	Lipiec białowieski
Napoje alkoholowe i bezalkoholowe	Miód kwarciany (dębniak)
	Śliwowica (mirabelka)
Produkty rybołówstwa	Sejneński szczupak faszzerowany

Kategoria	Nazwa produktu tradycyjnego
Inne produkty	Nadbużańskie grzyby marynowane
	Nadbużańskie grzyby suszone

Źródło: Opracowanie na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego

Istniejące produkty turystyczne w regionie, w powiązaniu z ich umiejscowieniem w przestrzeni oraz oceną potencjału jaki przedstawiają, zawierają poniższe tabele. Zawierają one informację m. in. o tym z jakich walorów i z jakiego rodzaju infrastruktury korzystają najczęściej turyści o danej motywacji przyjazdu (elementy produktu). Wskazują one także na obecnych i możliwych użytkowników produktu (rynkı docelowe) oraz możliwości rozwoju produktu w przyszłości poprzez tworzenie nowej oferty atrakcji oraz infrastruktury. Potencjał produktu wskazuje na możliwości wzrostu liczebnego rynków docelowych, bądź ich wydatków na cele turystyczne podczas pobytu w województwie podlaskim (potencjał ekonomiczny).

Tabela 60 Produkt turystyczny – „Białowiecki Szlak Transgraniczny”

Główny motyw przyjazdu		ZWIEDZANIE PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ I OKOLIC
Elementy Produktu	Walory	– Wielka różnorodność walorów przyrodniczych, – Walory kulturowe – Zabytki architektury – Rzadkie gatunki zwierząt i roślin – Żubry – Obiekty sakralne – Muzea – Mostki z balustradami z czasów carskich – Imprezach kulturalnych, promujących przede wszystkim kulturę lokalną, obyczaje i muzykę folkową. – Trasy tematyczne – Imprezy kulturalne, okolicznościowe, inne – Gastronomia – różnorodna oferta – Punkty widokowe – Miejsca pamięci – Zwiedzanie atrakcji położonych w okolicznych miastach – Odwiedziny na Białorusi – Wzrost świadomości ekologicznej, edukacji ekologicznej, poprawa stanu środowiska, zachęca do działań proekologicznych
	Infrastruktura	– Dostępność komunikacyjna – Restauracje – Punkty gastronomiczne – Sklepy, w tym z pamiątkami, produktami regionalnymi – Bardzo dobre oznakowanie turystyczne – Informacja turystyczna – Usługi przewodnickie – Baza noclegowa zróżnicowana pod względem ceny i standardu – Parkingi
Cechy produktu		– Najczęściej przyjazdy 1-3 dniowe w przypadku turystów zagranicznych, 4- dniowe i dłuższe w przypadku turystów krajowych
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Puszcza Białowiecka i najbliższe okolice po stronie polskiej i białoruskiej
Możliwości rozwoju produktu		– Wypoczynek aktywny (nowe odgałęzienia trasy rowerowej)

	- Produkty specjalistyczne w zależności od zainteresowań (szlaki tematyczne w Hajnówce i Białowieży) - Walory turystyczne po stronie Białorusi i miasteczek i osad białoruskich otaczających turystyczny szlak rowerowy - Dostępność komunikacyjna - Wydarzenia kulturalne wysokiej rangi o charakterze trans-granicznym
Rynki docelowe	- Turyści krajowi i międzynarodowi, młodzież, osoby starsze, osoby aktywne zawodowo, rodziny z dziećmi, turystyka grupowa i indywidualna
Potencjał produktu	- Bardzo duży, także w przyszłości

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 61 Produkt turystyczny – „Nadbużański produkt turystyczny – Bugiem z Bogiem”

Główny motyw przyjazdu		SPLYW KAJAKOWY RZEKĄ BUG
Elementy produktu	Walory	- Piękne i unikatowe walory przyrodniczo-krajobrazowe - Odpoczynek na łonie natury - Spływ kajakiem w dół rzeki Bug - Poznawanie przygranicza - Zapoznanie z bogatą przeszłością historyczną regionu - Miejsca kultu religijnego prawosławia Święta Góra Grabarka - Uroczystości religijne związane z ważnymi świętami prawosławnymi w roku - Uczty z daniami kuchni regionalnej - Zwiedzanie wybranych obiektów zabytkowych na trasie spływu
	Infrastruktura	- Dostępność komunikacyjna - Słabe oznakowanie dróg dojazdu do miejsc etapów spływu - Zły stan sieci drogowej - Baza noclegowa w sąsiedztwie trasy spływu - Tania baza noclegowa, przystosowana do przyjmowania grup - Sprzedaż dewocjonaliów - Parkingi
Cechy produktu		- Krótkie pobyty, 1-3 dni, często w czasie weekendu
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Koryto rzeki Bug i okolice
Możliwości rozwoju produktu		- Kolejne stacje wodne, miejsca postoju - Punkty gastronomiczne na trasie spływu - Pola namiotowe - Wypożyczalnie kajaków z serwisem transportowym - Wydarzenia kulturalne (wybrane imprezy cykliczne, m.in. powiązane z tematyką religijną) o charakterze międzynarodowym - Masowe imprezy- spotkania powiązane z tematyką religijną - Kursy, warsztaty - Rozwijanie infrastruktury: bary szybkiej obsługi w sąsiedztwie miejsc kultu, infrastruktura sanitarna przystosowana do przyjmowania dużej liczby osób, urządzone turystycznie, dostępne tereny zielone
Rynki docelowe		- Turystyka krajowa grupowa, indywidualna - Wybrane rynki turystyki zagranicznej (Białoruś, Rosja, Ukraina Niemcy) głównie przyjazdy grupowe - Grupy żydowskie
Potencjał produktu		- Duży, wzrastający w wybranych miejscach w przestrzeni tego subregionu zwłaszcza w powiązaniu z ekumenizmem

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 62 Produkt turystyczny– „Augustów – Kocham to Miasto”

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA UDZIAŁ W KONFERENCJACH, SZKOLENIACH, TARGACH, SPOTKANIACH ZWIĄZANYCH Z PRACĄ
Elementy produktu	Walory	– Atrakcyjne, różnorodne formy aktywnego spędzania czasu – Znakomite warunki do uprawiania sportów wodnych – Imprezy propagujące aktywny wypoczynek – Możliwość zwiedzania miasta i okolic – Liczne imprezy cykliczne – Augustowskie „noce i dni” – Energia miasta – Otoczenie niepowtarzalną przyrodą
	Infrastruktura	– Baza gastronomiczna dopasowana do każdej kieszeni – Zróżnicowana baza noclegowa o różnych cenach i standardach – Drogi dojazdowe – dobre (znajdują się na głównych trasach przejazdowych) – Wypożyczalnie i serwis sprzętu – Przystanie wodne – Punkty informacyjne – Oznakowane szlaki rowerowe i piesze – Sale konferencyjne
Cechy produktu		– Weekendowe dla osób pracujących, a dla turystów 5-14 dni
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Miasto Augustów
Możliwości rozwoju produktu		– Zwiększenie nakładów finansowych na promocję w kraju i zagranicą – Rozbudowa dróg rowerowych na terenie miasta – Wzbogacenie oferty skierowanej do firm poza sezonem letnim – np. imprezy integracyjne – Stworzenie sieci wypożyczalni sprzętu, dzięki którym będzie możliwe jego wypożyczenie w jednym miejscu, a oddawanie w innym
Rynki docelowe		– Turyści krajowi i zagraniczni, studenci, firmy
Potencjał produktu		– Bardzo duży poprzez rozbudowę infrastruktury i budowę nowoczesnych systemów obsługi turysty, w tym szczególnie związanego ze sportami wodnymi

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 63 Produkt turystyczny Kanał Augustowski

Główny motyw przyjazdu		ŻEGLARSKI, KAJAKOWY SPŁYW KANAŁEM AUGUSTOWSKIM
Elementy Produktu	Walory	– Możliwość obcowania z pięknem przyrody (bory, Puszcza Augustowska) – Zapoznanie się z kunsztem polskich inżynierów – Korzystanie z zabytkowych śluz wodnych wyrównujących poziom wód w przylegających zbiornikach – Malowniczy szlak kajakowy – Walory historyczno - kulturalne – Odpoczynek na łonie natury – Zabytek techniki światowego dziedzictwa kultury kandydujący do wpisania na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO – Kanał Augustowski to jedyny w województwie podlaskim pomnik historii – Złoty certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej – Działalność Żeglugi Augustowskiej – Obcowanie z miejscami pobytu i wypoczynku wielkiego Polaka Jana Pawła II – Zabytki archeologiczne – Potencjalna możliwość przekraczania granicy Polsko-Białoruskiej drogą wodną
	Infrastruktura	– Liczne pola namiotowe i ośrodki wypoczynkowe we wsiach przylegających do kanału – Wypożyczalnie sprzętu – Flota pasażerska – Drogi asfaltowe i żwirowe niedaleko brzegów kanału – drogi dojazdowe – Rozbudowany system śluz umożliwiający pokonanie 31.77 metrowej różnicy poziomów wód
Cechy produktu		– Pobyty weekendowe lub tygodniowe zależne od wybranej trasy i intensywności oraz sposobu jej pokonywania
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Droga wodna łącząca drogą okrężną dopływy Wisły z Bałtykiem poprzez dopływy Niemna, z pominięciem dolnego biegu Wisły
Możliwości rozwoju produktu		– Rozwój bazy noclegowo – gastronomicznej – Renowacja śluz i usprawnienie ich działania – Promocja w kraju i zagranicą – Rozwój sieci wypożyczalni sprzętu wodnego (kajaków, motorówek, żaglówek) – Rozbudowa tras rowerowych na wałach nabrzeżnych kanału – Efektywna współpraca z przylegającym regionem Republiki Białoruś, na którego terenie znajdują się 3 wybudowane śluzy kanału – Ożywienie historii Kanału Augustowskiego poprzez organizację pokazów spławów drewna.
Rynki docelowe		– Turyści krajowi i zagraniczni – Rodziny z dziećmi – Grupy młodzieży/studentów – Turyści zagraniczni szczególnie z Europy Zachodniej
Potencjał produktu		– Bardzo duży, związany z niesłabnącym zainteresowaniem turystyką krajoznawczą i aktywną (żeglarsstwo, kajaki, trasy rowerowe)

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 64 Integracyjne Regaty Żaglowych Łodzi Okrągłych

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA NAD WODĄ, ŻEGLARSTWO
Elementy produktu	Walory	- Aktywny wypoczynek nad wodą - Promocja wykorzystania okrągłych łodzi w żeglarskim - Nauka obsługi łodzi okrągłych - Impreza promująca równouprawnienie kobiet, mężczyzn, dzieci, osób niepełnosprawnych
	Infrastruktura	- Wypożyczalnia łodzi okrągłych - Baza noclegowa (ośrodki, agroturystyka) o zróżnicowanych cenach i standardach - Słabe drogi dojazdowe
Cechy produktu		- 3 dniowe regaty
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Powiat Sejneński, jezioro w Kuklach
Możliwości rozwoju produktu		- Organizowanie obozów żeglarskich dla dzieci i młodzieży - Promowanie, jako bezpieczniejsze i mniej wywrotne żaglówki okrągłe - Rozbudowa bazy gastronomicznej w okolicy jeziora - Powiększenie floty żaglówek - Nowe inwestycje w bazę noclegową - Poszerzenie oferty o organizacje wyjazdów integracyjnych dla firm polskich i zagranicznych - Rozbudowa i naprawa dróg dojazdowych
Rynki docelowe		- Firmy polskie i zagraniczne - Odbiorcy poszukujący przyjaznego, aktywnego, rodzinnego wypoczynku w ciszy, spokoju w kontakcie z przyrodą - Dzieci i młodzież
Potencjał produktu		- Produkt rozwojowy z możliwością dotarcia do odbiorców z najdalszych krańców Europy z uwagi na swoją specyfikę formy

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 65 Piątka znad Biebrzy

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	- Możliwość zapoznania się z leśnymi zawodami - Wypoczynek w otoczeniu natury - Rzadko spotykana możliwość spływu tratwą (psychówką) - Rodzinna atmosfera - Propagowanie aktywnych i proekologicznych form wypoczynku - Organizowane „Zielone Szkoły”
	Infrastruktura	- Oznakowane ścieżki edukacyjne - Średnia jakość dróg dojazdowych - Sprzęt sportowy - Stadnina koni - Gospodarstwa agroturystyczne umożliwiające pomieszczenie grup zorganizowanych - Noclegi na każdą kieszeń
Cechy produktu		- 3-7 dni
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Sztabin nad Biebrzą
Możliwości rozwoju produktu		- Promocja w firmach miejsca sprzyjającego organizowaniu imprez integracyjnych na łonie natury
Rynki docelowe		- Turyści krajowi i zagraniczni, rodziny z dziećmi, szkoły, firmy
Potencjał produktu		- Produkt rozwojowy do rangi ponadlokalnej

Tabela 66 Festiwal Kultury i Tradycji Tatarów Polskich

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	- Zapoznanie się z kulturą tatarską - Promocja terenów Podlasia - Możliwość zapoznania się z kuchnią regionalną, jak również tatarską - Nauka tańców śpiewów tatarskich - Projekty filmowe zawierające informacje o Puszczy Knyszyńskiej oraz historii Tatarów - Impreza kulturalna promująca kulturę, muzykę i kuchnię Tatarów
	Infrastruktura	- Położony przy głównej drodze – bardzo dobry dojazd - Baza noclegowa nieprzygotowana na przyjęcie takiej ilości gości - Stoiska z kuchnią i wyrobami rzemiosła tatarskiego
Cechy produktu		- Pobyt krótki, weekendowy w okresie Festiwalu
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Kruszyniany, Powiat Sokólski
Możliwości rozwoju produktu		- Promocja Festiwalu w Polsce i regionach związanych z kulturą Tatarską - Stworzenie bazy danych miejsc noclegowych w okolicy Festiwalu - Budowa Pola campingowego na okres Festiwalu
Rynki docelowe		- Turyści polscy i zagraniczni z regionów związanych z kulturą tatarską - Rodziny z dziećmi
Potencjał produktu		- Bardzo duży przy intensywnej promocji, Światowe Zjazdy Tatarów

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 67 Wśród Żubrów – 7-dniowa wycieczka rowerowa po Puszczy Białowieskiej

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA AKTYWNA, ROWEROWA
Elementy produktu	Walory	- Otoczenie pięknej podlaskiej przyrody - Aktywny wypoczynek - Zwiedzanie rezerwatu ścisłego i pokazowego zwierząt - Spływ kajakowy po Narewce - Promocja Puszczy Białowieskiej i idei ochrony przyrody - Wzrost świadomości ekologicznej - Edukacja ekologiczna
	Infrastruktura	- Oznakowane trasy rowerowe - Muzeum - Baza noclegowa BPN
Cechy produktu		- Pobyt 7-dniowy
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Rezerwat ścisły i rezerwat pokazowy różnych zwierząt w Puszczy Białowieskiej
Możliwości rozwoju produktu		- Rozbudowa sieci wypożyczalni rowerowych umożliwiających ich wypożyczenie w jednym miejscu, a oddawanie w innym - Rozbudowa sieci tras rowerowych i ulepszenie ich oznakowania - Ze względu na usytuowanie w rezerwacie ścisłym ograniczona możliwość dokonywania zmian w bazie gastronomiczno – noclegowej w okolicach trasy
Rynki docelowe		- Grupy kolonijne - Zielone Szkoły - Grupy zorganizowane - Turyści krajowi i zagraniczni
Potencjał produktu		- Duży przy rozwoju sieci związanej z turystyką rowerową

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 68 Szlak Tatarski

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	- Walory architektoniczne - Miejsca kultu i pochówku Tatarów - Miejsce styku różnych kultur - Promocja kultury i historii tatarskiej
	Infrastruktura	- Transport kolejowy i autobusowy docierający do początków trasy - Droga umożliwiająca dojazd samochodem i rowerem
Cechy produktu		- Zależnie od obranego szlaku od 1-3 dni
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Wśród Wzgórz Sokólskich oraz fragmentu Puszczy Knyszyńskiej
Możliwości rozwoju produktu		- Połączenie szlaku z jego odpowiednikami na Białorusi i Litwie oraz umożliwienie bezproblemowego korzystania z jego całości dla obywateli trzech krajów - Ze względu na obszar chroniony, na którym znajduje się szlak ograniczone możliwości ingerencji w jego otoczenie i rozbudowy bazy gastronomiczno - hotelarskiej
Rynki docelowe		- Turyści krajowi i zagraniczni powiązani z kulturą tatarską, lub nią zainteresowani
Potencjał produktu		- Możliwy wzrost potencjału produktu do produktu charakterze ponadregionalnym

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 69 Podlaski Szlak Bociani

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA AKTYWNA, ROWEROWA (KWALIFIKOWANA)
Elementy produktu	Walory	- Wypoczynek na łonie natury - Wiele skupisk gniazd bocianich - Jeden z pierwszych markowych produktów turystycznych w Polsce i pierwszy w Podlaskim - Różnorodne formy spędzania aktywnie czasu na szlaku (kajaki, puchówka, konie) - Możliwość zakupu pamiątek - Dobrze oznakowane szlaki - Dobrze oznakowana baza noclegowa na szlaku - Walory historyczno – kulturowe regionu
	Infrastruktura	- Baza noclegowa z dobrym oznakowaniem - Rozbudowana sieć dróg rowerowych - Punkty usługowe - „Galeria Bociania” - „Skansen Architektury Drewnianej Ludności Ruskiej Podlasia”
Cechy produktu		- Długość pobytu zależy od prędkości pokonywania tras rowerowych oraz celu turystów 1-5 dni
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Łączy ze sobą cztery parki narodowe: Białowiecki, Narwiański, Biebrzański i Wigierski
Możliwości rozwoju produktu		- Na terenach Parków Narodowych brak lub mocno ograniczona możliwość rozwoju bazy noclegowo – gastronomicznej - Promocja produktu
Rynki docelowe		- Klienci Turystyki kwalifikowanej, rowerzyści - Rodziny z dziećmi - Osoby poszukujący ucieczki od zgiełku miast
Potencjał produktu		- Wysoki przy lepszej promocji w całej UE

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 70 Gościny Białystok

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA BIZNESOWA
Elementy produktu	Walory	– Zorganizowany trzydniowy pobyt w Białymstoku i okolicach
	Infrastruktura	– Dobry dojazd – Hotel Branicki, inne hotele o dobrym standardzie – Golf-Park – Infrastruktura rozrywkowa i kulturalna na dobrym poziomie – Infrastruktura konferencyjna i biznesowa – Transport autokarowy
Cechy produktu		– 3 dniowy pobyt
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Białystok i okolice
Możliwości rozwoju produktu		– Nazwa wykorzystana dla promocji całego miasta, jako centrum turystyki biznesowej z licznymi obiektami konferencyjno-wystawienniczymi – Rozbudowa obiektów targowych
Rynki docelowe		– Firmy krajowe i zagraniczne – Uczelnie – konferencje naukowe – Koncerny farmaceutyczne – Rodziny z dziećmi – Turyści indywidualni
Potencjał produktu		– Wysoki potencjał przy wzroście nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na rozbudowę obiektów konferencyjno-wystawienniczych oraz zróżnicowaniu cen wraz z wykorzystaniem różnych miejsc zakwaterowania

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 71 Szlak Rękodzieła Ludowego

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA KRAJOZAWCZA
Elementy produktu	Walory	– Antropogeniczne – Poznawcze – Kulturowe – Zaznajomienie się z ginącymi zawodami i możliwość wypróbowania swoich możliwości – Możliwość aktywnego uczestnictwa w warsztatach
	Infrastruktura	– Pracownie tkackie – Pracownia rzeźbiarska – Warsztat kowalski – Warsztaty garncarskie – Pracownia wyrobu łyżek drewnianych – Średni stan dróg dojazdowych
Cechy produktu		– Pracownie dostępne po wcześniejszym uzgodnieniu telefonicznym. Czas pobytu 1 dzień
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Czarna Wieś Kościelna, Łęczyn, Janów, Nowokolno, Wasilówka, Sokółka
Możliwości rozwoju produktu		– Umożliwienie ciągłego dostępu do pracowni, organizacja warsztatów kilkudniowych, promocja zwłaszcza na rynek niemiecki
Rynki docelowe		– Rodziny z dziećmi – Grupy zorganizowane – Kolonie, obozy, osoby na emeryturze
Potencjał produktu		– Średni lub niewielki, o ile nie skorzysta się z propozycji rozwoju tego produktu

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 72 Szlak Religii Województwa Podlaskiego

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA RELIGIJNA
Elementy Produktu	Walory	- Kulturalne - Historyczne - Religijne - Obiekty sakralne - Zaznajomienie się z miejscami obrządków religijnych różnych wyznań: katolików, prawosławnych, staroobrzędowców, Tatarów, Żydów - Promocja idei tolerancji religijnej
	Infrastruktura	- Baza noclegowa - Restauracje - Punkty gastronomiczne na trasie przejazdu - Dobra trasa komunikacyjna
Cechy produktu		- 2 lub 5 dniowy szlak samochodowy
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Drohiczyn, Grabarka, Hajnówka, Białowieża, Tykocin, Krypno, Białystok, Święta Woda, Krynki, Bohoniki, Różanystok, Studzieniczna, Wigry, Wodзилki
Możliwości rozwoju produktu		- Promocja produktu - Rozwój dróg - Rozbudowa bazy gastronomicznej jak i noclegowej przy trasie Szlaku Religii z uwzględnieniem różnorodności cen i standardów
Rynki docelowe		- Turyści mobilni, posiadający własny środek transportu, - Rodziny, wycieczki zorganizowane, w tym zagraniczne
Potencjał produktu		- Średnie, przy wypromowaniu w Polsce i zagranicą w środowiskach nie tylko katolickich, ale przede wszystkim mużłumańskich, prawosławnych i staroobrzędkowych i żydowskich.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 73 Opowieści z Narwi

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	- Bardzo dobrze oznakowany bogaty w tablice informacyjne szlak - Piękna przyroda pobraża Narwi - Historyczne - Zaznajomienie się z gatunkami ryb i ptaków - Bobry - Trasa do Nordick Walking - Promocja aktywnego spędzania czasu wolnego - Kojarzenie z hitem kinowym „Opowieści z Narni”
	Infrastruktura	- Wiata - Droga dojazdowa do ośrodka „Brama na Bagna” - Oznakowania ścieżki - Baza noclegowa
Cechy produktu		- Czas trwania spaceru 2h lub kilkudniowe z wykorzystaniem bazy noclegowej
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Pobraża Narwi
Możliwości rozwoju produktu		- Rozbudowa bazy gastronomicznej - Stworzenie punktu informacji i sprzedaży pamiątek - Organizacja imprez plenerowych - Stworzenie festiwalu, imprezy kostiumowej (kierowanej do

	miłośników gier RPG) – Intensywna promocja regionu szczególnie związana z festiwalami
Rynki docelowe	– Szukające możliwości aktywnego wypoczynku rodziny z dziećmi – Znużona miejskimi wakacjami młodzież/studenci
Potencjał produktu	– Wysoki przy odpowiedniej promocji skierowanej do grup studenckich/młodzieży dzieci i ich rodziców

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 74 Turystyka aktywna – szlaki rowerowe, kajakowe

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA AKTYWNA – ROWEROWA, KAJAKOWA
Elementy produktu	Walory	– Propagowanie aktywnego spędzania czasu, zajęć uaktywnionych w czasie wolnym – Aktywna forma zwiedzania regionu na rowerze – Różnorodne szlaki rowerowe i kajakowe – Bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe – Atrakcyjne tereny do wypoczynku i rekreacji – Duża ilość szlaków tematycznych pokrywająca się ze szlakami rowerowymi
	Infrastruktura	– Słabo oznakowane trasy – Średni poziom bazy gastronomicznej w pobliżu lub na szlakach – Wypożyczalnie sprzętu rowerowego i kajaków – Baza noclegowa w okolicach szlaków o zróżnicowanych cenach i jakości, umożliwiającą korzystanie z niej osobom o różnych możliwościach finansowych, gospodarstwa agroturystyczne na trasie szlaków
Cechy produktu		– Najczęstsze pobyty 1-3 dniowe dla rodzin z dziećmi, dłuższe (tygodniowe) - młodzież i studenci
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Całe Województwo Podlaskie – ścieżki rowerowe i ciekły wodne umożliwiające poruszanie się kajakami
Możliwości rozwoju produktu		– Rozbudowa sieci wypożyczalni kajaków i rowerów umożliwiające ich wypożyczenie w jednym miejscu, a oddawanie w innym – Powstanie trasy rowerowej o długości około 2000 km biegnącej przez 5 województw: podkarpackie, świętokrzyskie, lubelskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie. – Stworzenie infrastruktury towarzyszącej, czyli np. stojaków, wiat przystankowych – Uruchomienie „Szlaku Wodnego im. Stefana Batorego” – Rozwój nowych form turystyki aktywnej – Poprawa oznakowania szlaków – Poprawa dróg dojazdowych – Promocja regionu, jako sprzyjającego turystyce aktywnej
Rynki docelowe		– Turyści polscy i zagraniczni, rodziny z dziećmi, młodzież, studenci
Potencjał produktu		– Bardzo duży przy odpowiednich nakładach na rozbudowę sieci dróg rowerowych oraz infrastruktury związanej z nimi oraz szlakami kajakowymi

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 75 Ziemia Sejneńska zaprasza

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	- Eksponuje walory kulturowe i przyrodnicze Ziemi Sejneńskiej - Obcowanie z naturą - Nie zanieczyszczone powietrze (25 razy mniej niż średnia krajowa) - Możliwość relaksu i wyciszenia się w strefie ciszy - Różnorodne atrakcje związane z aktywnym wypoczynkiem - Piękne, liczne i czyste jeziora - Niewielka odległość od Wilna - Możliwość zwiedzania i korzystania z atrakcji okolic
	Infrastruktura	- Gastronomia i noclegi o zróżnicowanych cenach i standardach - Średni stan dróg - Rozbudowana baza noclegowa
Cechy produktu		- Weekendowe dla firm, a dłuższe od 3-14 dni dla pozostałych turystów z kraju i zagranicy
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Ziemia Sejneńska
Możliwości rozwoju produktu		- Wzmocniona promocja jako regionu proekologicznego - Ulepszenie dróg w regionie - Rozbudowa tras rowerowych - Polepszenie oznakowania szlaków - Zbudowanie oferty imprez integracyjnych dla firm, jak i spotkań po latach dla znajomych szkolnych, uczelnianych
Rynki docelowe		- Rodziny, grupy biznesowe i zorganizowane
Potencjał produktu		- Wysoki, gdyż wzrasta zainteresowanie spędzaniem czasu w otoczeniu natury

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 76 Trans-graniczny Szlak Dominikański

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA RELIGIJNA
Elementy produktu	Walory	- Piękna, historyczna zabudowa sakralna - Uroczystości religijne związane z ważnymi świętami w roku oraz wydarzeniami - Zwiedzanie atrakcji turystycznych znajdujących się w pobliskich miastach, kościołach i klasztorach, jak również na trasach przejazdu
	Infrastruktura	- Zabudowa sakralna związana z Dominikanami - Drogi łączące kościoły i klasztory Dominikańskie - Sprzedaż dewocjonaliów - Baza noclegowa zróżnicowana cenowo i jakościowo - Baza gastronomiczna
Cechy produktu		- Dla zmobilizowanych lub też wycieczek zorganizowanych autokarowych, ok. 7 dni
Lokalizacja w przestrzeni regionu		- Polska, Litwa i Łotwa
Możliwości rozwoju produktu		- Rozwój oznakowania dojazdowego do poszczególnych miejsc kultu - Promocja Szlaku Dominikańskiego w środowiskach religijnych - Organizacja wycieczek parafialnych - Umożliwienie wypoczynku, noclegu w celach klasztornych w celu zrelaksowania i wyciszenia - Rozbudowa sieci sprzedającej pamiątki, dewocjonalia w pobliżach kościołów i klasztorów - Umożliwienie wynajęcia przewodnika na terenach wszystkich obiektów

Rynki docelowe	– Środowiska religijne, biznesmeni, osoby aktywne zawodowo
Potencjał produktu	– Wysoki przy odpowiednio ukierunkowanej promocji i rozwojowi oferty

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 77 Parki Narodowe i Krajobrazowe

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA EKOLOGICZNA
Elementy produktu	Walory	– Wzrost świadomości ekologicznej, edukacja ekologiczna – Zachęty do działań proekologicznych – Unikalne, rzadko spotykane gatunki zwierząt, roślin – Aktywny wypoczynek – Atmosfera wytworzona przez unikalną przyrodę
	Infrastruktura	– Ścieżki turystyczne, rowerowe – Baza gastronomiczna i noclegowa w ograniczonym stopniu rozwinięta ze względu na ograniczenia wynikające ze specyfiki działania parków – Punkty z pamiątkami – Muzea
Cechy produktu		– 1-5 dni
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Parki Krajobrazowe i Narodowe Województwa Podlaskiego
Możliwości rozwoju produktu		– Ograniczone możliwości wynikają ze specyfiki działalności Parków (ich statutów)
Rynki docelowe		– Turyści krajowi i zagraniczni pragnący uciec od zgiełku wielkich miast, pasjonaci przyrody i sposobów jej ochrony
Potencjał produktu		– Średni, ograniczony do kontaktu z przyrodą, wysoki przy rozwinięciu mody na bycie sam na sam z przyrodą

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 78 Biegówkami przez Bagna

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	– Propagowanie sportów zimowych na terenach nizinnych – Propagacja informacji o oznakowanych szlakach nadających się do turystyki narciarskiej – Piękne otoczenie nieskazitelną przyrodą w zimowej porze – Trasy dostosowane dla osób o różnym stopniu zaawansowania umiejętności w narciarstwie biegowym – Fachowo przygotowane i sprawdzone trasy
	Infrastruktura	– Wyremontowana chatka myśliwska w połowie trasy umożliwiająca odpoczynek biegaczom – Wypożyczalnia sprzętu narciarskiego – Oznakowane szlaki nadające się do turystyki narciarskiej – Wypożyczalnia sprzętu – Tor/trasa do jazdy biegówkami
Cechy produktu		– Sezon zimowy przyjazd 1 dniowy
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Okolice Zagrody Kuwasy
Możliwości rozwoju produktu		– Rozbudowa tras dla biegaczy – Rozwój ośrodków noclegowych i gastronomicznych w okolicach trasy – Utworzenie punktu gastronomicznego w centrum trasy, w którym można odpocząć i napić się lub zjeść coś ciepłego

	– Promocja hasła „Biegówkami przez Bagna”
Rynki docelowe	– Turyści uprawiający narciarstwo biegowe
Potencjał produktu	– Średni, ze względu na nieznaną ilość ludzi uprawiających narciarstwo biegowe

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 79 Szlak Kolejki Leśnej

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	– Forma obcowania z przyrodą – Przebywanie w pięknej Puszczy Białowieskiej, Puszczy Knyszyńskiej i Wigierskim Parku Narodowym – Możliwość wyciszenia i ucieczki od zgiełku miast – Idealne miejsce na piknik, spacer lub ognisko
	Infrastruktura	– Dwie trasy kolejki wąskotorowej – Miejsce na ognisko – Przyległa ścieżka edukacyjna z tablicami informacyjnymi – Punkty z pamiątkami
Cechy produktu		– Czas trwania przejazdu ok. 3h
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Puszcza Białowieska – Wigierski Park Narodowy – Puszcza Knyszyńska
Możliwości rozwoju produktu		– Brak możliwości rozbudowy tras kolejki – Promocja – rozpowszechnienie na terenie Polski
Rynki docelowe		– Turyści polscy i zagraniczni, rodziny z dziećmi, grupy kolonijne, obozowe
Potencjał produktu		– Średni, ze względu na brak możliwości rozbudowy tras kolejki

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 80 Suwalszczyzna kraina jak baśń

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy produktu	Walory	– Otoczenie pięknem natury – Aktywne formy wypoczynku – Imprezy regionalne promujące jego kulturę, historię – Aktywne formy wypoczynku w okresie letnim jak i zimowym (biegówki) – Możliwość zwiedzania pobliskich miast i korzystania z ich atrakcji turystycznych
	Infrastruktura	– Baza gastronomiczna i noclegowa o zróżnicowanych cenach i jakości – Liczne informacje umożliwiające zorganizowanie czasu na stronie internetowej – Średni stan dróg dojazdowych – Oznakowane szlaki turystyczne (rowerowe, piesze, kajakowe)
Cechy produktu		– 2-7 dni dla turystów indywidualnych i grup wycieczkowych
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Suwalszczyzna
Możliwości rozwoju produktu		– Zwiększenie nakładów finansowych na promocję oraz rozbudowę infrastruktury hotelarsko - gastronomicznej – Rozgałęzienie tras turystycznych i polepszenie ich oznakowania – Stworzenie atrakcyjnych propozycji integracyjnych dla firm – Organizowanie imprez cyklicznych o tematyce baśniowej związanych z nazwą produktu
Rynki docelowe		– Turyści krajowi i zagraniczni, szkoły, firmy, rodziny

Potencjał produktu	– Wysoki, wraz ze wzrostem infrastruktury turystycznej proponowanych usług

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 81 Z biegiem czasu z nurtem rzeki Bug

Główny motyw przyjazdu		WYPOCZYNEK, REKREACJA
Elementy Produktu	Walory	– Aktywny wypoczynek – Różnorodne formy spędzania czasu – Promocja całego regionu – Możliwość zwiedzania pobliskich miast i korzystania z ich atrakcji turystycznych – Imprezy cykliczne promujące kulturę, kuchnię, jak i religie regionu
	Infrastruktura	– Słaby stan dróg dojazdowych – Średni poziom oznakowania szlaków – Baza noclegowa i gastronomiczna średnio rozwinięta
Cechy produktu		– 2-5 dniowy pobyt
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Podlaski przełom Bugu
Możliwości rozwoju produktu		– Rozwój szlaków i ich oznakowania – Rozbudowa bazy gastronomicznej i noclegowej – Rozwinięcie ścieżek edukacyjnych – Budowa oferty integracyjnej dla firm
Rynki docelowe		– Turyści krajowi i zagraniczni, rodziny z dziećmi, szkoły („Zielone szkoły”), kolonie i obozy
Potencjał produktu		– Przeciętny, słabo zdefiniowany – Dobry przy rzeczowym podejściu do promocji i odpowiednich nakładach inwestycyjnych

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 82 Szlaki Turystyczne, kresowe Wędrówki na Podlasiu

Główny motyw przyjazdu		TURYSTYKA AKTYWNA ORAZ WYPOCZYNEK I REKREACJA
Elementy produktu	Walory	– Kuchnia regionalna – Bardzo dobrze przygotowane szlaki – Zróżnicowana baza gastronomiczna i hotelarska – Piękno otaczającej natury – Różnorodne formy aktywnego wypoczynku – Gościnność lokalnej społeczności – 400 km szlaków
	Infrastruktura	– Szlaki rowerowe, piesze i kajakowe – Słabe drogi dojazdowe – Baza gastronomiczna – Zróżnicowane noclegi dostępne na każdą kieszeń
Cechy produktu		– Wypoczynek weekendowy dla mieszkańców okolic, 3-7 dni dla turystów z Polski i zagranicy
Lokalizacja w przestrzeni regionu		– Puszcza Knyszyńska
Możliwości rozwoju produktu		– Zwiększenie nakładu finansowego na promocję – Rozwój oznakowania szlaków – Polepszenie stanu dróg dojazdowych – Stworzenie punktów z pamiątkami w okolicy szlaków
Rynki docelowe		– Turyści krajowi, preferujący aktywne formy wypoczynku
Potencjał produktu		– Wysoki, wraz ze wzrostem infrastruktury turystycznej proponowanych usług

Źródło: Opracowanie własne

Firma Business Mobility International Sp. z o.o. w dniach od 15.06.2009 do 15.07.2009 przeprowadziła internetowe badania liderów opinii publicznej z województwa podlaskiego. Ankiety rozesłano e-mailem do prezydentów miast, starostów, burmistrzów, wójtów i sekretarzy urzędów poszczególnych podlaskich samorządów. Przedmiotem oceny były elementy infrastruktury społecznej, turystycznej, okołoturystycznej i usług związanych z produktami turystycznymi Podlaskiego o charakterze strefowym i pasmowym powiązanych z kreowaną marką ponadregionalną „Zielone Płuca Europy” Na podstawie odesłanych 56 ankiet stworzono średnią ocenę jakości produktów turystycznych województwa podlaskiego.

Tabela 83 Średnia ocen dotycząca jakości produktów turystycznych województwa podlaskiego – wyniki badań ankietowych liderów lokalnych z dnia 15.06. – 15.07.2009 (Skala ocen 1 min. – 7 maks.)

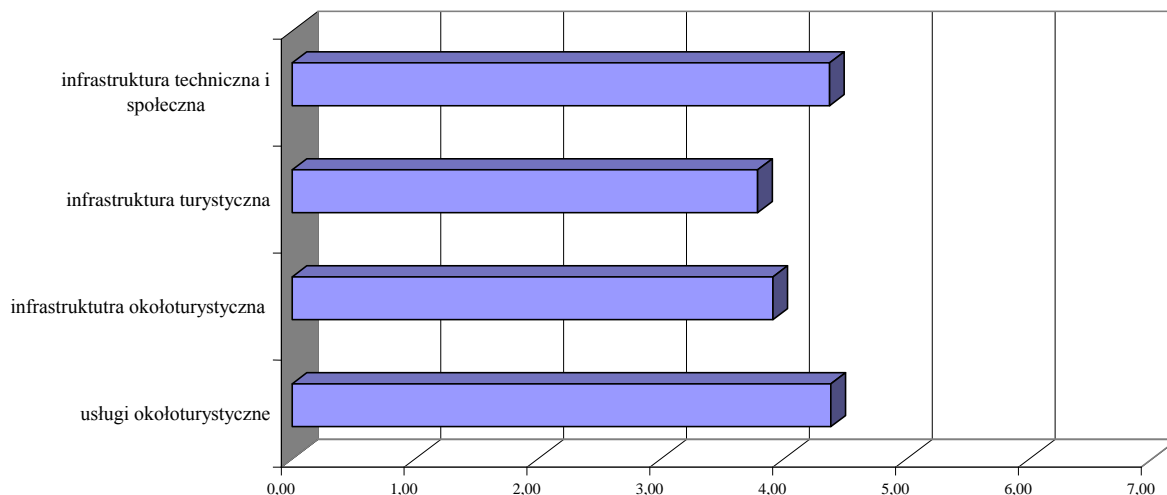
Średnia ocena głównych elementów produktów turystycznych województwa podlaskiego	ŚREDNIA OCENA	INTERPRETACJA WYNIKÓW (Stan)
1. Infrastruktura techniczna i społeczna	4,37	dobry
Stan sanitarny urządzeń i obiektów turystycznych	4,31	dobry
Stan sanitarny i czystość miejscowości	4,83	dobry
Powszechny dostęp do Internetu	3,21	dobry
Poziom bezpieczeństwa i porządek	5,15	bardzo dobry
2. Infrastruktura turystyczna	3,79	dobry
Oferta noclegowa	4,34	dobry
Oferta wyżywienia	4,26	dobry
Dostępność do atrakcji turystycznych	4,47	dobry
Usługi przewodnika	3,79	dobry
Szlaki turystyczne	4,51	dobry
Wypożyczalnie sprzętu turystycznego	3,60	dobry
Sporty wodne (żeglarstwo, kajakarstwo)	3,96	dobry
Trasy rowerowe	4,23	dobry
Oferta lecznictwa uzdrowiskowego	2,17	zadowalający
Obiekty rekreacji i wypoczynku + SPA	2,71	zadowalający
Obiekty sportowe - otwarte	3,79	dobry
Obiekty sportowe – zamknięte	3,62	dobry
3. Infrastruktura okołoturystyczna	3,91	dobry
Komunikacja wewnętrzna w ramach obszaru Podlasia	3,75	dobry
Komunikacja zewnętrzna z regionem, Polską i Europą	3,25	dobry
Drogi dojazdowe do atrakcji turystycznych	3,36	dobry
Parkingi	3,36	dobry
Stan środowiska naturalnego	5,85	bardzo dobry
4. Usługi okołoturystyczne	4,38	dobry
Zgodność propozycji w broszurach i folderach z rzeczywistą ofertą miejscowości	4,96	dobry
Stosunek miejscowej ludności do turystów	5,43	bardzo dobry
Handel	4,81	dobry
Usługi motoryzacyjne	3,89	dobry
Serwis sprzętu turystycznego	2,83	zadowalający

Źródło: Opracowanie własne

Najniżej oceniono infrastrukturę związaną z obiektami lecznictwa uzdrowiskowego i rekreacji, wypoczynku oraz serwis sprzętu turystycznego. Najwyżej oceniono poziom bezpieczeństwa, stan środowiska naturalnego i stosunek miejscowej ludności do turystów.

Poniżej przedstawiono wykres graficzny obrazujący ocenę głównych elementów.

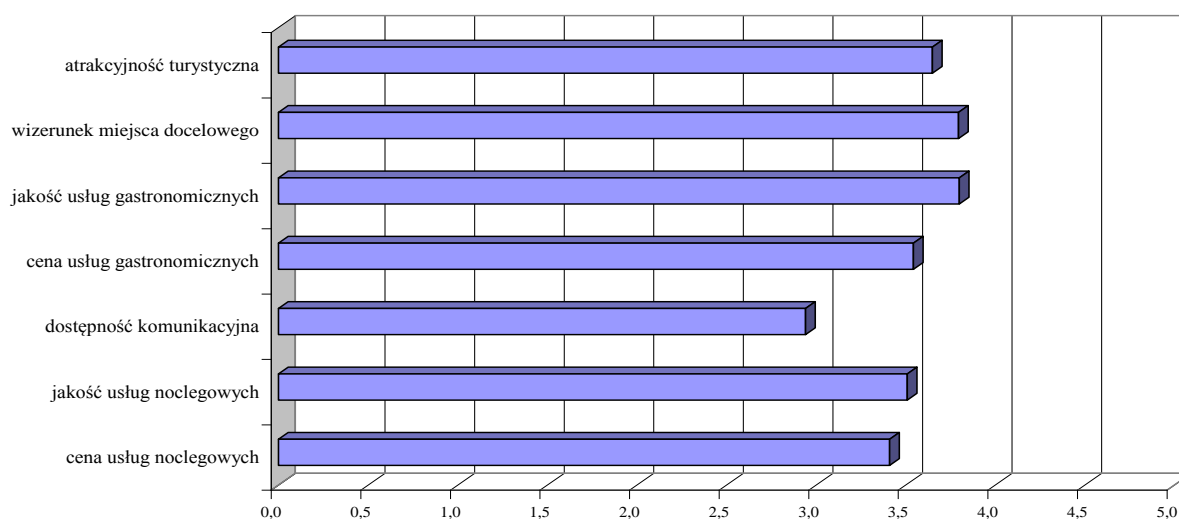
Wykres 1 Średnia ocena głównych elementów produktów turystycznych województwa podlaskiego – skala oceny 1 min. – 7 maks.

Źródło: Opracowanie własne

Podobną ocenę przeprowadzono na próbie 600 turystów odwiedzających województwo podlaskie pomiędzy 15.06 – 15.07.2009 roku. Badania ankietowe przeprowadzane były w wyznaczonych punktach Augustowa, Białegostoku, Łomży i Suwałk.

Wykres 2 Średnia ocena jakości produktów turystycznych województwa podlaskiego – wyniki badań ankietowych na 600 turystach wykonanych pomiędzy 15.07. - 15.07.2009. (Skala ocen: 1 min. – 5 maks.)

Źródło: Opracowanie własne

Ankietowani turyści najwyżej ocenili wizerunek miejsca docelowego, jakość usług gastronomicznych i ich cenę. Najgorzej oceniono dostępność komunikacyjną.

5.1. Wnioski

- Województwo podlaskie ma szeroką ofertę produktów turystycznych. Nie mniej, mają one charakter różnych typów produktów o różnym zasięgu i oddziaływaniu. Najwięcej jest produktów lokalnych, których część przy niewielkich nakładach inwestycyjnych związanych z infrastrukturą ich otoczenia lub ich promocją, mogłaby się stać produktami miejsca lub produktami sieciowymi.
- Część produktów miejsca ma wyraźne znaczenie regionalne i ponadregionalne i mogłyby stać się one elementem produktu sieciowego. Zależy to jednak od gotowości zawiadujących produktem do łączenia się z innymi produktami miejsca lub wchodzenia w już istniejące struktury produktów sieciowych lub obszarowych.
- Wiele produktów zdefiniowanych z nazwy i miejsca jest słabo opisanych i pozostają one jedynie produktem lokalnym, bez znaczenia dla rozwoju usług turystycznych jego otoczenia.
- Należy pamiętać, że marka nie jest produktem, ale zestawem skojarzeń, dzięki którym markowy produkt kupowany jest częściej i za większe pieniądze, niż produkty konkurencyjne. Ponadto, kupujący wiedzą dlaczego produkt danej marki spełni ich oczekiwania. Wartość marki w ich oczach informuje ich o tym. Cechy fizyczne i użytkowe produktu są tylko potwierdzeniem prawdomówności marki⁴⁷.
- Podlaskie produkty turystyczne winny w dużej mierze nawiązywać do marki „Zielone Płuca Polski”.

⁴⁷ Założenia Wieloletniego Planu Promocji Województwa Podlaskiego, Katowice, luty 2009 str. 12, por. Z. Knecht, Public relations w administracji publicznej, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 9-10.

6. ANALIZA RUCHU TURYSTYCZNEGO W LATACH 2004-2008

6.1. Analiza ruchu turystów zagranicznych

Według raportu z badań Urzędu Statystycznego w Białymstoku w 2008 roku z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania zlokalizowanych na terenie Podlasia skorzystało 68,7 tys. turystów zagranicznych, to jest o 24,5% mniej niż w roku poprzednim. Spadek ten dotyczył głównie obcokrajowców przyjeżdżających do Polski z krajów sąsiednich, takich jak Białoruś (o 10,3 tys. osób, tj. o 65,2% mniej niż przed rokiem) i Estonia (o 10,1 tys. osób, tj. o 39,5% mniej).

Tabela 84 Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w województwie podlaskim

Wybrane dane statystyczne	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Turyści zagraniczni korzystający z noclegów z wybranych krajów Unii Europejskiej						
Czechy	osoba	1 202	1 477	1 241	1 228	-
Estonia	osoba	-	18 521	23 962	25 625	15 511
Finlandia	osoba	3 726	3 523	2 883	3 148	3 472
Francja	osoba	1 928	1 697	1 702	1 656	-
Litwa	osoba	5 954	5 936	6 172	7 386	7 034
Łotwa	osoba	-	2 144	2 736	2 992	3 562
Niderlandy (Holandia)	osoba	1 708	1 593	1 638	1 489	-
Niemcy	osoba	10 216	8 795	8 748	8 502	7 162
Szwecja	osoba	776	1 351	745	788	-
Węgry	osoba	1 093	1 051	745	953	-
Wielka Brytania	osoba	2 061	2 149	2 209	2 233	2 123
Włochy	osoba	2 438	2 350	1 958	1 771	-
Turyści zagraniczni korzystający z noclegów z wybranych krajów spoza Unii Europejskiej						
Białoruś	osoba	15 018	19 245	17 706	15 758	5 488
Ukraina	osoba	1 799	1 544	1 683	1 778	-
Rosja	osoba	4 871	4 277	3 897	3 665	-
Stany Zjednoczone Ameryki	osoba	1 259	1 264	1 214	1 192	1 127

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, www.stat.gov.pl

Stosunkowo największą grupę turystów zagranicznych stanowiły osoby przybyłe z państw członkowskich Unii Europejskiej, głównie z Estonii (22,6% ogólnej liczby), Niemiec (10,4%) i Litwy (10,2%). Dość dużą zbiorowość turystów pochodzących z innych krajów europejskich tworzyli obywatele Białorusi (8,0% ogółu).

W 2008 r. zdecydowana większość turystów zagranicznych (42,4 tys., tj. 61,7% ogółu) zatrzymała się w hotelach.

W omawianym roku, w podlaskich obiektach turystycznych gościom z zagranicy udzielono 106,2 tys. noclegów, co stanowiło 11,7% ogółu noclegów udzielonych w województwie. Średni pobyt turysty zagranicznego w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2008 r., podobnie jak w roku 2007, trwał 1,5 dnia i wahał się w granicach od 1,0 dnia w domach wycieczkowych do 10,8 dnia w zakładach uzdrowiskowych.

Wśród głównych celów przyjazdu obywateli innych państw do Polski są: turystyka 27%, wyjazdy służbowe 26%, odwiedziny bliskich 17%, przejazdy tranzytowe 11%, zakupy 5%. W województwie podlaskim dominują trzy cele przyjazdów turystów zagranicznych, są nimi przede wszystkim: przejazdy tranzytowe wynikające z sąsiedztwa z Białorusią i Litwą, jak również przyjazdy w celach handlowych. Ponadto region, ten odwiedzany jest w celach turystycznych związanych z jego unikatowymi walorami przyrodniczymi i krajozobowymi.

Tabela 85 Ruch turystów na przejściach granicznych z Białorusią

		Przejścia graniczne								
		Kuźnica droga	Kuźnica kolej	Bobrowniki	Siemianówka	Polowce	Czeremcha	Białowięża	Rudawka	
2004	Obywatele RP	Wjazd	47399	12693	69411	1449	19275	7115	-	-
		Wyjazd	54478	12927	61621	1449	19851	6153	-	-
		Razem	101877	25620	131032	2898	38856	13268	-	-
	Cudzoziemcy	Wjazd	1086179	121031	385070	1679	196984	18735	-	-
		Wyjazd	1020624	45060	450526	1680	226840	5146	-	-
		Razem	2106803	166091	835596	3359	423824	23881	-	-
Razem		2208680	191711	966628	6257	462680	37149	-	-	
2005	Obywatele RP	Wjazd	113152	11227	94274	1483	39490	11595	357	9
		Wyjazd	137254	10777	112787	1484	40528	10921	367	146
		Razem	250406	22004	207061	2967	80018	22516	724	155
	Cudzoziemcy	Wjazd	1372539	99101	370230	1614	215215	23986	598	1
		Wyjazd	1255970	47550	454806	1610	256873	6710	599	17
		Razem	2628509	146651	825036	3224	472088	30696	1197	18
Razem		2878915	168655	1032097	6191	552106	53212	1921	173	
2006	Obywatele RP	Wjazd	166178	11729	141952	1489	52526	11305	364	12
		Wyjazd	205602	11038	170273	1491	53212	10914	351	10
		Razem	371780	22767	312225	2980	105738	22219	715	22
	Cudzoziemcy	Wjazd	1418548	132597	492486	1495	224123	17393	1734	-
		Wyjazd	1301685	67581	604780	1495	255635	6868	1745	-
		Razem	2720233	200178	1097266	2990	479758	24261	3479	-
Razem		3092013	222945	1409491	5970	585496	46480	4194	22	
2007	Obywatele RP	Wjazd	187190	12826	103678	1229	58974	7220	763	44
		Wyjazd	235089	12662	141830	1227	59482	7085	767	122
		Razem	422279	25488	245508	2456	118456	14305	1530	166
	Cudzoziemcy	Wjazd	1172155	199521	527782	1476	227677	14640	5499	1
		Wyjazd	982116	177332	704749	1477	248236	6492	5507	7
		Razem	2154271	376853	1232531	2953	475913	21132	11006	8
Razem		1576550	402341	1478039	5409	594369	35437	12536	174	
2008	Obywatele RP	Wjazd	125725	10136	42437	1213	67801	3262	594	33
		Wyjazd	176465	10013	83411	1212	68248	3242	559	86
		Razem	302190	20149	125878	2425	136049	6504	1153	119
	Cudzoziemcy	Wjazd	629981	84923	197551	1396	100475	3268	1085	16
		Wyjazd	603021	76981	275222	1390	108971	2950	1081	34
		Razem	1233002	161904	472773	2786	209446	6218	2166	50
Razem		1535192	182053	598651	5211	345495	12722	3319	169	
2009	Obywatele RP	Wjazd	36645	3223	13490	467	12962	1077	174	19
		Wyjazd	48828	2301	22633	461	13161	1023	174	73
		Razem	85473	5524	36123	928	26123	2100	348	92
	Cudzoziemcy	Wjazd	355682	18534	229137	625	19394	1151	223	-
		Wyjazd	332588	10153	124596	622	21915	769	192	-
		Razem	688270	28687	353733	1247	41309	1920	415	-
Razem		773743	34211	389856	2175	67432	4020	763	92	

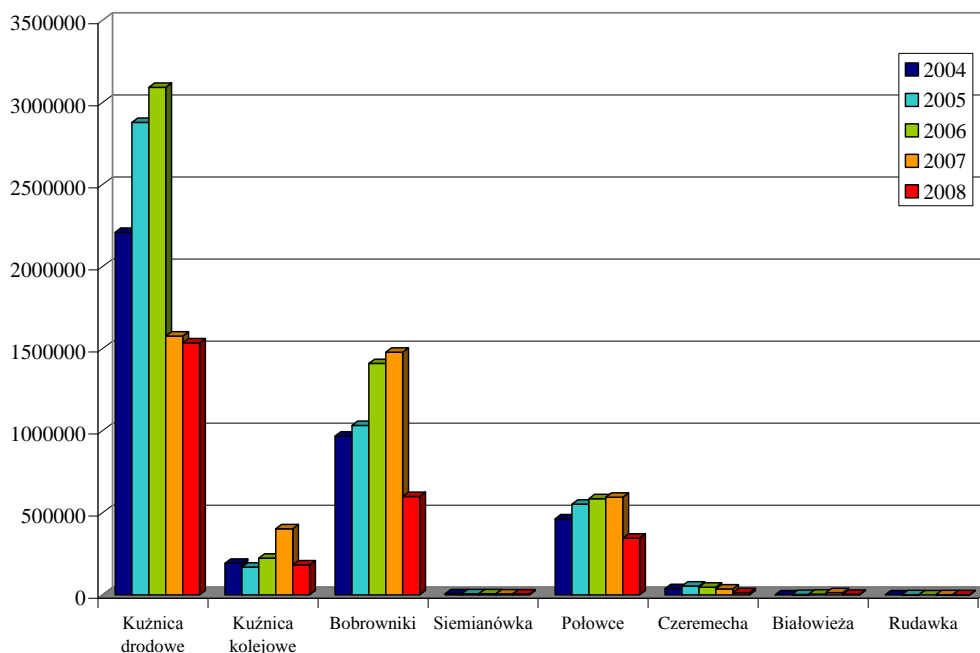
Źródło: Podlaski Oddział Straży Granicznej w Białymstoku

Tabela 86 Ruch turystów na przejściach granicznych z Litwą

		Przejścia graniczne				
		Budzisko	Ogrodniki	Trakiszki	Bereźniki	
2004	Obywatele RP	Wjazd	185911	221553	8624	-
		Wyjazd	185031	197927	8964	-
		Razem	371022	419480	17588	-
	Cudzoziemcy	Wjazd	1001220	493686	9381	-
		Wyjazd	1014114	445156	11681	-
		Razem	2015334	938842	21062	-
Razem		2386356	1358322	38650	-	
2005	Obywatele RP	Wjazd	419413	299022	5220	-
		Wyjazd	394312	233022	5380	-
		Razem	813725	532044	10600	-
	Cudzoziemcy	Wjazd	1203445	415862	5175	-
		Wyjazd	1177524	372452	5782	-
		Razem	2380969	788314	10957	-
Razem		3194694	1320358	21557	-	
2006	Obywatele RP	Wjazd	606868	278626	4844	115
		Wyjazd	537545	285588	4830	125
		Razem	1144413	564214	9674	240
	Cudzoziemcy	Wjazd	1402701	401729	4406	27
		Wyjazd	1376197	377726	4419	32
		Razem	2778898	779455	8825	59
Razem		3923311	1343669	18499	299	
2007	Obywatele RP	Wjazd	593919	323691	4985	351
		Wyjazd	616826	357636	4872	419
		Razem	1210745	681327	9857	770
	Cudzoziemcy	Wjazd	1450529	356605	4616	117
		Wyjazd	1285508	343701	4676	63
		Razem	2736037	700306	9312	180
Razem		3946782	1381633	19169	950	

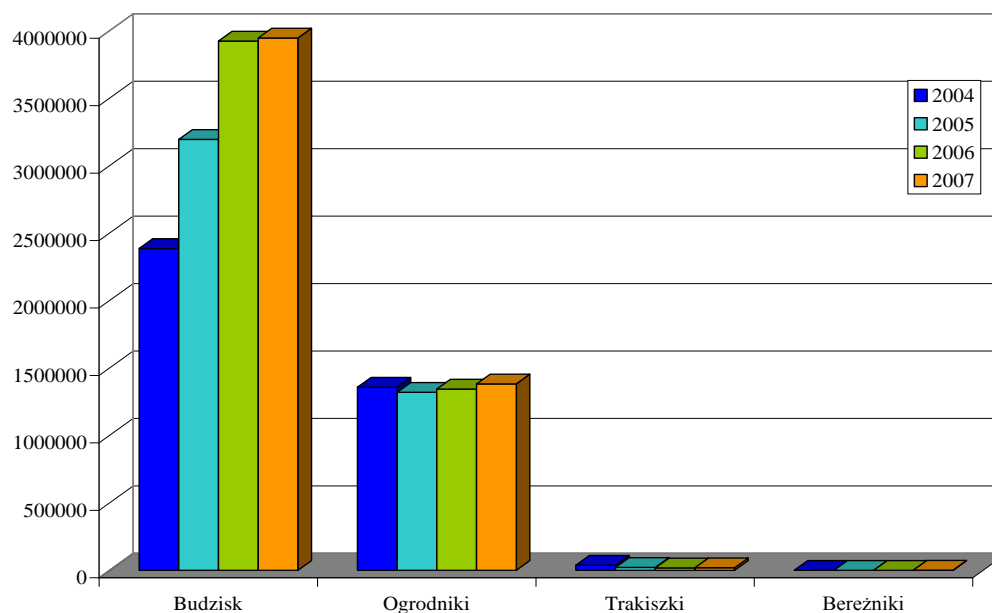
Źródło: Podlaski Oddział Straży Granicznej w Białymstoku

Wykres 3 Ruch turystyczny na przejściach granicznych z Białorusią w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku

Wykres 4 Ruch turystyczny na przejściach granicznych z Litwą w latach 2004-2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku

Przeciętne wydatki turystów zagranicznych na osobę uzależnione są od kraju pochodzenia turysty, i tak w 2008 roku średnio wynosiły 498 USD. Największe kwoty (882 USD) podczas pobytu w Polsce wydają turyści z krajów zamorskich, takich jak Stany Zjednoczone, Kanada, Japonia czy Australia. Turyści z państw sąsiadujących z Polską wydają mniej: i tak turyści z Niemiec – 437 USD z Białorusi – 412 USD z Rosji – 384 USD z Litwy – 210 USD. Średnia kwota wydatków jednodniowych w 2008 roku wynosiła 116 USD.

Tabela 87 Wydatki turystów według celu podróży w 2008 i I kwartale 2009 roku

Lp.	Cel podróży	Kwota w USD 2008 roku	Kwota w USD 2009 roku
1.	Typowa turystyka	470	422
2.	Odwiedziny u krewnych, znajomych	394	239
3.	Sprawy zawodowe i służbowe	542	337
4.	Zakupy na własne potrzeby	547	263
5.	Tranzyt	161	162
6.	Udział w konferencjach i kongresach	533	-
7.	Cele zdrowotne	606	780

Źródło: www.intur.com.pl, Charakterystyka przyjazdów do Polski w trzech kwartałach 2008 roku

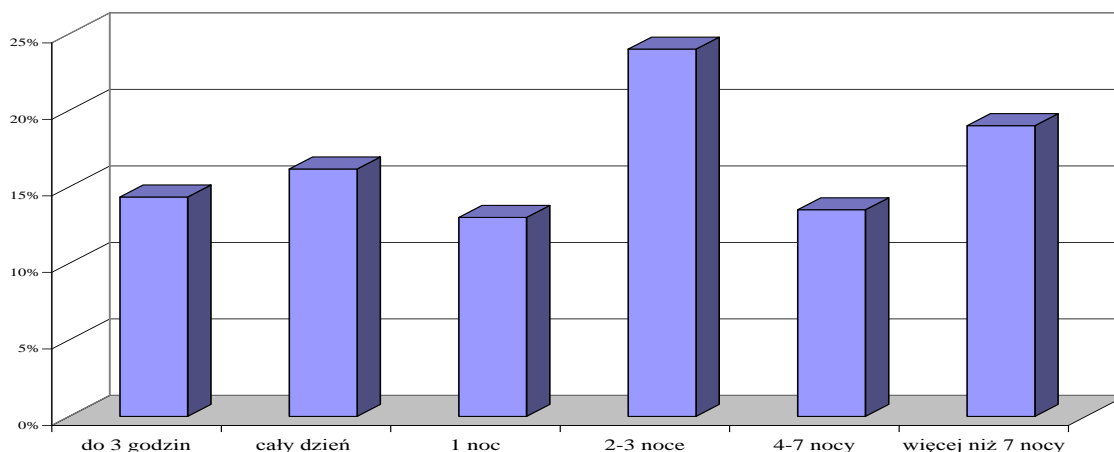
Na podstawie danych dotyczących punktów Informacji Turystycznej zamieszczonych w tabeli nr 56 w *rozdziale 4.5.* określić można główne miejsca regionu zwiedzane przez turystów zagranicznych. W 2008 roku w województwie podlaskim do punktów Informacji Turystycznej zgłosiło się 68 598 turystów zagranicznych z czego najwięcej odwiedziło Centra Informacji Turystycznej w Augustowie i Białowieży włączając w to również informacje turystyczną Białowieskiego i Wigierskiego Parku Narodowego. Kolejnymi miejscami, które cieszyły się dużą popularnością wśród obcokrajowców były: Muzeum Rolnictwa w Ciechanowie, Dolina Bugu – Grabarka, Suwalszczyzna – Suwałki, Puszcza Knyszyńska – Muzeum Ikon w Supraślu, Biebrzański Park Narodowy i Dolina Narwi - Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie).

Dodatkowe informacje dotyczące miejsc odwiedzanych przez turystów polskich i zagranicznych zawiera tabela nr 55.

6.2. Analiza ruchu turystów krajowych

W 2008 r. przeciętny pobyt turysty w obiekcie noclegowym trwał 2,0 dnia i utrzymał się na poziomie zbliżonym do zanotowanego w 2007 roku. Turyści najdłużej przebywali w ośrodkach kolonijnych (21,0 dnia) i zakładach uzdrowiskowych (13,6 dnia), zaś najkrócej w motelach (1,2 dnia) oraz w pensjonatach i domach wycieczkowych (po 1,3 dnia).

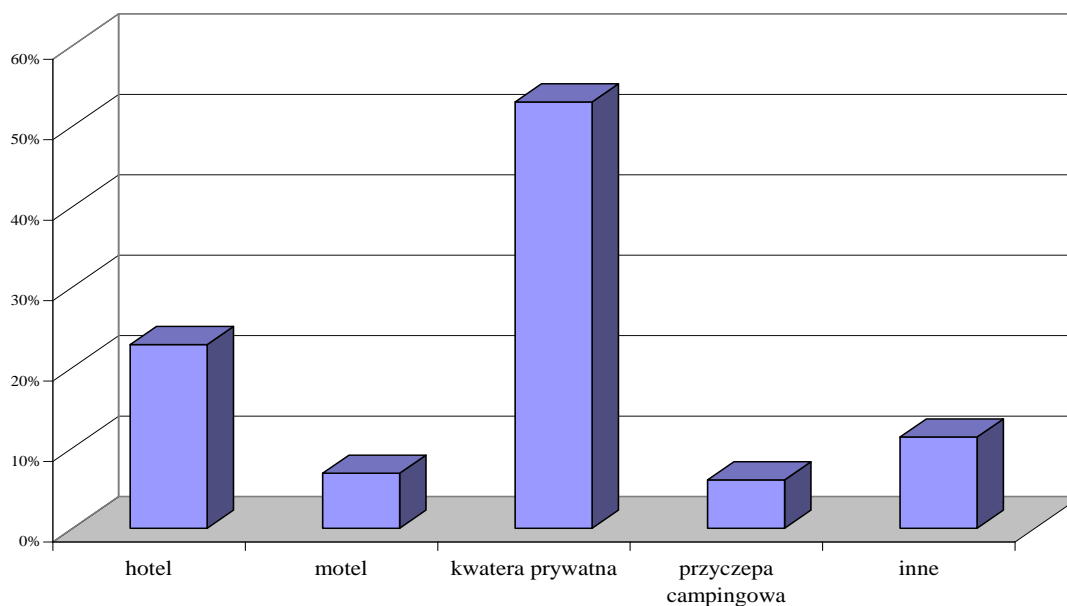
Wykres 5 Czas przebywania w województwie podlaskim (badania własne)

Źródło: Opracowanie własne

Z badań własnych przeprowadzonych w dniach 30.06.09 do 12.07.09 wynika, iż 24% ankietowanych zamierza przebywać na terenie województwa od 2 do 4 dni, a około 19 % planuje pobyt powyżej 7 dni. Pobyty krótkookresowe (2 - 4dni) przeważają wśród turystów ankietowanych w rejonie Suwałk - 29% i Białegostoku - 25%. Pobyty długookresowe powyżej 5 dni odnotowano wśród respondentów z terenu Augustowa około 46% i Łomży 34%.

Wykres 6 Miejsca zakwaterowania turystów (badania własne)

Źródło: Opracowanie własne

Turyści krajowi najczęściej korzystali z kwater prywatnych - 53% ankietowanych, oraz obiektów hotelowych - 23%. W województwie podlaskim widoczny jest stały wzrost liczby obiektów agroturystycznych, który w latach 2004 wynosił 707 obiektów, a w 2008 roku – 827.

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych (mierzony relacją udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych) w 2008 roku wynosił 33,5 % i był o 2,0 pkt proc. niższy niż w roku 2007. Skalę wykorzystania bazy noclegowej obrazuje tabela nr 67 sporządzona na podstawie danych GUS.

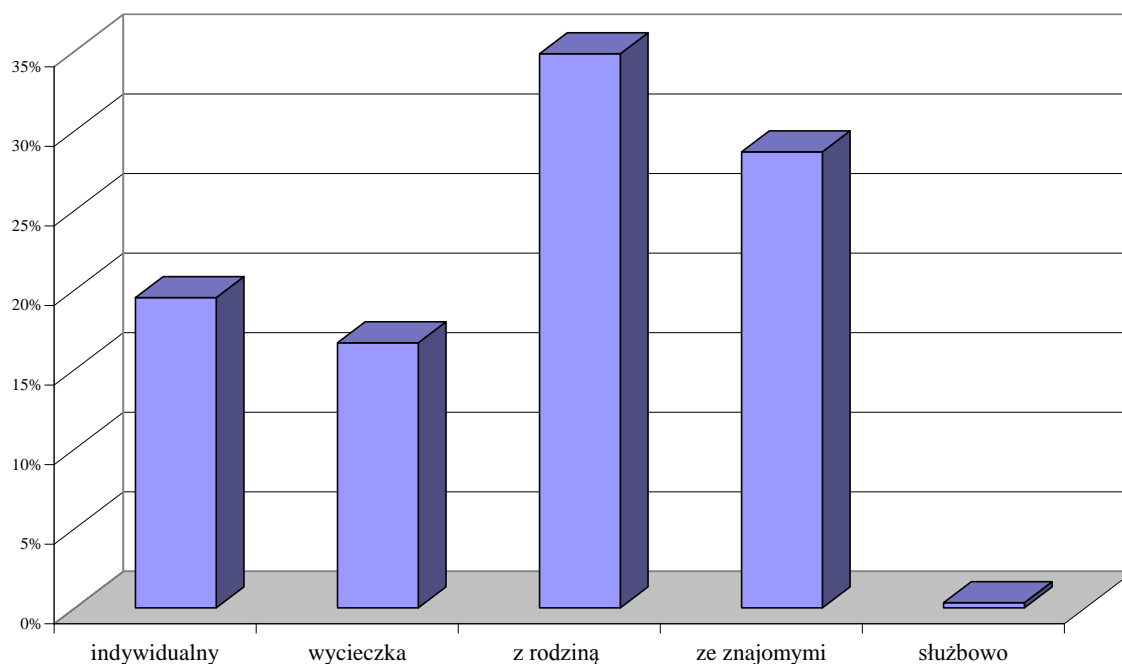
Tabela 88 Wykorzystanie turystyczne obiektów zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2008

Wybrane dane statystyczne	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Wykorzystanie turystyczne obiektów zbiorowego zakwaterowania –						
Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wg rodzaju obiektu						
ogółem	%	30,00	31,13	32,40	35,45	33,5
obiekty hotelarskie ogółem	%	33,03	34,12	36,49	42,15	36,1
hotele	%	33,23	34,38	38,04	45,64	39,9
motele	%	55,50	68,09	57,02	61,40	67,6
pensjonaty	%	22,56	18,37	14,44	20,02	20,2
inne obiekty hotelowe	%	31,86	33,71	34,48	34,95	30,0
obiekty niehotelarskie razem	%	28,31	29,12	29,63	30,70	31,0
domy wycieczkowe	%	22,51	23,68	24,32	35,24	34,1
schroniska	%	6,30	8,52	4,28	7,55	-

Wybrane dane statystyczne	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Wykorzystanie turystyczne obiektów zbiorowego zakwaterowania – Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wg rodzaju obiektu						
schroniska młodzieżowe	%	28,70	27,62	24,37	23,50	24,2 ⁴⁸
szkolne schroniska młodzieżowe	%	-	13,67	5,45	18,84	-
ośrodki wczasowe	%	41,15	42,12	41,02	38,25	42,1
ośrodki kolonijne	%	88,72	95,33	73,34	82,40	78,7
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	%	22,72	17,93	19,51	21,62	23,0
domy pracy twórczej	%	26,37	26,50	26,28	22,54	24,6
zespoły domków turystycznych	%	17,25	24,49	20,55	22,89	17,3
kempingi	%	33,34	34,61	22,35	20,15	20,1
poła biwakowe	%	22,40	23,23	25,45	17,20	19,8
ośrodki do wypoczynku sobotnio - niedzielno i świątecznego	%	60,90	67,18	80,82	78,09	77,8
zakłady uzdrowiskowe	%	81,25	64,92	81,26	83,19	87,5
pozostałe obiekty	%	22,28	26,55	27,16	28,61	24,5

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, www.stat.gov.pl

Wykres 7 Formy przyjazdu (badania własne)

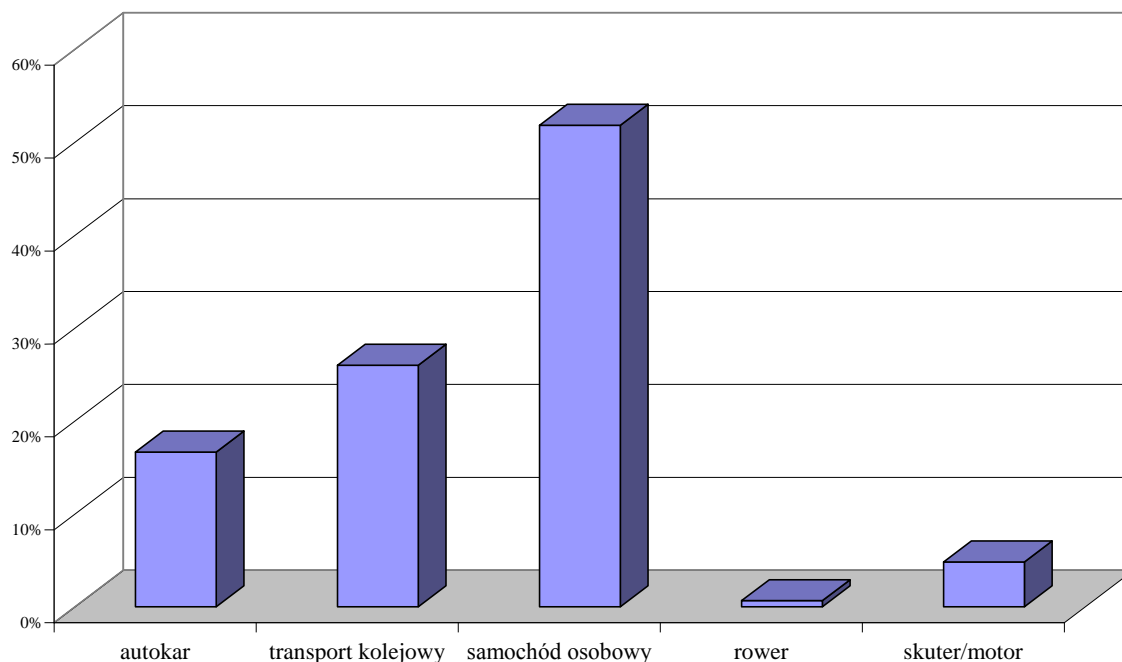
Źródło: Opracowanie własne

W okresie prowadzenia badań od 30.06.09 do 12.07.09 dominującą formą przyjazdu w rejon województwa były przyjazdy wypoczynkowe. Z informacji uzyskanych od respondentów, aż 35% przyjechało na wypoczynek z rodziną, 29% ze znajomymi. Część respondentów (20%) zadeklarowała iż przyjechała indywidualnie, a tylko 17% odwiedzających region uczestniczyło w zorganizowanych wycieczkach.

⁴⁸ Schroniska łącznie

Zdecydowana większość respondentów przyjechała na wakacje do województwa podlaskiego własnym środkiem transportu. Wśród ankietowanych, 52% wymieniło samochód osobowy, 26% turystów skorzystało z pociągów, a 17% z komunikacji autokarowej (PKS). Nieznaczna liczba osób jako środek transportu wymieniła skuter/motor – 5% i rower -1%.

Wykres 8 Rodzaje transportu (badania własne)

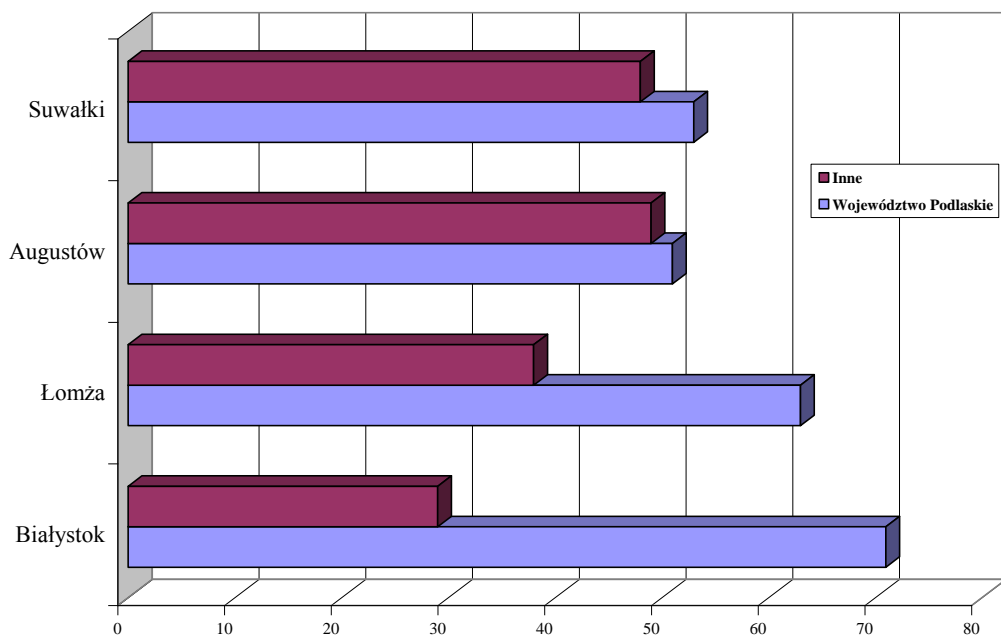
Źródło: Opracowanie własne

6.2.1. Analiza ruchu turystów lokalnych

Na podstawie badań przeprowadzonych przez firmę Business Mobility International Sp. z o. o. w dniach od 30.06.2009 do 15.07.2009 na grupie 600 osób zaobserwowano, iż znaczna część respondentów odwiedzających i korzystających z miejsc turystycznych województwa podlaskiego, to osoby zamieszkujące to województwo. Respondenci badani w Białymstoku aż w 71% pochodzili z województwa podlaskiego, podczas gdy na terenie Augustowa 51% badanych pochodziła z tego regionu.

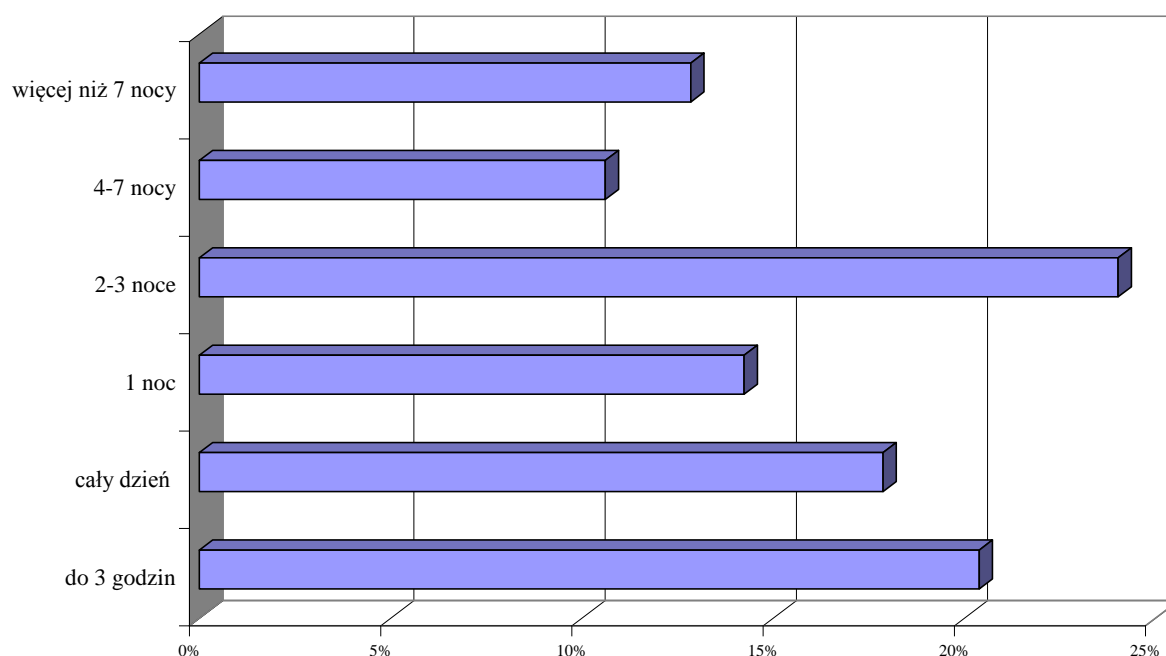
Turyści zamieszkujący region podlaski i spędzający wakacje na terenie obszarów turystycznych swojego macierzystego województwa najczęściej deklarują odpoczynek 2 -3 dni. W tym przypadku mamy do czynienia z przewagą turystyki weekendowej wśród mieszkańców województwa podlaskiego.

Wykres 9 Obszar pochodzenia ankietowanych turystów

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 10 Czas spędzony w woj. podlaskim w % - ogółem przez turystów z regionu

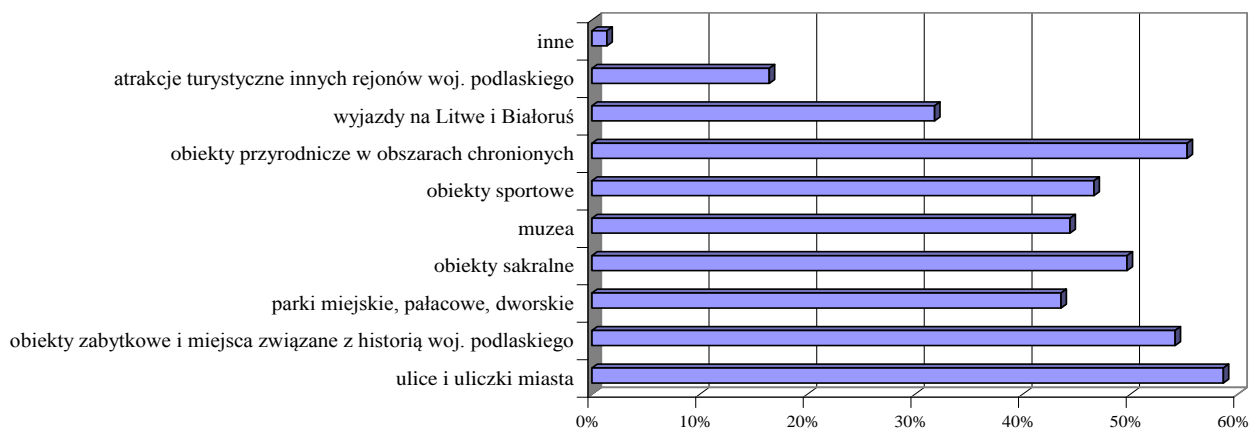

Źródło: Opracowanie własne

Przeważająca grupa turystów lokalnych (ponad 50 %) o ile korzysta z noclegu to czyni to w kwaterach prywatnych lub w innych obiektach (u znajomych lub rodziny). Mieszkańcy Podlaskiego podróżują po swoim województwie najczęściej z rodziną (35%) lub ze

znajomymi (38%). Ponad 35 % z nich porusza się własnym samochodem, a 32 % udaje się do miejsca docelowo wypoczynku transportem kolejowym. Ulubioną formą spędzania czasu przez uczestników wewnętrznego ruchu turystycznego są spotkania towarzyskie (85%) oraz imprezy plenerowe i koncerty (80%) a także chodzenie po mieście (75%). Tylko 35% uczestników turystyki wewnętrznej korzysta z tras rowerowych jako formy rekreacji, a nieco ponad 40% z ofert sportów wodnych.

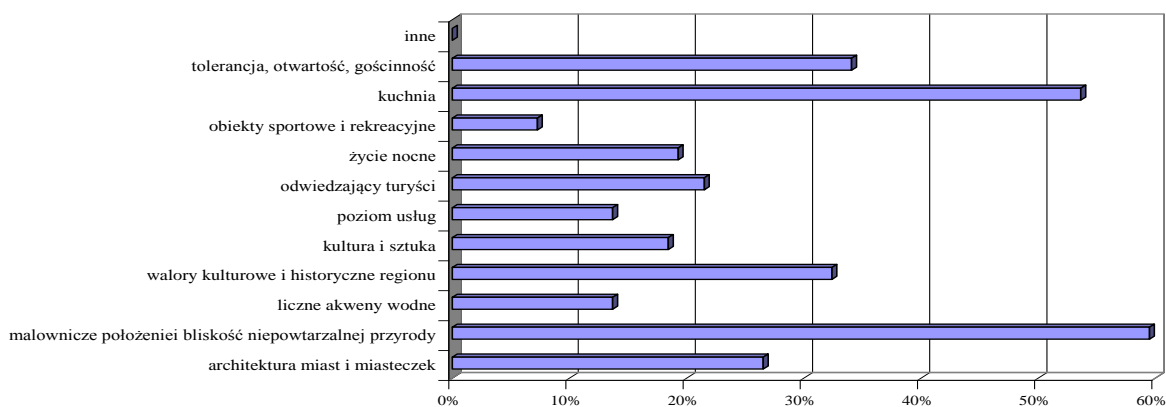
Wykres 11 Zwiedzane obiekty w % według turystów lokalnych

Źródło: Opracowanie własne

Turystyczny ruch wewnętrzny kieruje się przede wszystkim w stronę obiektów przyrodniczych na obszarach chronionych (54%) oraz odbywa się po ulicach i uliczkach miast oraz miasteczek (57%). Należy przy tym zaznaczyć, że ankietowani mieli możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi w związku z tym fakt, że 57% z nich odwiedza ulice i uliczki miast i miasteczek nie świadczy o tym, że jest to najpopularniejszy sposób spędzania czasu, ale jedna z wybranych form, która poza niepowtarzalnymi atrakcjami regionu wybranymi przez turystów stanowi istotne wypełnienie oferty turystycznej województwa podlaskiego. Lokalni turyści najbardziej cenią sobie malownicze położenie i bliskość niepowtarzalnej przyrody (59%) oraz swoją regionalną kuchnię (52%). Co ciekawe, mało z nich za klimat stanowiący o atrakcyjności regionu uznaje akweny wodne (12%), a większość z nich (88%) nie widzi poziomu usług jako waloru stanowiącego o klimacie turystycznym regionu.

Wykres 12 Główne cechy składające się na klimat woj. Podlaskiego w % według turystów lokalnych

Źródło: Opracowanie własne

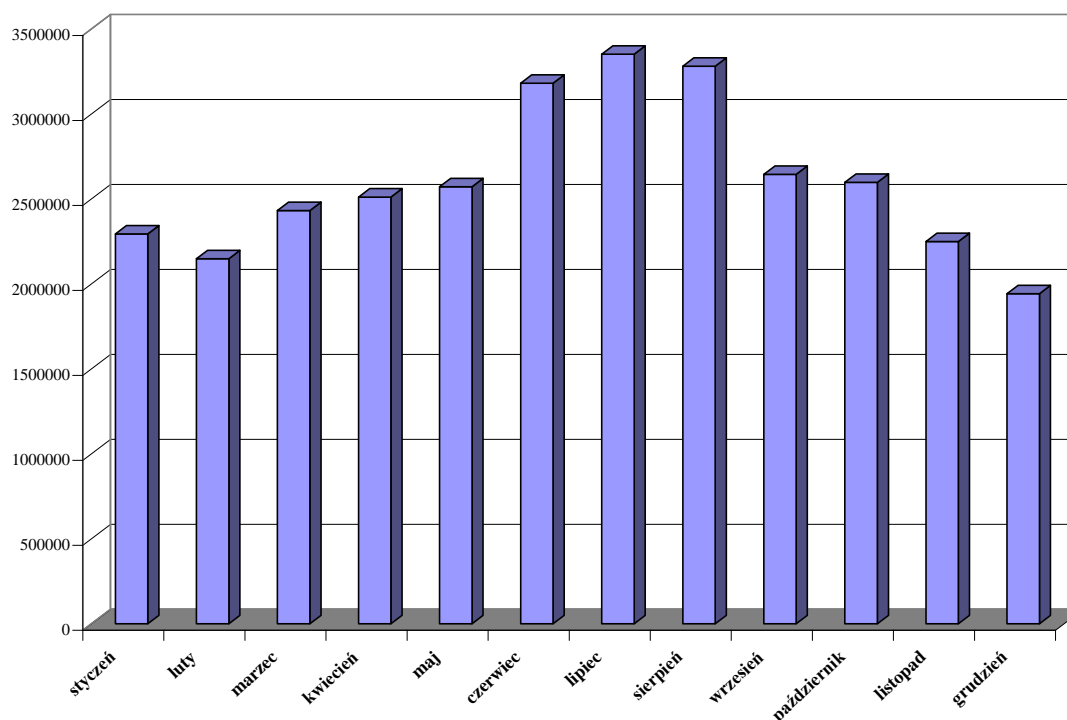
6.2.2. Sezonowość ruchu turystycznego

W województwie podlaskim z miejsc noclegowych w obiektach turystycznych zbiorowego zakwaterowania w 2008 r. najchętniej korzystano w miesiącach wiosenno-letnich, tj. od maja do września. Wizytom w celach turystycznych najbardziej sprzyjały lipiec i sierpień, a najmniej styczeń.

Ruch przyjazdowy do województwa podlaskiego cechuje sezonowość. Jak wynika z analizy stopnia wykorzystania bazy noclegowej i ilości oferowanych miejsc noclegowych w poszczególnych okresach pokrywających się z porami roku, ogólnie sezon turystyczny w Podlaskim trwa od maja do września. Należy zwrócić uwagę, że sezonowość ruchu turystycznego dotyczy zarówno turystyki krajowej jak i turystyki zagranicznej w przypadku której przyjazdy istotnie wzrastają w sezonie rekreacyjnym, a zwłaszcza w miesiącach letnich (lipiec-sierpień). Ta tendencja wskazuje, że turyści zagraniczni realizują wyjazd turystyczny do województwa podlaskiego przede wszystkim w ramach tradycyjnie pojmowanego letniego okresu urlopowego. W przypadku turystyki krajowej sezonowość jest równie widoczna, ale wydłuża się okres pobytu na późną wiosnę i późne lato. Rozkład krajowego ruchu przyjazdowego w ciągu roku charakteryzuje się występowaniem dwóch szczytów wielkości przyjazdów w okresach maj - wrzesień, znacznym spadkiem przyjazdów w okresie październik - połowa grudnia i drugim mniejszym szczytem zimowym - druga połowa grudnia - styczeń. Na podstawie przedstawionych danych można wnioskować, że w okresie urlopowym (długim czasie wolnym) turyści krajowi wybierają właśnie podlaskie jako cele podróży.

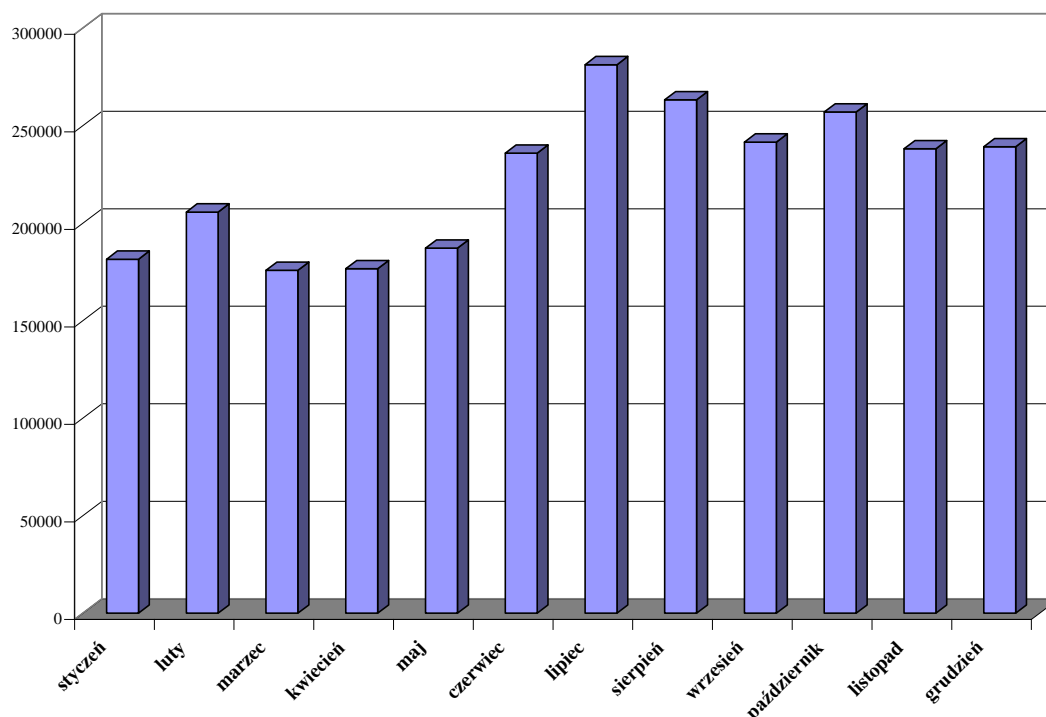
Ruch turystów zagranicznych najlepiej obrazują wykresy 12 i 13 wykonane na podstawie informacji uzyskanych z Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku.

Wykres 13 Liczba osób przekraczających granice w ciągu 12 miesięcy w 2007 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych z Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku

Wykres 14 Liczba osób przekraczających granice w ciągu 12 miesięcy w 2008 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych z Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku

6.2.3. Ruch turystów na podstawie bazy noclegowej w województwie podlaskim

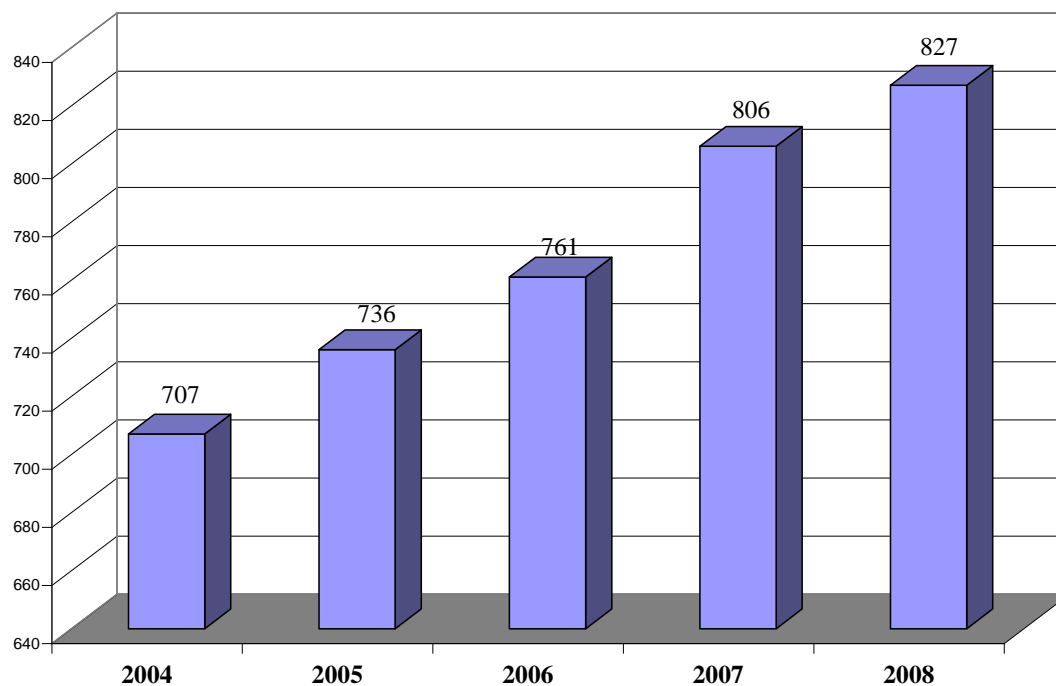
W stosunku do podobnego okresu poprzedniego roku (2007), ogólna liczba obiektów turystycznych zbiorowego zakwaterowania w województwie zmniejszyła się o 1,8%, przy czym stwierdzono różnokierunkowe zmiany w ilości poszczególnych rodzajów obiektów. Ubyło 7 pozostałych obiektów niesklasyfikowanych, 3 schroniska, 2 pensjonaty, 2 ośrodki wczasowe, 2 pola biwakowe oraz ośrodek szkoleniowo wypoczynkowy i kemping. Przybyło natomiast 13 innych obiektów hotelowych, a także hotel i zespół ogólnodostępnych domków turystycznych.

Tabela 89 Liczba obiektów agroturystycznych

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Liczba obiektów agroturystycznych w latach	707	736	761	806	827

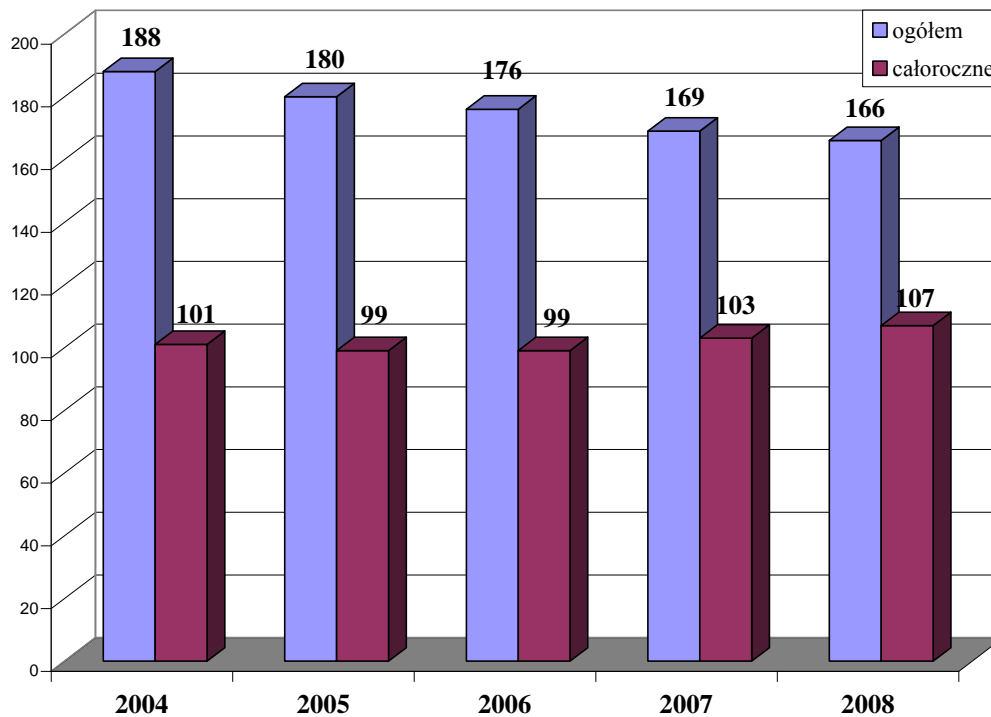
Źródło: Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego

Wykres 15 Liczba obiektów agroturystycznych w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego

Wykres 16 Obiekty hotelowe w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 90 Zestawienie bazy noclegowej obiektów skategoryzowanych na lata 2004-2008

Typy obiektów	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Obiekty ogółem						
obiekty ogółem	ob.	188	180	176	169	166
obiekty całoroczne	ob.	101	99	99	103	107
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	12 581	11 769	11 741	11 349	11 006
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	6 053	6 109	6 171	6 396	6 464
korzystający z noclegów ogółem	osoba	376 135	398 271	403 936	464 249	462 169
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	79 035	85 981	88 998	90 984	68 737
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach ogółem	pok.	181 054	194 688	207 016	256 302	281 995
wynajęte pokoje w hotelach, motelach, pensjonatach turystom zagranicznym	pok.	47 133	52 382	57 047	59 753	53 348
udzielone noclegi ogółem	nocleg	792 776	806 138	841 693	942 813	907 520
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	117 389	131 948	132 295	135 917	106 185
Obiekty Hotelowe						
Hotele						
obiekty ogółem	ob.	22	22	21	21	22
obiekty całoroczne	ob.	22	22	21	21	22
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	2 118	2 292	2 274	2 324	2 054
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	2 118	2 252	2 274	2 324	2 054
korzystający z noclegów ogółem	osoba	172 712	172 182	175 333	221 519	192 582
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	51 899	49 479	54 486	62 890	42 392
wynajęte pokoje ogółem	pok.	150 345	152 196	161 361	201 481	182 337
wynajęte pokoje turystom zagranicznym	pok.	42 770	42 301	46 152	51 932	40 098
udzielone noclegi ogółem	nocleg	250 315	259 902	279 534	352 293	301 736
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	74 999	75 577	79 408	91 978	66 134
Motele						
obiekty ogółem	ob.	2	2	2	2	2
obiekty całoroczne	ob.	2	2	2	2	2
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	53	53	53	53	53
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	53	53	53	53	53
korzystający z noclegów ogółem	osoba	8 879	10 533	8 089	8 412	10 857
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	1 055	887	801	1 667	1 444
wynajęte pokoje ogółem	pok.	5 168	6 626	4 986	4 721	6 980
wynajęte pokoje turystom zagranicznym	pok.	617	538	411	860	1 071
udzielone noclegi ogółem	nocleg	12 079	13 197	11 031	11 877	13 122
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	1 602	1 280	1 027	2 046	2 037
Pensjonaty						
obiekty ogółem	ob.	4	4	4	5	3
obiekty całoroczne	ob.	4	4	4	5	3
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	133	131	120	154	45
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	133	131	120	154	45
korzystający z noclegów ogółem	osoba	6 588	5 901	5 223	7 239	4 129

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Typy obiektów	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	281	240	150	316	217
wynajęte pokoje ogółem	pok.	5 619	4 670	4 726	6 427	3 682
wynajęte pokoje turystom zagranicznym	pok.	173	144	416	374	323
udzielone noclegi ogółem	nocleg	10 577	9 008	6 820	10 935	5 344
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	883	1 124	487	466	326
Inne obiekty hotelowe						
obiekty ogółem	ob.	5	8	10	14	27
obiekty całoroczne	ob.	5	8	10	14	27
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	379	602	668	748	1 648
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	379	602	668	748	1 648
korzystający z noclegów ogółem	osoba	22 331	46 142	53 999	58 177	99 885
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	5 323	17 458	16 008	9 292	14 180
wynajęte pokoje ogółem	pok.	19 922	31 196	35 943	43 673	88 996
wynajęte pokoje turystom zagranicznym	pok.	3 573	9 399	10 068	6 587	11 856
udzielone noclegi ogółem	nocleg	40 273	72 612	85 565	90 222	154 914
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	7 472	25 644	23 860	14 215	22 407
Domy wycieczkowe						
obiekty ogółem	ob.	6	5	5	5	5
obiekty całoroczne	ob.	6	5	5	5	5
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	235	212	212	222	187
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	235	212	212	222	187
korzystający z noclegów ogółem	osoba	16 919	16 433	11 431	14 234	19 742
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	4 420	3 642	2 921	3 421	2 265
udzielone noclegi ogółem	nocleg	19 819	18 415	18 601	27 138	25 930
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	4 651	3 743	3 157	3 455	2 269
Schroniska						
obiekty ogółem	ob.	1	1	1	1	-
obiekty całoroczne	ob.	1	1	1	1	-
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	11	14	11	11	-
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	11	14	11	11	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	262	109	149	161	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	152	32	23	34	-
udzielone noclegi ogółem	nocleg	262	352	175	325	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	152	32	23	35	-
Schroniska młodzieżowe						
obiekty ogółem	ob.	19	23	22	15	17
obiekty całoroczne	ob.	2	2	2	3	-
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	927	1 119	999	742	923
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	93	93	91	165	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	8 375	8 226	8 063	7 204	8 568

⁴⁹ Schroniska w 2008 roku zliczone zostały łącznie z młodzieżowymi.

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Typy obiektów	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	970	843	799	852	1093
udzielone noclegi ogółem	nocleg	23 979	25 210	24 540	18 917	21 336
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	2 590	1 730	1 766	1 375	2 268
Szkolne schroniska młodzieżowe						
obiekty ogółem	ob.	-	3	2	4	-
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	-	215	138	240	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	-	191	102	910	-
udzielone noclegi ogółem	nocleg	-	1 822	466	3 861	-
Ośrodki wczasowe						
obiekty ogółem	ob.	19	18	18	16	14
obiekty całoroczne	ob.	3	3	3	3	3
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	2 065	1 962	2 085	2 042	1 888
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	168	186	160	200	205
korzystający z noclegów ogółem	osoba	13 839	14 650	15 074	18 464	19 119
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	48	158	42	232	126
udzielone noclegi ogółem	nocleg	92 701	97 338	96 383	107 882	111 374
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	226	750	78	765	600
Ośrodki kolonijne						
obiekty ogółem	ob.	2	2	2	1	1
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	170	170	170	89	89
korzystający z noclegów ogółem	osoba	830	500	460	240	240
udzielone noclegi ogółem	nocleg	9 280	9 790	5 860	5 280	5 040
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe						
obiekty ogółem	ob.	15	14	12	13	12
obiekty całoroczne	ob.	11	10	8	9	8
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	1 307	1 230	1 174	1 259	1 077
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	818	757	673	762	698
korzystający z noclegów ogółem	osoba	29 918	24 143	22 689	26 229	25 719
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	924	674	585	736	680
udzielone noclegi ogółem	nocleg	83 347	60 329	59 154	70 596	69 160
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	2 264	1 237	1 097	1 291	1 038
Ośrodki do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego						
obiekty ogółem	ob.	4	3	2	2	-
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	217	177	39	39	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	1 442	1 332	244	249	-
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	13	7	2	-	-
udzielone noclegi ogółem	nocleg	7 356	7 245	1 736	1 572	-
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	47	10	4	-	-

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

Typy obiektów	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Domy pracy twórczej						
obiekty ogółem	ob.	1	1	1	1	1
obiekty całoroczne	ob.	1	1	1	1	1
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	104	123	92	100	99
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	104	123	92	100	99
korzystający z noclegów ogółem	osoba	4 137	4 750	3 115	3 265	4 352
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	711	764	436	469	304
udzielone noclegi ogółem	nocleg	9 736	11 533	8 972	7 674	8 994
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	1 690	1 480	1 104	1 103	706
Zespoły domków turystycznych						
obiekty ogółem	ob.	18	15	13	11	12
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	706	504	503	338	506
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	60	-	-	-	-
korzystający z noclegów ogółem	osoba	5 373	5 518	6 265	4 415	6 013
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	530	232	1 069	425	515
udzielone noclegi ogółem	nocleg	10 909	11 878	10 400	8 043	10 857
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	734	297	1 279	572	682
Kempingi						
obiekty ogółem	ob.	2	2	2	2	1
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	270	270	270	310	200
korzystający z noclegów ogółem	osoba	2 831	3 105	3 035	2 226	1 573
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	737	785	918	420	507
udzielone noclegi ogółem	nocleg	6 394	6 485	4 238	4 606	2 492
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	1 084	1 263	1 735	618	783
Pola biwakowe						
obiekty ogółem	ob.	15	12	13	13	11
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	1 560	905	810	895	760
korzystający z noclegów ogółem	osoba	5 670	6 484	5 205	3 855	3 020
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	484	394	239	480	241
udzielone noclegi ogółem	nocleg	22 509	13 341	12 491	9 793	7 803
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	605	464	351	596	301
Zakłady uzdrowiskowe						
obiekty ogółem	ob.	1	1	1	1	1
obiekty całoroczne	ob.	1	1	1	1	1
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	195	195	195	195	195
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	195	195	195	195	195
korzystający z noclegów ogółem	osoba	4 049	3 541	4 461	4 513	4 504
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	21	14	38	10	12
udzielone noclegi ogółem	nocleg	56 403	44 942	55 933	58 234	61 051
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	212	168	292	103	130

Typy obiektów	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
Pozostałe obiekty niesklasyfikowane						
obiekty ogółem	ob.	52	44	45	42	35
obiekty całoroczne	ob.	43	40	41	38	31
miejsca noclegowe ogółem	miejsce	2 131	1 595	1 928	1 588	1 243
miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	1 86	1 491	1 622	1 462	1 133
korzystający z noclegów ogółem	osoba	71 980	74 531	80 999	82 937	61 634
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	11 467	10 372	10 481	9 599	4 759
udzielone noclegi ogółem	nocleg	136 837	142 738	159 794	153 565	106 842
udzielone noclegi turystom zagranicznym	nocleg	18 178	17 149	16 627	16 543	6 490

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tabela 91 Liczba turystów korzystających z noclegów, liczba udzielonych noclegów turystom oraz długość pobytu turystów w bazie zbiorowego zakwaterowania w powiatach Polski Wschodniej w 2007 roku.

Województwo/powiat	Korzystający	Udzielone noclegi	Długość pobytu
WOJ. PODLASKIE	464 249	942 813	2,0
Powiat augustowski	80 738	254 895	3,2
Powiat białostocki	58 826	76 726	1,3
Powiat bielski	7 142	12 470	1,7
Powiat grajewski	10 894	36 968	3,4
Powiat hajnowski	38 180	72 971	1,9
Powiat kolneński	3 987	5 652	1,4
Powiat łomżyński	20 320	30 700	1,5
Powiat moniecki	4 727	12 282	2,6
Powiat sejneński	10 165	24 849	2,4
Powiat siemiatycki	3 989	9 538	2,4
Powiat sokólski	5 001	23 414	4,7
Powiat suwalski	16 203	47 149	2,9
Powiat wysokomazowiecki	2 104	3 982	1,9
Powiat zambrowski	579	1 110	1,9
Powiat m. Białystok	158 038	256 441	1,6
Powiat m. Łomża	10 554	19 604	1,9
Powiat m. Suwałki	32 802	54 062	1,6

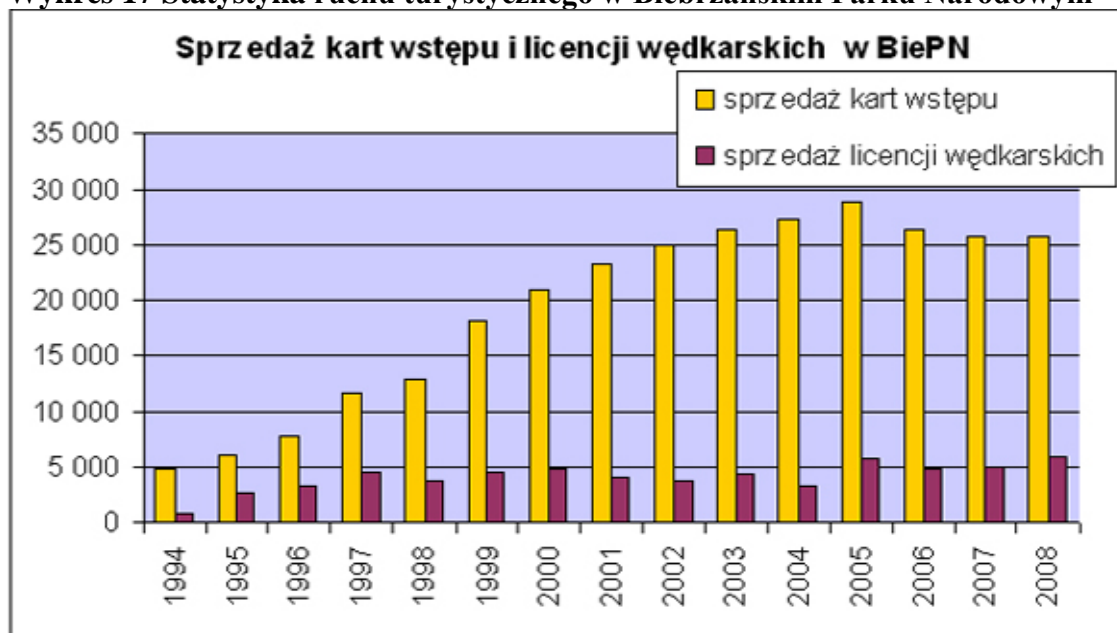
Źródło: Opracowano na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego

Powyższa tabela może wskazywać na centra ruchu turystycznego w województwie podlaskim, ale należy je konfrontować z długością pobytu w poszczególnych miejscach koncentracji tego ruchu. Informacja ta jest istotna przy ocenie atrakcyjności turystycznej poszczególnych obszarów turystycznych regionu.

6.3. Ruch turystyczny w głównych ośrodkach turystycznych

W 2008 roku województwo podlaskie według różnych źródeł informacji odwiedziło około pół miliona turystów. Ruch turystyczny w głównych ośrodkach turystycznych określono na podstawie liczby turystów odwiedzających poszczególne subregiony turystyczne i największe atrakcje turystyczne województwa podlaskiego. Ponadto, przepływ turystów według wielu źródeł był rozbitny na krajowy i zagraniczny. Nie prowadzi się jednak na terenie województwa żadnych badań ilościowych ruchu turystycznego a podawane dane przez różne źródła są na tyle rozbieżne, że można jedynie analizować popularność poszczególnych obszarów turystycznych regionu na podstawie statystyk prowadzonych przez Parki Narodowe i Punkty Informacji Turystycznej. Największa liczba turystów odwiedza i korzysta z atrakcji turystycznych Puszczy Augustowskiej, Puszczy Knyszyńskiej, Północnej Suwalszczyzny i Puszczy Białowieskiej. W następnej kolejności należałoby wymienić Dolinę Bugu, Puszcę Kurpiowską z Dolina Narwi i Dolinę Biebrzy.

Wykres 17 Statystyka ruchu turystycznego w Biebrzańskim Parku Narodowym

Źródło: www.biebrza.org.pl

Tabela 92 Statystyka ruchu turystycznego w Biebrzańskim Parku Narodowym

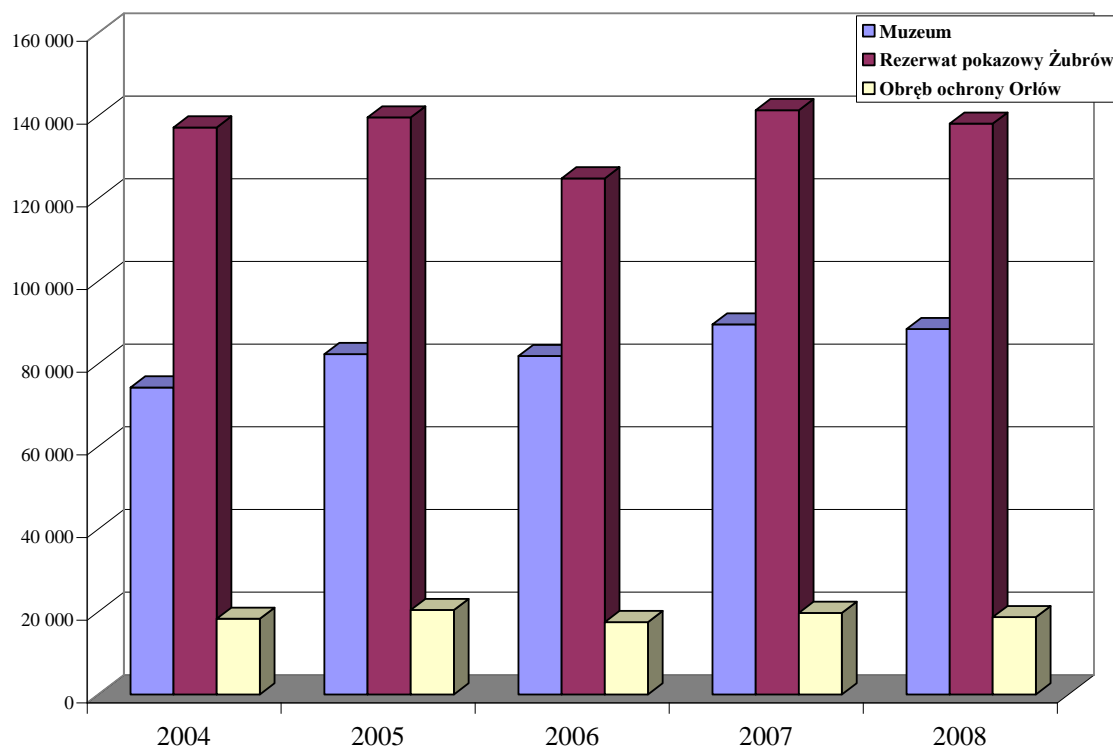
rok	sprzedaż kart wstępu	sprzedaż licencji wędkarskich
1994	4 987 szt.	878 szt.
1995	6 193 szt.	2 672 szt.
1996	7 809 szt.	3 375 szt.
1997	11 718 szt.	4 477 szt.
1998	12 975 szt.	3 802 szt.
1999	18 128 szt.	4 537 szt.
2000	20 916 szt.	4 833 szt.
2001	23 335 szt.	3 962 szt.
2002	24 978 szt.	3 829 szt.
2003	26 407 szt.	4 347 szt.
2004	27 244 szt.	3 390 szt.

Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim
w latach 2010 - 2015

2005	28 924 szt.	5 715 szt.
2006	26 339 szt.	4 985 szt.
2007	25 689 szt.	5 158 szt.
2008	25 780 szt.	5 962 szt.

Źródło: www.biebrza.org.pl

Wykres 18 Statystyka ruchu turystycznego w Białowieckim Parku Narodowym w latach 2004-2008

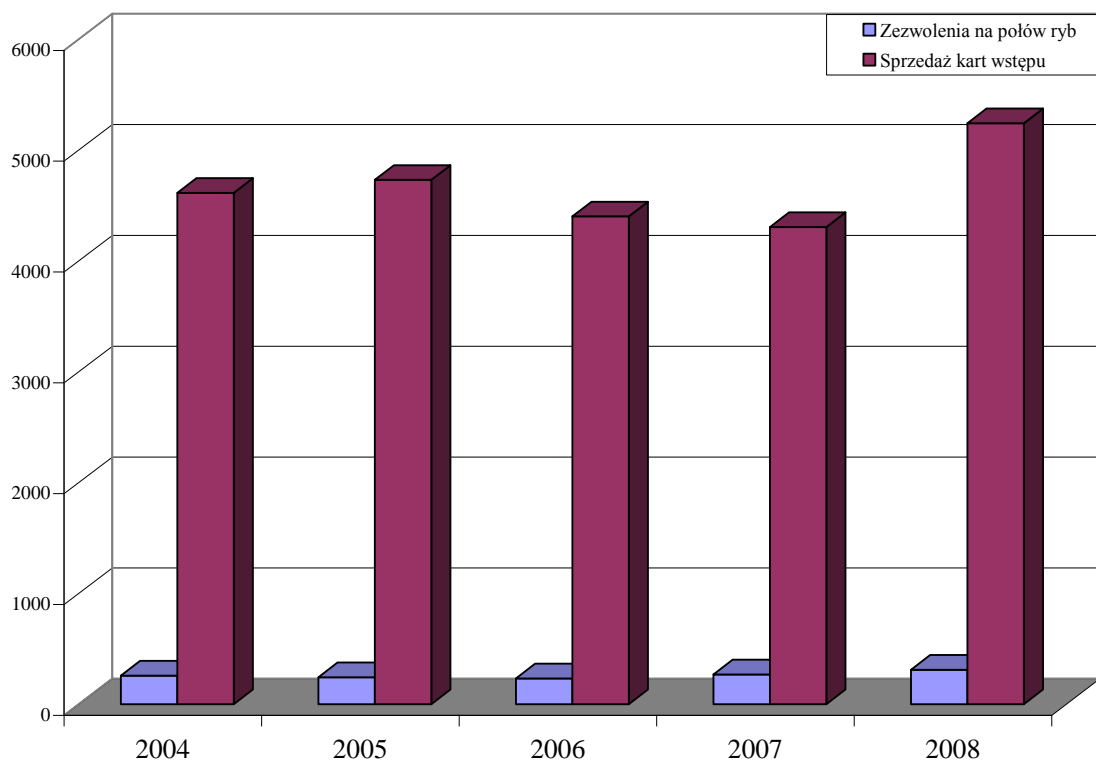
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Białowieckiego PN

Tabela 93 Statystyka ruchu turystycznego w Białowieckim Parku Narodowym

rok	Muzeum	Rezerwat pokazowy Żubrów	Obręb ochrony Orłów
2004	74 249	137 134	18 287
2005	82 303	139 549	20 402
2006	81 846	124 805	17 484
2007	89 476	141 308	19 706
2008	88 347	138 040	18 665

Źródło: Białowiecki Park Narodowy

Wykres 19 Statystyka ruchu turystycznego w Narwiańskim Parku Narodowym w latach 2004-2008

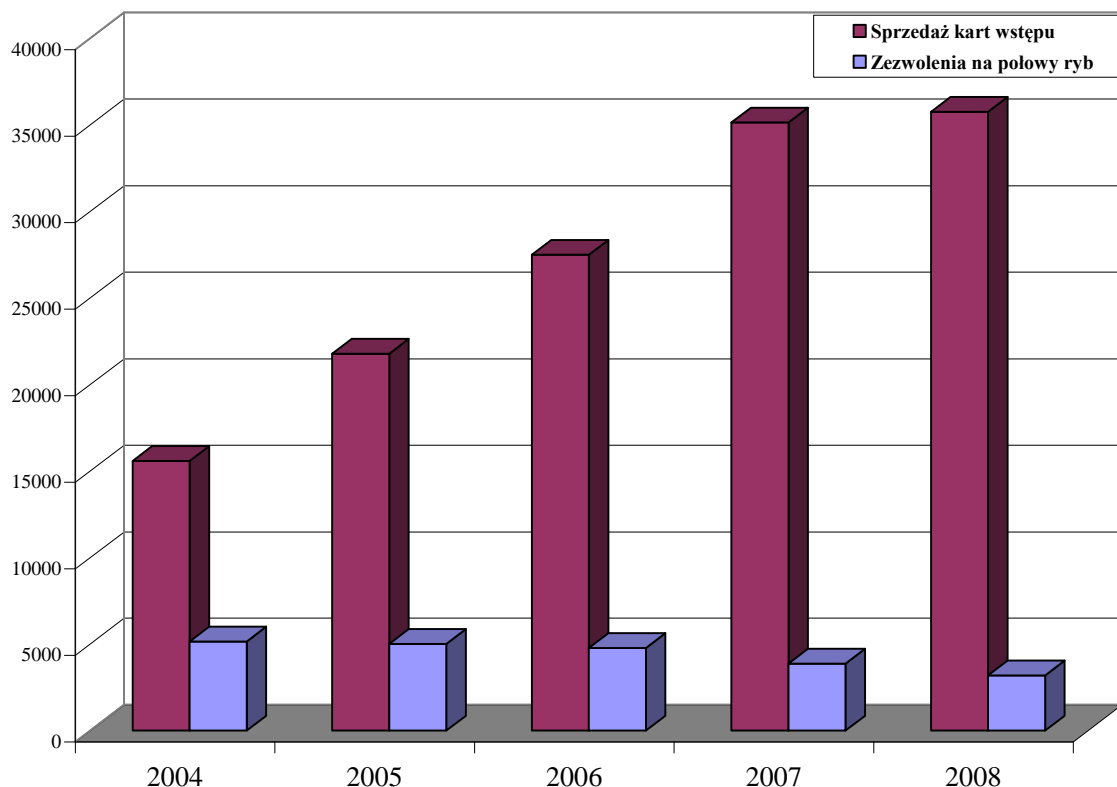
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Narwiańskiego PN

Tabela 94 Statystyka ruchu turystycznego w Narwiańskim Parku Narodowym

Rok	Sprzedaż biletów wstępu	Sprzedaż kart wstępu	Zezwolenia na połów ryb	Grupy zorganizowane	Razem
2004	2470	882	258	1262	4614
2005	1929	968	244	1835	4732
2006	1566	742	233	2094	4402
2007	1513	730	269	2063	4306
2008	1834	776	312	2632	5242

Źródło: Narwiański Park Narodowy

Wykres 20 Statystyka ruchu turystycznego w Wigierskim Parku Narodowym w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Wigierskiego PN

Tabela 95 Statystyka ruchu turystycznego w Wigierskim Parku Narodowym

Rok	Sprzedaż kart wstępu	Zezwolenia na połowy ryb
2004	15577	5149
2005	21784	5003
2006	27497	4773
2007	35139	3864
2008	35753	3189

Źródło: Wigierski Park Narodowy

6.4. Wnioski

- Wielkość ruchu turystycznego w regionie nie jest równomiernie rozłożona, a tereny o wyższych statystykach to miejsca popularne turystycznie, o uznanej renomie, a także miejsca kultu religijnego.
- Pomimo dominującej formy „przyjazdy z rodziną”, „przyjazdy ze znajomymi” oraz „indywidualne” mają istotne znaczenie, dlatego należy rozwijać ofertę skierowaną na wszystkie te formy przyjazdów.
- Niewielka ilość atrakcji związanych z turystyką w okresie zimowym powoduje kulminację ruchu turystycznego w okresie wiosenno-letnim, nie mniej jednak atut „polskiego bieguna zimna” należałoby wykorzystać dla rozwoju różnych form sportów

zimowych, które pozwoliłyby na stworzenie podstaw dla „małego szczytu turystycznego” w okresie zimowym.

- Typowa forma przyjazdu to całodzienna wyprawa samochodem osobowym do wybranych miejsc celem uprawiania turystyki pieszej oraz spotkań towarzyskich. Podczas przyjazdu najczęściej odwiedzane są obiekty przyrodnicze w obszarach chronionych. Istnieje konieczność wzmocnienia oferty gastronomicznej w bliskim otoczeniu tych obszarów.
- Istnieje duże zainteresowanie zwiedzaniem obiektów historycznych, potwierdzone wynikami badań na ten temat, jak również analiza motywów przyjazdów turystów zwraca uwagę na konieczność rozwijania oferty turystycznej nastawionej na aspekt kulturowy.
- Wśród badanych turystów lokalnych, duże znaczenie położono na kuchnię regionalną. Należy poszerzać ofertę gastronomiczną regionu różnicując ją pod kątem jakości, różnorodności i dostępności oraz lokalizacji w miejscach największych atrakcji turystycznych. Kuchnia oparta na wielokulturowości smaków regionu winna stać się jedną z głównych domen turystycznych województwa podlaskiego.

7. ANALIZA WIZERUNKU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Atrakcje turystyczne - dominanty wizerunkowe decydujące o wyborze województwa podlaskiego przez turystów można określić w następujący sposób:

- atrakcyjne położenie geograficzne – koncentracja obszarów naturalnie wykorzystywanych do uprawiania różnych form turystyki kwalifikowanej
- bogate, niepowtarzalne i unikatowe zasoby środowiska przyrodniczego (liczne puszcze, parki narodowe, Żubr)
- zasoby środowiska kulturowego, wielokulturowość, miejsca kultu religijnego i kuchnia
- istniejąca baza turystyczno – rekreacyjno – sportowa i uzdrowiskowa
- bogata sieć szlaków turystycznych: wodnych, pieszych, rowerowych o zasięgu lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym
- usytuowanie przygraniczne – kresy Europy
- szeroka oferta bazy agroturystycznej

7.1. Analiza aktywności promocyjnej województwa

Dotychczasowa aktywność medialna (w sensie aktywności płatnej, reklamowej), Województwa Podlaskiego była na tyle niewielka, że nie poddaje się analizie. Aktywność medialna Województwa Podlaskiego w 2008 roku, mierzona wydatkami w mediach ogólnego dostępu, nie przekroczyła kilkudziesięciu tysięcy złotych. Jest to kwota niewielka w porównaniu do pozostałych województw Polski i może służyć jedynie jako wskaźnik opóźnienia aktywności promocyjnej Województwa Podlaskiego⁵⁰.

WYG International Sp. z o.o. w dokumencie pn. „Założenia wieloletniego planu promocji Województwa Podlaskiego” wskazuje na niespójność działań w zakresie promocji i brak komunikacji wewnętrznej podkreśla istotny fakt nieposiadania przez województwo podlaskie opracowanego Systemu Identyfikacji Wizualnej, co stanowi ogromną lukę w procesie budowania jego tożsamości.

Wszystkie analizy oraz sformułowane przez WYG International Sp. z o.o. założenia, wskazują, że kluczowe grupy docelowe odbiorców promocji są następujące:

- Mieszkańcy Polski (w aspekcie turystycznym) – cały czas;
- Mieszkańcy Województwa Podlaskiego – do końca 2011 roku (z nasileniem do końca 2011 roku, następnie kampania podtrzymująca);
- Mieszkańcy Warszawy – do końca 2011 roku (ze względu na potencjał turystyczny rynku);
- Potencjalni inwestorzy – od roku 2011 (przy założeniu, że będą już widoczne efekty PO RPW i innych programów rozwojowych);
- Mieszkańcy innych krajów – od 2012 roku (aspekt turystyczny i częściowo inwestycyjny).

Obecnie nieskoordynowane działania promocyjne, marketingowe i reklamowe prowadzą lokalne samorządy terytorialne. Natomiast planowaną politykę promocyjną prowadzi Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna choć w bardzo ograniczonym zakresie. Ponadto w mniejszym stopniu promocją zajmują się organizacje turystyczne szczebla regionalnego opisane szerzej w *rozdziale 4.5*.

Przy braku wdrożonych systemowych rozwiązań w zakresie promocji na szczeblu

⁵⁰ „Założenia wieloletniego planu promocji Województwa Podlaskiego” WYG International Sp. z o.o. , 2009

regionu istniejącą lukę w tym zakresie wypełnia też zakres wielu umów międzynarodowych jakie województwo podlaskie realizuje w ramach swojego uczestnictwa w Euroregionach i w ramach umów partnerskich i porozumień o współpracy z regionami całej Europy.

Między innymi umowy z Obwodem Grodzieńskim na Białorusi, z Regionami: Ałtuski, Mariampolski, Solecznikowski, Wileński na Litwie i Lombardii we Włoszech zawierają zapisy dotyczące współpracy w zakresie wzajemnej promocji regionów w tym promocji turystyki. Podlaskie będąc członkiem dwóch euroregionów: Euroregionu Niemen oraz Euroregionu Puszcza Białowieska również w tym obszarze podejmuje działania promocyjne, ale mają one charakter okazjonalny.

Zintegrowane, spójne i efektywne aktywności promocyjne w regionie napotykać na jeszcze jedną przeszkodę w postaci braku rozpoznawalności marki „Województwo Podlaskie” i trudności w zintegrowaniu pod tą marką konkurujących ze sobą subregionów turystycznych m.in. Suwalszczyzny, Podlasia czy Ziemi Łomżyńskiej. WYG International Sp. z o.o. w dokumencie pn. „Założenia wieloletniego planu promocji Województwa Podlaskiego” wskazuje na kierunki działań promocyjnych w poszczególnych latach zbieżnych z realizacją *Programu Rozwoju Turystyki*:

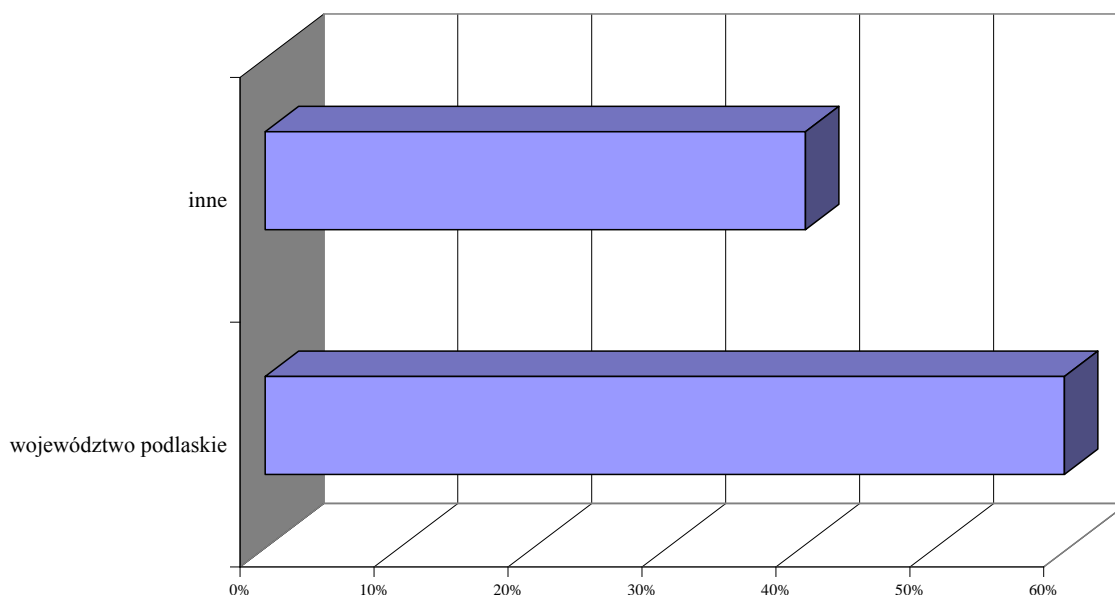
- 2010 – skupienie się na kwestiach turystycznych, zachęcanie do odwiedzenia Województwa Podlaskiego ze względu na bogatą kulturę ludową, znakomitą kuchnię regionalną, czy szeroką gamę możliwości rekreacyjnych. Komunikat skierowany powinien być do całej Polski (ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy – mobilność i majątność mieszkańców tego miasta), głównie młodych ludzi, jak również do mieszkańców Województwa Podlaskiego, którzy o wielu imprezach i atrakcjach swojego regionu nie wiedzą.
- 2011 – kontynuacja działań z roku 2010, rozszerzając je na komunikaty skierowane do potencjalnych inwestorów reprezentujących branże silne w Województwie Podlaskim.
- 2012-14 –kontynuacja działań wcześniejszych (przy rezygnacji lub ograniczeniu z kampanii wewnętrznej i kampanii Warszawskiej) z dodatkowym uderzeniem w najbliższą zagranicę z komunikatami o atrakcyjności turystycznej Województwa Podlaskiego. Chodzi tu głównie o media turystyczne wyspecjalizowane w dziedzinie, która jest atutem Województwa Podlaskiego⁵¹.

7.2. Postrzeganie obszaru wśród turystów odwiedzających poszczególne subregiony

Business Mobility International Sp. z o.o. przeprowadziła badania ankietowe w dniach 30.06.2009 -15.07 2009 r. na grupie 600 osób. Krótki okres przeznaczony na badania wynikał z warunków umowy, która określała zakończenie części analitycznej na koniec lipca 2009 roku. Stąd wyniki tych badań mogą mieć jedynie charakter poglądowy. Badania wykonane zostały w czterech miastach (Białystok, Augustów, Suwałki, Łomża), które były miejscami docelowego pobytu ankietowanych turystów, ale również etapami ich podróży do różnych obszarów turystycznych województwa podlaskiego. Ankiety zostały przeprowadzone zarówno w dni robocze, jak i w weekendy. Rozkład ankietowanych w poszczególnych miastach przedstawia się następująco: Białystok – 200 osób, Augustów – 160 osób, Suwałki – 160 osób, Łomża – 80 osób. Prezentowane w niniejszym rozdziale wyniki badań dotyczą jedynie postrzegania województwa podlaskiego przez turystów odwiedzających ten region.

⁵¹ Opracowano na podstawie dokumentu „Założenia wieloletniego planu promocji Województwa Podlaskiego” WYG International Sp. z o.o., 2009

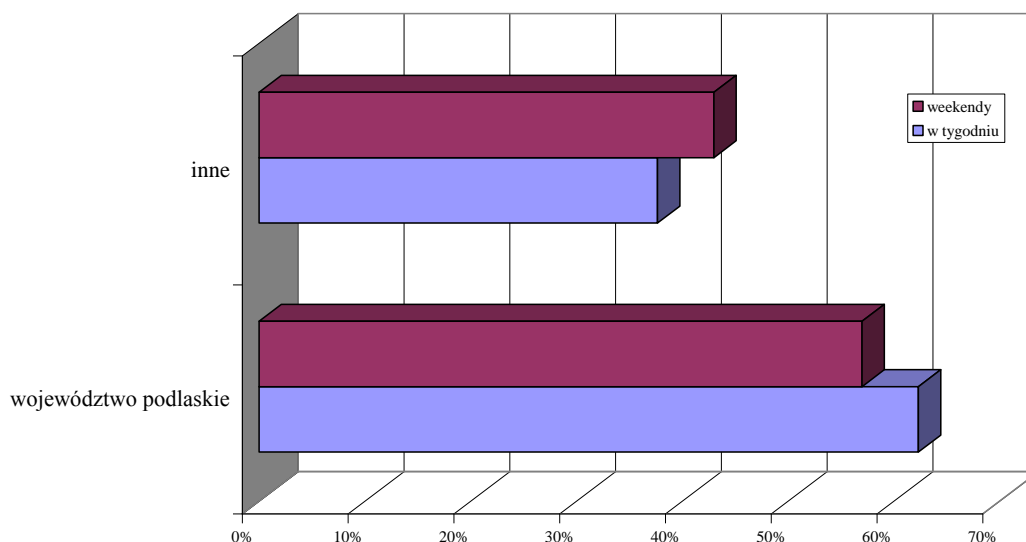
Wykres 21 Pochodzenie ankietowanych w % - ogółem

Źródło: Opracowanie własne

Większość ankietowanych (60%) pochodzi z woj. Podlaskiego, natomiast około 40% z innych regionów kraju lub z zagranicy. Obcokrajowcy odwiedzający podlaskie pochodzą głównie z takich krajów jak Litwa, Białoruś, Włochy i Francja.

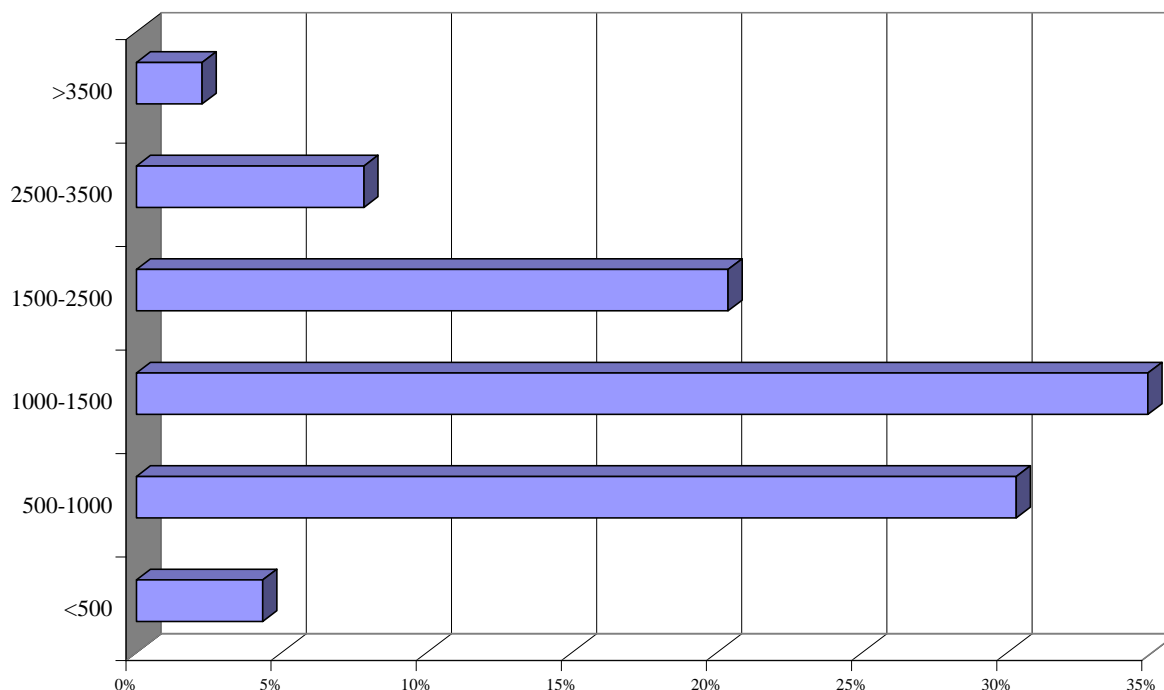
Wykres 22 Pochodzenie ankietowanych w % - dni robocze/weekendy

Źródło: Opracowanie własne

W weekendy 56% ankietowanych pochodzi z woj. Podlaskiego a 44% z innych regionów kraju lub z zagranicy. W dni robocze sytuacja ma się podobnie, z woj. Podlaskiego pochodzi 62% ankietowanych natomiast spoza woj. lub z zagranicy 38%.

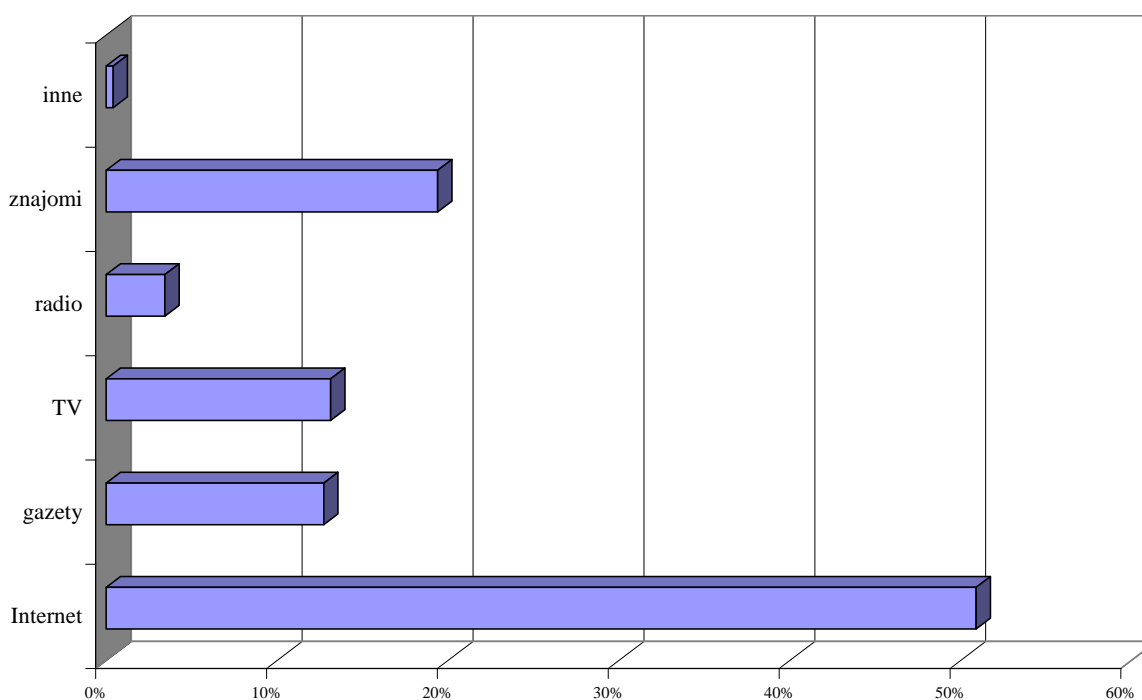
Wykres 23 Dochód ankietowanych na 1 osobę w rodzinie w % - ogółem

Źródło: Opracowanie własne

Najwięcej ankietowanych ma dochody w przedziale od 1000 do 1500 zł (35%) i w przedziale od 500 do 1000 zł (30%). Najmniej ankietowanych przedstawia zarobki powyżej 3500 zł (3%) jak i poniżej 500 zł (4%).

Wykres 24 Źródło informacji o regionie w czasie pobytu w % - ogółem

Źródło: Opracowanie własne

Najbardziej popularnym źródłem informacji o regionie w czasie pobytu jest Internet (ponad 51%), następne w kolejności są informacje od znajomych (19%). Najmniej ankietowanych wskazywało radio jako źródło informacji o regionie (3%). TV i gazety plasują się na podobnym poziomie około 13%.

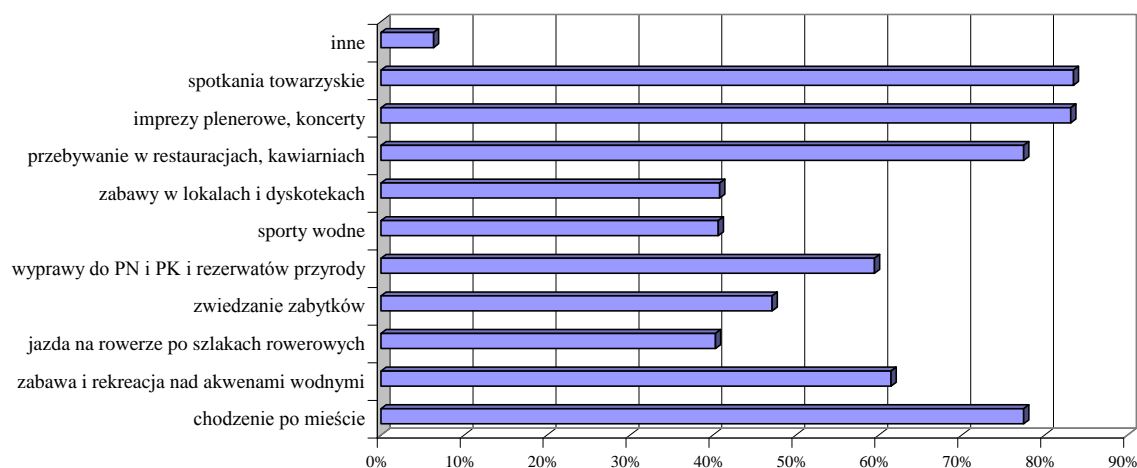
Status zawodowy ankietowanych

Według statusu zawodowego najczęściej ankietowanych to osoby pracujące (43%) i osoby studiujące lub uczące się (29%). Najmniej ankietowanych to osoby niepracujące (6%) oraz osoby zajmujące się domem (7%).

- Pośród ankietowanych w wieku poniżej 30 roku życia najczęściej jest osób studiujących i uczących się (75%) oraz pracujących (22%). Najmniej jest osób niepracujących (1%) i zajmujących się domem (1%).
- Pośród ankietowanych w wieku pomiędzy 30 a 60 rokiem życia najczęściej jest osób pracujących (72%). Najmniej jest osób studiujących i uczących się (1%) i na emeryturach lub rentach (4%).
- Pośród ankietowanych w wieku powyżej 60 roku życia najczęściej jest osób na emeryturze i rencie (60%) oraz pracujących (27%). Najmniej jest osób niepracujących (6%) i zajmujących się domem (7%)
- W weekendy przeważają ankietowani pracujący (43%) oraz osoby studiujące lub uczące się (23%), podobna ilość jest osób na emeryturach lub rentach (19%). Najmniej ankietowanych jest niepracujących (5%). W dni robocze przeważają ankietowani pracujący (41%) oraz osoby studiujące lub uczące się (34%), Najmniej ankietowanych jest niepracujących (6%).

Postrzeżenie województwa podlaskiego poprzez formy spędzania w tym regionie wolnego czasu.

Wykres 25 Formy spędzania wolnego czasu w % ogółem

Źródło: Opracowanie własne

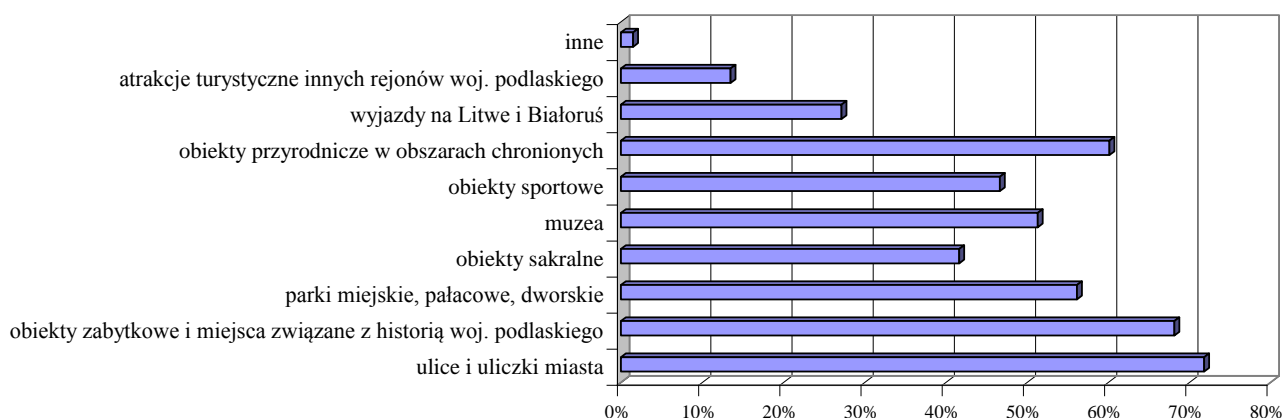
- Ankietowani wskazują najczęściej kilka form spędzania wolnego czasu. Na podobnym poziomie są spotkania towarzyskie, imprezy plenerowe i koncerty, przebywanie w restauracjach, kawiarniach, jak i chodzenie po mieście. Należy przy tym zaznaczyć, że ankietowani mieli możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi w związku z tym fakt, że blisko 78 % z nich odwiedza ulice i uliczki miast i miasteczek czy przebywa

w restauracjach czy kawiarniach nie świadczy o tym, że jest to najpopularniejszy sposób spędzania czasu, ale jedna z wybranych form, która poza niepowtarzalnymi atrakcjami regionu wybranymi przez turystów (np. wyprawy do PN i PK – blisko 60 % czy zabawa i rekreacja nad akwenami wodnymi – ponad 60%) stanowi istotne wypełnienie oferty turystycznej województwa podlaskiego.

- Ankietowani poniżej 30 roku życia jako formę spędzania wolnego czasu najczęściej poza spotkaniami towarzyskimi i imprezami plenerowymi, koncertami oraz relatywnie często w porównaniu do innych grup wiekowych, zabawami w lokalach i dyskotekach wskazywali na rekreację nad akwenami wodnymi – ponad 70% oraz sporty wodne – blisko – 65 %.
- Ankietowani w wieku od 30 do 60 lat poza tym, że najczęściej wskazywali na spotkania towarzyskie, imprezy plenerowe i koncerty i przebywanie w restauracjach, kawiarniach to do aktywnych form spędzania czasu (ponad 60 %) zaliczali wyprawy do PN i PK oraz rezerwatów przyrody a dopiero na drugim miejscu wybierali rekreację nad akwenami wodnymi ok.58%.
- Ankietowani powyżej 60 roku życia oprócz wymienianych najczęściej form spędzania wolnego czasu relatywnie często zwiedzali zabytki oraz uczestniczyli w wyprawach do PK i PN i zwiedzali zabytki (blisko 70% obie wymienione formy)
- Ankietowani w weekendy poza obecnością na imprezach plenerowych, koncertach i spotkaniach towarzyskich oraz relatywnie częstszymi niż w dni robocze spacerami po mieście wybierali zabawę i rekreację nad akwenami wodnymi (ponad 60%) oraz wyprawy do PN i PK (blisko 60 %).
- Ankietowani w dni robocze relatywnie częściej niż w weekendy korzystają z jazdy na rowerze po szlakach rowerowych (ponad 40%).

Postrzeżenie województwa podlaskiego poprzez zwiedzane obiekty

Wykres 26 Zwiedzane obiekty w % - ogółem

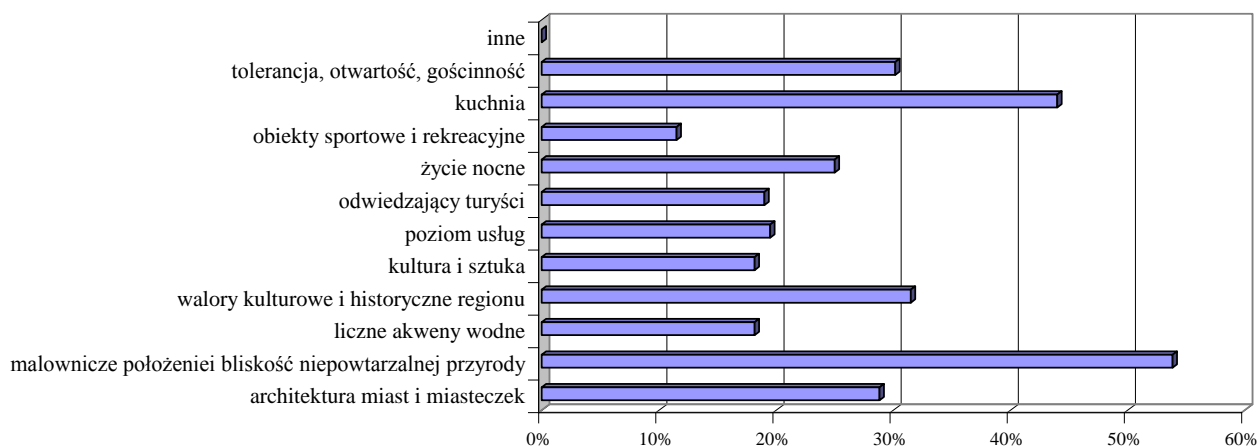
Źródło: Opracowanie własne

- Najwięcej ankietowanych wskazuje na zwiedzanie ulic i uliczek miast (72%) oraz obiektów zabytkowych i miejsc związanych z historią woj. podlaskiego (blisko 70%). Te dwa wybory są ze sobą silnie powiązane. Najmniej ankietowanych wskazuje na atrakcje turystyczne innych rejonów woj. podlaskiego co może świadczyć o niewielkiej mobilności turystów przyjeżdżających do określonego obszaru turystycznego regionu. Dużą rolę odgrywają wyjazdy na Litwę i Białoruś.

- Najwięcej ankietowanych w wieku do 30 lat wskazuje poza wspomnianymi ulicami i uliczkami miast na obiekty sportowe i zabytkowe, najmniej na inne formy zwiedzania (1%).
- Najwięcej ankietowanych w wieku od 30 do 60 lat zwiedza obiekty zabytkowe i miejsca związane z historią woj. podlaskiego (blisko 70 %) najmniej wskazuje na atrakcje turystyczne innych rejonów woj. podlaskiego. Inne formy zwiedzania nie występują.
- Najwięcej ankietowanych w wieku powyżej 60 roku relatywnie częściej niż inne grupy wiekowe zwiedza muzea i obiekty sakralne, najmniej inne formy zwiedzania oraz wyjazdy na Litwę i Białoruś.
- Ankietowani w dni robocze najczęściej wskazując na ulice i uliczki miast zwiedzają zabytki i miejsca związane z historią woj. podlaskiego.
- Ankietowani w weekendy wskazują na zwiedzanie obiektów zabytkowych i miejsc związanych z historią woj. podlaskim. Relatywnie częściej niż w dni robocze wskazywane są obiekty sportowe.

Postrzeganie województwa podlaskiego poprzez wskazanie głównych cech składających się na klimat woj. podlaskiego

Wykres 27 Główne cechy składające się na klimat woj. Podlaskiego w % - ogółem

Źródło: Opracowanie własne

- Według ankietowanych na klimat woj. Podlaskiego największy wpływ mają malownicze położenie, bliskość niepowtarzalnej natury (54%) oraz kuchnia (53%). Najmniej wskazuje na obiekty sportowe i rekreacyjne (14%).
- Najwięcej ankietowanych w wieku do 30 lat wskazuje na malownicze położenie i bliskość przyrody (63%) oraz relatywnie częściej na życie nocne. Najmniej wskazuje kulturę i sztukę i poziom usług.
- Najwięcej ankietowanych w wieku od 30 do 60 lat wskazuje na malownicze położenie i bliskość przyrody (53), kuchnię oraz relatywnie częściej na poziom usług. Inne nie występują.
- Najwięcej ankietowanych w wieku powyżej 60 roku wskazuje na malownicze położenie i bliskość niepowtarzalnej przyrody (62%), walory kulturowe i historyczne regionu oraz tolerancje, otwartość, gościnność.

- W weekendy najwięcej osób wskazuje malownicze położenie i bliskość niepowtarzalnej natury, kuchnię oraz relatywnie częściej niż w dni robocze, poziom usług oraz obiekty sportowe i rekreacyjne.
- W dni robocze relatywnie częściej niż w weekendy więcej osób wskazuje na malownicze położenie i bliskość niepowtarzalnej przyrody (59%) oraz tolerancję, otwartość, gościnność. Najmniej wskazuje na obiekty sportowe i rekreacyjne (8%).

7.3. Wnioski

- Aktywność promocyjna regionu jest niewielka, mało spójna z działaniami lokalnymi, przez to nieefektywna i pozbawiona rozwiązań systemowych. Założenia dla promocji regionu powstały w projekcie dokumentu pn. „Założenia wieloletniego planu promocji Województwa Podlaskiego” i winny one jak najszybciej przejść do fazy realizacyjnej wypełnionej konkretnymi przedsięwzięciami promocyjnymi. Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna i część gmin samodzielnie lub w związkach gmin uczestniczy w promocjach produktów turystycznych, współpracuje z partnerami zagranicznymi, uczestniczy w targach turystycznych oraz wydaje publikacje turystyczne. Potrzebna jest większa aktywność podmiotów do tej pory nie podejmujących działań w zakresie promocji turystyki, w tym samorządu wojewódzkiego.
- Aktywizujące działania powinny opierać się o ponadlokalną współpracę w zakresie realizacji wspólnych projektów dotyczących poszerzania oferty turystycznej i jej promocji dążąc do powołania kolejnych klastrów turystycznych, które winny opierać się o założenia Północo – Wschodniego Innowacyjnego Klastra Turystycznego Kryształ Europy i powołanymi w jego strukturze grupami interesów tzw. Dolinami.
- Turyści odwiedzający Podlaskie najniżej ocenili dostępność komunikacyjną regionu. Ocena ta wskazuje na priorytetowe pole działania w celu poprawy oferty.
- Dla turystów najważniejszymi cechami są walory regionu związane z unikalnymi zasobami przyrodniczymi. Kolejny czynnik ważny dla wizerunku regionu to kuchnia i walory kulturowe oraz religijne. Należy podtrzymywać i promować walor panującego w Podlaskim klimatu tolerancyjności oraz otwartości mieszkańców, a także dążyć do ustawicznego podwyższania poziomu świadczonych usług turystycznych oraz usług towarzyszących.
- Należy poszerzyć ofertę atrakcji turystycznych przyciągających „jednodniowych” turystów (np. o kolejny park wodny, centra kulturalne i konferencyjne, urozmaicenie istniejących obiektów związanych z turystyką aktywną).
- Ze względu na charakter ruchu turystycznego związanego z uzdrowiskami, nie wskazano w badaniach ważnego z punktu widzenia rozwoju turystyki elementu bazy noclegowej – obiektów uzdrowiskowych. Wszystkie te elementy wymagają jednak inwestycji i poprawy jakości.
- Kluczowe ze względu na deklarowane zainteresowania, jest dalsze rozwijanie infrastruktury związanej z turystyką pieszą, gastronomią, imprezami kulturalnymi i sportowymi. Coraz większe znaczenie przypisywane jest sportom zimowym (wynikające z faktu, że właśnie północne obszary Podlaskiego pozostają nadal enklawą prawdziwej zimy przy ocieplającym się klimacie w Polsce), turystyce rowerowej oraz zabiegom leczniczym.
- Potwierdzono w badaniach kluczowe znaczenie malowniczego położenia regionu i bliskości przyrody jako głównej atrakcji turystycznej przyciągającej największą liczbę turystów.

8. **DIAGNOZA UWAUNKOWAŃ PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM - ANALIZA SWOT**

SILNE STRONY

- Bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe,
- Atrakcyjne położenie geograficzne w północno – wschodniej Polsce i strefie przygranicznej,
- Wysoka w skali międzynarodowej ranga walorów przyrodniczych i krajobrazowych (bogactwo fauny i flory),
- Rozwinięty system obszarów chronionych (parki narodowe, krajobrazowe i rezerваты przyrody),
- Korzystne położenie tranzytowe w ruchu komunikacyjnym międzynarodowym,
- Kultywowane tradycje wielu narodów, kultur i religii,
- Przekonanie wielu władz lokalnych o dużym znaczeniu turystyki dla rozwoju gospodarczego regionu,
- Systematycznie wzrastająca ilościowo i jakościowo baza noclegowa, gastronomiczna i handlowo – usługowa o zróżnicowanym charakterze i standardzie (z wyjątkiem hoteli o wysokim standardzie),
- Funkcjonowanie ważnych centrów turystyczno- religijnych wielu wyznań,
- Ważne w skali krajowej i międzynarodowej szlaki turystyczne,
- Rosnąca liczba podmiotów gospodarczych i organizacji działających w sferze usług turystycznych i okołoturystycznych,
- Zasoby społeczne przyczyniające się do kreowania pozytywnego wizerunku regionu,
- Duża częstotliwość połączeń kolejowych z Warszawą,
- Duży ruch tranzytowy,
- Istnienie powszechnie znanych w kraju produktów turystycznych (np. Białowieski Szlak Turystyczny, Kanał Augustowski),
- niska gęstość zaludnienia,
- rozwijający się system kształcenia ponadpodstawowego i wyższego w zakresie zarządzania turystyką,
- Tradycyjna gościnność i tolerancyjność mieszkańców województwa podlaskiego,
- Mało przekształcone doliny Biebrzy, Narwi i Bugu (wraz z dopływami), stanowiące ważne w skali europejskiej korytarze ekologiczne i szlaki turystyczne,
- Unikatowe, duże kompleksy leśne o randze międzynarodowej,
- Bardzo korzystne warunki do uprawiania turystyki aktywnej i rekreacji przyjaznej środowisku,
- Duży wewnętrzny popyt na usługi turystyczne,
- Korzystne warunki do uprawiania różnych form turystyki wodnej,
- Dogodne warunki do rozwoju przyrodolecznictwa i lecznictwa uzdrowiskowego,
- Dobrze zachowane i kultywowane tradycje kuchni regionalnej,
- Bogata oferta gospodarstw agroturystycznych.
- Uruchomienie uproszczonego ruchu turystycznego na przejściach granicznych z Białorusią.

SŁABE STRONY

- Niewystarczająca liczba obiektów pozwalających przyciągać i organizować zwłaszcza poza sezonem letnim, duże imprezy kulturalne, sportowe i targowe o znaczeniu ponadregionalnym,
- Brak centrum konferencyjnego pozwalającego organizować duże kongresy o zasięgu międzynarodowym,
- Brak regionalnego portu lotniczego,
- Niska jakość połączeń kolejowych
- Zły stan dróg wewnętrznego systemu komunikacyjnego łączącego poszczególne atrakcje i obszary turystyczne regionu,
- Zapóźnienia w realizacji inwestycji strategicznych z punktu widzenia rozwoju turystyki,
- Słabo rozpoznawalna marka - Województwo Podlaskie,
- Niedostateczna infrastruktura i małe wykorzystanie turystyczne wielu miejsc w regionie o dużym potencjale turystycznym,
- Niedostateczna ilość wykwalifikowanych kadr menedżerskich w zakresie usług turystycznych,
- Niewystarczający monitoring zjawisk turystycznych w Podlaskim,
- Mała różnorodność oferty dla turystyki tranzytowej, zwłaszcza w ruchu międzynarodowym,
- Krótki sezon turystyczny i koncentracja ruchu turystycznego na najatrakcyjniejszych obszarach (jez. Augustowskie, jez. Wigry, Białowieża),
- Niedostosowanie godzin otwarcia muzeów do potrzeb ruchu turystycznego,
- Brak koordynacji terminów organizacji dużych imprez oraz niewykorzystane możliwości organizacji imprez kulturalnych w roku kalendarzowym,
- Zbyt wolna rewitalizacja potencjalnie atrakcyjnych obszarów podlaskich miast i miasteczek,
- Nadal istniejące braki w infrastrukturze sieci wodno-kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków, zbiórki i utylizacji odpadów,
- Niska świadomość ekologiczna i turystyczna u części lokalnych społeczności,
- Niski poziom estetyki gospodarstw i posesji w wielu obszarach turystycznych,
- Pogarszający się stan techniczny wielu cennych dla regionu zabytków architektury,
- Zamykanie lub znaczne ograniczanie ilości kursów lokalnych linii kolejowych,
- Słabo rozwinięta sieć bazy noclegowej (hotelowej) obiektów o wysokim standardzie,
- Brak jednolitego, spójnego systemu promocji turystycznej województwa podlaskiego,
- Istniejące obszary zagospodarowania turystycznego niedostosowane do wymogów chłonności i pojemności turystycznej,
- Pojawiające się konflikty między realizacją funkcji turystycznych, a obowiązującym prawem ochrony przyrody,
- Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej,
- Brak sprawnego systemu rezerwacji usług turystycznych przez Internet, łatwo dostępnego dla indywidualnych turystów krajowych i zagranicznych kompatybilnego z lokalnymi systemami rezerwacji on line,
- Słabe wykorzystanie znanych produktów regionalnych do promocji całego województwa,
- Brak bieżącej konsultacji społecznej oraz wymiany informacji i doświadczeń w zakresie turystyki pomiędzy administracją powołaną do zarządzania turystyką

- a podmiotami gospodarczymi i społecznościami lokalnymi,
- Nie do końca wykorzystany czynnik kresowości regionu (kresy Europy) dla powstawania i rozwoju nowych produktów turystycznych.
 - Opóźnienia w realizacji krajowej międzynarodowej infrastruktury drogowej, kolejowej i lotniczej.
 - Brak bezpośrednich połączeń województwa podlaskiego z północną, północno – zachodnią oraz zachodnią częścią Polski

SZANSE

- Wzrost liczby podejmowanych międzynarodowych podróży turystycznych na świecie, w tym zza wschodniej granicy,
- Wzrost zainteresowania w skali międzynarodowej formami turystyki o pożądanym przez region charakterze (t. kulturowa, t. poznawcza, t. religijna, t. aktywna),
- Wprowadzenie ułatwień w ruchu międzynarodowym pomiędzy krajami UE a Białorusią, Rosją i Ukrainą.
- Możliwość wzrostu krajowego popytu na usługi turystyczne, w związku z kryzysem i niestabilnością polityczną oraz gospodarczą wielu rejonów Europy i świata,
- Możliwość pozyskiwania środków z UE na realizację inwestycji o charakterze turystycznym i mających pośredni wpływ na rozwój turystyki,
- Rozwój nowoczesnych technologii, zwłaszcza informatycznych i telekomunikacyjnych a także możliwość ich wykorzystania w celu poprawy konkurencyjności oferty regionu i dotarcia z ofertą bezpośrednio do dużej ilości odbiorców bez większych nakładów finansowych,
- Planowana budowa regionalnego portu lotniczego,
- Rozwój połączeń transportowych (drogowych, lotniczych), w tym międzynarodowych,
- Powołanie Podlaskiego Klastra Turystycznego lub klastrów turystycznych na wydzielonych obszarach turystycznych regionu,
- Ustawiczne podnoszenie standardu i jakości świadczenia usług turystycznych,
- Umieszczanie obszarów turystycznych regionu na wszelkich listach rankingowych atrakcji turystycznych Europy i świata,
- Zastosowanie skutecznych sposobów eksponowania tradycyjnych i nowych atutów turystycznych województwa podlaskiego,
- Podjęcie skutecznych działań zmierzających do powstawania nowych produktów turystycznych oraz podjęcie nowoczesnych metod ich sprzedawania,
- Rosnący popyt na aktywne formy spędzania wolnego czasu, w tym turystykę kwalifikowaną (żeglarstwo, kajakerstwo, jeździectwo),
- Wzrost zainteresowania w Polsce i na świecie wypoczynkiem organizowanym w czystym, nieskażonym, środowisku o atrakcyjnych i unikatowych zasobach przyrody,
- Zainteresowanie w kraju i za granicą tradycjami ludowymi i kulturą regionów,
- Pomyślne sfinalizowanie planów i realizowanych inwestycji poprawiających stan sieci dróg krajowych i międzynarodowych łączących region z centrum kraju i z zagranicą, w tym budowa autostrad w Polsce,
- Wysokie walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe krajów sąsiadujących, kreujące nowe kierunki przyjazdu i nowe produkty turystyczne o charakterze międzynarodowym,
- Uruchomienie uproszczonego ruchu turystycznego na przejściach granicznych

z Białorusią.

- Podejmowanie skutecznych działań przy wykorzystaniu znanych produktów regionalnych do promocji całego regionu

ZAGROŻENIA

- Utrzymywanie się przez dłuższy okres czasu niekorzystnych zjawisk (politycznych, ekonomicznych, organizacyjnych i in.) w skali krajowej i międzynarodowej, zaburzających kierunki i tempo rozwoju gospodarczego,
- Konkurencja ze strony innych regionów Polski Północnej i Wschodniej o podobnych walorach turystycznych,
- Niebezpieczeństwo wystąpienia katastrof przyrodniczych,
- Odływ wykwalifikowanej kadry pracującej w turystyce do atrakcyjniejszych ośrodków gospodarczych w Polsce i UE,
- Potencjalne konflikty mieszkańców z odwiedzającymi w niektórych częściach regionu, w miarę wzrostu natężenia ruchu turystycznego, jak również konflikty pomiędzy mieszkańcami osiagającymi i nie osiagającymi korzyści finansowe z tytułu obsługi turystów,
- Słabe więzi i zakres współdziałania w obrębie branży turystycznej i okołoturystycznej,
- Niska siła nabywcza polskich konsumentów usług turystycznych z uwagi na trwający kryzys gospodarczy (bariera popytowa),
- Niestabilna sytuacja systemu bankowego i polityki kredytowej państwa, destabilizująca procesy inwestycyjne w turystyce,
- Niestabilna polityka podatkowa i zbyt wysokie obciążenia podatkowe hamujące rozwój inwestycji,
- Kształtowanie się niekorzystnego wizerunku Polski jako kraju turystycznego o niskim standardzie usług i wysokich cenach,
- Wzrost zagrożeń dla środowiska przyrodniczego związanych z rozwojem komunikacji.
- Czynniki „lobbingu” na rzecz poprawy zewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu.

9. ZAŁOŻENIA DO PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI

Przy tworzeniu Programu Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015 przyjęto następujące założenia:

Program Rozwoju Turystyki musi być spójny z następującymi dokumentami: Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015 roku *„Ministerstwo Sportu i Turystyki (przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26 września 2008 r.)* oraz Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 oraz winien uwzględniać zapisy zawarte w dokumencie pn. Studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej, (*Polska Organizacja Turystyczna 2008.*)

Turystyka jest i będzie w nadchodzących latach ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego większości regionów w Polsce.

- Województwo Podlaskie posiada największe predyspozycje do rozwoju turystyki aktywnej, poznawczej w tym kulturowej i religijnej, wypoczynkowej i rekreacyjnej oraz zdrowotnej.
- Podniesienie konkurencyjności województwa podlaskiego jako regionu turystycznego nastąpi poprzez wzmocnienie istniejącej oferty turystycznej oraz uzupełnienie jej o nowe formy aktywności turystycznej (t. konferencyjna i biznesowa, t. transgraniczna).
- Warunkiem budowania silnej pozycji regionu podlaskiego jako głównego obszaru Polski i Europy z ofertą turystyki aktywnej, poznawczej w tym kulturowej i religijnej, wypoczynkowej i rekreacyjnej oraz zdrowotnej opartej na unikalnych walorach przyrodniczych, jest budowa nowoczesnych obiektów infrastruktury szlaków turystycznych, infrastruktury uzdrowiskowej w tym towarzyszącej jej infrastruktury obiektów SPA & Wellness.
- Istnieje potrzeba dywersyfikacji przestrzennej ruchu turystycznego poprzez wykorzystanie potencjału turystycznego terenów Północnej Suwalszczyzny, Puszczy Augustowskiej, Doliny Rospudy, Pojezierza Sejneńskiego w ramach marki turystycznej pn. „Suwalszczyzna”, oraz terenów Jezior Rajgrodzkich, Doliny Biebrzy, Dolina Narwi, Puszczy Knyszyńskiej, Zbiornika Siemianówka, Puszczy Białowieskiej, Doliny Bugu i Nurca w ramach marki turystycznej pn. „Podlasie” oraz Puszczy Kurpiowskiej, Doliny Pisy i Doliny Narwi w ramach marki pn. „Ziemia Łomżyńska”.
- Rozwój produktu turystycznego oraz podnoszenie jakości świadczenia usług turystycznych są niezbędnymi czynnikami poprawy konkurencyjności Podlaskiego na krajowym rynku i tworzenia możliwości budowy rynku międzynarodowego.
- Warunkiem podnoszenia jakości świadczenia usług turystycznych jest wykwalifikowana kadra turystyczna kształcona na podlaskich uczelniach biorących też czynny udział w monitorowaniu zjawisk turystycznych zachodzących w regionie.
- Osiąganie celów związanych z rozwojem turystyki w regionie nie jest możliwe bez spójnej i efektywnej promocji Województwo Podlaskiego w ramach trzech odrębnych marek turystycznych, zintegrowanych ze sobą poprzez m.in. wspólne produkty turystyczne o charakterze pasmowym (sieciowym). Marki turystyczne województwa podlaskiego to „Podlasie”, „Suwalszczyzna” i „Ziemia Łomżyńska”.
- Istnieje jeszcze jedna droga promocji całego regionu poprzez wybór istniejącej marki i jej promocji na wybranych rynkach docelowych. Np. Zielone Płuca Polski

i skojarzenia jej głównie z obszarem województwa podlaskiego.

- Warunkiem rozwoju turystyki w regionie, jest lepsze wykorzystanie umów międzynarodowych i przynależności województwa podlaskiego do dwóch Euroregionów, a w przyszłości utworzenie klastra turystycznego być może obejmującego obszar co najmniej dwóch państw.
- Prowadzenie monitoringu zjawisk turystycznych w województwie podlaskim i w poszczególnych jego subregionach turystycznych, stworzy warunki dla prawidłowego podejmowania decyzji strategicznych dla rozwoju turystyki w regionie.
- Znowelizowana ustawa o partnerstwie publiczno – prywatnym winna uaktywnić samorządy lokalne w tworzeniu powiązań pomiędzy podmiotami branży turystycznej a sektorem publicznym, służąc tym samym podnoszeniu konkurencyjności usług turystycznych w regionie.
- Przyjęte cele operacyjne w programie rozwoju turystyki w województwie podlaskim winny zapewnić wzrost dochodów uzyskiwanych przez podmioty zaangażowane w obsługę ruchu turystycznego.
- Należy zadbać, aby rozwój turystyki w regionie nie przebiegał z naruszeniem interesów jego mieszkańców, ani kosztem utraty tożsamości kulturowej lokalnych społeczności, które w województwie podlaskim stanowią o wyjątkowości tego regionu w Polsce na tle innych województw i regionów Europy (wielokulturowość, tolerancja, gościnność i bardzo przyjazny stosunek do turystów).

10. Załączniki

Załącznik 1 Dyrektywy i zalecenia Unii Europejskiej dotyczące turystyki

1.	Układ Europejski
2.	Średnio i długoterminowa strategia dla osiągnięcia zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki europejskiej. Październik 2007
3.	Agenda dla zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki europejskiej COM (2007) 621 wersja ostateczna z dnia 19.10.2007
4.	Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy zastąpiony 13 XII 2007 Traktatem Lizbońskim
5.	Dyrektywa 94/47/EEC z 16 października 1994 r. o ochronie nabywców prawa do korzystania z nieruchomości na podstawie czasowego udziału
6.	Dyrektywa 90/314/EEC z 13 czerwca 1990 r. o podróżach turystycznych za cenę zryczałtowaną
7.	Pozostałe Dyrektywy: 68/367/EEC; 68/368/EEC; 75/368/EEC; 82/4707 EEC
8.	Zalecenie Rady 86/665/EEC z 22 grudnia 1986 r. w sprawie ujednoczenia systemu informacji hotelowej
9.	Dyrektywa 85/577/EEC z 20 grudnia 1985 r. w sprawie ochrony konsumenta w umowach zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa.
10.	Dyrektywa 93/13/EEC z 5 kwietnia 1993 r. o niedozwolonych klauzulach w umowach konsumenckich.
11.	Dyrektywa 97/7/EC z 20 maja 1997 r. o ochronie konsumentów w umowach zawieranych na odległość.
12.	Dyrektywa 98/27/EC z 19 maja 1998 r. o nakazach zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów.
13.	Dyrektywa 95/57 dotycząca zbierania danych statystycznych w obszarze turystyki.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie J. Gospodarek, *Prawo Turystyczne w zarysie*, Bydgoszcz – Warszawa 2003

Załącznik 2 Akty prawne odnoszące się do turystyki – obecnie obowiązujące w Polsce

1.	Konstytucja RP z dn. 2 kwietnia 1997 r., obowiązująca od 17 października 1997 r.
2.	Ustawa z dn. 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych - tekst jednolity (Dz. U. z 2004 r., Nr 223, poz. 2268)
3.	Ustawa z dn. 25 czerwca 1999r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz. U. z 1999r. Nr 62, poz. 689)
4.	Ustawa z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 17 września 2003 r. nr 162, poz. 1568)
5.	Ustawa z dn. 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. z 1 września 2005 r., nr 167, poz. 1399)
6.	Ustawa z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 20 stycznia 1997 r. Nr 5, poz. 24)
Wykaz obowiązujących rozporządzeń	
7.	Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dn. 28 czerwca 2001 r. w sprawie opłat związanych z zaszeregowaniem obiektu hotelarskiego - tekst jednolity (zmieniające rozporządzenie Dz. U. z 6 stycznia 2006 r.)
8.	Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dn. 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (Dz. U. z dnia 30 sierpnia 2004 r. Nr 188, poz. 1945) Na podstawie art. 45 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych

	(Dz. U. z 2001 r. Nr 55, poz. 578, z późn. zm.)
9.	Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dn. 30 grudnia 2005 r. w sprawie Centralnej Ewidencji Organizatorów Turystyki i Pośredników Turystycznych (Dz. U. z 12 stycznia 2006 r.)
10.	Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dn. 19 stycznia 2000 r. w sprawie nadania statutu Polskiej Organizacji Turystycznej. (Dz. U. z 28 stycznia 2000 r.)
11.	Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dn. 16 sierpnia 2004 r. w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek (Dz. U. z 30 sierpnia 2004 r. Nr 188, poz. 1944)
12.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dn. 24 grudnia 2003 r. w sprawie ubezpieczenia na rzecz klientów w związku z działalnością prowadzoną przez organizatorów turystyki i pośredników turystycznych (Dz. U. z 30 grudnia 2003 r. Nr 228, poz. 2269)
13.	Zarządzenie nr 17 Ministra Gospodarki z dn. 5 maja 2006 r. w sprawie utworzenia Zespołu do Spraw Metodologii Rachunku Satelitarnego Turystyki dla Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.polskainfo.pl, www.mg.gov.pl/Prawo/Obowiazujace+prawo/Turystyka/

Załącznik 3 Dokumenty strategiczno – planistyczne obowiązujące obecnie w Polsce z odniesieniami do dziedziny turystyki bez treści odnoszących się bezpośrednio do obszaru województwa podlaskiego

Dokumenty o zasięgu ogólnopolskim	
1.	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa, maj 2007
2.	Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013. Program operacyjny. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, Warszawa, 2 października 2007
3.	Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013. Program operacyjny. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, Szczegółowy opis osi priorytetowych Warszawa, 27 kwietnia 2009
4.	Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015 roku, Ministerstwo Sportu i Turystyki (przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26 września 2008 r.)
5.	Strategia Rozwoju Turystyki w Polsce na lata 2007-2013, Warszawa, kwiecień 2007 (Projekt)

Źródło: Opracowanie własne

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Schemat procesu opracowania Program w Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego w Województwie Podlaskim w latach 2010 – 2015	8

SPIS MAP

Mapa 1 Ciągi drogowe wyznaczone w PO Rozwoju Polski Wschodniej na tle krajowego układu drogowego	78

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Średnia ocena głównych elementów produktów turystycznych województwa podlaskiego – skala oceny 1 min. – 7 maks.	180
Wykres 2 Średnia ocena jakości produktów turystycznych województwa podlaskiego – wyniki badań ankietowych na 600 turystach wykonanych pomiędzy 15.07. -15.07.2009. (Skala ocen: 1 min. – 5 maks.)	180
Wykres 3 Ruch turystyczny na przejściach granicznych z Białorusią w latach 2004-2008	185
Wykres 4 Ruch turystyczny na przejściach granicznych z Litwą w latach 2004-2007.....	185
Wykres 5 Czas przebywania w województwie podlaskim (badania własne)	186
Wykres 6 Miejsca zakwaterowania turystów (badania własne).....	187
Wykres 7 Formy przyjazdu (badania własne)	188
Wykres 8 Rodzaje transportu (badania własne)	189
Wykres 9 Obszar pochodzenia ankietowanych turystów	190
Wykres 10 Czas spędzony w woj. podlaskim w % - ogółem przez turystów z regionu	190
Wykres 11 Zwiedzane obiekty w % według turystów lokalnych	191
Wykres 12 Główne cechy składające się na klimat woj. Podlaskiego w % według turystów lokalnych	191
Wykres 13 Liczba osób przekraczających granice w ciągu 12 miesięcy w 2007 roku.....	192
Wykres 14 Liczba osób przekraczających granice w ciągu 12 miesięcy w 2008 roku.....	193
Wykres 15 Liczba obiektów agroturystycznych w latach 2004-2008	194
Wykres 16 Obiekty hotelowe w latach 2004-2008.....	194
Wykres 17 Statystyka ruchu turystycznego w Biebrzańskim Parku Narodowym	200
Wykres 18 Statystyka ruchu turystycznego w Białowieżskim Parku Narodowym w latach 2004-2008	201
Wykres 19 Statystyka ruchu turystycznego w Narwiańskim Parku Narodowym w latach 2004-2008.....	202
Wykres 20 Statystyka ruchu turystycznego w Wigierskim Parku Narodowym w latach 2004-2008	203
Wykres 21 Pochodzenie ankietowanych w % - ogółem.....	207
Wykres 22 Pochodzenie ankietowanych w % - dni robocze/weekendy	207
Wykres 23 Dochód ankietowanych na 1 osobę w rodzinie w % - ogółem.....	208
Wykres 24 Źródło informacji o regionie w czasie pobytu w % - ogółem	208
Wykres 25 Formy spędzania wolnego czasu w % ogółem	209
Wykres 26 Zwiedzane obiekty w % - ogółem	210
Wykres 27 Główne cechy składające się na klimat woj. Podlaskiego w % - ogółem.....	211

SPIS TABEL

Tabela 1 Dokumenty strategiczno – planistyczne obowiązujące obecnie w Polsce z odniesieniem do turystyki województwa podlaskiego	17
Tabela 2 Dokumenty strategiczno – planistyczne o zasięgu regionalnym obowiązujące obecnie w województwie podlaskim z odniesieniem do dziedziny turystyki	20
Tabela 3 Obszary Specjalnej Ochrony (OSO)	33
Tabela 4 Specjalne Obszary Ochrony (SOO).....	33
Tabela 5 Muzea oraz zbiory i wystawy czasowe.....	40
Tabela 6 Zwiedzający muzea w województwie podlaskim według powiatów w latach 2005 - 2007.....	43
Tabela 7 Odwiedzający wybrane muzea w roku 2007	44
Tabela 8 Liczba instytucji kultury w województwie podlaskim.....	46
Tabela 9 Imprezy cykliczne w województwie podlaskim	47
Tabela 10 Miejscowości i związane z nimi sławne postacie województwa podlaskiego	54
Tabela 11 Podmioty turystyczne w układzie województw według przedmiotu działalności – stan na 10.07.2009	60
Tabela 12 Ilość placówek informacji turystycznej w województwie podlaskim na tle Polski Wschodniej	60
Tabela 13 Liczba podmiotów turystycznych i placówek informacji turystycznej w województwie podlaskim...	61
Tabela 14 Obiekty świadczące usługi noclegowo / hotelarskie wybudowane w latach 2004-2008	64
Tabela 15 Obiekty sportowo - rekreacyjne wybudowane w latach 2004-2009	66
Tabela 16 Baza gastronomiczno - restauracyjna w poszczególnych gminach powstała w latach 2004-2008	73
Tabela 17 Drogi o twardej nawierzchni według wybranych województw na 100 km2.....	77
Tabela 18 Linie kolejowe eksploatowane według wybranych województw	77
Tabela 19 Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013	78
Tabela 20 Inwestycje współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013	79
Tabela 21 Inwestycje współfinansowane ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013	79
Tabela 22 Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich w latach 2010-2015	79
Tabela 23 Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg wojewódzkich po roku 2013	80
Tabela 24 Strategiczne inwestycje drogowe przewidziane do realizacji na sieci dróg powiatowych do roku 2013	81
Tabela 25 Inwestycje kolejowe	82
Tabela 26 Regiony partnerskie województwa podlaskiego.....	94
Tabela 27 Liczba targowisk w województwie podlaskim w roku 2007	99
Tabela 28 Szlaki piesze w województwie podlaskim.....	100
Tabela 29 Szlaki wodne na terenie województwa podlaskiego.....	105
Tabela 30 Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe w województwie podlaskim – Kościół Rzymsko - Katolicki....	109
Tabela 31 Ważniejsze miejsca pielgrzymkowe w województwie podlaskim – Kościół Prawosławny	109
Tabela 32 Ośrodki Spa&Wellness w województwie podlaskim	111
Tabela 33 Ośrodki, stadniny i kluby jeździeckie na terenie województwa podlaskiego	113
Tabela 34 Baza noclegowa Powiatu Augustowskiego - dane GUS za 2008 rok.....	119
Tabela 35 Baza noclegowa Powiatu Białostockiego - dane GUS za 2008 rok	120
Tabela 36 Baza noclegowa Powiatu Bielskiego - dane GUS za 2008 rok	122
Tabela 37 Baza noclegowa Powiatu Grajewskiego -dane GUS za 2008 rok	122
Tabela 38 Baza noclegowa Powiatu Hajnowskiego - dane GUS za 2008 rok	123
Tabela 39 Baza noclegowa Powiatu Kolneńskiego - dane GUS za 2008 rok	124
Tabela 40 Baza noclegowa Powiatu Łomżyńskiego - dane GUS za 2008 rok.....	125
Tabela 41 Baza noclegowa Powiatu Monieckiego - dane GUS za 2008 rok	126
Tabela 42 Baza noclegowa Powiatu Sejneńskiego - dane GUS za 2008 rok	126
Tabela 43 Baza noclegowa Powiatu Siemiatyckiego - dane GUS za 2008 rok.....	127
Tabela 44 Baza noclegowa Powiatu Sokólskiego - dane GUS za 2008 rok.....	128
Tabela 45 Baza noclegowa Powiatu Suwalskiego - dane GUS za 2008 rok	129
Tabela 46 Baza noclegowa Powiatu Wysokomazowieckiego - dane GUS za 2008 rok	130
Tabela 47 Baza noclegowa - dane GUS za 2008 rok	131
Tabela 48 Placówki gastronomiczne w województwach Polski Wschodniej w 2007 roku.....	132

Tabela 49 Placówki gastronomiczne w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania.....	133
Tabela 50 Baza sportowo – rekreacyjna, liczba i typy obiektów ogólnodostępnych	135
Tabela 51 Obiekty konferencyjne	142
Tabela 52 Obiekty wystawiennicze na terenie Województwa Podlaskiego	146
Tabela 53 Lokalne Organizacje Turystyczne	147
Tabela 54 Centra i punkty informacji turystycznej w województwie podlaskim	148
Tabela 55 Ilość turystów odwiedzających punkty informacji turystycznej w województwie podlaskim w 2008 r.	150
Tabela 56 Ilość osób odwiedzających Centrum Informacji Turystycznej w Białymstoku w 2008 r. według miesiący	153
Tabela 57 Wykaz biur usług turystycznych w województwie podlaskim – stan na 03.08.2009 r.	153
Tabela 58 Regionalne produkty turystyczne z podziałem na gminy(wg ankiet przesłanych do gmin). Podkreślono produkty strefowe i pasmowe będące przedmiotem analizy w tabeli 62.	158
Tabela 59 Produkty tradycyjne województwa podlaskiego	163
Tabela 60 Produkt turystyczny – „Białowieski Szlak Transgraniczny”	164
Tabela 61 Produkt turystyczny – „Nadbużański produkt turystyczny – Bugiem z Bogiem”	165
Tabela 62 Produkt turystyczny– „Augustów – Kocham to Miasto”	167
Tabela 63 Produkt turystyczny Kanał Augustowski.....	168
Tabela 64 Integracyjne Regaty Żaglowych Łodzi Okrągłych	169
Tabela 65 Piątka znad Biebrzy.....	169
Tabela 66 Festiwal Kultury i Tradycji Tatarów Polskich.....	170
Tabela 67 Wśród Żubrów – 7-dniowa wycieczka rowerowa po Puszczy Białowieskiej.....	170
Tabela 68 Szlak Tatarski.....	171
Tabela 69 Podlaski Szlak Bociani.....	171
Tabela 70 Gościnny Białystok	172
Tabela 71 Szlak Rękodziela Ludowego	172
Tabela 72 Szlak Religii Województwa Podlaskiego.....	173
Tabela 73 Opowieści z Narwi	173
Tabela 74 Turystyka aktywna – szlaki rowerowe, kajakowe	174
Tabela 75 Ziemia Sejneńska zaprasza.....	175
Tabela 76 Trans-graniczny Szlak Dominikański.....	175
Tabela 77 Parki Narodowe i Krajobrazowe	176
Tabela 78 Biegówkami przez Bagna.....	176
Tabela 79 Szlak Kolejki Leśnej	177
Tabela 80 Suwalszczyzna kraina jak baśń.....	177
Tabela 81 Z biegiem czasu z nurtem rzeki Bug	178
Tabela 82 Szlaki Turystyczne, kresowe Wędrówki na Podlasiu	178
Tabela 83 Średnia ocen dotycząca jakości produktów turystycznych województwa podlaskiego – wyniki badań ankietowych liderów lokalnych z dnia 15.06. –15.07.2009 (Skala ocen 1 min. – 7 maks.)	179
Tabela 84 Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w województwie podlaskim	182
Tabela 85 Ruch turystów na przejściach granicznych z Białorusią.....	183
Tabela 86 Ruch turystów na przejściach granicznych z Litwą	184
Tabela 87 Wydatki turystów według celu podróży w 2008 i I kwartale 2009 roku	186
Tabela 88 Wykorzystanie turystyczne obiektów zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2008	187
Tabela 89 Liczba obiektów agroturystycznych	193
Tabela 90 Zestawienie bazy noclegowej obiektów skategoryzowanych na lata 2004-2008	195
Tabela 91 Statystyka ruchu turystycznego w Biebrzańskim Parku Narodowym.....	200
Tabela 92 Statystyka ruchu turystycznego w Białowieskim Parku Narodowym.....	201
Tabela 93 Statystyka ruchu turystycznego w Narwiańskim Parku Narodowym.....	202
Tabela 94 Statystyka ruchu turystycznego w Wigierskim Parku Narodowym	203

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1 Dyrektywy i zalecenia Unii Europejskiej dotyczące turystyki	219
Załącznik 2 Akty prawne odnoszące się do turystyki – obecnie obowiązujące w Polsce.....	219
Załącznik 3 Dokumenty strategiczno – planistyczne obowiązujące obecnie w Polsce z odniesieniami do dziedziny turystyki bez treści odnoszących się bezpośrednio do obszaru województwa podlaskiego	220